

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

Egy

magyar család

a' forradalom alatt.

Egy

magyar család

a'
forrádalom alatt.

Korrajz

írta

Jósika Miklós.

I^{so} kötet.

Braunschweig,

Pesten 1861, Hartleben K. A. bizománya.

05
12
23
6
(925-
8254)

PH
3281
J781M27
v. 1-2

Zádorlak.

Magyarország állományi életének voltak egyes szakai, mikor egész Europa figyelme, olykor meleg részvéte függött azon. A' magyar király, mint ilyen, nevezetes szerepet játszott a' világ politikájában — 's történeteében. Volt idő, midőn e' gazdag felséges országnak összes lakossága büszke tudott lenni közös honára 's ősi alkotmányára. Sok hű testvér elpártolt az óta. A' horvát bán, a' negyedik személy a' magyar király után, magyar nemes — hivatali utódja a' Zrinyieknek — Draskovicsoknak, kik első honfiaink sorában állnak, kiknél buzgóbban senki nem vivott magyar hon területi egységéért, történeti önállásáért 's szabad alkotmányáért, — Báró Jelachich hazája ellen fogott fegyvert 's forrodalmot idézett elő.

A' szerbek, rácok, oláhok gazdag osztály 's véres martalék reményében a' közös hon ellen keltek föl.

'S ott, hol súlyos időkben a' végremény magyarország volt, most azt kiáltják reánk: mit akar e' maroknyi nép, e' szűken 6 millió magyar enyi idegen elem közt?

Menjetez a' szabad Belgiumba, melly szíutugy mint mi, de több szerencsével 's kevesb ellenség ellen fegyvert fogott önállásáért: ott kevéssel több lélek van négy milliónál, menjetez oda! 's meg fogjátok tanulni, hogy a' szám nem teszi a' nemzetek erejét és dicsőségét! mivel több ez-a' thermíták 's a' sáskák erejénél az oroszán fölött? De maradjatok, nézetek csak magatok körül 's tisztelni fogjátok azon népet, melly olly fönségesen, olly tisztán áll annyi boszontás, annyi zaklatás közepette! 's ha jól megszámoljátok — néhány száz, többnyire ismeretlen 's magát minden légben jól találó egyéniséget ki is hagyván — több magyart fogtok találni, mint valaha volt! —

Ne csudáljátok, hogy mesze az imádott hazától nekünk, a' kívándorlottaknak szívünk otthon van, hogy boldogit honunk nyelvén szólni — veletek társologni a' távolból 's hogy elválasztatva töletek a' sors vas keze által — hozzátok sietnek vágyaink, — gondolatink, áldásunk.

E' futó rajzoknak sincs egyéb célja, mint ve-
letek lenni, veletek társologni, átélni újra ama ne-
héz, magasztos napokat.

Kisírtetek bennünket, minden pártnak erélyes
emberére, minden hitnek eszélyes hivére fogtok is-
merni — ítéljetek! — de ne feledjétek, hogy
történeti regényt írunk nehéz időkben
.

Erdélyben vagyunk, azon kis, de kincsel rakott,
még is mindig szegény országban, melynek törté-
nete egykor magyarhon évkönyveinek legfényesb,
legjelentőbb lapjait fődte.

Előttünk keskeny völgy nyílik, torkolata hason-
lit természetes kapuhoz: egyik oldalát magas hegy-
csucs képezi, míg a' másik alacsonyabb sziklás bércz,
borítva sűrű erdőséggel. — E' vadon-századok éjét
rejtí keblében 's az előtte meredező sziklák hasa-
dékaiból, mint olvadt ezüst hűs források 's játszi
patakok csergedeznek.

Mikor a' természetes kapun áthaladtunk, a' vi-
dék kiszélesül: az ut jobbra kanyarodik 's azután
halk hajlásban kigyózik a' bércz halantékain, pár
ölnyi magosságon a' völgyfenék fölött.

A' sziklák forrásai alatt a' hegy tövében pa-
takká gyűlnek, mely ifjuzöld füzek 's csak most
levelező setét éger csoportozatok közt lejt.

Pár órai gyors utazás után egyszerre sajátos tekintetű építményt pillantunk meg.

Erdélyben nem ritkaság olly régi várakat és kastélyokat látni, mellyeknek egy része elhagyott rom, míg a' fő épület vagy annak egyik oldalszárnya lakható állapotban van.

Illy példány az, mellyet itt látunk: a' domb, hol emelkedik, mintegy gyökerét képezi azon hegységnek, mellynek merevény sziklái mögötte nyulnak föl.

E' lak értelmezhetlen stilben van építve: komoly a' szigorúságig 's még is neme a' kaczérságnak leng rajta.

Nem leend érdektelen, ha avval jól megismerkedünk, mert maga 's lakói nevezetes szerepet játszandnak történetünkben.

Az egész U betűhöz hasonlít: egy közép vagy fő épületből 's annak két szárnyából áll.

A' kastély balszárnya, azon völgy felől, mellyen átjöttünk, bástyát képez 's ennek széles vállait uj alacsony olasz földél borítja. Három ablaka néz a' kastélyelőtti kies gyep térre, hol néhány óriási diófa festői csoportozatokban emelkedik: a' bástyán tul, a' fő épület felé, az egész szárny pár tágos szobából, konyhából 's a' cseléd osztályból 's ólokból áll.

E' szárnya az agg ősilaknak nem emeletes, de

a' bástyához néhány lépcső vezet fel: falai erősek, épek — bár azokon vakolásnak semmi nyoma nincsen.

A' közép, egykor fő épületnek, melly a' szárnyoknál jóval magasabb, födele egészen eltűnt, de az izmos boltozatok, az idők viszontagságainak dacára egy repedést sem mutatnak és rájuk az évek hosszú során át föld, rétegek gyűltek, életet adván néhány törpe nyirbokornak — a' szellők lehelletében ingó galyaikkal: az elidült falnak kökoczkáin mók, és repkény dús szőnyegekben terülnek, míg itt ott lengedező füzérek folynak alá.

E' széles építménynek főajtáját, most téglafal váltotta fel, mellynek közepéből rug ki, a' két udvart egyenes vonalban disztelenül 's az egésznek költöiségét zavarva elválasztó magos fal.

Alig lehet valakinek világos eszméje az ellentétről, melly ezen irigy elválasztó vonal közti két háztartásban létezik.

Mig az utóbb leirt bástya, de melly alatt bő lakházat kel gondolnunk, embergyűlölő elzártaságot 's a' már létezőnek fukar épentartását tünteti elé; addig a' jobb oldalon, nem csak tisztaság és csin lepnek meg bennünket, hanem azon törekedés is, a' tulsó oldalnak szenyét 's elhanyagolt tekintetét elzárni szemelől.

A' mi a' tulsó udvarbol e' csinosabb osztály lakói előtt kivehető, az — bár minő hihetlennek lát-

szassék is — előnyétül szolgál a' magában már érdekes egészeknek.

Mind a' két szárnyát az épületnek lakták: az avultat egy azon talányos, rejtelemtelyes egyéniségek közül, kik regényekben ritkán hijánóznak — egy öreg ur magában zárt, mogorva 's kinek egész élete fölött a' titok lepve vonul. — Megvaljuk őszintén, hogy e' homályos egyéniségnek felfödözé — bár minő óhajtott regényünk érdekére nézve — nem saját érdemünk, egészen készen 's kézügyben találtuk őt.

A' kiigazitott osztályban ellenben, egy lakott, Erdély legkedélyesb 's legszeretre méltóbb családai közül — 's férre tévén minden álszerénységet — bevalljuk, hogy evvel nem keveset mondtunk.

Szabad választásunk lévén, kövessük a' természetes ösztönt, melly a' szép és kellemetes felé von — 's tekintsük meg közelebbről azon oldalt, melyet a' felebb említett kedves családikör választott lakásul.

A' disztelen fal, melly a' két udvart szegte át, ezen oldalon nem zavarta az öszhangot; mert fesztelen hajlásban előtte, széles ültetvény vonult el, virágos bokrokból 's ezek közül büszkén kiemelkedő magosb facsoportozatokból, — egészen eltakarván azt.

Az udvar kerté volt alakítva, 's nyárban a' bár-

sony gyöppel, melly azt beteritette 's egész elrendezésével gyönyörű előtérül szolgált sajátos, regényes körületének. — Külhoni fák, egy óriási diófa 's alatt a' zöld gyepek himezve virágokkal 's csillogva az erdélyi növényélet románczában olyan benyomást tön a' szentes szomszédságban, mint a' virító rózsabokor elaszott hércztövében.

A' kerítés maga különbözött a' másik udvarétól; mert itt szépminő vasrostélyzat képezé azt, míg túl csak ama szegényes válaszfal folytatását látjuk, szentes deszkakapujával 's egy kisebb ajtóval, melly egykor vörösre volt festve.

A' kapu e' részen két széles oszlopból állt, tejeiken óriási méretű rézoroszlánokkal 's az ezek közt emelkedő csinos vas-szárnyokkal.

Miként az udvar, úgy az egész épület tanusítá azon gondosságot, melly még a' hiánokból is előnyöket tud teremteni.

A' felső emelet egész hoszában — az udvar felől, izléstelyes fafolyosó huzodik végig: azon fél arab fél bizanti modorban, melly most — főleg Pesten — divatba kezd jöni.

A' völgyfelőli homlokzat közepét fölséges erkély foglalta el, a' legszebb spanyol veranda könnyűségét tüntetvén elő.

Magos üveg falai, mellyeknek egyes lapjait —

középbén — festet üveg ékítések foglalták el, bájos kilátást engedtek három oldalra.

Hogy az egésről tiszta fogalmunk legyen, meg kell még jegyeznünk, hogy az udvarban, pár ölnyire a' szöglet előtt, mellyet a' fő és szárny oldalak képeztek, magos hatszögű torony emelkedett, emlékezetet haladó idők óta a' galambtorony neven ismeretes az egész vidéken, — úgy mint a' tulsó udvar bástyája — mint minden pavillon honunkban itt is Babilon nevet nyerte — a' cselédektől.

Ha ehez a' régi falakat 's a' szép fafolyosót majd mindenütt övedző 's leplező vadszőlő 's repkény füzereket 's terítőket vesszük — az egész előttünk áll, 's nem fogja senki tagadhatni, mikép ezen ujítások és szépítések képesek valának, az annyira ellentétes alkatrészekből sajátos, de még is öszhangzó egészet egybeolvasztani

E' nem csekély érdekléssel bíró urilakot, melly Zádorlak nevet viselt, miként a' helység maga századok óta ugyanazon egy család birta: a' mi Erdélyben, míg az ösiség tart — 's hol a' birtok többnyire — a' mint illő — fiut leányt egyenlően illet — ritkaság.

Azon évben 1848 April első napján, mikor ez ősi lakával a' régi családnak érintkezésbe jövünk, annak legéltesbike 's feje Zádor Ferencz nyolcz

van — egyedik évébe lépett. — Egykor főispányi hivatalt viselt: két fia közül egyik, István 1814^{ben} eset el olaszhonban mint huszár főhadnagy, a' másik, ennek öcsce Péter atyjával lakott: több ezrednél szolgált előszeretetből a' hadi élet iránt, mig végre a' székely huszárokhoz jött ezredesnek, honnan inkább sebeinek következtében, mint kora miatt kilépett 's néhány év óta valódi szenvedéllyel adta magát a' gazdaságra.

Még kapitány korában, olaszhonban előkellő milanoi családból nősült Prina Angelával, kivel gazdag kiházositást nyert, de a' kit még történetünk kezdete előtt vesztett el: jelenben Zádor Péter az 52^{dik} évet töltötte be.

Mielőtt e' két férfiuval 's az utóbbinak két leányával 's majd később egyetlen fiával Agostonnal megismerkednénk 's a' családkör egy barátjának mélyebb tekintet vetnénk multjába, nem leend érdektelen a' kastély ez osztályának belső elrendezése fölött rövid szemlét tartanunk.

Az épület sok kényelemmel birt: megvolt ugyan azon hibája, mellyel régi építményekben olly gyakran tatálkozunk, a' nem leghelyesebb felosztás: de már az öreg Ferencz hoszu élete folytán sok czélszerű változtatásokat tétetett, mert az elhagyott résznek kiigazittatása 's az eddig leirt szépitések nagy része az ő mive volt. Mind ezt ugy lehetne mélt-

tányolnunk, ha az ősi lakot régi elhagyottságában láttuk volna: annyi igaz, hogy az öreg Zádor Ferencz nem volt sem a' szépnek sem a' kényelemnek, minden sajátságai mellett, megvetője.

A' földszini osztály itt is mint az avult tulrészen a' konyhát, kamrákat 's cselédszobákat foglalta magában: — ezen kívül a' völgy felé három csinos szoba létezett, jelenben fen említett barátja által a' családnak lakottak, mikhez a' nagy ebédlő terem 's egy belső folyosó számítandók.

A' felső osztály számos, különböző nagyságu szobából 's a' már említett nagy teremből állt, melly az egész épület magosságát betöltötte: ez utóbbi körülmény okozta, hogy az épület alól felül két elkülönözött lakosztályból képezett — nem csekély hátrányára.

E' pompás, kevély 's könnyű iveken nyugvó terem, egykor a' kastély fénykorában alkalmasint számos ünepeélyekre használtatott: most a' család csak nyárban vette tágos hézagát igénybe, mellyet a' hölgyek valódi tündérvé kerté tudtak alakíttatni.

Mind a' mellett, hogy benne az óriási mezzetűveg csilláron 's fali gyertyatartokon kívül, más butorzatot nem látunk, mint számtalan székeket 's egy hoszu asztalt, a' terem még is virág álványával megható benyomást tön a' nézőre; a' faborék, melly ölnyi magosságra vonult szép faragásaival kü-

rül rajta 's a' kertfelőli négy magos goth mivű ablak festett üvegeivel, szint olly érdekes, mint kalostorian szigoru 's kissé setétes tekintetet adtak az egésznek.

Három ajtaja volt: a' főbejárás, alant a' belső folyosóra vezetett, e' helyre, melly nevezetes szerepet játszand történetünk változatos periodaiban 's két más ajtó, a' felső elvált lakosztályokból — a' teremnek régiesen, de izléssel készült korzatára nyílt, — annak három oldalát folytán körül 's így a' felső lakosztályokat köte össze 's mellyből mind két oldalon könnyű csiga hógcsok vonultak a' terembe alá.

A' völgy felőli lakosztályt Zádor Péter foglalta el két leányával, míg a' másikat néhány vendégnek szárt szobán kívül az öreg Zádor Ferencz használta.

Igy vázlatos képét adván az egésznek, egy előre mellözzük az aprób részleteket — 's közelebb lépünk e' lak érdekes csendéletéhez :

.

A' nap leáldozott, a' bájos völgy esti harmatban csillog, a' kastély ablakai világítani kezdenek, míg néhány percz mulva a' táblák 's a' függönyek egyenként elzárják a' kiáradó derűt 's csak az alsó osztályban lehet az élet nyomait kivenni.

A' családnak szokásaihoz tartozott, gyertyagyújtás

után az ifju urnál összegyűlni 's ott az estét vidám társoltság közt kedélyesen átélni: Zádor Pétert előhaladott kora daczára, megkülömböztetésül atyjától még mindig ifju urnak nevezték a' háznál, főleg az öreg Zádor Ferencz soha sem említette a' cselédség előtt más neven.

A' szoba vagy inkább terem, hol most az egész családot egy hiján együtt látjuk, — mint illy agg építményben gyakori — szépen hajlott merész boltzatból volt ivezve: két magas ablaka a' kastélyt három oldalról körül kováoló hegység fele nyílt 's tágos tekintetet engedett téres, magosan fekvő völgykebelbe, melly a' nagy udvari kertnek egy részét foglalta magában.

Szemben ezen ablakokkal a' kettős főajtat látjuk 's ettől balra kissé elválva a' faltól a' kényelmes hoszu pomlagot — előtte nagy asztallal 's e' körül tágos alacsony támlás székekkel. Jobbra az említett ajtótol régi családi butor áll, tökéletesen ép széles vieux laque szekrény fekete és aranyzott, felül két ajtóval, alant sok fiókokkal.

A' más két oldal egyikén a' völgy fele, a' magas, góth faragásokkal gazdag 's festet üvegajtó a' már említett erkelybe vezetett 's jelenben nyitva állt, kellemes tekintetet engedvén a' virágokkal díszesített tágos üveg sátorba, mellyet tisztán világító lámpa derített 's honnan a' legpompásabb kilátások

egyike nyílt az egész regényes völgy hoszában, most a' tele hold ezüstjében uszva — mint elragadó éj-kép a' képzelet honából.

Átellenben az erkelyel egy másik ajtó létezett, Zádor Péter lakosztályának első szobájába nyíló.

Hogy az egésznek világos képét adjuk, a' szögleteket kell még betöltenünk.

Nem akarván a' képzelő tehetséget szűkhatárokba szorítani, legyen elég mondonunk, hogy míg a' terem három szögletét, két régi, hatágu aranyzott gyé-tyatartó, majd ölnyi magasságu — 's egy külömböző művészi becsü apróságokkal megrakott alvóny foglalták el, addig az említett pomlag melletti szögletet szép 's nem rég Pestről érkezett fehér kandalló töltötte be, mellyben most — ez itt még igen kíváncsú — tűz vigan 's pattogva égett.

A' többi falok ürét elfoglaló apróbb 's nagyobb butordarabokrol csak annyit jegyzünk meg, mikép azok a' legujabb divatuak 's a' magok nemében izletesek 's czélszerűek voltak.

Ha a' mondottakhoz hat nagy méretű 's régies arany keretekbe foglalt családi képet veszünk, mind — velős arczu, marczona férfiu alakokat a' régi szövethöl, mint az eddig említett ó és ujnak — ösöktől öröklött — kiegészítését, az egész házról világos fogalmunk lehet.

Kezdjük meg végre a' személyzet fölötti, min-

den esetre hálásabb szemlét 's a' nő nemnek engedvén, mint illő, az elsőséget, vessünk egy tekintet a' kandalló melletti pomlagra.

Itt a' tűz közelében látjuk Irmát, Zádor Péter idősb leányát 's mellette fiatalabb testvérét Klárát.

Irmával majdnem szem közt, balra a' kandallótól magos hátu, széles támlás széken az öreg Zápor Ferencz foglalt helyet: míg Zádor Péter és barátja Güldenstern — derülten társologva — sétálgattak fel 's alá a' szobában.

Adjuk rövid ábráját mindegyikének.

Irma vonásai sokat emlékeztettek atyjára, de eszményített mivös égben, — finomak, feltünően érdekesek, de inkább komoly mint vidám kifejezésűek voltak: ki anyját, a' felséges olasz hölgyet ismerték, állíták, hogy Irmá nagy aczélfényű szemeit 's magos, karcsu termetét — úgy mint setét barna, dus és selymes hajzatát — tőle örökölte: — e' bájos teremtés ez évben látta 19^{ik} tavaszát.

Klára, három évvel fiatalabb 's nem kevesbé érdekes teremtés: nyulánk 's emelt növése a' kifejlés élénk munkásságát árulta el 's kedves magyaros vonásaiban élet 's gyermeki vidorság vegyültek az egészség havával 's rozsaival. Szép kék szemeiben szelidség 's mély kedélyesség honoltak, míg tell aj-

kainak csintalan mosolya, mindenkori készségét jó kedvre 's tréfákra árulta el.

A' barna Irma, mint a' szőke Klára izletes egyszerű házi öltönyben voltak.

Az öreg Zádor Ferencz, kinek tagjait kényelmes setétbarna, majd bokáigérő atila fődte, még mindig velős, szabályos vonásaival, a' hoszu ezüst szakállal, melly egész mellét elfődte 's könyü aranyhimzett bársony süvegével fején, felséges jelenet volt — olyan, mintha valami családi képcsarnok arany keretei egyikéből lépett volna ki.

A' zöld öregség 's a' legüdébb, legruganyosabb ifjuság közt olly megkapó ellentétet látunk itt, melyet képzelni igen, de leírni nem lehet.

Zádor Péter — mikép mondtuk — félszázadot tul élt, de előhaladott kora daczára még mindig kellemes férfit volt. Valamivel közép magosságon felül, termete vaskos inkább mint karcsu, de vonásai finomak, tekintete élénk 's tartásából azonnal rálehetett a' hadnak edzett ősz huszar ezredesre ismerni: jelenben egyszerű fekete öltözete igénytelen, de feltűnően tiszta és izletes volt.

Güldenstern.

I.

Elkerülhetlen eseményeinknek ezen előcsarnokában jól megismerkednünk személyzetünkkel, hogy azokkal kik bennünk rokonérzetet idéznek föl megbarátkozhassunk, vagy ennek hiján, következetességnek 's őszinteségnek, talán ellenkező véleményünk daczára is hódolhassunk, vagy végre ítéleteink azon alapját a' meggyőződésnek nyerjük, mellynek hiján csak szenvedély, ellen 's rokonszenv eredményei lennének.

Azért méltán számithatunk bocsánatra, ha itt küszöbén előadásunknak egy nevezetes személyét történetünknek részletesben megismertetjük: rá bízván mindenkre érdemének mérlegelését, majd azon megható órákban történetünk későbbi, olykor váratlan kifejlései alkalmával, mellyek egyedül leendnek képesek jellem és tények méltánylására a' helyes kulscot kezünkbe adni.

E' férjju Gldenstern, barátja a' Zádor családnak 's kinek a' sors ezer hányattatás után még nevezetes befolyást tartott fel azoknak viszonyaira, kiknek vendégszerető falai közt lakott.

Gldenstern meghaladta az 50 évet, de mi csak egyes episodjait vázoljuk itt le gazdag és változatos életdrámájának.

Ezen érdekes egyéniséggel élete estején találkozunk itt, de nem végén kivételesen zajos pályájának.

Gldenstern Arnold scandináv hangzatu nevének daczára bécsi születés, hol elei igen régen telepedtek meg. Ő utolsó volt ez ivadékból 's családjának ős származási helyéről keveset tudott, legalább arról soha sem szólt.

Szlit ifjan vesztette el. Eleitl óta egy volt azok köl, kiknek sorsávali gazdálkodását, vagy játékát a gondviselésnek határos emberi elménk nem képes megfogni.

Mikor anyját elvesztette, ki már 10 év óta mint özvegy élt, 's midőn holt testét a' simmeringi temetőbe kivitték, az ifju 14 éves volt.

Csekély hagyományából a' halottnak alig gylt elég pénz temetési költségekre.

Minden vagyona anyjának egy szép arany órájából, egy arany emlékpénzbl, néhány könyvből és

egy kis halmaz régi nőöltönyből állt. A' szegény ifju 'a' családi pénztárban öt pengő forintot talált.

Arnold jól tanult, tanítói kedvelték, szép ifju volt, karcsu magas alak jelentő nyílt arcczal, ép és erős.

Látjuk mikép a' gondviselés nem megvetendő tőkét rejtett el benne, de a' világban kiindulásra ritkán elég, a' mit a' gondviselés olykor pazar kézzel nyújt mint ultra valót az életben. A' test és lélek szép adományai nem ritkán olyanok, mint az ártalan gyémánt, vagy keleti gyöngysor pusztá szigetben; egy darab kenyér vagy ital viz többet érnek: mert ezek az életet adják, míg ama fenséges viaticum azt már föltételezi, hogy használtathassék.

Arnold mindenét vesztette, anyja mindene volt. Szerette őt az imádásig, több mint szeretet, áhitatnak mondható, mi őt é szegény néemberhez csatlá, ki éjjeken át dolgozott, hogy fia tanulhasson 's élte aranykorát szép ifjuságát élvezhesse.

A' rémitő csapás után, melly őt érte, nem birt annyival, hogy anyja régi szállását magtarthassa. A' lak birtokosa alig tette fel e' nagy szegénységet.

Mikor a' szegény gyermek pár éltesh tanulótársának közbenjárásával csekély butorait eladta, hogy anyjáért az utosó szálásbért a' hideg sirban kifizethesse, házi gazdája természetesen tartotta, hogy

az árva, az eddig lelkiismeretes pontossággal fizetett szálást csekélyebbel cseréli fel.

Arnold illendőnek vélte eltávoztása előtt meglátogatni házi urát.

Sajnálom Arnold, mond a' házi ur, egy jó bécsi ember, ki jövedelméből élt 's keveset gondolt egyébbel, de kinek igen jó szive volt 's kit a' csinos ifju mély levertsége megkapott: — hogy ön távozik tőlem.

Kell, hogy ezt tégym Werner úr, felelt Arnold.

Üljön kissé ide mellém, folytatá Werner: Ön sokat vesztett.

Mindent! kiáltott fel Arnold, mig a' fájdalom elfojtotta szavait 's szemei könnyel teltek meg.

Mindent, igaza van ifju barátom, egy jó anya 's az Öné nemek némben volt, valóban minden, legalább a' legtöbb a' mit ez életben veszthetünk; de ha a' fájdalom meggörbesztette Önt, nem szabad, hogy az által megtöretni engedje magát. Tizennégy év még gyermekkor, Ön előtt az egész élet áll 's minő élet! Az ifjuság sejdíthetlen kincseivel, a' férfjukor, a' tett kora, az élet nyára, az érdem gazdag aknája, mind ez Ön előtt áll, 's minő világban! az emberi ész diadalai, az óriási haladás 's a' legfensőbb eszmék születésének idejében. Látja Ön, én 60 évet haladtam 's még csudákra várok. Mit és

mennyit fog On még átélni, minő uj és tág mező nyílik ismeretlen élvекre is tevékenységre!

Adja kezét Arnold, így barátom, tárja fel szívet előttem 's ne vegye rossz neven, ha Önt kissé meggyóntatom, mert barátja akarok lenni.

Arnold ismerte Wernert, mikép e' szót közönségesen értelmezzük, de távolról sem gyanította kedélyességét ezen egyszerű embernek, ki nem varrt bimet joságára 's kivel ez órában először beszélt ennyit.

Volt valami e' férfju becsületes képében, a' mi bizodalmát idézte föl, de nem birt érzéseinek szavakat adni. — Hasztalan 14 éves volt és anyát vesztett!

Mondja meg nekem mindenek előtt, szolt Werner szíves hangon: mijét maradott, mit hagyott anyja, mi forrásra számithat?

Az ifju lassanként erőt vett fájdalmán és elfogultságán. Azon függés, melly alá a' szegénység kárhoztat társadalmi intézvényeinkben, hol olykor az állomány az ész és értelem kincseit veszti el, mellyeket a' gondviselés mind tökélt egyéniségekben nyujt neki, mert nem tud, vagy nincsen hatalmában örködni a' felett, a' mi neki így ingyen adatik: — e' függés mondjuk-gyakorlá e' gyermekre is hatását. Arczát vér futotta el 's nehezen leküzdött ál-szégyennel számítá fel kincseit 's kimondá, mikép

ezeken túl forrásai 's reményei nincsenek. Hogy ott áll, hol neki úgy tetszik, mintha a' jó istenen, az árvák igazi atyján volna a' sor róla gondoskodni.

Werner meg volt hatva. Olly kevés szó kell ahhoz valaki előtt ezen siket ürét sorsunknak kitárni, mikép a' végtelen, mit a' reménytelenség eszméje magában rejt, pár perczczé olvadt össze.

Hm, mond Werner elgondolkozva: ez nem sok jó Arnoldom 's így Ön nem leend képes haladni tanulmányaiban. Gondolnom kell valamit.

Az ifju hallgatott, pillanatra ezer uj eszme rohanta meg őt. Szolgálatot akart keresni, napszámban dolgozni, tenni maga sem tudta mit. De illy ifju években, ha az eszmék nagy bövségben vannak, az elhatározás maga mindig a' legnehezebb feladat.

Werner vonásai, mellyek ezen társalgás közben a' részvét és sajnálat kifezésével birtak egyszerre mint valami kedves eszmétől megkapatva derülni kezdettek.

Mondja csak ifju barátom, szólt: mihez érez legtöbb kedvet, szeretném mondani hivatást, mert ezen utóbbi határoz.

Mig lelkem jó anyám élt, felelt az ifju: nagy kedvem volt katonaságra. Szegény atyám is katona volt: a' nyugdíjt, mellyet anyám élvezett 's melly most elveszett, 30 évi szolgálatának köszönhettem. De drága Werner ur, 14 éves vagyok, nem gondolom,

hogy megússem a' mértéket, mert a' mint hallom ott mérik az embert: dobos pedig nem akarnék lenni, szeretném a' császárt fegyverrel szolgálni.

Werner felkölt üléséből. Maradjon ülve Arnold szólt, látván, hogy ez is fel akar kelni. Azután párszor fel 's alá járván a' szobában fel kiáltott: Ön nálam fog maradni, van egy üres szobácskám, ide közel irodámhoz, házbérről ne gondoskodjék, majd adok én annyi dolgot, mellyben ki nem fárad, de melly e' költséget befödi.

Mindenek fölött barátom, folytatá: a' tanulást nem szabad félbe hagyni. Lesz nekem mindenre gondom 's ha a' jó isten egykor Önnek módot ad benne — számolunk.

Werner mind ezt olly atyai 's minden követelés nélküli hangon monda, mikép Arnoldnak ugy tetszett, mintha mind ennek így kellene lenni 's mintha valóban a' jó isten vette volna át a' gondot jövője felett.

Van egy köszönete a' szavaknak és egy a' némaságé. Ollykor ezen utóbbi gazdagabb, melegebb amannál. A' jó német ember a' kis fiu arczában valamit olvasott, a' mi neki mondhatlanul jól esett 's a' mi rokonszenvét, mellyet a' kis Arnold iránt mindig érzett — még nevelte.

Szakitsuk itt félbe e' párbeszédet, hogy néhány

vonással megközelítsük ezen ifju csudásan hányatott életének episódjait.

.

Güldenstern felnővekedett, mikor 17^{dik} évét betöltötte, Wernernek sikerült, őt egy huszár ezredbe cadetnak beszerezni.

Werner még élt, midőn 1814 elején az ifju egy ütközetben Olaszthonban a' csataterén neveztetett ki hadnagynak.

Gyámnoka tiszti kikészítését nagy örömmel magára vállalta 's az ifju, ki régen megszoktá jótévőjét atyakint tekinteni, boldognak érezte magát, hogy várakozásának mind inkább megfelelhethet.

A' béke megkötése után Güldenstern hat héti szabadságot nyert 's Bécsbe sietett azon férjju meghívására, kinek mindent köszönhetett.

Miként látjuk a' sors mint könnyű sajkát enyvedegve emelte őt szerencséje habjain.

Az ifju élet ilyen a' jelen kedvezései közben elvitatja magától á kedvetlen lehetőségeket. Néha a' jövő csak fellelegvárakban 's állomszerű ábrándokban tűnik elő, mint valami caleidoscop, mellynek véletlen rajzait egy moczanás változtatja.

Az ifju élet mint e' műszer egy kéznyomással alkotja át reménye képeit, 's nem gondol reá, hogy azok kieshetnek kezéből.

Megfoghatlan a' gondviselés gazdálkodása az emberi élettel, ezt mondtuk e' vázlat elején.

Imé ezen ifju első gyereksége óta nem adott okot komoly vádra. Mindent megtett elméje kiképezésére, szenvedéllyel és hivatással szolgált 's 17 évvel az ezred derekabb tisztjei egyikének tartatott.

Honnan sejtette ő, hogy a' sors azon pillanatban, mellyben jövőjét biztosítva látta egyét tartsa fel számára azon csapásoknak, mellyek mint a' vihar 's a' fergeteg egyszerre megsemmisítik egy egész élet aratási reményét.

Werner öt Bécsbe azon czélból hívta meg, hogy ünnepélyesen fiának 's örökösének fogadja. Voltak meghívó leveleiben czélzások a' derék férfinak egy 12 éves hölgy rokonára, egy szép rózsára ki e' képmásának nevét viselte és tündérképeire a' jövőnek, mellyekre az ifju szív megrebben 's a' lélek édesen kitágul.

.

Güldenstern Wernert halva, eltemetve, házat 's mindenét egy mogorva ügyvéd birtokában találta, kinek sikerült távoli rokonságát bebizonyítani. Mikor az ifju tört szívvel megjelent mint idegen fogadtatott.

Volt e végrendelet? mikép gyanitnunk szabad, de erősíteni nem merjük 's hová lett ez? nem tudjuk. Másnap Werner sirjánál látjuk az ifjut, arcza

halvány, mint a halál, könnyei nincsenek 's e' nehéz fájdalom mint egy szomorú vendég ismeretes vonásokkal birt, az ifju őt anyja sirjánál látta először.

A' sors egy rántással kitörölte a' szép remények, a' szíves jelenetek 's az arany jövő képeit. Ott hányattatott, egy deszkaszál a' vész közepette, töredéke a' vitorla telt gazdag hajónak.

Négy nap múlva Arnold mély sebbel szívében, negyven éves férfju komolyságával 's egy félszázad kiábrándulásainak jegével tért vissza Milanóba ezredéhez.

.

Pár év telt el, husz éves volt, főhadnagy 's a' legcsinosabb tisztek egyike ezredében. Vidámsága részben visszatért, szomorú visszaemlékezései háttérbe vonultak, csekély fizetése volt mindene, ebből kellett élni, megzsorítani magát mindenben, nélkülözni sokat.

Arnold el volt szánva bele élni magát a' kikerülhetetlenbe, de a' himpor e' reménydús, e' végzetes ifjuságról nagy részt lehámlott.

Azt hinné valaki, hogy itt a' sors szeszélyei véget értek, az ifju fokról fokra felviendi hosszú évek után századosig, 's akkor 25—30 évi szolgálat után néhány sebbel 's az álgyukereszttel nyugdíjazva, Dehrecenbe, Kassára vagy Somlyóra vonul csukaszin kabáttal 's veres hajtókéval.

Nem úgy történt: a' sorsnak tetszett ezen ifjival végtelenül a' hevenyész't s különöz't játszani.

Mint a' csendes falusi lak, szüz ernyői közt ifju fáinak, ezüst patak szélén — képe a' kedélyes csendéletnek — nem sejti a' villámot, melly ott a' látkör szélén egy kis fekete fellegben szunnyad, hogy talán néhány percz múlva szalmafedelét vérpaláستtal vonja be: vagy mikép az útas kit mély sziklahavadások közt éj lepte meg 's a' farkasok ordítását hallja távolról — szövetneket pillant meg és emberi szózatot hall, — úgy nyúlt be Gúldenstern életébe a' sors újra.

A' villám volt e' ez, melly pusztulással fenyegetett, vagy a' szövetnek, melly védelmet 's enyhet ígér? nem tudta — nem gondolt rá.

Minden egyszerre jött mint a' váratlan napfény, vagy a' váratlan fergeteg. Mint a' csuda mellyet megfejteni nem tudsz, melly hitedet éleszti vagy megingatja, adván mivel nem bírál, vagy elvéén töled a' mit eddig bírál és hittél.

Egy reggel Arnold e' levelet találta íróasztalán.

„Uram!”

„Egy fiatal nő kíván Önnel találkozni. Ne ügykezzék Ön e' szavakban többet keresni mint azok mondanak.”

Aláírás hibázott, de az utca, ház, emelet és ajtó száma hiven fel voltak jegyezve.

Egy kaland, gondola magában az ifju, sajátos meglepetéssel függesztvén szemeit a' sorokra, melyeknek szép, bár futó betűi kétségtelenül álltak a' fejez lapon.

Egy kaland, ennyit gondolt, nem többet. Olaszországban, de bár hol is nem tartozik a' csudák közzé, hogy egy csinos ifjunak néha különös kalandok kínálkoznak.

Güldenstern, mikép láttuk komolyabb volt mint az ember illy korban csalódások hiján szokott lenni, talán ideje sem volt szeretni, vagy szive tettel fájdalommal és keserőséggel, habár ez élet vesztette is, minthogy a' szerelemre fogékony legyen.

Kedélye mélyeiben a' tetszhető vidámság mellett életuntság 's világ fájdalom kezdtek kifejlenni.

A' levélke zárszavainak daczára azt hitte, mikép az egyétől jő azon könnyü szövetü kalandornéknak, kik tapasztalatlan ifjuk figyelmét az által veszik igénybe, hogy különczök szerepét töltik magokra, később pedig a' legprózáiabban kiaknázzák a' könnyen hívők kora bizodalmát.

Nem megyek ujabb kiábrándulás elé, gondolá magában, olly mosollyal melyben árnya sem volt az örömmek. Tudom előre mit találok, de a' fiatal Melusina alig ha sarkon nem fordul, mihelyt észre veszi, hogy valami aranyhal helyett, üres erszényü hadnagyocskára bukkant.

Güldenstern nem volt olly hiu, hogy szerfelett érdekes külsőjét a' mérlegbe vesse. Maga sem tudta, hogy azon fellege a' búskomolyságnak, melly hófejér homlokán borongott, még nevelte különben is jelentékeny vonásainak érdekét.

Azon kor, midőn husz évvel még tündérekbe 's a' szerelem mindenhatóságában hittek az emberek, ama legendák a' pillanatról, melly átgyújtja a' szívet, a' lámpa fényéről, melly Leandert a' Hellesponton átvezette, nincsen többé: ifjaink legtöbbjei túléltek.

Annyira kiábrándult a' világ, legalább Arnold ezt hitte, mikép ha a' szeszély kissé tündéries öltözékben lép fel, gyanut ébreszt, nem hitet nyújt.

Öt egyébiránt e' levél 's maga á kaland mulattattá. — Olly ifju volt!

Pár fésű vonás barna fürteiben a' mintan polgári kabátot öltött karcsu derekára, útban látjuk oda, hol reá talán számításaink kívüli meglepetések vártak.

Mikor a' házat megtalálta 's a' kijelelt számú ajtón benyitott, őt az előszobában csinos és szemermes arczu hölgy fogadta.

„Güldenstern főhadnagy úr?“ kérdé pár lépést tévén előre.

„Az vagyok,“ felelt az ifju, azután gondolá, ez e' a' levél írója?

Ugy be fogom Ont jelenteni, mond a' leány szerényen elpirulván és egy ajtón át eltűnván.

Nem soká késett, az ifjunak kevés ideje volt a' sajátos helyzet természetét átgondolni. Megvallá azonban magának, hogy már a' sugár caméreéra jóval meghaladta várakozását. Jelenben azt hitte, hogy ezen új regény hősnéje alkalmasint valami énekesnő vagy színésznő. — Egyszerre mint tüzes sárkány röppent át eszméletén az iszonyu lehetőség, hogy egy vén angolnő vetette ki horgonyát utána. De mit kockáztathatott, nem volt e ura elhatározásának?

Egy ajtó nyílt meg 's mikép Olaszthonban nem ritkaság, gyönyörű és gazdag építésű, de majd nem butortalan teremen haladott át. A' szemközti ajtó egy szép salonba nyílt.

Nem volt ez azon árnyékos boudoiesk egyike, melyekben a' szerelem merészebb vágyakra ébred, hol hűs lég terjed 's a' világárnyakkal küzd, hol csipkeleplek 's virágillatok álomitalt készítnek az eszméletnek.

Fény és izlés, de nem erőtetett, nem tulzott pompa leheltek itt. Minden úgy volt mikép izlésteliyes elfogadó teremben szokott lenni.

De mennyire ez a' legfinnyásabb követelést kielégíthet, annyira meglepte őt a' hölgy, ki most veres bársonyu pamlagról felkelve pár lépést tön eléje.

Sem öltözetén, sem tartásában nem volt semmi,

de általában semmi, a' mit könnyelmű vagy sértő eszmére rést engedne.

A' nő egyszerű, izlésteljes 's mindenben öszhangzó fejről öltözékben volt, magas nyulánk termete bármely művésznak mintául szolgálhatott. Halvány hoszas arcának átlátszó bőre, setétkék szemei, finom arczéle 's végre képének komoly de hév és szenvedélyes kifejezése leirhatlan hatást tőnek az ifjura.

A' mi őt leginkább meglepte valami bánatos kinyomása a' valóban angyali tekintetnek volt, mi olly ifju 's üde kedélyben mind. Arnoldé szintolly képes szerelmet mind részvétet előidézni.

„Szivesen köszönöm Önnek Guldenstern, hogy meghívásomat elfogadta“: szólt a' hölgy mig elragadó mosoly vonult el finom ajkain. — „De mindek előtt foglaljon helyet.“

„Asszonyom,“ mond Arnold helyet foglalván egy karszékben, alig tudva mit mond 's mintegy hatalma alatt valami bájnak: „Ön parancsolt velem 's elhibeti mikép é pillanatban hálát adok sorsomnak, hogy olly gyorsan engedelmeskedtem.“

„Csak valami különöst ne várjon Ön,“ visszonzá a' nő vidámon: „a' dolog a' lehető legprózaibb, — halálosan unom magamat! Önt láttam, arcza bizodalمامat idézte fel, vidám 's követelés nélküli

társalkodóra vágytam — ez az egész, de legjobb ha megismertetem Önnel magamat.“

„Vegye Ön legszivesebb köszönetemet bizodal-
máért, viszonzá Arnold, mert ez bizonyítja, hogy
bennem sem utógondolatokat sem elbizottságot fel
nem tesz, Ön nem fog csalódni.“ —

„Annál jobb,“ volt a' feletet. „De ha én Önt
egész életét, minden viszonyait, szívét és jellemét
tökéletesen ismerem, 's miután még egy hibázott a'
mi már megtörtént, Önt t. i. látni a' legigazság-
talabb lenne, hogy én többel birjak mint ön.“

„Hogyan asszonyom!“ kiáltott fel Arnold meg-
lepelve.

„Biztosithatom Önt, hogy ez természetes uton
történt.“

„Meg nem foghatom!“

„Nincsen pedig semmi megfoghatlan a' dolog-
ban, ismerem Önt, ez elég 's erről nem többet. De
Ön nem tudja ki vagyok, honnan estem utjába. A'
virág vagyok e' melly boldogok ösvényén nő, vagy
a' kigyó, melly utainkon suhan át.“

„Ah!“ mond az ifju.

„E' felkiáltás előnyömre látszatik hangzani, de
nem olly bizton Gùldenstern — hallja — .“

II.

„Nevem Blanka, férjemé Maffei.“

„Önnek férje van?“

„Özveggy vagyok: férjemet 15 holddal ezelőtt vesztettem el, fájdalom nem szerettem 's ifju életem nehéz rázkodtatásokon ment át.“

„El fogom azt Önnek röviden beszélni. Atyám azon szenvedélyes angol touristák egyike volt, kik a' világot röptiben futják át: Scót nemes ön talán a' Mac-Ervinekről hallott?“

„Igen, a' scót clánok legendáiban e' név gyakran előjő.“

„Atyám, miután velem 14 éves koromtól óta Európát beutazta végre Olaszhonba jött.“

„Siciliában valánk, megismerkedtünk Palermóban a' legelőkelőbb családokkal. Az ifju Marchese Maffei érdekesnek talált, megkért 's én hozzá mentem.“

„Minő kevés szóban egy egész életpálya! 's Ön azt állítja, hogy nem szerette?”

„Ez megtörténik,” felelt Blanka, míg ajkai körül mosoly vonult el, „főleg 16 évvel egy jó tánczos-hoz, vagy zenészhez megyünk 's azután többnyire olly zenészt találunk, ki tölünk azt követeli, hogy a' szerint tánczoljunk, mikép ő fujja. Részemről egyéb határozott, — a' függetlenség eszméje. Nem hiheti mennyi varázssal bir ez, — ha éveken át a' pogyáz szerepét játszottuk, melly egy kocsiból a' másikba hányatik, e' függetlenség pedig teljes mértékben ajánlkozott e' szövetségben.”

„Voltak pillanataim mellyekben hittem, hogy fiatal és szeretetre méltó férjem iránt vonzalom kezd fejleni szivemben, büszke valék a' női czimre. Ez a' mi osztályrészünk 's a' tér melly nekünk adatott.”

„Atyám Londonba utazott, az ugy nevezett mézes hetek mámorában váltam el tőle. Nehéz óra volt ez, de uj élet küszöbén álltam, tele tervekkel 's ábrándokkal, illyenkor a' fájdalom megtompul és háttérbe vonul.”

„Mikor a' tenger hullámai terjedtek köztem 's az egyetlen ember közt, kihez szivem mélyéből ragaszkodtam 's kit talán mondhatom egyedül ismer-tem, mert anyámat jókor elvesztettem, éles fájdalom hasonló a' ázhoz, a' honvágyhoz nehezkedett kedélyemre.”

„Valami hibázott boldogságomra 's épen ezen űr engedett mélyen. tekinteni szívembe 's ijedten kezdtem észrevenni, hogy a' szövetség melly tőle elválasztott silány kárpótlás.“

„Maglehet, hogy férjem is adott okott e' kora meghidegülésre. Ő élet embere volt, vidám a' könnyelműségig, nem nehéz vele kijönni, de nem érezte magát a' szív 's a' kedély honoson társaságában. Nem volt e' viszony a' rév, azon nyughely hová visszatérünk 's mellyben enyhet találunk örömben 's zaj 's bánat után.“

„Hibázott az a' mi életünkben az álom, ezen ifjuitó 's üdítő szunnyadása az érzékeknek 's az élet mozgalmának. Nem mondhatám, hogy mindenhol jó, de otthon legjobb, ugy tetszett nekem, hogy életem folytonos oda ragadtatás pihenő pontok nélkül.“

„Gazdag valék, megszoktam az életet egy helyről a' másakra, egy körből uj és idegenre. Ifjuságom évein át a' jelenetek mint fényképek edzették magokat emlékezetembe — 's talán elmém sajátos iránya okozta, hogy mostani mozdulhatlanságomban több kifáradottságot találtam mint egykori fáradságaimban. Láthatja Ön, hogy eszmét eszmével cseréltem fel.“

„Egy egy városban pár hetet, pár holnapot töltöttünk atyámmal. E' szünidők olyanok voltak mint mikor egy tánczvigalom után kedves visszaemlékezé-

sekkel de fáradva térünk haza 's meleg vánkások közé vágyunk. A' nyugalom 's pihenés érzete mintegy eszményítve volt 's inkább birtam annak öntudatával. Talán ez oka, hogy új viszonyomban, közepette a' kényelem és pihenésnek kifáradtnak éreztem magamat.

„Az első keserű csapás melly ért, atyám halál híre volt. A' 300,000 font mellyet tőle öröklöttem nem vigasztalt, sőt egy érzés lepett meg, mellyet alig tudok helyesen értelmezni. Ugy tetszett nekem mintha sértő lenne a' sorsnak illy pénzkárpótlása ekkora veszteségért.“

„Férjem nem így gondolkozott. Hiuságának a' gazdagság hizelgett 's háztartásunk hirtelen fejedelmi arányt vön.“

„Nő nem birt több szabadsággal mint én, de látja ön különös varázs van abban ha valamit magunk vivunk ki, nekem a' szabadság önként 's majd nem a' közönösség odaengedésével nyujtatott. Nem éreztem, hogy szabad vagyok mikép nem azt, hogy pihenek.“

„Férjem elhanyagolt, sokat volt házan kívül, azok pedig kik távollétét hasznukra akarták fordítani 's egyedüliségem unalmait feledtetni, olly követelésekkel léptek föl, mellyek sejtene nem engedék, mikép azoknak mohó elfogadását már feltételezték. Ez sértett, 's untatott egyszerre.“

„Nem ismerek selejtesebb teremtéseket mint a' kiknek engedékenységre az első jött számít, ha valamivel szebb bár ritkán ügyesebb egy majomnál.“

„Mondom rémitően úntam ezen embereket, de keserű kiábrándulás várt reám.“

„Egy napon férjem szokatlan kora órában hagyta el palotánkat. Mintegy 11 óra tájban reggel holt testét hozták haza. Agyon lövetett egy párviadalban.“

„Vetélytársa ezen elégtétet szerzé magának, őt egy nappal előbb szeretőjénél egy szép tánczosnénál találván.“

Blanka pillanatra elhallgatott 's aztán némi elfogódással folytatá. „Illyen az élet! mint a' vihar vagy a' zuhatag: mennyi fát tép ki 's mennyi virágot forráz le. — Kezet adhatunk egymásnak Guldenstern, ugy látszik, hogy a' végzet mind kettőnket a' világ árjába vetett ki.“

Az ifju elragadtatásban volt. Mit inkább a' kedves hang, a' vonások érdekes kifejezése, mint Blankának oda vetett életvázlata okozott — mi is volt meglepő e' történetben? melly annyira ismétli magát az életben.

„Igaza van Önnek,“ szólt az ifju: „Ha életemről 's jövőmről gondolkozom nekem is ollybá tetszik az mint egy gyors út, mellyben kiábrándulások 's meglepetések képezik a' pihenő pontokat.“

Jól tudom magamnak képzelni mennyit kellett Önnek szenvedni.“

„Öszinte leendek,“ folytatá a' nő rövid sohaj után.
„Az emberek eredendő bűne a' hiúság, ezen oldalon sértetve érezzük a' legélesb fájdalmat.“

„Nem mintha mélyebb kin nem létezne, de mivel a' hiúság kiválólág önző érzelem 's azért indultainkal és érzéseinkel kisebb nagyobb mértékben összevegyül mindig.“

„Nem szerettem férjemet: ha őt a' csataterén, 's vagy súlyos betegség után érendé a' halál — ne kételkedjék Ön, mély fájdalmat okozott volna; de illy ifjan, a' legirigylettebbek egyike párviadal által egy tánczosnéért elveszteni azt, kinek nevét viselem, olly méregadagját a' méltó haragnak vegyíté fájdalomamba, mikép inkább éreztem az elsőnek keserűségét, mint az utóbbi kinját.“

„Ezt megfoghatom,“ mond az ifju, kinek szive lassankint telt mint az ár e' szép és igéző szemek sugárai alatt.

„Férjem családjával nem sokára tisztában valék,“ folytatá a' nő: „'s miután ügyeim anyagi része el volt intézve, odahagytam Siciliát, egy botrány elől menekültem, melly a' mozaikpadlókon 's a' fényes salonokban irigyeimet mulattatta, mig a' leggonoszabbak szenteskedő szájalommal készültek engem kétségbe ejteni.“

„Egy éve 's három hónapja, hogy ez történt. Azóta bejártam francia 's németországot. Az elsőben az emberek minden évben változnak, az alkotmányos királyság alatt buzgó republicanusokra találtam, míg aligha csalódom, mikép ha egyszer a' várt köztársaságot kivivják nem fognak újra királyaikra visszasohajtozni. Némethonban az embereket a' legteljesebb beszédárban leltem, elvitathatlan jeleül annak, hogy ha kenyértörésre kerül a' sor kész az iga számukra. Emberek helyett, kikben elhatározott politícai jellem van 's minőkre nem akadtam, vig népet kerestem, azért vagyok itt Milanóban. De nem tagadom Ön előtt mikép e' népben itt állandóbb gyökét látam s' szabadságvágynak.“

„Hat hét óta vagyok itt 's határoztam jövőm felett. Nem olly könnyű ez, mint az ember gondolná, míg nem vagyunk egészen tisztában magunkkal az élet csak tapogatódzás.“

„A' nyugalom elvesztette érdekét előttem 's én, a' ki hittem, hogy ennyi hányattatás után a' csendes rév virányaira vágyok, több érdeket találok a' tenger messzi síkján a' távol fejező vitorlában, melly a' vihart öleli, mint a' világító torony fényében melly biztos révbe int.“

„Olyan vagyok mint a' hajó melly a' kikötőben porhad míg a' hullámok játékában edzetik. Vagy

mint a' merész albatrosz melly boldog ha a' vihar zeng 's a' hullámok völgyeibe mélyedhet.“

„Ah asszonyom!“ kiáltott fel GÜLDENSTERN, „Ön egy lapot szakított ki vagyaimnak reménykönyvéből. Igaza van, ezen örök útban ismeretlen jelenetek elé, ezen örök üldözésében álmaink és hitünk révének, — így hányattatva a' habokon — gondolom én is feltalálni azt, a' mi a' szükséges mámorban tarthat bennünket, éltünk rövidsége 's ama titkos örökkévalóság közt — hogy értelmünk 's hitünk meg ne törjön.“

„Barátom,“ kiáltott fel egyszerre BLANKA mintha valami új eszme kapná meg, „gondolkozzon kissé — szóljon nem volna e' kedve illy röptet a' kék álmok honában megosztani velem?“

ARNOLD szemeit függeszté e' tündérnőre. — Szóljatok! husz évvel, két illy szemnek fénye alatt, derítve egy mosolytól minő a' reményé 's áldásé, szemközt egy tündérrel kinek ölelése mennyet ígér — mint feleltetek volna? — „A' világ végéig!“ kiáltott fel ARNOLD hévvel, míg lelkét a' vihar szálta meg 's szeretett volna szárnyakkal birni, hogy e' fejjér hattyúval a' világot repülje át.

A' nő szeliden mosolygott. „Nem tudom,“ szólt azután merengve, „de úgy rémlik előttem, mintha így változó képek közt mindig más 's más légben átrohanni az életen, — hátrahagyván annak minden

sulyát 's futván minden boldogsága elé 's azután ujra zaja és viharai közé vetni magunkat — valami isteni! — végre is megkísértjük, folytatá szemeit kérdőleg szegezvén Arnoldra. Én kissé bizom csillagomban, egész életem hevenyészet volt — megkísértjük!“

„Igen igen megkísértjük,“ felelt Arnold, ki e pillanatban mindent feledé mi őt kötve tartá.

„Áldozunk időt,“ mond Blanka hófehér kezét nyujtván az ifjunak: ismerkedjünk meg, hogy tisztába legyünk egymással: első szövetségem nem hozott rózsákat, pedig higye Ön, hogy a' házasságról nagy eszméim voltak. Tökéletes összehangzás minden félreértés nélkül, kölcsönös bizodalom és engedékenység — ez föltétele.“

„Igen,“ mond Arnold, „egy lélek, egy szív, egy gondolat 's háborítlan ege az összetartásnak.“

„Álmok!“ kiáltott fel Blanka, „hagyuk ezt. Én sem Lavater sem Gall rendszereiket nem olvastam, de értelmem szentélyében valami babonás hit van bizonyos jelek 's körülmények iránt. Olyan vagyok mint a' fejlődő virág, melyet a' nap sugára bizonyos irányban nyílásra ébreszt, míg a' másokban elforráz.“

„Vannak arczok, melyekből sokat olvasok ki, melyeknek kifejezése mint az ígélet földje tűnik fel lelki szemeim előtt. — Miért ne mondjam ki, ilyen arcza van Önnek: Meglepett az 's miután ez tör-

tént, sikerült nekem mindent megtudni Onról 's azon meggyőződésnél állapodtam meg, mikép mindketten megérdemeljük, hogy egy máshoz közelítsünk, a' nélkül, hogy a' jövő titkait felleplezzük, vagy többet várjunk mint a' mi önként jő és önként kínálkozik.“

„Néha hegytetőn állunk, alattunk bájos völgy terjed 's midőn lesietünk hűvélen pihenni, vagy forrásai szélén virágokat szedni, csalékony söppe-
dékekre találunk 's a' varázs mellyet a' távol öntett e' szelid képre közelben szétolvad.“

„Nekünk gyakran kell látni egymást Guldenstern, aztán rendezzük eszméinket 's feszítsük ki vitorláinkat. — Mit gondol Ön?“

„A' mit Ön,“ felelt Arnold, „volnék e alkalmas adept e' keresésében az életbölcseességekővének ha másként gondolkoznék mint a' nemtő kinek szárnyai alá indulok?“

„És most,“ mond a' nő nevetve, „vonjunk leplet fellegváraink elé, száljunk le az életbe, reggelizzunk, azután egy sétát teszünk. Ah! feledtem hogy Ön katona, szolgálat órái vannak 's kötve röpielni vágyik.“

„Ma nem vagyok elfoglalva,“ felelt Arnold mintegy ébredve az édes mámorból melly rajta nehezkedett.

A' nő csengetett, nem sokára a' reggeli az asztalon volt 's Arnold a' legvidámabb társalgás közben

egész tárházát fedezte fel e' nőben a' kedélynek, bohóságnak és elmésségnek.

Blanka alkalmazása újabb bizonyítványa volt annak, mikép a' természetesség 's hijánya minden negélynek 's finnyásságnak sokkal hatályosb fegyver vállalkozó merészség ellen, mint a' szigor, vagy mostobán hideg erénynek kitézése.

Reggeli után Blanka könnyű rózsaszín kalapot tett fürteire 's hasonló színű kendőt vállalai körül. Olyan volt ez öltözetben mint ezüst felleg mellynek széleit a' kelő nap biborral önti el.

Midőn az ifju a' szép hölgygel karján a' széles teren át a' corso felé ment, az emberek megálltak, vagy visszanéztek. Pár barátja, kikkel találkoztak meg nem fogható e' jó szerencsáját az eddig hideg 's visszavonult ifjunak.

Ah! gondolták, most egyszer törbe került a' csuklyás Alcibiad. — „De ki lehet e' nő, láttad e' valaha?”

„Soha,” volt a' felelet, „de felséges, valami tánczosnő a' scalából. — Lehetlen, egészen más nemű. — Valami idegen, olyan mintegy andaluziai hölgy, láttad minő apró lába van?”

„Ángolné,” szolt egy újabb ismerő, kivel találkoztak a' beszélők. „Alkalmasint rokona.” — Így 's ehhez hasonlóan váltakozott kérdés és felelet.

„Megfogjuk tudni, gyónnia kell. Ő szentsége ki nem kerül a' vallatásokat. — Istenemre nem rossz izlése van! — Utoljára is meglátjátok valami kalandorné.“

Igy folyt ez egész nap a' fiatal tisztek közt. Az idősb gyalog és tüzértisztek ellenben csipős észrevételeket tettek 's botrányról szóltak.

„Igy karon vezetni valami sylphidet vagy Lorette! — Figyelmeztetni kell az ifju hadnagyocskát, hogy ez illetlen 's szemet szúr,“ jegyzék meg rosszul rejtett irigységgel mások.

„Mi a' tatár! nézzetek csak oda,“ kiáltott fel pár nap múlva, egy azok közül, kiknek észrevételeit feljegyeztük: „az ezredes minő mélyen meghajtotta magát előttük. — Úrhölgynek kell lenni, valami duca vagy princepe neje. — Minő bolond szerencse, egy kis hadnagyocska, ki fizetéséből él?“

De lett legyen bár mikép, a' kis hadnagyocska és a' szép marchesa, kinek nevét egy hét múlva az egész tiszti kar tudta, mindég együtt láttattak: elválhatlanok, mindig sugárzó arczokkal 's vidám társalgásban.

„Végre is,“ szólt egy ifju dzsidás tiszt: „mi különös van ebben, Gùldenstern legszebb tisztjeink egyike, a' bájos fiatal marchesa bele bolondult — voila tout.“

E' viszony ellen nem lehetett kifogás. A' nő

fiatal, özvegy és szabad, Güldenstern nőtlen, szolgálatában szigorú 's pontosabb mint valaha. — Ha volt irigye száz, vádlója egy sem. Nem volt ok reá.

„Maffei marchesa dúsgazdag és független,“ szolt egykor Arnold ezredese segéd tisztjéhez: „meglátja Ön még elvéteti magát vele 's legjobb tiszteim egyikét veszttem.“

Mennyi volt igaz mind ezekből megtudjuk, mert írói szabadalmunk egy merész ugrást tétet azokkal kik e' vázlatot kísérték.

.

Három holnap telt el 's a' következő két társalgás tisztába hozza az ügyet, regényt vagy kalandot, mellynek beékelése történetünk szövegébe elkerülhetlen volt, hogy annak egyik érdekes szerepvivőjét a' szükséges nymbussal lássuk el, elvokonainak elragadtatására 's elvellenéinek felbőszítésére.

„Megvan!“ szolt egy fiatal kapitány egy olasz grófhöz, ki Milanó főterén egy szögletbutéga előtt ült vele, „Güldenstern nözült in optima forma.“

„'S a' Cautio?“

„Nem volt szükség reá.“

„Hogyan?“

„Elhagyta a' szolgálatot.“

„Nagy elhatározás, ez előtt pár nappal kapitánnyá lön kinevezve Alexander ezredben, melly most Bécsben tanyázik. — Megbolondult.“

„A peu près.“

„S a' marchésa? De hiszen e' női originálok egyben tökéletesen rendszerűek és következetesek, az ember el nem vétheti számítását.“

„Annál jobb, vagy annál rosszabb,“ mond nevetve a' kapitány, „s miben tartod őket olly következeteseknek?“

„Abban“ — felelt az olasz — „hogy minden nőkalandor kétféleképen végzi pályafutását. Soha sem máskint.“

„Halljuk, te mély nőismerő vagy, számtalan tapasztalásaid voltak.“

Egy tekintet a' mintegy 40 — 45 éves ferfjura ezen állítását a' fiatal kapitánynak kétségtelenné tette. Lehetlen volt benne a' rég kiábrándult rouét félre ismerni. A' gróf gúnymosollyal felelt: „Minden nőkalandornak végdiszitménye egy gyermek vagy az olvasó.“

„Egy gyermek vagy az olvasó,“ ismétlé a' kapitány de mind a' kettő soron kívül. Azaz férj nélkül, vagy mellette 's kolostor hiján - valami feudális erkelyben vagy szalmagunyhóban.“

„Tréfa nélkül barátom“ — mond az Olasz — „nem tudom eléggé hibáztatni ezen bolond fiatal embert — negyven éves korában egy forradalom, vagy pár hadi járat segítségével tábornok lehet 's illy syrént venni el! — kinek szemeiből látszik

mikép nála az illy szerelmi hevenyészetek gyakran változnak.“

„Mondasz valamit, a' szép signora homlokán már is fellengecskék borongnak. — Unalom lenne e ez a' mézes hetekben, kiábrándulás, vagy meg nem értetés, e daemona uj szabásu hölgyeinknek? kik miután magukat sem értik eléggé szendék csudállkozni, hogy az ördög sem érti őket.“

„Annyi igaz“ — folytatá a' kapitány — „hogy a' dolog tény 's a' szép Marchesa Madame de Guldenstern, most az a' kérdés mit fognak tenni? Arnold sokat változott az utóbbi időben.“

„Ezen csudálkozol? — Ah például! bús évvel 's illy szerelemmel, ki csudálná, hogy illy fiatal ember hanyat homlok rohan a' világ árjába.“

E' pillanatban robogott el a' marchesa hintaja négy pompás televér lóval. Az olasz épen egy hirlapot nyújtott át a' kapitánynak. „Nézzd mit talállok itt.“

A' kapitány egy hirdetést olvasott. Árverését a' marchesa minden butorainak, lovainak, hintainak 's egész lelettárát a' képeknek, kristályoknak, porcellánnak.

„Ez nevezetes“ — mond a' kapitány — „még papagályait 's ujfundlandi ebét is áruba bocsájtja.“

„Az utóbbit megveszem“ — mond nevetve az olasz.

„S én a' lovak egyikét“ — viszonzá a' tiszt.

E' közben többen jöttek polgáriak és tisztok 's a' társalgás általános lön, de mindig ugyan azon tárgyról, melly e' tájban egész Milánót faglalatoskodtata.

.

A' másik párbeszédet csak úgy leshetjük ki, ha a' fiatal párnak kocsiját kísérjük.

Blankának arcza — az előbb hallott észrevételekkel ellenkezően — örömtől 's meglelégedéstől sugárzott, míg férjének vonásai a' nem rég szokásos komoly 's hideg kifejezés helyett kicsapongó derűtséget láttattak.

„Minő öröm!“ — szólt a' fiatal hölgy elevenült tekintettel. „E' divatosan polgáriasodott világból egy egészen más nemű miveltség országába esni mint fellegből — vágyok látni mennyire hasonlitanak a' chinaiak a' mi népünkhez?“

„Maglehetsz győződve“ — felelt Arnold — „minkép előnyükre kíválnak a' mi pekkiniéink közül. Általában China ellen megbocsajthatlan előítélet létezik.“

„Én — mond a' nő — ezen embereket okosabbaknak tartom mindnyájunknál. Ezredek óta áll a' mennyei birodalom, senkire sem szorul 's valódi aristocratiai finnyással a' lehető legkedvetlenebbül türi az idegen boldogítókat 's világítókat, kik mindenfélét be akarnak vinni 's hozni — hogy annál többet kihordhassanak.“

„Meglátjuk — szolt Guldenstern jókedvűen — végre is ha megúnjuk őket, vagy kiábrándulunk — tovább állunk.“

„Tudod e“ — jegyzé meg Blanka: — „hogy én darab idő óta arra a' meggyőződésre jöttem, mikép a' kiábrándulásnak saját érdeke van. Csalódásaink olyanok mint a' szép ruha, melyet idővel elviselünk — ki akarná, hogy örökké tartson.“

„Egy kis kivétellel,“ felelt Arnold, — „vannak dolgok, melyeket nem szeretnék elidülni látni.“

„Ah!“ — kiált fel a hölgy, ki a' czélzást azonnal átértette — „épen ez az barátom, a' mit lehetlenné teszünk az által, hogy vele folytonosan cseréltetjük a' légkört. Bárhova viszük ezen öltönyt mindenütt ujdonság lesz, mert mi azok vagyunk s' így soká tarthat.“

Guldenstern kötődve mondá: „tudod e, hogy e' hasonlatosságot igen rosszul választottuk 's ez sok utógondolatra nyujt tért. Így tehát ha valahol megrekedünk, aztán a' hoszu tengeri út.“ —

„Nem, nem, kiált fel a' nő: egyáltalában nem engedem, hogy az illy eszméket tovább fűzzd! Mit gondolsz? Ha' akadály van, vivünk ellene, ez is haladás: olyan mint a' szikla darabé, melyet mozdulatlanak hiszsz 's melly pillanatig sem hever, mert súlya már olly neme a' mozgásnak, melly nagyon is érezhető az által, a' mi alatta terül. A' hoszu

tengeri út haladás magában, a' benlévők pihenésének daczára. Aztán feletted e mennyi akadállyal 's mennyi boszusággal jár, maga a' betegség melly ott érhet, mi egyéb változásnál? 's ha halál követi, minő fönséges pálya egy világból a' másikba a' mindenségen át.“

„Igaz“ — mond Arnold — ki e' nőnek sajátos eszmejárása annyira beokult, mikép az örökös mozgás és helyváltoztatás kedvencz gondolatjává vált. — „S' onnan hová?“ kérde kíváncsian.

„Chinából? ki tudná,“ felelt a' nő. „Chinából hová? — hová is? Nem!“ szakítá magát hirtelen félbe. Két terv előre, ez hosszú időt feltételez, 's a' hosszú időnek eszméje felfogásom szerint mindig olyan, mint a' kiterített lap mellyen előre nyugvópontokat jelelünk ki. Legjobb barátom ha egyszerre csak egy tervünk van, azután ujat gondolunk. Ez az uj 's mindig uj, e' folytonos meglepetések és hevenyészetek játéka — épen az a' mi felséges.“

„Most már a' hirdetés ki van nyomtatva, folytatá Blanka, holnap kezdődik az árverés, ez is mulattat. Ha tiz nap múlva nincs minden eladva annál rosszabb erszényünkre, mert tovább nem várunk, megyünk Livornóba, onnan Londonba 's azután feszült vitorlákkal a' mennyei birodalom felé.“

„A' legegyszerűbb út, mond Gölldenstern vidámon: de hiszen az egyenes út is hasonlít a' szabályhoz

's rendszettséghez, míg az illy zigzág valódi képe a mozgásnak, a villám is így jár. Tudod e Blanka, hogy e' napokban únalom kifejezését lestem el arczodon, melly most hála az égnek eltűnt.“

„Természetes,“ felelt a' nő: „mert soká tart már ittmulatásom, ha elbucsuzásod a' katonaságtól 's mind az mi egybekelésünket megelőzte 's megkötötte nem leende annyi szertartással 's annyi boszusággal összeszőve, mind ketten meghaltunk volna unalmunkban.“

„Jobb lett volna megszökni“ — mond Arnold.

„Rettenetes, hogy ez nem jutott eszünkbe, szolt a' nő: de talán megtehetnök most, szabadok vagyunk 's minő mulatság lenne egyszerre e' sok kíváncsi nép előtt hült helyünket hagyni.“

„És a' sok holmi?“

„Mit bánom én a' sok holmit.“

„De ára?“

„Igaz, hogy evvel is tovább vagyunk, de tán lehetne a' kettőt összeegyeztetni, hogy addig is mozgassunk.“

„Bizzuk a' dolgott pár jó barátunkra 's tekintsük meg addig Pompejit 's Herculanut. Mikor visszatérünk zsebbe teszünk a' mi begyűlt, a' többit egy kórháznak ajándékozzuk.“ E' példánya után a' Blanka szerinti ékesen szólásnak az ifju nejeére függesztette szemeit, mintha kérdené ki a' legény!?

„Fenséges! kiáltott fel a' nő, ki szenvedélyes

elragadtatással hallá ezen indítványt: minő utitárs? holnap indulunk.“

„Holnap? Miért nem ma éjjélkor?“

Blanka annyira túlszárnyalva látta magát férjének telegraphi terveivel, mikép némileg biuságában sér-
tetve — kérde hirtelen: Hány óra?

„Tizenegy,“ felelt Guldenstern megnézvén óráját:
„Kocsis — kiáltott Blanka — haza,“ — a' kocsi meg-
fordult. „Éjjél után? Miért éjjélután? úti leveleink
rendben vannak, irok néhány sort barátinknak, addig
cselédeink pogyászolnak 's megyünk.“

„En Peretti ügyvéd után küldök, mond Arnold:
ő legalkalmasb illy megbizásokra.“

„Jobb lesz ha irsz neki Arnold, a' levelet holnap
megkapja, akkor már meszi járunk 's nagyobb lesz
a' meglepetés.“

III.

Ennyire érvén elbeszélésünkben, kisérnünk kell
Güldenstern sorsának hévmérőjét — mely csak a'
forrás és jégpontok közt váltakozott.

Hat hosszú év telt el, Güldenstern ifjúból férfiú
lett.

„Hol volt e' hat év óta?”

Nem helyes értelmezését adnók az eszmének,
ha mondanók, hogy átutazta, azért jelelőbb kifejezés
helyett mondjuk, hogy átröpülte, a' haladó évek
daczára — folytonosan szebb 's szeszélyesb nejével
Azsiát, Africát, Americát 's Australiát.

A' természet olly aczélerőt adott idegeinek 's
nejének, e' torony irányábani vadászat annyira lát-
szott egészségét edzeni, mikép e' rémitő burezolkó-
dások hat hosszú éven át rövid pihenésekkel, utazási
vágyukat nem csökkentette.

Kairóban fiacskájok született ki Sidneiben meghalt, leányuk Helena azon szigetben pillantotta meg a' napot, mellynek nevét viselte.

De hat év hoszú idő 's Gùldensternnek gondolkozása, ha egyben nem, sok másban változott, 's mi tagadás benne a' varázs halkkal őszlani kezdett.

Neje, gazdag örökségének nagy részét tele kézzel szórta ki, mi a' számítás? eszméjén kívül volt. Gùldenstern imádta nejét 's természetes gyöngédsége nem engedé, jobb meggyőződése daczára őt e' fejtelten pazarságnak mulhatlan eredményeire figyelmeztetni. Minden övé: gondolta magában, van e' jogom kezeit feltartóztatni, midőn az arannyal melly olvad azok közt engemet az öröm és boldogság füzéreibe kerit.

Voltak órái, midőn úgy tetszett neki, mintha e' nőnek szenvedélye pillanatokra lanyhulna, mintha a' változtatás főeszméje, melly Blankában folytonos növekedésben volt — a' helyett, hogy önmagát felemésztene, irányában is kezdené olykor előtűntetni jelenségeit.

De azután jött egy egy vihara a' szenvedélynek, olyan mint a' szélcsapás, mellyben e' nőnek egész szerelme felgyulni 's megifjodni látszott. Gùldenstern bele hagyá magát ringattatni azon mámorába az eszméletlenségnek, melly nem engedé, hogy sem előre sem hátra tekintsen.

De a' kiábrándulás komolyabb órái mindig hosszabbakká lettek, 's bár mennyire leküzdötte baljóslatu előérzeteit, mindig mélyebb gyökeret vert az a' meggyőződés benne, mikép nejjének saját érdekében kötelessége őt figyelmeztetni, vagyonának e' roham-szerű apadására.

Természetes mikép ennyi utazás közben, azok kikre e' roppant vagyon kezelése bizva volt, néha azt sem tudták hová kellessék a' hitelleveleket utasítani; a' fiatal utazók pedig folytonos kétségben voltak az iránt, hol várjanak jövedelmeikre. Rémitő zavar kezdett tehát mutatkozni a' küldeményekben. Ollykor tetemes öszvegről szólo hitleveleket nem is hosználhattak, mivel hevenyészett útiterveik közben, mellyek irányát egy szeszély megváltoztatta — azon helyeket hová a' levelek utasítva voltak, nem is érintették.

Kevés embernek van eszméje arról, mikép élt e' kis család utazása közben.

Blanka pillanatig sem érezte magát jól, ha nem volt minden fény és kényelemmel körül ölelve; — pár héti pihenése ezen embereknek többé került, mint egyszerű 's józanabb követelésű lényeknek egy évi utazása.

Mind ez fogyasztott — nem hozott 's pár év óta már a' kamatok képtelenek voltak a' költségeket

fedezni, a' tőkéhez kellett nyúlni. Ki tudja inkább mint nálunk — mennyit jelent e' szó.

1819^{ben} Guldenstern Bécsben volt, mindig fiatal, mindig sajátságos és érdekes nejével: e' nővel ki, a' hol csak megfordult, a' férfiak élénk figyelmét vonta magára.

Mikép mindenütt hol pár hetet töltöttek egy helyen, úgy Blanka itt is egész serge által a' bámulónak 's imádóknak volt körülvéve.

Guldenstern ezen üstököseit, mikép igen célzatosan mondhatjuk — a' rövid pihenési látkörnek ha unta is nem volt féltékeny.

Életében minden olly rohanva ment, mikép nála szerelmén tul semmi ébredő szenvedélynek vagy érzésnek sem maradt ideje megérni.

Blanka felhasználta e' lepkéit varázskörének, salonjai népesítésére 's kíséretének növelésére, de mit sem adott rajtok, Guldenstern legalább ezt hitte.

Bécs volt a' hely hol szövetségük óta először — egy időre — valóban kedvetlen helyzetbe jöttek. Mind az a' mi kezeik közt volt, alig lön elég két hónapra fogadott pompás szállásuk felkészítésére.

Ezt Guldenstern átlátta 's annál inkább boszankodott mivel tapasztalásból tudta, hogy neje képtelen két hónapig egy helyen maradni, mert nem csekély kedvetlenségére észrevette, hogy e' hajtóvadászat idő 's unalom ellen valódi mania alakját ölté

magára, míg ő már kezdé a' pihenés becsét méltánylani 's keblében néma szemrehányás kelt folytonos mozgás mellett — szebb jelentőségben meddő élete fölött.

Még maradott, angol ügyvivőjök óva intő levelei szerint — annyiok, hogy valahol végre megállapodva, nem csak kényelmes, hanem fényes jövő elé nézhettek. De Güldenstern kénytelen volt azon nem igen hizelgő vallomást tenni magának, mikép nem bir annyi lelki erővel, nejét felrázni mámorából 's vele az örvényt megismertetni, mellynek szélén álltak.

Valahányszor távolról olly valamit ejtett ki ajkain, mi megfontolás 's jobb gazdálkodás utógondolatára gyaníttatott — Blanka vonásait unatkozás és ingerültség éles kifejezése önté el. Illyenkor a' nő gyönyörű szemei fájdalmas meglepetéssel tekintettek reá, hasonlítottak az illy oda vetett czélzások a' kigyó csipéséhez, mellyre véletlenül léptünk.

Egyébiránt az utóbbi napokban épen azon véletlen rohamai a' szenvedélynek, mellyekről feljebb emlékeztünk felíjtották Güldenstern szerelmét.

Néhány nappal megérkezésük után Bécsbe Güldenstern olly tartalmu leveleket vett, mellyek lehetlenné tették a' további hallgatást.

A' nő régóta már minden pénzügyet férje kezébe adott, nem volt semmi nagyobb terhére mint számadások. De azért gyakran minden figyelmezte-

tés nélkül meritett a' közös pénztárból 's ha illy ügyekről szólt, legfelyebb akkor történt, mikor azt fogytán találta. Illyenkor kérte férjét, hogy pénzről gondoskodják.

Ha ez aztán — bár rövid időre — lehetlenné lön 's férje a' legnagyobb gyöngédséggel az eszély 's okosság szavait hallatá — Blanka levolt igézve: — Ő férje ajkairol eddig csak saját szélsőségeinek viszhangját hallá, azért az illy eszrevételek — olly hidegen mint a' keleti szél csaptak ábrándos feltételeinek himporára. Elméje megzavarodott 's igazságtalanok lennénk e' sajátos természet iránt — ha tagadni akárnók, hogy az illyszerű hatásnak jelenségeiben legtávolibb tettetés sem volt.

Lehet, hogy e' nőben nem volt minden ugy mint azt Gúldenstern gondolta, talán valami nyomta lelkét, mi ellen hasztalan vivott. De annyi igaz, mikép az illy figyelmeztetések után lelke mindig egy gondolatba ütközött meg 's ez mintegy kérdőjel tüzte magát meggyőződése elé. Hogyan! gondolá illyenkor magában: Arnold, — ő, és nem ugy lát mint én. Mindig e' pénz, mellynek semmi köze szövet-ségünkkel! Tekintettem e' a' vagyont valaha mint sajátomat 's nem szortam e ki tele kézzel? mind kettőnk élvére és örömére?

E' pénzt, ezen ajándokát a' sorsnak, Arnold

mintegy köszált veti élembe, mellybe éltem hajója megütközzön.

Nem, ez lehetetlen, ha én nagylelkűségnek hittem tőle, hogy vagyonomban osztozik 's nem veti szememre, hogy gazdagabb vagyok mint ő; miért tenne ő fel bennem kevesebb nagylelkűséget, mikor ezen aranykerete sorsunknak homályosodik 's így mindig közelebb 's közelebb jövünk egymáshoz.

Illy, a' szokott eszmék rendén kívüli fogalmai voltak e' nőnek, nem mondotta mind ezt férjének soha, de érezte. — Mint az ár aláasta ezen eszme tovább füzése szerelmének biztosságát. — Titkoson és homályosan valami viszonyhatás fejlett ki kedélye mélyeiben: melly ellen vivott de siker nélkül.

Hasonlítva más nőkhöz 's kifeledvén e' monomaniáját elméjének — nem marad egyéb hátra mint őt eszelősnek nyilvánítani. Guldenstern kifáradt e' küzdésben 's neje bibliai elvével nem tartott, ő gondos volt a' jövő napra, épen mivel nejét 's gyermekét imádta. Spártai egyszerűség jellemző e' férfiut sok tekintetben, vagyounak, fénynek nem örült, de gyanította mikép neje, ki megszokta vágyait és szeszélyeit teljesítve látni — nem fogja a' nélkülözések szigorát megbirni tudni.

Mind ez talán később ért volna határozottá, de ama levelek a' csöppet képezték, mellytől a' kehely megcsordult.

Egy este, miután nejével 's kis leánykájával Veszlauból tértek haza, Blanka még telve a' nap új benyomásaival Arnoldot szívéhez szoritotta 's enyelegve mondá:

„Holnapra fáradságos tervem van barátom, melytől sok élvezet várok mind kettőnkre.“

Güldenstern az említett levelek következtében szórakozott 's elfogult volt, azért talán nem olly derülten mint máskor kérdé nejét: „hólnap — 's nem fáradtál e ki?“

Blanka hirtelen leeresztette karjait, melyek férjét ölelve tartották. „Megint!“ Ez lön mind az, a' mit kiejteni tudott.

Magukban voltak. A' komornyik, miután a' lámpákat helyezé az asztalra kiment, a' kis Helene álmosan adta kezét a' melléje rendelt nőnek — ki őt a' mellékszobába vezette.

Güldenstern erőt vett magán 's bensőséggel szolt: „Angyalom hiszed e, hogy szeretlek?“

„Hinnem kell ezt“ — felelt Blanka — „mert élek, — lehelletem e' hit.“

„Ha ezt hiszed nem fogsz pálczát törni felettem, ha először életemben komoly magyarázatra szólítlak fel.“

„Köztünk és magyarázat!“ sikoltott inkább, mint kiáltott fel Blanka, mig olly halvány lett mint a' viaszszobor.

„Hidd el nekem,” mond Gldenstern kinek szive szinte ugy összeszorult mint nejeé, „rzem jól mi-kp ennek nem kellene lenni, de elkerülhetlen egy-szer ’s utóljára ez életemben.”

„Hallgatlak,” felelt a’ n brsonykarszékei egyi-kébe ereszkedve, mig vonásai lassankint megjegyedtek ’s ajkait kinosan szoritotta össze.

„Vagyonunk vége felé jár,” így kezdé Gldenstern nehéz sohajjal, mellyen erőt akart venni. „Lon-donban két kereskedő ház bukott meg ’s enyészete-nek romjaiba rántott bennket. Ez véletlenség, minek okai nem vagyunk, azért nem is sokat há-borit, csak mint tényt kellett azt előtted emlitenem. Megnyugtatósdra hozzá tehetem, mikép vagyonunk romjai nem megvetendk — ’s még mindig kitelik tlnk Helennek független jövőt biztosítani. De egy lépést tovább azon a’ lábn, mellyen most lnk ’s az rvény előttünk sit.”

Blanka hallgatott. Iszonyu küzdelem kezdé hul-lámait kiegyenliteni keblében. Látszott vonásaiból, hogy azok valami szigorú és hideg kifejezésnél kezdene-k egyensúlyba jöni: mintha inkább avval leende elfoglalva, a’ mi gondolatainak mélyében történik, mint avval, a’ mit férje mond.

Mikor Gldenstern elhallgatott, a’ nőnek eszmé-letét férjének csak utóbbi szavai érintették. Nem

minden erőfeszítéstől mentt, de merevény szigorral kérde:

„S aztán?”

„Mivé leend Helene?” mond Gldenstern.

Blanka férjére szegezn szemeit kérde tovább:

„Adott e az isten Helennek pnzszekrényeket milliomokkal, ékszereket és gyémántokat mikor, a' algra jött? — A' vagyon a' véletlennek ajándéka és játéka, mit egy háboru, forradalom vagy csdpr megsemmisithetnek. — Mind ez kívül esik az élet lényegén 's te erről szlsz? olly tárgyról, melyet a' véletlen mint a' vihar a' kertek virgillatt elfujhatja.”

Arnoldot neje vonásainak kifejezése pillanatra elnémitotta, de érezte, hogy képtelen lenne másodszor e' hrt érinteni 's nem akarta a' nyert előnyt feláldozni.

„Kedvesem, szolt: br mikép fj neked, ez egyszer vágy erőt magadon 's merjünk leszállni az élet mindennapisgba. Azt kérdezted ha az isten adott e kincseket Helennek? — Igen Blanka, az isten mind azt a' miről szltal bölcsőjében már megadta neki, mert te mind azokkal birtl 's e felett egy anyával ajándékozta meg, ki képes t nevelni 's vezetni. Ha állna az a' mit mondasz, mi kötelesség maradna fen az életben — 's mennyi érdem, ha mindent a' gondviselésre biznnk? — Vagyunk

vége felé siet, nem arról van többé szó, mit az isten Helennek adott, hanem csak annak romjairól, melyeket megmenteni kötelességünk. — Nekünk vissza kell térni Londonba, mikép most élünk, azt vagyonunk fél évig sem győzi meg. Mit tartanál rólam, ha ezt elhallgatom 's ez által téged 's másokat is megcsalnék, kiket ki nem tudnánk elégíteni? Tennünk kell tehát e' drága életért, ha nem is magunkért — a' felelet terhe mind kettőnké.“

„Tennünk kell!“ mond a' nő felkelve 's mintegy szédülten járván fel 's alá a' szobábau, „igazad van 's még is úgy tetszik nekem, mintha e' csapásnak nem kellett volna általad jöni.“

„Általam!“

„Nem értenél, ha fejtegetni akarnám a' mit érzek. Mind ez megrohant mint tiszta égből a' vilám — nekem idő kell fontolásra. Tudod, tévé hozzá sajátos, jéghideg mosollyal: hogy én a' pénzsámításokhoz nem értek, egészen uj térbe helyeztél, hagyj engemet magamra. Felelek holnap 's meglehetsz győződve mikép feleletem kielégítő leendő, meg fog történni minek most történni kell 's a' mennyire képes vagyok.“

„Jó éjt!“ mond Guldenstern leirhatlan efogódással, maga sem tudta mi ragadta meg őt, mi vette el erejét valami megfoghatlan előérzetet legyőzni magában.

„Jó éjt!” szolt neje egy székkarjába fogódzva, mig ingadozva közeledett a' mellékszoba ajtajához.

Güldenstern utána nézett. Megbánta, hogy szolt, jobb meggyőződése ellen ugy tetszett neki mintha bünt követett volna el, de a' kötelesség-érzete megnyugtatta 's hallgatott.

Mikor Blánka a' mellékszoba ajtajához ért, hirtelen megfordult, Arnoldhoz sietett 's karjai közé vetette magát: azután mintegy erőködve kifejlett azok közül 's fuldokolva ismélle, „jó éjt, jó éjt Arnold!” A' hang mellyel ezt kiejté leirhatlan, hasonlitott az örök bucsu utóso kézintéséhez 's a' hattyudalhoz.

Arnold le volt győzötve, nem volt férfiu többé e' pillanatban. „Megállj, kiáltott fel: imádott nöm! Feledd a' mit mondtam, töröljük ki e' napot életünk könyvéből.”

Blanka szeliden nyujtotta kezét férjének, azután reszketve rebegette: „Holnap, holnap!” Avval sietve eltávozott.

Güldenstern nem akarta neje álmát háboritni, ki már e' párbeszéd előtt — a' holnapi napra kitűzött terve daczára — kimerültnek látszott. Ellenállhatlan vontá őt lelke nejehez, még egy jó éjt akart mondani, még egyszer szívéhez szoritani őt. De valami végzetes nehezkedett ólomsullyal ezen órákon. Szobájába vonult, az egész éjt át virasztotta 's csak hajnal fele vett az álom erőt rajta.

IV.

Güldenstern kilencz órakor reggel a' közös salonba lépett, a' hirlapokat vette elé 's miután azokat darabig olvasgatta némi meglepetéssel tekintett az órára. Blanka ilyenkor mindig a' salonba szokott lenni. Güldenstern csengetett.

A' komorna lépett be.

„Ébren van e már a' Nagyságos Asszony?“
kérdé Güldenstern.

„Még nem csengetett, felelt a' komorna, minden csendes, gondolom alszik még.“

„Nem kell háborítani,“ szólt Arnold, — a' komorna visszavonult.

Miután még egy félóraig olvasgatta a' lapokat neje még mindig nem csengetett 's nem jött.

Majd két óra telt el midőn végre Güldenstern komolyan nyugtalankodni kezdett. Ez ideig azt hitte, hogy nejét a' tegnapi kirándulás merítette ki, azután

gondolá mikép talán az éjt nagy részint átvirasztván, most pihen, — de mind ez nem fejtette meg egészen a' néma csendet, melly halotti házéhoz hasonlított.

Hirtelen felkelvén neje szobája fele ment, melly a' gyermek 's a' dajka szobájába nyílt. Halkkal kopogtatott, de senki sem felelt.

Güldenstern benyitott: 's ki írja le meglepetését, midőn neje ágját üresen és érintetlen találta.

Azonnal a' mellékszobába sietett mellynek ajtaja éjel nyitva szokott állni 's most is csak félig volt behuzva.

Senki! sem neje sem a' gyermek, sem a' dajka, — minden üres volt!

Pillanatra gondolta, hogy tán Blanka a' fűszeres reggeli órákat használni akarván Helene 's a' dajka kíséretében kiment, mi néha megtörtént, bár Blanka mindig tudtára szokta illy sétáit adatni.

E' közben a' komorna 's a' komornyk, mind ketten halványan 's ijedt arczokkal a' szobába léptek.

„Mi történt, hová ment a' Nagyságos asszony?“ kérdé Güldenstern, ki a' vért érzé jegedni ereiben.

„Nem tudjuk: feleltek ezek, a' házmestert is kérdeztük, de ez nem látta 's reggel a' házajtó zárva volt mint máskor.“

„A' Nagyságos asszony elvitte a' kulcsot szóló a' komornyk, mert nem találtuk szokott helyén.“

„Ugy alkalmasint reggeli sétát tesz,“ mond Gül-

denstern titkolni ügyekezvén felindulását. „Hagyjanak önök magamra.“ — A' két cseléd a' leglevertebb állapotban távozott el.

Mihelyt egyedül maradt, darabig egy helyen időzött. Arcza halvány volt, szemei tárgy nélkül tekintettek a' légbe, eszméit rendezte, nem tudta mit higyen, mitől féljen 's szívében hirtelen a' bánat vert tanyát.

Most kezdé hinni, hogy neje valami kétségbe esett elhatározást tőn 's őt elhagyta. Ügyekezett felköltöni reményét csalódásba ringatni magát, de rémitően és fenyegetőleg emelkedett a' baljóslatu bizonyosság előtte.

Körültekintett a' szobában: majd minden a' maga helyén volt, nejének kis pénzes ladáján 's egy jókora börtümálhan kívül, melly a' dajka szobájában szokott állni. — Semmi levél, semmi figyelmeztetés!

Az erős férfiut, ki a' félelmet csak nevéből ismerte, olly rémület kezdé környezni mikép alig birt lábán állni 's egy karszékre ereszkedett.

De nem volt nyugta, néhány percz múlva felkölt újra. Figyelmes, részletes szemlét tartott minden tárgy fölött. Egy kulcs sem hibázott, az egy házajtó kulcsán kívül. Fiókokot, ládákat, szekrényeket felnyitott.

Olly kevés, volt a' mit e' nő magával vitt, mikép a' csekély hiány által okozott űr fel sem tűnt. De

semmi nyomára sem akadott valami levélnek, vagy bár mi nemü figyelmeztetésnek, melly nejeének illy kétségbeesett elhatározását indokolná, vagy megfejténé.

E' szemle közben a' külső ajtó bezárta volt, most egyszerre úgy tetszett neki mintha valaki külről a' kilincset nyomná.

„Ki az?“ kérdé szakgatott hangon.

„Én vagyok uram,“ felelt a' komornyik: „Möh-ring úr kíván Önnel szólni.

Möhring, Guldenstern bécsi pénzváltójának titoknoka volt, kitől pénzeit szedte 's egy azok közül, kik őt pénzbeli állapotjának hanyatlására figyelmeztették.

Möhring megjelenése életének ezen egyik legnehezebb orájában kinosan lepte meg, de kikerülhetlennek tartá a' vele találkozást. Hirtelen kinyitotta az ajtót 's egy tisztes öltözetű, koros férfiú lépett be.

Az első üdvözlés után Möhring egy nagy tárczát vonván elő oldalzsebéből, minden felindulás nélkül a' legtermészetesebb hangon szólt; „Megbízásból jövők uram 's imé ezt átadom Önnek.“

„Ki részéről?“

„A' Nagyságos asszony megbízásából.“

„Hogyan?“

„Megmondom Önnek. Midőn tegnap a' játék-

szinből haza érkeztem, a' nagyságos asszonyt szál-
lásomon nőmnél találtam.“

„Tegnap?“

„Igen uram 's csudálkozom, hogy Ön ezt nem tudja.“

„Semmit sem tudok Möhring úr.“

„Semmit? Azt sem, hogy a' Nagyságos asszony tegnap Badenbe ment?“

„Badenbe?“

„Igen,“ felelt Möhring, „'s azt erősíté, hogy Ön Pozsonyba utazott 's ma reggel 8 órára itt leend, hogy azután Badenbe menjen.“

„Folytassa Ön, én nem voltam Pozsonyba.“

Möhring, ki mikor megérkezett semmit sem lát-
szott sejteni, kellemetlen meglepetéssel folytatá: „a'
Nagyságos asszony e' tárczát adta kezembe 's kért,
hogy azt Önnek dél tájban adjam át, mondván, mi-
kép az abban foglalt fontos elintézendők még pár
napi itt mulatását égenylendik, mielőtt öt Badenbe
felkeresse.“

Güldenstern e' szavak közben átvette a' tárczát. —
„Megbocsásson Möhring ur,“ szólt azután majd nem
eszméletlenül: „Ön megfejtheti minő csodálkozásba
hoz engemet mind ez, de talán itt megtalálom a'
rejtélj kulcsát.“

Miután a' tárczát felbontotta, az első mi szemibe
tűnt egy bepecsételt levél volt.

Güldenstern inkább az asztalra ejtette, mint letette a' tárczát. „Bocsánat Möhring úr,“ szólt szorakodottan, „hogy Önt ülésel sem kínáltam meg, foglaljon helyett.“ Möhring leült, férreismerhetlen kifejezésével a' tétovának függesztvén szemeit Güldensternre.

Emez még mindig reszkető kezébe tartá a' levelet, azután mintegy magához térve felszakítá 's olvasta a' mi következik:

„Mikor e' levelet olvasod, kedves Arnoldom! én nem Badenben ugyan, de már távol leszek Bécsből. — Te mondád egykor, életem ama szebb napjaiban, melyekről azt hittem, hogy egy zárjok van a' koporsóval, mikép a' házasság két lélek egy testben. A' mit soha sem hittem megtörtént. Nézeteink elváltak egymástól, lelkeink külön testbe költöztek. — Ne hidd, hogy figyelmeztetésed ébresztette e' meggyőződést bennem, régen munkál már a' kórányag 's különös iróniája sorsomnak, hogy szövetségünk szent egysége, szinte azon betegségben sinlődik mellyben erszényünk. A' tegnapi nap a' kanóc volt melly a' gyúanyagot fellobbantotta. — Ollyan e' nap előttem mint a' halál, nem tudom miért, nem tudom mikép, de bennem minden megtört. — Új életet kell kezdenem! — Ne hidd, hogy ez könnyű leend, csak én tudom és érzem mit e' nehéz órában szenvedek! Egy óhajlásom van, hogy e' fájdalmamban ne osz-

tozzál 's isten neked erőt adjon a' változhatlant
tűrni. Elöttem az elválás töled bihetlen eszme volt,
de tény 's azóta tisztában vagyok magammal.

„Helennek anya kell, viszem őt magammal
's eljő az idő, mikor szívünk kevésbé hevesen ver
's az évek sulya lehangolja érzéseinket, akkor meg
fogod tudni hol van leányod. A' természet sok
alkalmatlan hibával ajándékozott meg engemet; ne
kételkedj benne, teljes öntudatával bírok eszméim
életellenes irányának. De egy meg fog nyugtatni,
tudod mennyire szeretem Helént, ne félj! bezár-
tam az utat magam előtt, hogy neki árthassak, a'
mije van fogyni nem fog 's szégyennel valloam meg
neked, mikép csak ezen egy mód volt, hogy
tanácsodat követhessem 's jövődre gondosabb
legyek.“

„Helene zsenge gyermek, ő nem érzi még az el-
válás kinját. Azon korban van, melyben a' gyer-
mek nehezebben válik el dajkájától mint szülőitől.
A' nőt mellyet magammal viszek ismered. Két szép
tulajdona van, csatlakozó és kitartó, ne aggódj tehát
leányunkon.“

„Möhringet hozzád küldöttem, elkerülhetlen, hogy
vele értekezzél. Te figyelmeztetél vagyunk fe-
nyegető apadására. Én mindent tudok nélkülözni
mikép sokat tudtam élvezni. Nem féltem egykor
a' gazdagságtól, most nem félek a' szegénységtől:

talán az előbbi irányában tulbecsültem magamat, nem tudtam okosan gazdag lenni, de biztosíthatlak, hogy a' szegénységgel vértezett kebellem szálak szemközt."

„Szólj Möhringgel, reád bízom egész vagyonunk kezelését feltét nélkül."

„Ne feledd, hogy a' kin eszméjével, melyet neked okozok nehéz a' cél melyet kitűztem, nekem erőre van szükségem 's ezt csak bocsánatod adhatja, melyet feltételezek 's azon meggyőződés, mikép hiszed, hogy nekem 's Helennek életedre szükségünk van. — Élj, élj tehát! az idő irt hoz minden fájdalomra. Ne kiméelj magadtól semmit, nekünk kevés kell 's a' mi gyül Helené leend egykor."

„Élj bódogul, tőrj mikép én türni fogok. Ne feledj engemet mikép én magammal viszem arany-napjaink emlékét. Élj mindenek felett Helenért! A' mi sorsunk az élet folyamát meg nem akasztja. Kelni fog a' nap 's leáldozni mind eddig 's világa tárházából talán jut egy pár meleg sugár számunkra is. — Blanka."

Güldenstern egy karszékbe hanyatlott, lelke össze volt rázva 's még is e' pillanatban nemes haragjának árja tulbullámozta fájdalmát. Valami ösztön kelt fel lelkében, valami elfojthatlan hang: — „E' nő eszét vesztette! — lehetlen jól rendezett agygyal e'

vegyitke a' negélyzett föntségnek a' hyena kegyetlenségével.

Möhring a' legcsendesebb emberek egyike volt. Hideg, tehát bátor, nyugott, tehát erős 's még is midőn a' levét elolvasása után Guldensternre tekintett majd nem rémülten kapta le szemeit róla, oly nagy és ijesztő volt a' változás, melyet tekintete mutatott.

Guldenstern végre felkölt: „Möhring úr,“ szólt egy hangon mellyen látszott mennyi erőködésbe kerül azt mérsékelni. „On látja, hogy viszonyaimban valami rendkívüli történt. Még nem vagyok azon állapotban véleményt kimondani ezen eseményről. Rendezni kell eszméimet, adja nekem kezét Möhring, hogy mind az a' mit Ön lát és sejt köztünk marad 's engedje Önt kérnem, hogy kedden ugyan ez órában szerencsés lehessen Önt itt látni.“

„Számítson mindenben reám,“ mond Möhring illetett és szelid hangon. „Nem kívánok semmi felvilágosítást bár semmit meg nem foghatok, csak a' mély fájdalmát, melly vonásaiban visszatükrözik. Isten Önnel viszontlátásig kedden.“

Mikor Guldenstern újra magában maradott még egyszer kezébe vette a' levelet. Azon részletességgel mellyel a' fájdalom a' bizonyosság ellen tör 's mellyel minden szó, minden betű alatt egy hajszálat a'

reménynek 's vigasznak keresi — mélyedt az irtó-
zatos irat soraiba. Miután így másodszor elovasta,
összegyűrte kezei közt 's az asztalra vetette.

Pillanatra úgy tetszett neki mintha e' levertség-
ben valami férfiatlan gyávaság lenne, szemei szikrát
szortak 's kezeit öklözte.

E' nő! kiáltott fel: kit a' gyengeségig szerettem,
a' ki szeszélyének óltárt emeltem 's kiért kész lettem
volna minden pillanathan életemet adni! —

Nem, nem szeretett soha! A' gyalázatos! atyját
fosztani meg gyermekétől, felforgatni a' viszonyok
legszentebbikét, és miért? Mert kimélve, mint gyer-
meket eszeveszett pazarlására figyelmeztettem. Eszelős
nő előtt sem elég ok ez, másutt kell az ingert illy
eszeveszettségre keresni. — De miért keresni! —
Ha azt hitte, hogy pénzéhez nyúlók, hogy abb a'
mit oda vet nekem, vigaszt és szórakodást szerzek
magamnak, akkor nem ismer 's ez jellemzi őt.

Olly csudás az emberi természet, mikép vannak
órák, hol a' harag egyedül képes enyhét adni mély
csalódásokban — az érzést az indulattal állítván
szemközt.

Illy bolondul pazaroltam el életem legszebb éveit!
eszelőse válván egy tébolyodottal. — Így fűzte odább
gondolatit Güldenstern, felséges szerepet játszottam!
Mind uszálja egy úgy nevezett eredetiségnek, mint
valóságos cantatrice férje — ki a' bementi jegyeket

szedi 's neje imádói előtt az ajtót nyitja fel. A' világ öt részét futtottam be e' dicső minőségben 's hat év múlva minő eredményhez jutottom? Lássuk csak mi vagyok tulajdonképen, atya? férj? jó polgár? semmi mind ezekből, egy kifütyölt színész, vagy egy hitelt vesztett tábornok, ki valami kis városban hibáinak vagy árulásainak bérét szedi.

Illy 's ehhez hasonló gondolatok küzdöttek fel e' mélyen és halálosan sebzett kedélyből. Blanka és ön maga ellen kelt bánata és haragja: — azután dühe csillapult — 's mint a' deli báb képei — ömlengtek körüle e' hat év feledhetlen visszaemlékezései! A' nő kit csak pár perczczel ez előtt haragjának villáma sujtott, a' sóvárgás dicsfényében lebegett éber álmai közt — mitegy fejr Cherub. Mennyi szép óra! mennyi feledhetlen édes mámor! mennyi isteni pillanat 's mind ez veszve örökre! mert a' nő ki illy csekély, illy semmi okon, ennyi keménységgel 's kegyetlenséggel bir, nem volt az, kit minden szerelme daczára többé valaha látni akart.

De Helene az ártatlan gyermek, ennek kifejlési éveit kisérni, látni — miként a' gondos kertész nyilni a' virágot a' tavasz színeiben — melyet kezei ápoltak, ez volt a' titkos vágy melly a' férfin edzett életerejét aláásta. Nem fog szeretni, vonásaimra sem fog emlékezni, hiszen a' gyermek szíve nem olyan mint az atyjáé, így sohajtott: azutan órák

hoszán át ült némán mint Memnon szobra, mikor
nincs nap, melyt az sugáraival öntse el.

.

Vonjunk leplet e' nehéz órákra, ugy is mondv
volt, mikép e' gazdag élethöl csak egyes jelleneteket
szakitunk ki.

Zádor Péter.

Két hosszú év telt el az iszonyú nap után, midőn e' vázlatunk szeszélye Bécsbe, az úgy nevezett Matschakerhof közelébe vezet.

! Egy halvány férfit látunk csendesen haladni a' vendéglő fele: bár a' fájdalom és szenvedés mély nyomait hagyta átvonulásának arczán, lehetlen a' még pár év előtt olly ép és életteljes Guldensternre nem ismernünk.

Tagjait egészen begombolt fekete kabát fődte 's kalapja mélyen volt homlokára nyomva. Arcza halálszint öltött: Ki vele találkozik azt binné, hogy hosszú betegségből lábadozik, olly lassu 's ingadozó járása.

Meg voltak még a' szép, szabályos vonások, de az egykor eleven tűzü szemekből nem áradtak többé

sugárok, arcának kifejezése kábult és leverte volt egyszerre.

Mikor a' vendéglő kapujába ért átvette a' kapustól szobája kulcsát 's szembetűnő fáradtsággal haladott a' második emeletig, melynek folyosóján balra fordulva a' legvégsőbb ajtót nyitotta meg. Nem sokára egyszerűen butorzott szobában látjuk őt, melyben mikép azonnal észrevehetjük — minden sajátja, egy bőrutimálha, egy angol zsák és kis ládácská, egy szögletben álltak.

Nem mondhatjuk, hogy öltözete szegényes volt, sőt észrevehető lön azon, ama léhe a' választékos-ságnak, melyet hosszú gyakorlat után nehéz nélkülözni. De még is látszott, hogy nem gazdag emberrel találkoztunk. — Egyszerre az ajtó megnyílt 's azon egy férfiú félre ismerhetlen jeleivel a' meg-lepetésnek lépett be.

„Te vagy e valóban Arnold!“ kiáltott fel néhány pillanatnyi időzés után.

„Ugye,“ felelt Arnold felkelve 's kezét nyujtva: „Alig ismersz réam?“

„Csak, hogy látlak újra,“ mond a' jött, „minden egyéb mellékes.“

„Ülj ide Péter barátom,“ folytatá Arnold, szembetűnő kimerültséggel ereszkedvén le a' pamlagra, mellyen barátja is helyet foglalt.

E' férfit csinos huszártiszt volt, majd nem egykorú Gùldensternnel.

„Beteg voltál e?“ kérdé a' jött részvétellel, „mert csak annyi változást találok benned, bár nyolcz év óta nem láttuk egymást — minő egészséges és beteg ember közt létezik.“

Gùldenstern egy sohajt folytott el, azután nemével az elszántságnak monda: „beteg voltam és vagyok mindenkép jó Péterem.“

„Ej majd jobban adja isten.“

„Jobban? — alig barátom, az illy betegségnek csak egy orvossága van.“

„Egy hü barát ki fájdalmadban — ha ilyen van — osztozik és örömeit ha azokkal bir, közli veled.“ Mig e' szavakat mondá, az egészségben viruló férfit vonásai a' bensőség kifejezését nyerték. — „Mi mindig hü barátok voltunk Arnold!“ folytatá rövid szünet után: „Egy ezredben szolgáltunk 's tudja isten, mióta elhagytál bennünket, nem volt olly meghitt barátom többé minő te valál. Ki nem mondtam mennyire örülök, hogy látlak.“

„Nem kételkedhetsz, viszonzá Arnold kezét nyújtván: hogy ezen órát én is legszebbjeim közé számítom. De bennem más emberre találsz 's alig hiszem, hogy mind azzal bírjak miért egykor szerettel. Huszonnyolcz éves vagyok 's éveim számát bátran megfordíthatod, nem fogsz öregebbé tenni

mint a' minő szivben és lélekben vagyok. Rajtam a' végzet vihara rombolt át, erősbnek hittem magamat, meg vagyok törve."

"Megtörve barátom? Nem, meggörbesztve talán, meghajta de nem megtörve — . Lássuk kissé, fejtegetjük helyzetedet. Mondják, hogy a' kedély betegségeit semmi sem orvosolja előbb mint a' bátor taglalás. Többnyire tulbecsüljük fájdalmainkat, élvet találunk azokban, de ha bátran szeme közé tekintünk néha csekély okokat fedezünk fel, melyek miután igen súlyosok voltak kezdetben, elvesztették fulánkjukat."

"Helyzetemet jó ember," mond Arnold a' megtompult fájdalom hidegségével: „hijában fejtegeted, nekem semmi helyzetem nincsen, éltem egy futócsillagé, melly miután kijátszta rövid pályáját az egen nincsen többé."

"Huszonnyolcz évvel Arnold 's ezen elcsüggedés!"

"Nem elcsüggedés barátom. A' mit annak hisszesz 's a' mi vonásaimban visszatükrözi magát, idegeim kimerültsége. Nem félek az élettől — utálok azt, terhemre van, ez az egész."

"Nem volna e semmi barátom, szolt a' tiszt növekedő részvéttel: mi ha nem az élet megvetésén, legalább annak unalmain enyhithetne? Vannak bajok melyekre nincsen ir, de van kábító szer. Illyen

a' munka, mozgás, szórakodás, — néha elfoglaltatás mások bajaival ha saját érdekeink iránt szemfényvesztve vagyunk.“

„Munka! kiáltott fel Arnold: beteg testel? elfoglaltatás annak számára, ki igen büszke még azután is kopogtatni az ajtókon, miután minden oldalról visszaadóztatott?“

„Tehát tettél lépéseket?“

„Igen, kötelességérzetből, mert a' tétlen életet bűnnek tartom, melly ha nem is talál mentséget legalább megfajtást életem hat évének elpazarlásában. Ne kívánd, hogy ennek történetét előbeszéljem neked — —.“

„Nem nem Arnold — hallgassunk most a' mult-ról, szakítá őt barátja félbe: a' jelenről van szó 's te nekem egykor jogot adtál legtitkosb gondolatid ismeretére. Volt idő mikor talán az egyedüli valék, ki álmaidat 's ábrándaidat kísérte —: szólj, szigorú bíró voltam e? Istenemre senki sem értette inkább mint én, hogy 20 éves valál 's most szigorubknak hiszesz-e?“

„Hallgassunk a' mult-ról.“

„Hallgassunk, de szivednek jelenben is vannak titkai, van szentélye 's ha mondanám mikép ebbe lépni nem akarok, azt tenném barátom, a' mit a' legtöbb ugynevezett udvarias és gyöngéd ember cselekszik: kiknek óvatossága alapszintben gyakran

nem egyéb, mint hiúság, önzés vagy gyávaság. — Te nehéz beteg vagy és én hü barát, ki látom, hogy szenvedsz, ismerem szived 's kedélyed egész gazdagságát, fáj nekem e' kora enyészet, e' férfiatlan elcsüggedés, megbocsáss ha nyíltan szólok 's azért követelem, tárd fel előttem szivedet, két lélek többet bir, négy szem többet lát!"

„Ha tudnád minő sebeket érintesz, — ha tudnád!"

„A' gyáva kiméletben Arnold több kegyetlenség van, mint az orvos szigorában, ki gyónást követel, hogy segíthessen."

Arnold lefeszült vonásai csak a' bagyatt odaengedés kifejezésével birtak.

Zádor Péter folytató: „Egy kérdést Arnold, melyre őszinte 's egyenes feleletet várok. — Vegyük azon esetet, hogy te engemet sok évi távollét után valahol betegen, kimerülten, meghasonlásban, önmagammal 's az élettel találnál, tudnál e olly hideg és részvétlen lenni irántam, hogy engemet sorsomnak engedj át 's magadat elhagyd riasztatni életuntságom által?"

„Ha tudnám barátom — felelt Arnold, hogy egyedüli vigaszod a' fájdalom maga 's ha tudnám mikép magában az idegek lefeszültségében olly enyh van, minőt lelki fájdalmakban az egészség nem ad, mert elvon attól, mi egyedül maradt visszaemléke-

zéseinkből, — nem mernék nyúlni a' sebhez, mely vérzik mindenha.“

„Elhinnéd e nekem mind ezt első szavamra 's ha nem hinnéd, vagy legalább kételkednél — el vennéd e kezedet rólam? — De a' mennyire én tégedet ismerlek nem hiszem, hogy hajlandó vólnál azt nekem elhinni, a' mit az ember önmagára is többnyire csak reá beszél —. Megkisértetted e egyszer amugy férfiasan farkasszemet nézni a' sorssal? Megkérdeni például, mit rejthet a' jövő 's kimerni mondani, hogy mind az, a' mi mögöttünk van, változatlan lévén, nem ad jogot nekünk arra, hogy a' jövő minden reményeit 's véletlenségeit megtagadjuk magunktól.“

„A' mit én nagy szerencsétlenségben férfiutól követelek, nem az hogy fájdalmát megtagadja, vagy hogy nemesebb szenvedésére önzése folytonosan irt és könnyebbülést keressen. — Épen ellenkezően, megtudnám vetni azon embert, ki bizonyos fájdalom számára nem tud oltárt emelni szívében 's a' ki nem érzi mikép igazi 's mély fájdalmakban az, a' mit az emberek vigasznak neveznek, vegyítéke az önzésnek és gyávaságnak.“

Güldenstern hallgatott, egész valóján valami szórakodottság, valami távolléte a' világos eszméletnek tűnt fel, mi barátja szívét mélyen meghatotta.

„Ne haragudj rám Arnold, folytatá ez a' barát-

ság legbensőbb hangján: óvjon isten, hogy fájdalomdat ragadjam el tőled. De mikép magad monddád, a' tétlen élet bűn 's a' beteg test nem enged tevékenységet, azért mindenek felett egészségedet kell visszanyerned. En neked egy ajánlást teszek: Nehány hetet mulatok itt, egy ismeröm, ki falura ment, átadta nekem teljes rendelkezési joggal szállását: jó négy szobám van, mellyeknek csak kettejét lakom — jer hozzám!“

Güldenstern vonásain szigorú kifejezése a' visszatszedsnek mutatkozott.

„Ördögöt! mond barátja, ki természetes derűtlenségét 's fesztelen katonai nyíltságát vissza kezdé nyerni. Nyolcz év sokat változtat, de végre csak barátom maradtál úgy hiszem? El fogsz jönni, együtt leszünk 's majd aztán a' jó gondolatok magoktól jönnek.“

„Hiszed e, felelt Arnold, hogy valahol örömesebb lehetnék mint nálad és veled? — Meg vagyok győződve, hogy illy kétségeid nincsenek, de épen mivel barátom vagy ne kívánd tőlem, sem azt, hogy szíves ajánlatodat elfogadjam, sem hogy okát adjam miért nem tehetem.“

„Teringettét! Arnold barátom,“ mond a' huszártiszt felkelve 's béketűrését veszve: „olly érzelmők lettünk egyszerre mint egy pár berlini baccalaureus. Félre az illy teketóriákkal köztünk! Mind ketten

elég fiatalak vagyunk még, eresszük le orrunkat majd ha az öreg napok eljönnek. — Imé kinyilatkoztatom neked, hogy ha te nem akarsz hozzám jöni, én még ma beszállásolom ide magamat. — Meglátom van e szived engemet kidobni az ajtón. Huszonnyolcz éves ember! Ki egy kissé beteg 's azért talán ingerlékeny, egy férfiú ki sokat vesztett, talán mindent, de ki előtt végre két hármadrésze az életnek áll vagy több is: Nem fogom megszenvedni, hogy a' sors téged letöpörjön mint valami carthausit, megfuvom a' trombitát támadásra 's neki hajtunk a' sorsnak, majd meg látjuk ki a' legény! — Jut e még eszedbe Arnold minő ígéretet tevénk egykor egymásnak?“

„Akkor 18 évesek valánk,“ felelt Arnold keserű mosollyal: „azóta sok változott!“

„De nem a' barátság, 's szó mint száz — velem jössz, vagy én itt maradok, semmi ellenvetést sem fogadok el. — Ha beteg vagy, orvost hivatunk, ha erszényed üres megosztozunk; nem tévéd te is ezt gyakran, pedig akkor én gazdag voltam 's te szegény legény —? Aztán mikép a' német sógor mondja: tiszta bort öntünk a' pohárba. Ha vallatlak kölcsönbe megy, én sem fogok zsákban macskát árulni; vagy gondolod, hogy e' nyalka dolmány alatt semmi titok nincsen?“

Arnold szomorún rázta fejét. „Legyen!“ kiál-

tott fel azután, erőt vevén magán. „Igazad lehet, talán jobb ha egyszer 's utójjára betekintek szivem aknáiba 's feltárom annak sötét boltjait előtted. Itélni fogsz mennyit ér életem ezután 's méltó e arra, hogy gondot fordíts reá.“

„Huszonnyolcz éves élet! gondolom ám, hogy ér valamit 's husz, harmincz év mulva gyanitom pár millióval visszacserélnők mind ketten ha lehetne — mit gondolsz?“

Arnold halvány ajkai körül pillanatra mosoly vonult el, azután vonásai visszanyerték újra a szokott hideg és szórakozott kifejezést. — „Ülj le barátom, így, rövid leszek, elbeszélem neked nyolcz évi életemet, mert hogy azt értsd a' mi most vagyok, tudnod kell a' mi voltam: hallgass engem és ítélj.“

Péter helyet foglalt 's — Arnold kényelmesb ülést vön a' pamlagon.

Miután mind azt a' mit eddig életéből tudunk barátjának röviden összeszorítva elbeszélte — ez fel — kiáltott:

„'S azóta semmit sem tudsz Blankáról 's gyermekedről?“

„Semmit!“ felelt Arnold keserűn. „De halld végig, mindent meg akarok mondani, hogy e' tárgy többé elő ne jöjön köztünk.

„Néhány nap eltelt Blanka eltávozása óta. Le

nem írom neked mit szenvedtem, ah igen is szerettem őt! és szeretem mind ez óráig.“

„Ha egyedül állnék a' világon 's Helené nem volna, vagy nem hinném, hogy még él — meglehet — hogy azon keserű órák egyikében — —“

„Arnold!“

„Meglehet barátom, hogy röviden számoltam volna ez élettél: de e' gyermek jelen van mindig előttem, itt áll, kezemmel elérhetném, lelkem — emlékezetéből egy képet szőtt össze — melly álmaimban 's ébren kísér mindig. Én nem bírok talán az erény hősiességével 's ellen tudtam állni szívem első mozdulatának, melly erővel ösztönzött őt felkeresni. E' nő, e' Blanka, ki megfejthetlen előtttem, nem nyult vagyonához 's megvallom olly keveset vitt magával — mikép alig foghatom meg mi-ből él.“

„Első gondom volt Londonba sietni, a' gyermek vagyonát biztosítani. Magamnak csak annyit tartottam fel mint a' mennyiből a' legnagyobb öntagadással napról napra élhetek, ez is mint kő hever szivemen.“

„Majd bizony, mond a' huszártiszt, még az kellett volna, hogy e' jámbor nőért trappistává vagy napszámoszá légy!“

„Rövid számítást tévék ügyvivőmmel, miután Londonból visszaérkeztem ide. Több maradt mint

gyanitottam, de arányban azzal, a' mit nöm egykor birt, csekélység. Harminczezer font volt Helene mindene, kevesebb mint fele egykori jövedelmének. — A' tőkének egy harmadát Blanka rendelkezésére hagytam, ha valaha rendelkezni szándékozik, az ellenkező esetben úgy intézkedtem, hogy a' tőke kamatjaival növekedjék. Két harmadát Helene nevében az angol bankba tettem le ujra.“

„E' tőke kamatjaiból annyit, a' mennyit házasságomkor áldoztam t. i. főhadnagyi fizetést élelmemre megtartottam. Így vagyona kevés híján évenként növekedik.“

„Ez finanszialis helyzetem. Csekély követeléseim lévén ennyi élelmemre elég.“

„Egészségem, főleg mig gyermekem érdekében utaztam, kiállta e' sok lelki rázkódtatást, de végre mintegy három holddal ezelőtt a' kimerültség levert lábamról, a' sir szélén álltam.“

„Miután orvosom egészségemet visszaadta 's tőle megtudtam minő közel valék a' sérhoz, nem mondhatom neked mennyire bántam, hogy a' véletlen olly ügyes orvos kezébe adott.“

„Életuntság! bátorság Arnold, sokat emésztet magadat 's az egyedüli vigaszt melly előtted áll háttérbe szorítod. Hát ha gyermeked él 's talán egykor szép napok várnak reád. — Egy kérdést még, ügyeked e magadnak nőd 's gyermeked hollétéről tudo-

mást szerezni, ha magad nem akartad őket felkeresni.“

„Mindent elkövettem, de sehol nyomokra nem találtam. Alkalmasint Blanka idegen név alatt utazott 's hogy gyermekemről épen nem tudósít, mi egyéb józan okát gondolhatom, mint hogy folytonos hurczolkodásai közben ez is meghalt — mint a' más-
sik. — Egyetlen egyszer volt egy kis reményem megtudni hollétét.“

„Még is tehát?“

„Igen, egyetlenszer hallottam őt emliteni, megtudtam bizonyosan, hogy Marseilleben volt, de ott a' nyom megszakadt, gyanitom Americába ment, de bizonyosan nem tudom.“

„Különös! 's hogy akadtál nyomára?“

„Egy ismeröm által ki őt látta, sőt egy vendéglőben volt vele szállva, de nem találkozhatott vele mert valahányszor felkereste nem volt otthon 's midőn végre olly későn ment, hogy otthon kellett őt binnie, pár órával az előtt elutazott, senki sem tudta hová.“

.

Másfél évvel e' találkozás után, Arnoldot mint hadnagyot látjuk ugyan azon ezredben, melyben barátja Zádor Péter szolgált.

A' tisztek mondák, hogy mint közember állt be, de három hét múlva káplár, fél év múlva őrmester

lön — 's még az évet nem töltötte az ezrednél hadnaggyá neveztetett ki. Egészsége helyre állt 's ezredében mindenki szerette. — Kapitánya, Zádor Péter, ki őt úgy szólván az életnek 's tevékenységnek visszaadta — leginkább.

Barátságuk mindig bensőbb, mindig meghittebb lön 's végre midőn évek múlva Zádor Péter mint ezredes elhagyta a' szolgálatot Gűldenstern mint kapitány őrnagyi czimmel 's nyugdíjjal lépett ki, a' Zádor családhoz költözött 's annak meghitt barátja 's elválhatlan társa volt.

Imé élete 's viszontagságai azon férfinak, kihez most a' Zádor család kellemes körébe visszatérünk.

A' két férfit utoljára Bécsben láttuk, minő változás!

A' karcsu fiatal huszártisztból fél századot tul élt férfit lön, Zádor Péter hajai megöszültek, termete megvaskosodott, de a' mit az idő vonásainak érdekéből elvett, azt még mindig kifogyhatlan derűtsége 's kedélyessége bőven kárpótolták.

Ki Gűldenstern kalandjai közben, a' világ minden részeiben látta, vagy vele mint szép és fiatal tiszttel találkozott, soha sem ismerne rá: lehetlen első tekintetre észre nem venni, hogy rajta valami létezik, mi gyanítatja mikép heves szenvedélyek romboltak át életén.

Termete karcsu és magas, őszel vegyült hajának

egy részét elvesztette, de a' még mindig szép vonások 's az egész arcz a' legkiméltebb öregségre mutattak. Járásáról és tartásáról benne is reá lehetett ismerni a' régi katonára.

Jelenben neki is mint Zádor Péternek tagjait egyszerű fekete öltöny fődte csinos izlésre mutató.

.

Miután így az egész társasággal megismerkedtünk, emlékezzünk vissza arra, hogy a' Zádor család szép tágas elfogadó termében vagyunk. Foglaljunk e' kedves, lakályos falák közt helyet, hogy népét egész kényelemmel kihallgathassuk.

A' Zádor Család.

Jelenben az egész háznép kellemes szeszélyben volt. Az agg Zádor Ferencznek nem csekély öröme-
ére egészen más mint political tárgyakról folyt a'
beszélgetés.

„Arnold barátom, mond Zádor Péter: Mivel ez
év olly minden tekintetben jól kezdődött reánk nézve,
egész tehetségedet 's izlésedet igénybe veszem. —
Az idén mindenek felett a' kert leend feladatunk.“

„Számítok virágaimra,“ mond Irma.

„Én pedig hüs ülőhelyekre, hol a' napnak nagyobb
részét szabadban tölthessük,“ tevė hozzá Klára.

„Jó, erre figyelem leend,“ felelt Péter úr.

„Feltehetik rólam szép hölgyeim,“ mond Gűlden-
stern jó kedvvel: „mikėp mindenek felett ők meg-
elégedése leend törekedésem.“

„Virágok, hüs ülöhelyek!“ mond az öreg Zádor Ferencz, kivervén pipáját: „ez is jó, de még ettől jól nem lakik az ember fija. Ha már a' szegény szilvafákra pereatot mondottatok, reméllem a' gyönyörű régi alma, körte és diófákat nem bántjátok — hogy helyettük valami görög és tatár nevű gyümölcstelen bokrokat ültessetek?“

„Hogyan? azon felséges agg fákat! Nem kedves atyám,“ mond Péter, „ezeknek életét biztosíthatom, itt a' mi főkertész barátunk, Arnold, azt erősíti, hogy egyike megér ezer forintot egy szép angol kertben 's hogy tervében ezek leendnek annak fő ékességei.“

E' pillanatban nyitott be a' jószágigazgató, ki miként Erdélyben nagyobb birtokosoknál szokásban van — praefectusi czimet viselt.

E' czim főleg az oláh népességnél nagy tiszteletben állt 's ez okozta leginkább mikép hozzájárulván az egykori Roma praefectusainak emléke, a' főnökök magokat sem Caesaroknak, sem Imperatoroknak mi egyébiránt szerénységüket nem igen bántandá — hanem praefectusoknak nevezték. Később az oláhság e' czimet keveselvén haduczáreit igen szerényen Ereissori az az — királykáknak nevezte, vagy inkább királyfiknak — egy nevezetes személynek, miként tudva van a' regékben, ezen egyedüli élő irodalmában a' népnek.

Járay, ez volt neve a' praefectusnak, mintegy

harmincz éves férfi lehetett szabályos és érdekes vonásokkal, pár barna szemmel, mellyeknek érett és nyugott kifejezésük volt, de a' mellyek távolról sem gyanitatták első tekintetre azon erélyt és szilárdságot, melly e' férfiuban létezett.

„Jó, hogy Ön jő Járay!” mond Zádor Péter, „benne vagyunk egészen a' kerekvágásban 's épen a' kert módosításáról vitatkozunk.”

A' Zádor család sokat tartott ezen emberről, ki nem csak tökéletesen érté a' gazdaság minden ágait, de tanulmányainak bővebb kifejtésére nevezetes utazásokat is tön Magyar és Németországban 's néhány gazdasági egyesület társa is volt.

Járay e' felszólításra, miután magát tiszteletteljesen meghajtá — mosolyogva felelt: „Nagyságatok nem veendik rossz neven, ha, miként minden gazdatiszt 's jószágfelügyelő kissé ellensége vagyok a' fényüzési cikkeknek 's a' kertet ha mértéket halad ezek közé számítom.

„Hogyan Járay!” mond Irma, „nem remélem, hogy Ön e' részben a' közönséges gazdatisztek előítéleteit osztja?”

„Ne bánásatok Járayt,” mond az öreg Zádor Ferencz, — „ő egyedül beszél higadtan köztetek. — A' fő dolog gyermekeim az, hogy az ember fia meg ne fázzon, hó, eső meg ne verje, — a' szél el ne hordja 's mindennap jól lakjon. Ha ez megvan,

aztán lehet virágokat szagolni, a' hűvesbe leülni és hosszú sétákat tenni. Ugy e barátom Járay, Ön is mindenben elsőséget ad a' szükségesnek, azután jönnek a' tréfák ha telik."

"Minden esetre Nagyságos uram," felelt Járay, "de más részt megvallom miként sokat tartok kelles lakásról 's szeretem a' természetet — mely kissé önkényü — szépíteni a' mennyire lehet. — Önök, tevé hozzá Irmához és Klarához fordulva: remélem megleendnek velem elégedve, ha mondom mikép egy jelentéssel jöttem ide mely nagyon elősegítendi szépítési terveinket, a' nélkül hogy gazdaságunkat megakassza."

"Halljuk!" szóltak egyszerre mindnyájan.

"Számot vetvén napszámainkal, folytatá a' prae-fectus: úgy találtam, hogy a' cigányokat a' tulajdonképi gazdaságban nélkülözhetjük 's így alkura léptem velek a' kert folytonos mivélésére és tisztítására."

"A' kertészhez, az eddigi három hetes helyett két ügyes kertészinast fogadtam 's ha hatvan személyből álló cigánytelepünk naponként 12 munkást ad, a' kertben folytonosan 15 személy leend elfoglalva. — Mit mondanak erre Nagyságtok?"

"Félségesen Járay, Ön mindig fejére találja a' szeget mint a' német mondja, szolt Güldenstern, de vágyom tudni mikép alkudott velök?"

"A' dolog egyszerű," felelt a' kérdett: "On tud-

hatja örnagy úr, hogy a' czigány akkor legény mikor éhes, mivel pedig nem vagyok olly jézsuita őket folytonosan éheztetni csak azért, hogy legények legyenek, azt gondoltam ki — nekik valami jobbat adni enni, mint a' mit otthon kapnak. A' ki tehát dologra jő, annak főzetünk, e' fölött minden család kap egy kis tengeri földet 's egy sertést."

„Hát azok a' piszkos gunyhók?“ kérdé Klára.

„Tekintsen ide kisaszonykám.“ Evvel Járay egy rajzot vont ki oldalzsebéből 's az asztalra tette.

„Mi ez?“ kérdé a' két hölgy egyszerre. — „Ez úgy néz ki mint valami indián falu Americában.“

„E' mintára készítettem a' czigány telep lakjait 's egy e méh kosarak közül készen is áll.“

„Járay, Járay, kiáltott fel az öreg Zádor Ferencz mit fognak a' Mórék ezekre a' reformokra mondani?“

„Tökéletesen a' czigányok szellemében van az egész, a' különbség e' lakok és saját építési rendszerük közt nem nagy, csak hogy az én gunyhóim tágasabbak, melegebbek, a' füst benne meg nem reked, 's azután csinos széles utcát képeznek. Igen jól fogják magokat kivenni a' patak szélén 's az óriási nyárfák közt.“

„Igy már jól van Járay,“ mond Irma: „halljuk tovább.“

„E' felett bizfositottam őket, hogy az udvar

minden sánczolást, árkolást 's földhányást egyedül velők dolgoztat 's fizetni fog alku szerint.“

„Igy van reményem,“ mond Klára: „hogy az idén kertünk egészen más alakot nyerend.“

„Aztán az erdő egy részét is befoglalhatjuk, tevé Guldenstern hozzá: kert erdő 's viz nélkül mit sem ér.“

„Még ki nem ürült tárczám, szolt derülten Járay: ma csak amugy a' kabátom ujjából rázogatom a' tervecskéket. Még van kettő készen legalább fejemben.“

„Gazdaságiak?“ kérdé Zádor Péter. „Halljuk, a' mint most indult meg gazdaságunk elhíheti Ön barátom mikép az majd nem ugy érdekel mint szépítési terveink.“

„Okos szépítésben viszonzá a' kérdett: mindig van egy kis haszon 's tulajdonkép akkor czélszerű, ha a' gazdaságot is előre nyomja. — Nagyságtok tudják minő nedves az év nagy részében ama kis völgy, melly a' fenyvessel benőtt sziklák közt bemélyed a' helgységbe?“

„Oh igen, mond Irma: nem csekély boszuságunkra, mert az olly bő 's gazdag csorgó a' völgyecske végén, felséges vizével majd nem veszve van, alig lehet azt forró nyárban is megközelíteni.“

„Már ez megint micsoda beszéd?“ kiáltott fel az

öreg úr, „hiszen a' mióta emlékezem mindig abbol iszunk.“

„Igen mond Klára: de a' számár hordja a' vizet. Mit ér az! nem tudom mit adnék ha ott a' hüs forrás közelében ülni lehetne.“

„Nó 's a' völgyecske,“ mond Guldenstern békétlenül, ki szenvedélyes kertész és szépítő volt.

„Egyik végét a' völgynek,“ felelt Járay, „elzáratam. A' czigányok, természetesen saját 's a' kertész felügyeletünk alatt, a' munkát olly ügyesen végrehajtották, hogy az egész úgy be van rekesztve miként századok előtt a' régi magyar urak a' mezőségen elzárták a' nedves és söppedékes völgyeket.“

„Ah, minő eredeti gondolat!“ mond Zádor Péter Járay kezét megrázzván: „kertünkben csak illy nagy tó hibázott.“

„'S ez tisztességes vizlap leend,“ mond Guldenstern, „az egész völgyecske tóvá változtatva, istenemre nem tudom mellyik kertben leend párja.“

„Én egy ladikra indítványozok,“ mond Irma.

„Én pedig, szólt közbe Klára, figyelmeztetem a' szépítő választmányt, hogy ama forrás közelében a' legszebb nefelejtsek teremnek, ezeknek megóvásáról kell tehát gondoskodni.“

„Mindez meglehet sőt magában értetik,“ mond Járay, „mert a' forrás mellett árnyas ülések leendnek,

- ’s a’ tó szélén tágas út az óriási fenyvek árnyában,
 • melly szép hajlásban oda vezet.“

„’S a’ másik terv?“ vágott közbe kíváncsian
 Gùldenstern.

„Hó, nem olly gyorsan,“ kiáltott fel az öreg úr
 nagyot csapván az asztalra: „a’ tó potyka és kárász
 nélkül mit sem ér, reménylem amice, hogy Ön mint
 okos ember elébb fog halakról gondoskodni mint
 a’ ladikról ’s nefelejtsekről. — Ugy is azok a’ szil-
 vafák — —“

„Kedves jó nagy atyám,“ mond Irma, „higye
 nekem igen igen rutak azok a’ szilvafák, alig volt
 három ép közöttök.“

„De nem voltak ám rutak a’ szép beszterczei
 szilvák,“ mond az öreg ujaival fészülvén ezüst sza-
 kálát.

Járaynak, ki az öreg urat különösen tisztelte min-
 dig készen álltak feleletei.

„Minden kívágott szilvafa helyett nagyságos uram
 50 ujat ültetünk, szolt hangnyomattal: — egész
 váltógazdaságunk szilvasorokkal leend körülvéve.“

E’ pillanatban hetet ütött a’ szép régi aranyo-
 zott óra a’ kandalló tetején.

„Hét óra ugy e gyermekeim — hetet ütött ha
 jól hallottam?“

„Igen nagy atyám,“ felelt Irma.

„Hol a’ manóba késnek ma a’ hirlapok,“ mond

Zádor Péter. „A' postalegény reménylem elment?”

„Igen,” felelt Járay, „de alkalmasint kerülnie kell, mert a' patak nagyon kiáradott, azonban legkésőbb nyolcz órára bizonyosan megérkezik.”

„Csak jöne már,” szolt az öreg úr a' kandalló mellett.

„Nagy atyám most várja a' póstát a' mint látom,” jegyzé meg Klára ingerkedve: „pedig az előtt mindig azt mondta, hogy akkor boldog ha színét sem látja a' hirlapoknak.”

„Várni? nem” — felelt az öreg ur, rázván fejét, „várja a' manó azokat a' sajtakarókat! hanem egy levelet várok gyermekem. Jenőtől két hét óta nem jött tudósítás,” azután Irmára szegezte szemeit csiptetvén azokkal.

„Igaz a' levelek darab idő óta rendetlenül járnak,” felelt a' hölgy.

„Megvallom, ez most kellemetlenebb mint valaha,” szolt Zádor Péter, „mikor mindenki ég a' pozsonyi országgyűlés végzéseit megtudni. — Végre haladunk ennyi heverés után.”

„Minden esetre kissé más országgyűlés az mint ama dicsőséges szebeni, hol azt a' felséges úrbért gyártották,” szolt Irma, „mellyet minden e' mai napig nem mernek életbe léptetni.”

Güldenstern hallgatott, arcza sajátos kifejezését az unatkozásnak 's visszatetszésnek mutatá, megtöl-

tötte újra pipáját, azután Járayhoz fordulván szolt:
 „a' második tervet praefectus úr, halljuk a' második
 tervet.“

„Igen igen,“ szoltak mindnyájan.

„Emlékeznek nagyságtok,“ — kezdé Járay, „azokra
 a' roppant kerek kövekre, melyek a' falu végén a'
 patak árkából emelkednek ki?“

„Igen,“ felelt Guldenstern élénken.

„Mit akar Ön amice azokkal a' nagy kövekkel?“
 mond az öreg úr, „talán káposztát nyomtatni, hiszen
 azok minden hordó fenekét kiütik.“

Mindnyájan nevettek.

„Halljuk Járnyt“ szolt Zádor Péter: „emlékezem
 jól e' kövekre, hasonlítanak azokhoz, melyek Ko-
 lozsváron az utca szögletein állanak 's melyek egyi-
 kén Jurista koromban az öreg Fortini professort
 láttam három szögű kalapjával fejen 's a' gyikleső-
 vel oldalán ülni, mig hoszu nádpálczája végire egy
 zsemlyét szúrt 's az utána kapkodó éhes ebeknek
 orrára vert.“

„Épen olyanok nagyságos úr,“ mond nevetve
 Járay. „Már most méltóztassanak emlékezetükben
 ama szép nyitott barlangot feleleveníteni, hova olly-
 kor sétálni szoknak 's melly eddig szinte haszná-
 latlanul hevert.“

„Oh e' barlang főhelyet foglal uj tervemben

ugy e Péter?“ mond Gldenstern, „mindjárt elhozom a' rajzot.“

„Tudom rnagy r,“ felelt Járay, „s ugyan ez ad nekem az eszmét — —“

„Berakatni,“ szakit t az öreg ur félbe, „azokkal a' nagy bolond kövekkel a' barlangot? — felséges gondolat!“

A' többiek az öreg r inderkedsre nevettek 's Járay majd nem hahotára fakadott.

„Nem nagyságos ram, szolt, vétek lenne azt a' barlangot berakatni, sőt mivel tudom, hogy az erdn t t van tervezve e' hs menhelyig, azon valk azt magát érdekessé tenni.“

„Tehát már meg van?“ kérdé Péter.

„Igen uram,“ felelt Járay, „megtörtént már.“

„Ah valóban!“ kiáltott fel a' két fiatal hölgy.

„A' barlang tökéletesen ki van takaritva, a' forrás melly fölötte mintegy száz lépésnyi távolra létezik 's mellynek kissé érczes iz vize mélyedések és sppedekbe szivárgott el most a' barlangig van vezetve 's annak tetejéről a' tág nyilsnak közepette mintegy ezüst sinor foly le.“

„Hallja amce Járay,“ szolt Gldenstern magán kívül: „nt mesteremnek vallom — minő eredeti eszme.“

„s a' kövek?“ kérdé Irma.

„A' kövek,“ viszonzá Járay fltre ismerhetlenl

örülve a' hatásnak melyet terve előidézett: „a' barlangban vannak gömbölyű részükkel a' földbe 's lapos tetejekkel felül fél körbe felállítva.“

„Mint a' német vémbírák, vagy a' régi druidok gyűlhelyei valóságos scandinav rúnkövek!“ szolt Guldenstern.

„Nem tagadom, hogy ezen eszmék forogtak elmémben, folytatá Járay: holnap reggel ha úgy tetszik megtekinthetik azt nagyságtok. — Egyébiránt a' köveket embereink kalákába hozták oda. — Jól tartottam őket pálinkával 's dudaszóval — ennyi a' költség. Mikor minden rendén volt úgy eljárták a' medvetánczot a' kövek körül — a' szokott nemzeti rithmusokkal — mint annak a' rendi.“

„Ezt sehol sem lehet olly könnyen tenni mint Erdélyben, mond Guldenstern: itt a' kertészet valódi gyönyör.“

„Lesz e abbau az elátkozott sziklaoduban asztal 's néhány becsületes szék, hol nem fáj az embernek az ülés amice? tudja e barátom uram, hogy az én deák szóm már egészen divatba jött, mióta az a' szabolesi fiscalis itt járt, már Guldenstern barátunk is bocsajtott egy pár amicét szélnek,“ mond az öreg.

„Latinul vagy magyarul mindig megtiszteltetve érzem magamat,“ mond Járay udvariasan.

Az öreg úrnak természetében volt, minden uj

tervvel szemközt — valami tréfás vagy szenvedő ellenállás. De ha egyszer valami készen volt, úgy tudott neki örülni mint a' gyermek.

„Tudja e amice Járay,“ kezdé újra az öreg úr: „Ön igen okos ember, de azokkal a' kőszékekkel a' patak széléről, nekem úgy tetszik, hogy Ön a' commendatorra számított Don Juanból, vagy kísértetekre, kiknek nincs — a' mi nekünk fáj — ha roszul ülünk.“

„Lesz gondom rá uram,“ viszonzá a' praefectus nevetve, „hogy nagyságtok nem csak kényelmesen ülhessenek, hanem ha isten életemnek kedvez — csendesen is allhassanak, azért hagytam a' legjobbat utóljára.“

„Még valami?“ kérdé Irma élénken.

„Igen drága kisaszony 's ez abból áll,“ mond Járay: „mikép elértük, köszönet nagyságtok öntagadásának azon pontot, hol ha valami váratlan nem jö nyugodtan tekinthetünk a' jövő elé.“

„Számadásaimat ma vizsgáltam újra át 's úgy találtam, hogy pénzállapotunk tökéletesen rendben van.“

„A' gazdaság oda jutott, mikép most már nem csak minden költségeink kitelnek, ide értve tartozásink kamatjait is, hanem a' jövő negyedévben már a' tőkék lerovásához is foghatunk.“

„Higgyék nagyságtok, megifjodva érzem maga-

mat e' nyugtató eredményre, alig van kellemesb érzés mint illy nyugodt tekintet jövőbe 's azon öntudat, hogy rendben vagyunk."

Zádor Péter kezét nyújtott Járaynak. „Igazan van, mond szívélyes hangon 's ha egyszer váltógazdaságunk teljes forgásba jő, gondolom hamar tul leszünk adósságainkon is."

„Hát ha a' napszámok megszűnnek, mikép a' bölcs országgyűlés Pozsonban sarkantyuba kapván a' philantropiát lóhalálában neki gyújtott," mond az öreg, úr lógásván lábát 's csiptetvén szemeivel. — „Tudja e Járay barátom azt az olasz közmondást: *chi vive sperando more s. a. t.*"

„Én soha sem voltam barátja az urbéri tartozásoknak — mond Irma — 's azt hiszem, hogy ha ezek egyszer végkép megszűnnek 's ezt megszokjuk — többre megyünk."

„Köszönöm alássan," mond az öreg úr, „azután adózni fogunk, előfogatra járni, a' borjút viselni ha istentől jő: nó hiszen gyermekem a' legszebb utban vagyunk sárba rekedni."

„Ej nagyságos úr," mond Járay, „ki látna mindent illy fekete színben! én részemről egészen Irma kisaszony véleményén vagyok 's mit sem tartok az urbéri tartozások megszüntétől. Béreseket fogadunk, egyike majd dolgozik annyit mint hat oláh, egyelőre földeink egy részét felibe adjuk, az erdőkre nagy

gondunk lesz, mindenütt fogy a' fa, itt kincs növekedik a' szép fiatal erdőkben. Aztán ha az oláh rest, vagy a' jég elverte határát nem kell apraját nagyát tartanunk mint most."

"Földért, pénzért lesz idővel munkás elég. Nagyságtok jól tudják, mikép én egy perczig sem ringattam magamat csalódásokban, azért mióta szerencsés valék e' szép jószágok rendezését átvenni, minden ügyekezetem oda czélzott a' közeli jövő hátrányait megelőzni 's tőkét, alapot szerezni munkabérre."

"De az adó?" mond az öreg úr, ki igen szeretne volna ha őt Járay megnyugtathatná kételyei miatt 's e' részben sok öreg urtól különbözött — ki nem akar semmi áron jobbról meggyőződni.

"Őszintén megvallom, mond Járay: hogy az adó engemet is aggaszt."

"De igazságos, veté közbe Irma, ideje, hogy ezen ingyen élés megszűnjön, 's ha veszünk adjunk is."

"Aggaszt mondom — folytatá Járay: de nem ejt kétségbe. Végre is ha ez baj — közös mindenkivel a' hazában. Azt pedig mi az állományban aránylag mindenki terhe megszűnik teher lenni 's kiegyenliti önmagát."

"Quando coeli!" kiált fel az öreg úr, "nó de hiszen se baj ugy e Irma, majd mi zab kenyeret

eszünk és nagy gyönyörűséggel beszéljük egymásnak, minő jó dolga lesz egykor a' magyar népnek — ha halgat és fizet.“

„De csak az a' baj, folytatá az öreg úr: hogy a' világ öt részire megy a' magyar pénz 's mig mi meghuzzuk a' bagariat Bécsben folytonosan rakják az adósságot. — No hiszen csak reméljeteek gyermekeim, pár év mulva egész Galicia lesz a' szép gazdag országból.“

„Igaza van öreg úr,“ mond Güldenstern, „a' nagy philanthropia mindég az adósok tornyába vezet.“

„Ej barátom Arnold, jegyzé meg Zádor Péter: más országokban is megszűntek az urbéri tartozások 's csak előnyére mindenkinek. Meg kell nézni Németországot, Lombardiát.“

„Azt megnézhetjük most, felelt Irma, köszönet a' rendezőknek.“

„Aztán csak Németországról ne beszélnétek, mond az öreg úr, hiszen az a' sok régi német család melly Madarász Henrik korától számítja pajzsát, nyakig van adósságban 's alig tud élni, magam is ismerek nehány olly német urat kinek nyolcz kereszt neve van, három régi kastélya 's egy szakácsnéből áll az egész status personalis. Nó azoknak befizettek a' Burschok, meg a' fehér nyakra valós német professorok. — Tudjátok e millyenek azok a' német országgyűlések hol el lehet mondani, tota die laboravimus

et caepimus nihil, olyanok biz azok barátim, mint mikor a' róka prédikál a' ludaknak a' mesében."

„Mi tagadás benne, lesz tenni való elég, mond Járay, tisztelet becsület a' nagy uraknak de igazság is: ki az A'—t akarja a' B—t is akarnia kell, a' kezdet mindenhol nehéz."

„Aztán nem kell a' mostani Oláhot, épen a' Hóra és Kloska idejebeli vad emberekkel összehasonlítani," szolt Zádor Péter.

„Mit mondál fiam?" kiáltott fel az öreg élénkebben szokottnál: „no fiam elküldelek Pestre a' tudós társaságba hadd csipjenek egy akkora koszorut fejedre mint egy kosár, mert valódi költő veszett el benned, Vörösmárty meg Petöfy inggallérod sem lehetne. Isten őrizzen bennünket valami forradalomtól, meglátná akár ki, hogy az oláh csak olly vérengző gyilkos 's gyujtogató mint Hóra idejében volt, mikor hangyabolyba ásták a' gyermekeket 's a' vén aszonyokat elevenen vetették a' tűzbe."

„Az emberiség becsületére fel nem tudom ezt tenni rólok" — mond Irma — „legalább azon ragaszkodás mellyet e' nép irántunk tanusit egészen ellenkezőre mutat."

„Én is azt hiszem, szolt közbe Zádor Péter: hogy illy iszonyúságoktól a' legroszabb esetben sem lehet tartani 's ha itt ott kihágások történnek, könnyű lesz a' zavargókra ráijeszteni."

„Már én bocsánatot kérek nagyságtoktól, mond Járay: ha e részben nem osztom véleményüket. Merem állítani, hogy e' népet alig ismeri valaki jobban mint én, a' daróczosától kevesebbet tartok, de a' kaputostól mentsen isten. — Ha lázadásra kerül a' dolog, ezek fogják a' népet felusztatni: ha pedig egyszer a' nép felkelt, roszbab lesz mint valaha, mert gonoszabb nincs a' féltudós vezetőnél, láttuk Galiciában mi történt.“

Güldenstern gunyosan mosolygott. „Forradalom és Magyarország,“ mormogta magában, „ötven nemzetiség, husz vallás és forradalom!“

„Ön tehát azt hiszi Járay, kérdé Irma: hogy a' kormány nem irtozna ezen istentelen eszközöktől ha nyaka körül jár a' kés?“

„A' történetek drága kisaszony e' részben kevés vigaszt nyujtnak. A' nép hasonló mindenütt magához, lehet jóra vezetni, lehet roszra, csak az a' baj, hogy roszra könnyebben 's kiknek rá szükségük van, a' történetek tanúsága szerint — fájdalom nem jobb érzését a' népnek aknázzák ki, hanem szenvedélyeit korbácsolják fel.“

„A' magyar nemességnek azonban — szemközt e' néppel — fönséges állása van. Hogyan tarthatna tőle — épen most — mikor az urbéri tartozásokat akarja megszüntetni 's terheiben önként osztózni.“

„Meg kell vallani,“ mond Güldenstern ki e' vi-

tatkozásba miként láttuk kevés részt vett: „önöknek felséges eszméjük van azon atyai kormányról melynek Magyarország gyors felvirágzását köszönheti.“

Itt az öreg úr egyszerre félbeszakítá a' vitatkozókat 's nagyot csapván az asztalra felkiáltott: „Silentium! csendet kérünk, mint casinóban mondják. Teringettét! most veszem észre csak, hogy közepébe sodrottatok annak a' sánta politicának. — Egy szót sem többet ma az ország dolgáról, vagy rátok boritom az asztalt. — Hány a' malacz amice Járay?“

„Gondolom két száz felé jár, nagyságos úr.“

„Ha Ön gondolja akkor ugy is van, mert azt Önnek tudni kell.“

„Tudom is, nevetett Járay, de addig is a' mig itt beszélgetünk fogyhat 's szaporodhatik.“

Pozsoni hírek.

„Itt a' hirlapok!“ kiáltott fel egyszerre Zádor Péter.

Egy inas nyitott be e' pillanatban, jókora nyalábot tartván kezében.

„Ide a' hirlapokkal Pali,“ mond Zádor Péter, „hol késett a' pósta illy sokáig?“

„A' patak leszakította a' pallót nagyságos uram,“ felelt Pali, letevé a' csomagot az asztalra, „azért a' tulsó völgyön a' téglavető felé kerültem.“

„Ah itt levelek is vannak,“ mond Klára szétbontván a' csomagot: — „itt mindjárt egy melly neked szol Irma: alkalmasint Jenőtől,“ tevé suttogva hozzá.

„Igen,“ felelt hasonló hangon Irma, mig szép halvány arczán gyöngéd pir vonult fel. — „Itt ez

atyámnak szól, ez is, ez is, három egyszerre, mind Pestről.“

Pali e' közben kivonult a' szobából.

„Itt egy neked Arnold,“ mond Zádor Péter egy levelet nyujtván Guldensternnek.

Az örnagy a' levélre pillantott, úgy tetszett mintha ajkait szoritaná össze, azután látszható egykedvűséggel a' levelet bontatlan tette oldalzsebébe.

„Irma,“ mond az öreg úr: „a' thea késik csen-
gess csak leányom.“

Zádor Péter a' levelek egyikét felbontotta: mig azt a' lámpához közeledvén olvasta, vonásain egyszerre olly kifejezése mutatkozott a' határtalan ámulatnak, mikép ez az öreg úrnak azonnal feltűnt.

„Péter, szolt: te vagy a' nagy sorsot nyerted meg, vagy a' Nyáry per veszett el, mi lett? úgy nézsz ki, hogy az ember nem tudja hirtelen harapni akarsz e vagy csókolódni.“

„Megálljon csak kedves atyám,“ felelt a' kérdett letévén a' levelet az asztalra 's dörzsölgetvén homlokát, mint a' kit szédülés környez — azután ujra felvette 's nagy figyelemmel olvasta, mig a' többiek kíváncsian tekintettek reá.

„Ah, ah!“ kiáltott fel nehányszor olvasás közben. — „De ez már még is lehetlen!“

„Mi lehetlen?“ kérdé Irma, ki elolvastván levelét azt zsebébe rejtette.

Zádor Péter még egy darabig a' levelek egyikét kezében tartotta, forgatván azt minden oldalra, mintha saját szemeknek nem hinne, azután lecsapván az asztalra felkiáltott:

„Hallottátok e valaha, hogy Pekry barátunk bort iszik?”

„Bort? Nem!” felelt Gűldenstern, „sőt tudom, hogy esküdt ellensége minden szeszes itálnak.”

„Kivévén a' kávé” — jegyzé meg Klára — „mert azt olly erősen 's olly bőségben szokja inni, mikép csuda, hogy a' guta meg nem üti.”

„Ugy bizonyossá teszlek benneteket,” mond Péter: a' levelet leirhatlan vegyítékével a' csudálkozásnak és gűnynak vevén ujra kezébe, „hogy mikor e' papir szeletet tele írta legalább tiz csésze kávé után volt.”

„Beszélj már!” unszoló az öreg úr. „Mi bolondságot irt megint?”

„Halljátok csak. — Felelős magyar ministerium, szabad sajtó, minden urbéri tartozások megszüntetése, nemzetőrség, 'sa'.t. Kell e még több barátim! Mind ezt a' pozsonyi országgyűlés elhatározta 's szentesítésében senkinek kétsége nincsen e levél szerint t. i.”

„Nem jól olvastad” — mond az öreg úr — „alkalmasint valamelly americai cikket másolt le Pekry egy régi hirlapból.”

„A' világért sem atyám, sőt szokása ellen Pekry

barátunk valóságos caligraph, itt áll feketén fehére, ha nem hiszitek olvassátok.“

Irma átvévén a' levelet szép teljes hangján olvasta a' mi következik.

„Kedves barátom!“

„Sietve 's a' legnagyobb, de egyszersmind legkedvesebb magasztaltság közben irom e' sorokat.“

„Kossuth Lajos megfelelt a' nemzet várakozásának. De mind ezekről a' hirlapok 's egy pár nap mulva irandó kimerítő levelem teend tanuságot.“

„Most csak annyit mondok, mikép legmerészebb óhajtásaink 's még az is a' mit political elleneink fellegrárainknak neveztek teljesült.“

„Felelős ministeriumunk leend, már több combinatiók köröztetnek, a' szabad sajtó gyakorlata tetteleg behozva, a' terheket egyenlően osztjuk mindnyáján, az úrbéri tartozások egy tollvonással megszüntetnek, nemzetörtségünk leend. 'S mikép a' körülmények állnak legkissebb kétsége sincs senkinek abban, hogy mind ez szentesitetni fog.“

„Nem csudálkozom barátom, ha soraimat átolvasván azt hiszed, hogy eszemet vesztettem. De becsület szavamra mondom, mind ez betű szerint igaz. — Jövő levelemben többet! Barátod Pekry.“

Alig volt a' levél végig olvasva, mindnyáján a' hirlapoknak estek, mellyeket eddig csak futólag leveleztek át.

Az öreg úrnak szája nyitva maradt, azután a' fogóvol a' tűzben pizskált 's végre felkiáltott: „üres helyről kell gondolkozni az irgalmas barátoknál Budán, alig ha bürköt vagy mandragorát nem vegyitettek kávéjába szegény Pekrynek. — Futó bolond!”

Güldensternnek vonásai sajátos kifejezését nyerték a' gúnynak 's kedvetlenségnek, de magába fojtotta felindulását 's némán komolyan kezdett fel — 's alájárni a' szobában.

Járay a' haladás embere volt, de politikában színtolly költői eszmékkal birt, mint a' minő szigoruan gyakorlati ember volt a' gazdaságban. A' mit hallott 's a' mi tán viszhangja volt legkedvesebb ábrándainak — annyira magasztalva hatott reá, mikép önkénytelen felkiáltott: „uj, nagyszerű jövő küszöbén állunk! éljen a' derék országgyűlés, éljen Kossuth Lajos!”

„Ha igaz — isten neki,” mond az öreg úr — „majd elugráljuk a' tánczot mig lejár a' kerék, csak aztán gyermekeim úgy ne legyen mint a' bibliában, hogy az utósó jaj gonoszabb az elsőnél. — Már ez az én öreg fejem csak azt mondja, hogy nem mind fenekig tejfel biz az!”

Irma a' hirlapok egyikét tette le, „a' levélben tulzás nincs,” szólt hévvel, „minden úgy van mikép azt Pekry irta.”

Bár a' kedves hölgy e' szavakat nemes hévvel

ejté ki, arcza halavány maradott. — Egy volt ő azon jókor megért, kiváló természetek közül, kiket egy magasztos eszme mélyebben 's bensőbben megkap, minthogy ezen érzés kifejezése a' lélekből hirtelen a' vonásokban tükrözze magát visza. Minden egy szép álomnak tetszett előtte. „Felelős ministerium! tehát önálló kormány, kormány hű magyar kezekben 's a' tág hazára áldás, saját fíjainak kezeiből 's mind ez szövetkezve azon rokonszenvvel 's buzgósággal melly hű anya és hű gyermekek közt létezik. — Kormány, kivéve azok kezéből, kiknek a' magyar alkotmány 's szabadság szálla volt szemükben mindig. Kik e' nemzetet soha sem ismerték, soha sem értették.“

„Tehát a' kincs, mellyet e' gazdag ország bir, e' szent földnek javára lesz felhasználva. E' nemzetnek joga leend kérdezni, miért ontsa vérért és áldozza vagyonát?“

Mind ez villámgyorsasággal futotta át fiatal elméjét 's a' ki csudálkozik, hogy illy fiatal hölgyben a' hazaszeretet 's buzgóság a' föld iránt, melly őseink hamvát fedi, illy jókor 's illy melegen fejlett ki, annak számára csak egy feleletünk van: menjen Magyarországba!

Ugy tetszett a' fiatal hölgynek, mintha már csak illy eszmék lehetőségének megpendítése, jó jóslata lenne a' hazára.

Ha azok, kiknek a' nemzetek sorsát a' születés véletlene kezeikbe adta, egy mélyebb tekintetet vetnének a' népek kedélyébe 's ha szűkkeblűségük engedne az illy alapon mindig nemes és magasztos eszmék folyamát szabályozni, a' helyett, hogy azzal daczoljanak — sok rossz nem történt volna a' világon.

„Mit mondasz ezekhez Arnold?“ szolt Zádor Péter, ki a' többiekkel együtt a' hirlapokkal volt elfoglalva.

„Nem mondok semmit,“ felelt Güldenstern szárazon.

„Semmit?“ kérdék többen.

„Mit mondjak? a' mi önöket felmagasztalja, engem aggaszt, ez a' különbség, világos, hogy mind ezt a' legujabb francia forradalomnak köszönhetjük. Önök a' hesperidák almáját várják, én a' guillotinek 's királyelkergetések hőseitől csak a' Pandora szelenczéjének felnyitását.“

„Franciaország,“ mond Zádor Péter, „minden szabad nemzetnek segélyt 's pártolást ígért.“

„Pártolás és franciaország!“ mond a' legmélyebb megvetéssel Güldenstern. „Hogyan 's ti valóban vártok valamit olly nemzettől, melly minden forradalom után nyílt karokkal veti magát az önkény kezébe. A' politica apostasiának e' honából, hol azoknak kell leginkább rettegni, kiknek bátorsága a' hidat képezte a' szabadságra. Nem barátim, arról

az oldalról semmit sem várok, legfeljebb, hogy az okos vén király helyett, valami nem okos fiatal uracsot választanak elnöknek, ki szintugy király akar lenni ha nem több 's ezt azon szerencsétlen köztársaság élére, hol a' legitimisták rövid megfélemlés után — többnyire legbátrabban szoktak nyújtózni."

„Én is megeszem egy reggelire," szólt az öreg úr közbe, „azt az egész hadsereget melyet ama dicsőséges köztársaság bár melly szabad nemzetnek segítségére fog küldeni."

„Igaza van az öreg úrnak," mond Gùldenstern: „olvastam én is annyit Magyarország történeteiből, hogy a' Rákóczyak korára még igen jól emlékezem, annak is ígértek eleget 's azután végre is Rodostóra jutott a' török szultán szárnya alá."

„Ha mindenhez a' király szentesítése járul," mond Járay — „gondolom nem leend szükségünk senki pártolására."

„Találsz e valami különöst abban Arnold" — mond Zádor Péter: „hogy egy körül belől 6000 négyszeg mérföldnyi országnak felelős ministeriuma legyen 's történeti önállása, melyet elvenni ugy sem lehet, ki legyen a' világ színe előtt mondva?"

„Különöst? azt kérded tőlem," felelt Gùldenstern kissé élesen: „nem barátom, én egyáltalában rég megszoktam semmit sem találni különösnek, legfeljebb azt, hogy még szárnyatok nem nőtt."

„Adja isten!“ mond Zádor Péter: „hogy minden igaz és ugy legyen mikép óhajtjuk.“

„Lári fári!“ kiáltott fel az öreg úr, „szentesítés! egek ura! mennyit szentesitettek már, 's be lassan haladunk még is. No hiszen, nem lehetetlen, de jól be kell füteni ezt a' szobát a' hol ez a' szentesítés meg fog történni. Hallom a' német sógorok oda hagyták a' rántott csirkét és az uj salátát 's ugyan csak hordják össze a' zszindelyt, hanem az a' baj gyermekeim, hogy nagyon tótul beszélnek azok a' németek, abban a' bécsi országgyűlésben, aztán isten tudja, hogy van, nekem mindig ugy tetszik mintha azokat a' fejér nyakravalós követeket elébb utóbb szétkergetnék mint a' rosz gyermekeket szokás, ha nagyon sokat fecsegnek, 's a' késsel játszanak.“

„Szeretném megsugni,“ mond Zádor Péter: „a' felelős ministeriumnak, ha egyszer együtt lesz, hogy eszén járjon 's mindjárt elején a' dolog rozszabb oldalát szem előtt tartsa. Si vis pacem para bellum.“

„Hogyan!“ kiáltott fel Gűldenstern.

„Meg ne ijedj barátom, hidd, előbb kikerüljük a' bajt ha jókor készülünk, mert én csak ugy látom, hogy a' mit adnak nem jó kedvőkben adják, 's aztán soha sem árt ha eszünkbe jút, hogy még visza is vehetik.“

„Ugy van Péter fiam,“ mond az öreg: „most az egyszer okosan szóltál: ej de bolondság mind

ez! én most sem hihetem. Végre ha egy ministériumot vetnek is a' nyakunkba, míg a' kapcza szorul, majd szép csendesen újra kirántják a' pokróczot alólunk.“

„Én örülök,“ mond Irma: „hogy olly setéten nem látok és remélni tudok. Miért adná a' jó isten e' sok szép reményt nekünk — hogy újra elveszítsük.“

„Meglátjuk,“ mond Zádor Péter.

„Videbimus dixit coecus,“ szól az öreg úr.

„Az is a' baj nem egyéb a' vakság,“ mond Gùldenstern.

„Reád nem ismerek Arnold“ — szól újra Péter: „soha sem hittelek pessimistának, mi kedvetlenített el annyira?“

„Minden barátom, mert álmodni nem tudok 's ti a' földolgot feledtétetek.“

„A' földolgot 's mi volna ez?“

„A' reactiót barátom, e' veszedelmes, kitartó, hidegen fontoló 's a' kilesett alkalmat felhasználó ellenségét és kísérijét minden nagyszerű változásnak.“

„Annak még állunk elibe,“ mond Járay.

„Megküsdünk vele,“ tevè hozzá Zádor Péter.

„Halljátok, hogy foly a' munka túl!“ szól az öreg úr kedvetlenül. „Ugyan mi a' tüzes menykö jár annak a' bolondnak fejében megint?“

Valóban néhány percz óta sajátos zsinat keletkezett, egyszerre mindnyájan elhalgattak — mint mikor valami váratlan történnik.

Mindnyájok arczán kedvetlen kifejezést lehetett látni.

„A' szokott comoedia a' bástyában,” mond Guldenstern, „ugy látszik, hogy ott is forradalom készül 's Mártha aszony kitüzte a' tricolorj.”

„Ugyan kedves Járay tekintsen ki,” mond Zádor Péter, „'s végezzen avval az ördögök nagy anyjával mert a' régenne éles hangját hallom.”

„Ha megengedi atyám,” mond Irma, „lemegyek én is.”

„Ah, de ez már még is rettenetes!” mond Klára, ki e' közben a' felebb leírt erkelybe nyitott, hová őt a' többiek is követték.

E' pillanatban valami csörömpölés hallatszott: — a' néma csend melly e' magános helység körében terjed, megfejtí, hogy a' tulsó udvarban történt zajt igen jól lehetett hallani. Mártha aszonynak pedig éles szavai még kellemetlenebbül sértették a' fület, mert ez mint valami furia robant az udvarba 's ott kezdett lármázni.

„Ablakait zúzza össze,” kiáltott Járay: „jókor, illy hüves estéken!”

„Nem. ujság,” mond az öreg úr: „taval tél derekán háromszor egy más után törte össze minden ablakát. — Meg kellene kötözni!”

Mig a' többiek az erkelyben időztek, addig Irma és Járay lesiettek az udvarba.

„Most már mit fog tenni,“ mond haraggal Gùldenstern.

„Az ő dolga, hadd fagyjon meg, de rossz pénz nem vész el,“ mond az öreg úr viszatérvén üléséhez.

„Mernék fogadni,“ szolt Klára, „hogy holnap tölünk kérnek üveget kölcsön.“

„Szeretném még is tudni,“ mond Zádor Péter, „mi keverte fel újra epéjét?“

„Alkalmasint valami semmiség,“ felelt Gùldenstern, „de ezt az ördög állja ki sokáig.“

„Most csend van újra,“ szolt Klára: „Irma és Járay csak ugyan parlamentiroznak a' vén Marthával. Gondolom elmúlt a' zivatar.“

E' szavak után mindnyájan viszatértek ülhelyeikre, a' hirlapokat vették elé 's a' társalgás kis időre megszűnt.

Egy jó negyed óra telt el, midőn Járay a' szobába lépett, látszott vonásaiból, hogy nagyon fel van indulva.

„Béketérés barátom!“ szolt Zádor Péter kezét nyújtva a' jötteknek, „ugy e boszankodott? nem is csudálom.“

„Fel se vegyék nagyságtok,“ felelt Járay homlokáról törölve a' verejtéket, „hála istennek, hogy tul vagyunk rajta.“

„Hát Irma hol maradt?” kérde Zádor Péter.

„Még mindig azt a' sárkányt csitítja, engemet elküldött mert mi tagadás benne készültem a' vén boszorkányt a' falubíróhoz küldeni.”

„Nó hiszen e' kellett volna még,” kiáltott fel Klára.

„Bizony pedig velem ne sokat tréfáljon,” mond Járay.

„Hány ablakát zuzta össze?” kérde Zádor Péter.

„Szerencsére,” felelt Járay: „csak a' kis előszobáét, erre jó lesz papiros is míg üvegünk érkezik.”

„A' legdicsőbb az,” szolt közbe Gúldenstern: „hogy mindenben nektek kell őt kisegíteni, még is folytonos dühben van ellenetek. Veszett egy példánya az embereknek ritkitom párját.”

Nem sokára Irma is bejött, arcza halványabb volt szokottnál 's szemeiben könnyek nyomai látszóttak. — Klára eleibe sietett: „te sirtál ugye?” mond részvétellel.

„Felboszantott az a' nehéz természetű vén aszony,” felelt Irma. „Hasztalan mikor szépen akar szolni — még akkor is goromba.”

„Tudjátok e gyermekeim,” mond az öreg úr, „mit szeretnék én szenvedéllyel végrehajtani?”

„Halljuk kedves nagyatyám,” mond a' két fiatal hölgy.

„Megfogni a' vén Mártonnak üstökét egy kézzel,

a' másikkal pedig Mártha aszonymak kontyát, aztán vagy egy fél óráig jól egy máshoz ütni őket, hat puhuljon agyvelejök.“

A' leányok nevettek, az öreg úr pedig kezeivel mutogatá miként cselekedne — ha lehetne.

A' bástya lakója.

Itt a' társalgás nagyobb részt, legalább darab ideig érdekét elvesztette, mindnyájan olvasással levén elfoglalva. Talán nem leend érdektelen ha mi e' közben azon sajátos csendzavarónak háztáját megtekintjük 's magával a' vén békebontóval megismerkedünk.

De hogy öt életének olly perczeiben lássuk, mellyek jellemére némi világot derithetnek hosszabban fogunk nála mulatni 's pár napot átugvani.

Két nappal a' Zádor Péter szeretetre méltó családi körében történt jelenetek után, egy este az öreg Zádor Márton által lakott kastélyszárnyába lépünk.

Előttünk azon előszoba, vagy pitvar nyílik fel,

mellynek ablaka a' haragos ur ökleinek martaléka lön.

Keskeny, négyszegü ház az, egyetlen ablakkal a' völgy fele, melly most papirossal volt jól roszul befóltozva. A' meszeletlen falak 's a' téglapabló egészen üresen álltak. Szemközt azon ajtóval mellyen beléptünk egy más, de nagyobb vezetett Zádor Márton úrnak ugy nevezett nappali szobájába.

Tekintsünk abban kissé körül. Mindjárt balra az ajtótól a' szögletben, magas zöld kemenczét látnunk, régies támlásszékkal közelében.

Az elég tágas szobának butorai, mint pamlag, támlás és más féle karszékek barna bőrrel boritva, — kissé avult, bár tiszta kinézésük daczára egészen kényelemre valónak számítva.

A' szoba többi szögleteit magos almáriumok foglalták el, mig a' kemencze 's a' pamlag közt egy roppant családi kép függött, isten tudja mellyik Zádor, a' régi korból, kinek sajátos öltözete a' hét kapitányok egyikére emlékeztetett.

Nem lehet mondani, hogy a' butorzat öszeségében kellemetlen benyomást okozott, de még is valami mogorva és szigoru szellem lengett e' házagon át, 's az ember magát legalább félszázaddal hátrább képzelte.

E' tágas négyszegnek három ablaka volt. Szemközt azon ajtóval mellyen bejöttünk kettő, a' falu

felé, 's mellyektől balra egy ajtót látunk. A' harmadik ablak mint az előszobáé a' völgy felé nyújtott kilátást.

Az utóbb említett ajtón át mielőtt még időnk lenne a' szoba részletesb áttekintésére, magas szikár férfit látunk halkkal belépni.

Kezében hoszu száru csbukos török pipát tart 's fején alacsony keleti fesz ül — kék selyem bojtjával.

A' férfit barna kabát fődte, uj divatu, egyszerű és tiszta mikép öltözetének többi része is. — Tekintsük meg vonásait. Ezeknek szabályossága ellen kifogásunk nem lehet, ugy szintén nagy fekete szemei, mellyek fölött sűrű, őszülő szemöldök ivettek, az egésznek őszhangját nem valának képesek zavarni. Szakált nem viselt, de hoszu vékony 's félig ősz bajusza melly majd nem mellényéig nyult, arczának valami merész és szigorú kifejezést adott. Homloka magas — felül gyér hajjal van kerítve, míg fejének hátrészén a' hajzat sűrű és tömött.

Ha őszhangzásról szóltunk, meg kell jegyeznünk — hogy az nem a' kellemesb neműekhez tartozott 's a' benyomás mellyet e' szép, de mogorva arcz 's a' magas mereven termet előidézték — képes volt a' vért megfogytatni. Ugy tetszett mintha e' majd nem redőtlen sárga bőr, ezen összeszorított hervadt ajkok 's a' merész szemnek majd nem szem-

telen 's durva tekintete első pillanatra mondanák: mikép egyével találkozunk azon embereknek, kiknek élete — valami iktóztatós titkot rejt.

Egyébiránt hibáznánk ha benne elélt és beteges egyéniségre gyanítanánk. Bőrének sárgasága nem volt valami betegség következménye, természetes színe volt ez; — épen ellenkezőleg azt állíthatjuk, hogy kevés férfit van kinek idegeiben annyi erő létezne mint az öveiben. Ugy látszott, hogy azon pillanatban mikor vele találkozunk nincsen valami kivételes helyzetben. Kedélye, mennyire azt a' szigorú vonások mereven nyugalma sejténünk engedi — mentt volt minden hevesebb indulattól. — Pipázgatott egész csendességben, fel 's alá járván a' pallót fedő szürke posztón 's ollykor megállva az ablakmélyedések előtt.

Mintegy negyed óráig tarthatott a' torony lakójának ezen egyedülsége és némasága, midőn ajtónyikorgás és csoszogó léptek hallatszának 's Márton ur kedvetlenül fordította fejét azon ajtó felé, mellyen őt kevéssel ez előtt belépni láttuk.

„Mi baj?“ kérdé durva hangon mielőtt még valakit észrevennénk, kihez e' kérdés intézve lenne. — Nem sokára az ajtó felnyílt 's azon át egy közép magasságu vaskos némber jött a' szobába. E' személy valamivel fiatalabb lehetett Zádor Mártonnál, kinek bátran adhatunk 55—56 évet.

Öltözete e' nőnek minden követelés nélküli, de elég tiszta volt. Senki sem jövendé kísértetbe öt egyébként nézni mint a' minő állást foglalt el e' háznál, ő t. i. középen állt a' gazdaszony, szobaleány és szakácsné közt. Melly utóbbi minőségét főleg a' főköttő tanusítja, mert isten tudja miként van, de ezen osztálya a' némbereknek mindig olly főköttőkben jelennik meg, mellyekről meg lehet ismerni, hogy főz, mert kissé füstös, hogy ludat foszt, mert ritkán vannak csipkéi pehely nélkül és sokat haragszik, mert e' főékesség mindig félre tolva van.

„Mártha aszony,“ mond a' lak ura, leirhatlan kifejezésével az unatkozásnak egy támlásszékhöz ereszkedvén 's hoszu füstöt eresztvén ki orrán száján: „már megmondottam gyakran, hogy gyertyagyújtás után csak akkor jöjön ha hívom, az az: csengetek. — Elég ha reggelenként mig beretvál 's a' reggelit hozza, kénytelen vagyok hallgatni ostoba beszédét.“

„Ostoba beszéd!“ mond a' nő szembetűnőleg megnehezelve, „a' nagyságos úrnak is ám nehéz kedvit találni, ha jövök lehord, ha nem jövök akkor is kijút nekem. Bizony elhiheti a' nagyságos úr, hogy csak akkor jövök ha kell 's akkor sem a' legjobb kedvvel.“

„No hát mi a' baj? csak röviden!“

„Mi a' baj? Baj elég, baj mindig. De így van

az mikor itt kell laknunk e' bagolyfészekben, hol még egyszer megkésélnek bennünket. Hiszen lát-szik, hogy az egész korhadt kastély tolvajok 's ha-ramiák ellen volt építve. Pedig másutt is lakhat-nánk ám."

„Panasz és újra panasz, meglátja Mártha asszony, hogy egyszer elveszitem békétüresemet. Fel ne in-gereljen mondom mert jól ismér, beszéljen tisztán 's röviden mi szurta fel megint orrát? Ne keritsen akkora várat a' dolognak mint szokott, mert kiló-ditom innen."

„Nó — Nó — csak ne indulatoskodjék mind-járt a' Nagyságos úr. Bizony még száját sem nyitja az ember már is dühbe jő, pedig —"

„Pedig pedig — mi baj? utoljára kérdem."

„Az a' baj, hogy a' jó szomszédok lovászhai már hajnalban olly éneket zengedeztetnek, hogy az em-ber nem is alhatik."

„Énekeljen Mártha asszony is, ha amugy isten igazában hozzá fog — mind megszöknek a' szom-széd udvarból."

„Jól van jó, csak csufolódjék a' Nagyságos úr, hát arra mit mond mikép csak pár percczel ezelőtt egy döglött tyukot vetettek a' falon keresztül?"

„Vesse be konyhájok ablakán Mártha asszony, ennél jobbat nem tehet. Megmondottam már elég-szer, — semmit sem kell vizsatorlatlan elszenvedni.

Attól a' szemtelen néptől minden kitelik — minden semmiségért nyakamra ne járjon, elég mérget étet meg velem úgy is.“

„Viszatorlás!“ kiáltott fel Mártha asszony éles hangon 's csipejére tevén kezét: „könnyü azt mondani. Az kellene még, hogy rendre kitekerjük a' tyúkok nyakát, csak hogy boszut álljunk 's átvethessük a' falon. Aztán feledte a' Nagyságos úr hány cseléd van a' szomszéd udvarban? Könnyü ám a' férfinak, de mit tehet egy szegény némbér!“ — Mártha asszony elővette zsebkendőjét 's miután arczának martyri kifejezést ügyekezett adni, szemeihez közelíté azt.

„Férfiu?“ mond vállat emelve békétlenül Zádor Márton, „mintha bizony szükségből meg nem felelhetne három férfinak.“

„Ah!“ szakita öt félbe szemérmes szembunyorítással a' nő, „minő huszáros beszédek ezek!“

„Ne boszantson Mártha asszony, nem úgy értetem, vigye a' patvar önt, kellene is már valakinek! csak azt akartam mondani, hogy elég tenyeres talpas 's nem szokott megijedni árnyékától.“

„Igen egy ellen, de hát a' minap mit tettek — annak a' házi barát féle praefectusnak udvarában.“

„Mit tettek hát? hadd halljuk.“

„A' libák átmentek udvarára legelni a' gyepen 's az akasztani való béres gazda felfeszítette orrukát

's úgy felpeczkelte fával, hogy mikor visszaértek 's láttam minő tátott szájjal érkeznek majd belem állt a' hideg.“

„No az szép spectaculum lehetett Mártha aszszony.“

„Csak nevéssen a' Nagyságos úr. Ugy ám, egyszer nevet máskor pedig még kisebb dologért úgy megharagszik, hogy mind a' két udvarban rebellio van.“

„Tudja mi Mártha, mondok én magának valamit. A' szemet nagyon meggyült az udvaron, ki kell hordatni a' szomszéd kapuja mellé, majd fognak mérgeledni a' szép kisasszonyok. Ugy is fele a' cselédeknek sepregetéssel tölti ott az időt.“

„Ejnye be jó lesz,“ kiáltott fel a' nő.

„Már most elmehet.“

Mártha megfordult, de alig ért az ajtóhoz mielőtt újra visszatért, „Nagyságos uram,“ szólt azután mintha éppen most jutna valami eszébe.

„Az az ember újra kerülgeti a' házat mint a' macska a' kását.“

„Miféle ember?“ kérdé békétlenül az öreg úr.

„Hát az oláh.“

„Kolumbán Mitru?“

„Az ám 's miután megmondottam neki, hogy a' nagyságos úrhoz nem lehet csak úgy bemenni

mint a' korcsmába, azt felelte, hogy majd meglátja ő azt 's igen hetvenkedett.“

„Mártha asszony nagyot hibázott, hogy ezen emberrel gorombáskodott. Van okom öt kissé kimélni, legalább még darab ideig, ha tehát jő — azonnal vezesse be hozzám, az illy gazficzkóktól az ember sokkal hamarabb megszabadul ha velek beszél mint-ha elutasítja: az oláhval ha panasza van, csak beszélni kell, ha ezt teszük 's öt békesen kiballgatjuk tovább megy; ha vele ellenkezünk, vagy okokkal akarjuk megczáfolni borsót hányjunk a' falra. Jól megértsem tehát Mártha asszony, mihelyt észre veszi, hogy a' kastély körül ólálkodik, vagy az udvarba jő — azonnal vezesse hozzám.“

„Isten bizony!“ kiáltott fel Mártha, ki most az egyik ablakon át a' holdtól felségesen világított völgy felé tekintett: „amott jő! azonnal reá ismertem setét köpenyére.“

„Illy későn? no de semmi!“ mond Zádor úr, „ugy sem feskzem le soha éjjél előtt, hozza a' lámpát, azután szólítsa be a' gazembert.“

Mártha kisietett 's nem sokára a' lámpával bejött, s zemeit gyanus tekintettel nyugtatta Márton uron, ki talán semmit sem közölt vele azon viszonyról, melly közte 's ezen ember közt létezett: — e' nő pedig, mikép azt nem sokára alkalmunk lehet meg-

tudni — nevezetesebb tárgyakban is megbizottja volt Zádor úrnak.

Mártha szó nélkül kisietett az ajtón: Zádor Márton látta őt az oláhval találkozni 's miután néhány perczig beszélgetett, vele együtt vizatérni az udvarba, de nem az előszoba felé jött, hanem elhaladván annak hágsója előtt, az oláhot más ajtón vezette be, melly a' kastély ezen oldali szárnyának, a' nagy bástya felőli szögleténél nyílt.

„Véget kell vetnem ezen emberrel,“ szolt Zádor Márton magában, békétlenül kelvén fel támlás székeről. — „Épen jó kedvemben talál, folytatá: majd meglátjuk ha fenyegetődzésekre kerül a' dolog — ki fog kettőnk közül elébb megijedni.“

Alig mondta, vagy inkább gondolta ezt, midőn a' szomszéd szobában Mártha csoszogó léptei mellett a' vendég patkos csizsmája kopogott. —

A' nő félreismerhetlen kifejezésével a' kíváncsiságnak — kísérte az oláhot Zádor úr szobájába 's mig ez közeledett a' lak urához, Mártha időzött.

Az oláh idétlenül meghajtván magát, elég nyersen szolt.

„Máriata — a' domna nem akart beereszteni.“

„Hibázott, le is hordtam érte,“ felelt Zádor: „neked mindig szabad bejárásod van Mitru.“ — Evvel Mártához fordult: „Lantoljon csak kifelé a' konyhá-

ba Mártha asszony, mond: majd szólitom ha szükségem leend valamire.“

A' nő haragos tekintetet vetett a' szőlóra 's lassan kihaladott — hangosan becsapván az ajtót.

„Szemtelen némben!“ kiáltott fel Zádor Márton, azután Mitruhoz intézvén szavait szól: „Tudod e Mitru, hogy sokat zaklatsz engemet, únni kezdem a' dolgot 's szeretnék veled tökéletesen tisztába jöni.“

„Nekem is az kívánságom Máriata,“ — felelt az oláh lesütvén szemeit, „de hasztalan! nagy dolog 's ha kikerülne ugyan megjárná, azért csak azt gondoltam — legjobb volna ha kimennék az országból.“

„Más országba?“ kérdé Zádor, „ugyan miért? hiszen csak tőled függ halgatni 's az ördög sem bánt. De hová is mehetnél — oláhországba?“

„Nem,“ mond az oláh: „hanem Bukovinába, ott meg nem lelnek — ha valami baj lesz.“

„Megállj csak,“ szól Zádor, veszteni kezdvén béketűrését: „mi ördög baj történhetne! — azt gondolod e számár ember, hogy azért tartalak négy év óta pénzzel, mert valami bajtól félek? Nevetség! oka irántadi kiméletem 's jószívűségem. Bátyád ügyvéd — igaz, 's az illy pervesztőknek az kenyere, hogy másokat zaklassanak: — nekem okozhat jó csomó kellemetlenséget nem tagadom, én a' lótásfutást nem szeretem 's azért óhajtom, hogy nyugtan hagyjon; de ha belém kötölözködik legkissebbet sem

félek tőle, ő adja meg árát. — Mind az tehát a' mit én kívánok, csak annyi, hogy ne zaklatassam, 's ezért úgy hiszem eleget fizettem neked. Reá megy négy év alatt majd nem ezer pengő forintra a' mit kaptál.“

„Értem Máriata,“ mond az oláh.

„Szóval Mitruj, látom gazemberrel van dolgom, ki viszaél kegyességemmel, azért kimondom neked kereken, hogy elmehetsz a' pokolba, — nincs kedvem veled az időt vesztegetni.“

Az utóbbi szavakat Zádor Márton olly szigorú hangon mondá 's olly kihívó tekintettel kísérte, mikép meg volt győződve, hogy az oláh lejjebb hangozolja követelését.

Azonban nem csekély meglepetésére úgy tapasztalta, mikép ezen oláh nyelven tartott szónoklata dugába dőlt. Mitru a' fenytetés lugját kihagyván áradni árva fejére, nem is hunyorított szemeivel 's jobb sorsra érdemes béketűrőssel hagyta őt beszélni.

Miután Zádor elhallgatott, magát kifujta — és még mindig indulatosan szegezte szemeit az oláhra, ez forgó szelet támasztott kalapjával — folytonosan pergetvén azt ujjai közt.

Pár percnyi szünet lön, végre az oláh ekép nyilatkozott: „ha Bukovinába akarok menni nekem legalább két ezer pengő forint kell, ez nem sok, annyi jószág, nemesi jog, kastély.“

„Hát ném hallottad gazember a' mit mondtam,“
kiáltott fel Zádor indulatosan.

„Hallottam Máriata de ha Bukovinába megyek
nekem legalább — —“

„Nekem legalább két ezer pengő forint kell,“
egészté Zádor, gúnyosan utánozván Mitru szavait,
azután folytatá: „ezt már hallottam, de egy fillert
sem adok, elmehetsz végettem Bukovinába vagy akár
a' pokolba. Nem vagyok én neked pénztárnokod
semmire kellő 's ha már fizetnem kell, inkább adom
annak a' pénzt, vagy inkább dobom azért ki az ab-
lakon, kinek dolgát magadra vállaltad, a' nélkül,
hogy reád bízta volna.“

„Értem Máriata,“ mond az oláh, „aztán ha meg-
kapom azt a' pénzt soha sem jövök többet ide. —
Megesküszöm ha kell a' keresztfára 's a' misemondó
könyvre, hogy sem bátyámnak az ügyvédnek, sem
bárki másnak nem szólok egy szót is.“

„Hallod e szemtelen ficzkó, te vagy széles e'
világon az egyetlen ki avval dicsekedhetik, hogy en-
nyi boszantás után ki nem botoztalak. Ugy beszélsz
gazember, mintha siket volnál 's egyetlen szavamat
sem értenéd — aligha meg nem bolondultál.“

Az oláh csendesesen kezdé kalapját forgatni a'
nélkül, hogy legkisebb ijedséget mutatna, darabig
időzött a' felelettel — azután mosolyra torzítván

ajkait szolt: „ha meg nem sérteném Máriata egy pohárka pálinkát kérnék.“

Zádor érezte, hogy mindjárt tul forr haragja, hanem fontosnak kellett lenni annak a' mi őt ezen embertől függésben tartá, azért minden erejét összeszedte, hogy indulatosságát legyőzze 's elég nyugodt hangon, de szikrázó szemekkel felelt: „Elmehetsz, majd a' domna ad egy pohár pálinkát 's hogy ne mondhasd mikép hiában jártál“ — evvel az öreg úr tárczáját kivonván oldalzsebéből 's abból a' lehető legsavanyubb képpel — tíz pforintos banknótát kivevén — azt az oláhnak kalapjába vetette.

„Köszönöm alázatosan,“ szolt az oláh, megvizsgálván részletesen az adományt és széles tüszüjébe rejtván azt.

Miután Mitru az ajándokát elfogadta — Zádor nem várt kevesebbet, mint kellemetlen vendégének távozását. De látván, hogy Mitruj ujra forgatni kezdi kalapját — a' nélkül, hogy távozási szándokot nyilvánítna, egyszerre minden béketürcse megszakadt 's eddig is nehezen fékezett természetes dühössége elfeledteté vele azon óvatosságot, melyet e' ficzkó irányában elvül tűzött ki magának.

Czine mintye!

Zádor Mártonnak sárga arcyszíne barnává vált, szemei kimeredtek 's ajkai reszketni kezdettek. Hirtelen egy szögletből vastag nádpálczát kapott fel 's dörgő hangon kiáltott az oláhra: „akasztani való tolvaj Hórája ha nem érted a' szót — megtanítlak bottal“: evvel hatalmasan szabdalni kezdé Mitrut a' hol érte.

Az oláh az első néhány ütést szó és védelem nélkül eltűrte. — Igaz, hogy Zádor úr kevés időt engedett az utóbbira, ütései gyorsan követték egymást 's úgy látszott, hogy e' működés közben haragját egész rémitőségében felfokozta.

Egyszerre Mitru mint a' villám felfogta a' ráírányzott ütést, a' pálczát kiragadta Zádor kezéből, kettétörtö mint egy száraz galyt 's Zádornak lábaihoz

vágta. Mielőtt az öreg úr magához térhetne, az oláh mint a' tigris ráugrott, mellbe ragadta 's keményen megrázván, olly erővel vágta a' falhoz, hogy egy orditással összerogyott. — Ekkor hosszú kést huzott ki tüsszője alól, Zádornak mellére térdelt 's tajtékzó ajkokkal hörgött inkább mint szólt:

„Hát vén gyilkos, gazember így mersz te velem bánni! nem tudod e vén tolvaj, hogy hatalmamban vagy 's kidobathatlak a' kastélyból.“

Zádor kiáltani akart, de a' ficzkó öklét nyomta ajkaira 's a' kést egyenesen szemeinek irányozta. „Ha egy moczanást teszesz — átkozott!“ riasztott rá az oláh: „mind két szemedet kiásom. — Most már gazember nem kell pénzed, hanem jószágod 's mindened a' mivel birsz. — Nem magam számára, jól tudod kiről szólok. — Eddig kiméltelek most ne félj ordítani fogok tele torokkal. Azt gondolod vén gazember, hogy én számár vagyok és bolond 's majd elhiszem mikor nekem azt hazudod, hogy szánakozásból ügyekezted négy évig szememet kiszurni pénzeddel? Várj átkozott megmutatom neked, hogy az utcára löketlek 's bátyám fog ide beülni.“

„Hát meg akarsz gyilkolni!“ nyögött Zádor, ki nek ezen óriási erejű ficzkó térdei 's ökle alatt eszmélete tűnedezett, 's szemei homályosodni kezdettek. — „Megállj!“ rebegte fuldokolva, „ne bánts, mit kívánsz?“

„Mindenedet!” felelt Mitru vicsorítván nagy fejér fogait.

„Alkudjunk,” folytatá Zádor: „Mi hasznod benne ha ellenem uszítod bátyádat? ha beleül a' jóságba ő lesz úr 's te csak az maradsz a' ki voltál.”

„Jó,” felelt az oláh: „ő lesz úr és nem te vén gazember. Nem is akarok én egyebet, ugy is az egész világgal háboruságban élsz, meghuzzák a' harangot a' faluban ha az ördög elvisz innen! — Nem kell nekem ezután semmid, fel eresztelek, folytatá felemelkedvén: de mától számítva uton utfélen ordítani fogom, ki vagy és mi vagy, hogy ismerjenek az emberek.”

Zádor szabadabban kezdett lélekzeni, lassankint felemelkedett, de észre lehetett venni, hogy bátorsága meg van törve.

Miután kissé magához tért, felkiáltott: „legyen eszed Mitru felingereltél volt.”

„Hát ebed vagyok e?” szólt az oláh öklével fenyegetve Zádort: „hogyan engemet bottal verjél mikor azt még a' szolgabíró sem tette!” Evvel két három ütést adott öklével Zádor mellére, ki egy székbe hanyatlott. „Köszönd, hogy le nem szurталak mint a' disznót.”

Zádor miután az oláh felhagyott boszuállásával csendesen körüttekintett a' szobában, mintha valamit keresne. — A' ki őt figyelmesben vizsgálná, könnyen

észrevehetendé, hogy ajkai körül baljóslatu mosoly lebeg. — „Mitru! szólt, tiéd a' győzelem ez uttal, de ha eszed van át kell látnod, hogy a' dolog így nem maradhat, nekünk ki kell békélnünk 's meg kell értenünk egymást.“

„Nem félek én semmitől,“ mond az oláh, „hanem te félj — cine mintye!“ A' ficzkónak — e' szavak közben — vérbe forgott szeme 's úgy fujt mint az öreg fuvó valami kovácműhelyben.

„Magad mondtad Mitru,“ így kezdé az alkudozást Zádor, „hogy neked két ezer pengő forint kell ha Bukovinába akarsz menni: — legyen, megadom a' 2000 forintot, — hanem aztán neked is meg kell tenni a' mit követelek. — Ne bizd el magad nagyon Mitru! jusson eszedbe, hogy a' mivel fenyegetsz nagy dolog, azért az ember mindent elkövethet — még vétet is.“

„Elkövettél elég vétet életedben,“ mond az oláh: „nem félek én tőled egy cseppet sem.“

„Meggondoltad e, hogy nekem sok jó emberem van? aztán pénzem is.“

„Neked volna sok jó embered?“ vágott Mitru közbe megvetőleg: „hiszen úgy gyűlölnek mint az ördög a' töményt. — Bátyámnak több jó embere van.“

„Meglátnók akkor Mitru, ha olly nehéz fába vágna fejszéjét!“ E' szavak közben Zádor nem minden erőködés nélkül emelkedvén fel üléséből íróasztala

felé közeledett, — az oláh minden mozdulatát szemmel tartotta.

„Nem kell nekem pénzed, szólt: tartsdmeg a' 2000 pforintot, most már vagy 10,000 pftot adsz — vagy bátyámhoz sietek.“

A' ki Zádor Márton fősvénységét ismerte, azt nem kevésbé lepte volna meg ennek készsége az ötször nagyított összeg kifizetésére.

„Tíz ezer pforint Mitru! sok pénz, abból az ember urrá lehet, de ha nekem mind azon irományokat elhozod, melyekről már köztünk szó volt, ám legyen, megadom a' 10,000 pftot is, sőt, hogy lásd mikép fősvény nem vagyok, előre megfizetem neked felét most, a' többit ha az irományok kezeim közt lesznek.“

Mitru mogorva vonásai, mihelyt Zádor úr a' 10,000 pforint lefizetését biztosította — derülni kezdettek, de gondolván, hogy valóban megfélemllett — használni akarta az alkalmat, azért néhány percnyi szünet után szólt:

„Jól van Máriata, elhozok mindent, de nekem most egyszerre mind a' 10,000 pft kell. Nem hiszek én senkinek 's csak azt tartom magaménak mi kezeim közt van.“

„Megcsalsz Mitru, felszeded a' pénzt aztán tovább állsz, hányszor ígérted nekem azokat az irásokat 's mindig csak szóval tartottál.“

„Megesküszöm,” mond az oláh, „akár a' keresztre 's az evangéliomra.”

Zádor Márton ki már íróasztalához ért annak egyik oldalfiókját vonta ki 's abból egy zacskót vevén elő azt az asztalra tette. —

„Nem akarom, hogy azt mondd Mitru, mikép tovább is kétkedem szavadon — legyen megadom pénzedet. Nézzd e' zacskót ebben mind arany van.”

Mitru olly közel lépett az asztalhoz mikép tekintete a' nyitott fiókba mélyedhetett, hol még néhány tele zacskót pillantott meg.

Lehetlen a' sóvárgás és haszonváagnak — hogy úgy szóljunk — cynicusabb kifejezését csak gondolni is mint a' minőt e' ficzkónak arcza láttatott.

„E' zacskóban,” mond Zádor: „1000 darab arany van, a' mi még hiányzik megfizetem neked banknotában.”

„De már most mondd meg nekem igazán, megtennéd e ezt ha az én helyzetemben volnál?”

E' szavak közben Zádor a' kulcsot asztal középső fiókjába dugta 's azt kivonván egy tárczát vett ki.

„Megtenném biz én,” mond az oláh: „ha annyi jószágot nyerhetnék rajta 's volna pénzem.”

„Nem hiszem Mitru, itt a' zacskó 10 hengerke van benne, mind egyik száz arany.”

Az oláh mint a' kesely ragadta meg a' zacskót 's miután azt felnyitotta egyenként tüszűjébe eresztette a' hengerkéket.

„Hó megállj ficzkó,” mond Zádor, „számláld meg a' pénzt, nehogy aztán avval állj elő, hogy megcsalfalak. — Itt szűk a' hely, ott a' pamlag előtt a' nagy asztalon kényelmesen kirakhatod kincsedet, addig én itt a' banknótákat számítom össze.”

Zádor a' legnyugodtabb arczkifejezéssel elővette a' tárczát, a' széket közelebb vonta az asztalhoz 's egy csomó banknótát tett maga elé.

„Meglesz az a' pénz Máriata,” mond az oláh, kinek most szemei a' banknóta csomagon függöttek.
„Eredj csak, ne szaporíts szót, számláld meg pénzedet,” mond Zádor.

Mitru kezét tüszűjére tévén megfordult 's a' kijelölt hoszu asztal felé irányozta lépteit.

„Mindjárt megmutatom neked, hogy kell számlálni,” mond Zádor, evvel azon pillanatban mikor Mitru megfordult, az öreg hirtelen valamit kivett a' nyitott fiókból 's felkelvén az oláhot követte.

Mikor az asztalhoz értek Mitru tüszűjéből kiszedegette a' hengerkéket 's Zádor egyiket felvévén müértőleg kibontotta 's tartalmát az asztalra öntötte.

„Most már számlálhatod,” szólt: mig az oláhnak az aranyok látására szikráztak szemei.

Mikor a' ficzkó számláláshoz fogván, kissé lehajlott az asztal felé, Zádornak jobb karja hirtelen felemelkedett, egy tompa koppanás hangzott 's Mitru,

mintha lábát vágták volna ki alóla, hang nélkül összerogyott.

A' bőrrel borított műszer, mellyel az öreg Zádor e' váratlan műtétet végrehajtotta, nem volt sem több sem kevesebb egy arasznyi kötélnél, mellynek két végét hatalmas olomgolyók foglalák el. —

A' kik Londonban, valami népszavargás közben egy angol constabelt láttak — mikép fekteti az embereket rendre a' földre, ismeretes rövid botjával fültön, vagy vakszemen ütvén őket — nem fog ezen ármányos kis műszernek az imént látott meglepő eredményén csudálkozni.

Mitrunak esése meglehetősen csörömpölést okozott — de hogy Mártha asszony 's Zádor urnak egyetlen férfi cseléde, sem ezt, sem a' mi Zádor úrral történt, nem hallották — az fejtve leend, ha mondjuk: mikép a' férficseléd Dévára küldetett, Mártha asszonynak laboratoriuma 's Zádor urnak Kriegsggerichtje közt pedig — két hoszu szoba 's ugyan annyi bezárt ajtó létezett.

Mikor Mitru összerogyott, Zádor hirtelen térdre vetette magát Mitru mellé, figyelmesen vizsgálván arcát, azután fojtott hangon susogta: gondolom jól találtam a' gazembert, nem eszik több mamaligát, hanem azért tul is kollintok egyet reá.

Evvel megfordítván az oláhnak fejét műszerével

hatalmas csapást adott másik vakszemére. — Nesze tiz ezer pengő forint! mond mogorva arczkifejezéssel.

Mikor Zádor tökéletesen meggyőződött arról, hogy az oláh, ki a' második csapásra meg sem moczant — kiadta lelkét, — előbb az egyik, azután a' másik ajtóhoz sietett, mind kettőre ráfordította a' kulcsot 's miután az ablaktáblákat is betette, újra lehajlott a' halotthoz 's tüszűjét leoldván abból az aranyokat kiszedte, de egyebet semmit sem talált, csak még azon 10 pftos banknótát, melyet a' fickónak kevéssel az előtt adott. Zádor a' tüszűt újra rácsatolta az oláh derekára, felkölt 's körüljárván a' szobát gondolkozni látszott. — Nem szabad, hogy ezen embernek még nyoma is maradjon, suttogeta, s' az órára tekintett. „Igen jókor van még“ szolt, mintha saját gondolatjára felelné. „Pár óra múlva senki sem lesz ébren. Ez a' legjobb!“

Miután így elhatározásával kész volt, a' nagy családi képhez közeledett, mellyről szobájának leírásában említést tevénk. Nem csekély erőköddéssel leemelte azt azon két horogról mellyen függött 's a' kemenczéhez támasztotta.

E' kép egy kárpitajtót fődött, melyet most Zádor egyetlen nyomással tágra nyitott. — Mihelyt ez megvolt az oláhnak kalapját annak szokmánya alá

szuszakolván a' holttestet vállára emelte. E' tetteből világos mikép az öreg ur igen jó erőben volt. Nem sokára a' nyitott ajtón át a' setét házagba eltűnt.

Mintegy tíz percznyi idő telhetett el mikor őt viszajöni látjuk. — Arcza talán még halványabb volt szokottnál, de szemeiben olly ijesztő láng égett mikép nincs semmi kétség benne, hogy valami tartalék félelemtől nem tudta magát egészen megóvni.

Mihelyt a' szobába lépett, az ajtót gondosan bezárta, 's a' nagy képet elébbi helyére akasztotta. Ez meg lévén a' két ajtón a' kulcsot visszafordította, 's körültekintvén igen részletesen a' szobában meggyőződött arról, hogy ott az előbbi borzasztó jelenetnek legkissebb nyoma sem maradt.

Vonásai lassanként viszanyerték szokott kifejezésüket 's nem maradt egyéb hátra, mint az oláh által összekuszált öltözetét rendbe hozni 's haját egy fésűvel megfuttatni. Mikor mind ez megvolt, pipára gyujtott 's egy támlásszékre ereszkedett.

A' ki most a' szobába lépne 's e' kényelmesen székében heverő 's pipázgató embernek nyugodt tekintetét látná, távolról sem sejtene, hogy alig egy negyed órával az előtt egy embert ölt meg. Mintegy félóráig ült így maga elé nézve, némán 's talán komor gondolatainak árját követvén, midőn végre felkölt és csengetett.

Nem sokára a' melékszoba ajtajának csikorgása 's Mártha asszony csoszogó, de siető léptei hallatszának: a' némben kipirulva mint a' basarózsza 's a' lehető legkiváncsiabb tekintettel lépett a' szobába.

Autodafé.

Mártha, szólítá meg a' jöttet Zádor csendesen sétálgatva hoszu száru pipájával: „theázni akarok.“

„Értem nagyságos uram,“ felelt a' Mindenés, fürkésző tekinteteket vetvén körül a' szobában.

„Valami kell e?“ kérdi az öreg úr látván, hogy a' nő időzik.

„Mindjárt, tüstint,“ felelt Mártha, mig arczából látszott minő nagy kedve volna beszélni és kérdezősködni.

„Mit nézeget ugy körös körül Mártha asszony, talán valamit keres?“

„Nem — hanem — de —“ hebegte a' nő — csak —

„Megint kalandszik esze, siessen, tizet ütött az

óra 's jól tudja ha későn theázom nem allhatom. Ugyan mit forgatja nyakát mintha csavaron járna?“

„Hát Mitrut nézem nagyságos uram — hová lett“ — szólt végre a' nő kicsattanván kíváncsiságával.

„Mártha asszony Mitrut keresi?“ — szólt Zádor — „hát nem volt a' konyhán, hiszen nekem azt mondotta egy pohár pálinkát fog kérni.“

„Szinét sem láttam,“ felelt a' nő gyanus tekintettel.

„Lássa az ember, ki gondolna, hogy Mártha asszony öreg napjaira annyira sóvárog az oláh ficsorok után?“

„Sóvárog utána az ördög! de csak el nem tűnt.“

„Elég Mártha, megúntam már, siessen a' thea után. Soba életemben ostobább némbert nem láttam: — hát hová lesz az, ki valahol volt 's aztán elment? — csak ki nem törte a' padlót, hogy a' fedelen át az égbe száljon, hát csak egy ajtaja van a' háznak, oktalan asszonyi állat? mennyi szót szaporit egy korhely oláh suhanczért, szégyelje magát!“

A' gazdasszony valóban a' szégyenhez hasonlót kezdett érezni 's látván Zádornak haragvó szavai daczára, mellyeket rég megszokott 's mellyektől legkevesebbet sem tartott, nyugalmas sétáját, igen természetesnek találta, hogy az oláhot a' pitvar felőli

ajtón bocsájtotta el. — E' meggyőződés következtében szó nélkül távozott az ajtó felé.

„Ha a' theát felhozta,“ szolítá meg a' távozót Zádor: „ne feledje a' szobákat kifüstölni, az a' Mitru mindig eltölti azokat hagyma 's ég tudja minő illatokkal.“

„Jól van,“ mormogta Mártha eltávozáván.

Mikor a' nő az ajtót maga után behuzta, Zádor a' pamlagon foglalt helyet. Nehány percznyi mély merengés után magában szólt: „eggyel kevesebb, de mig az ügyvéd él nincs igazi nyugalom: — a' harag elragadott, ha e' gazembernek bizonyítványai bixtos kézben vannak, akkor még baj lehet, végre is talán legjobb lett volna pénzzel bedugni száját. — De mind ez már késő, hirtelen kell cselekednem. Lakását tudom, talán megtalálom ott a' mi fenyegett, — de nem szabad időt veszteni.“

Miután gondolataiban ennyire ért, vonásai viszonyérték szigorú kifejezésüket. „Nem hagyom legyőzteni magamat,“ szólt össze vonván szemöldeit. „Gondolom a' viszonyok magok kezemre dolgoznak, szemmel fogom tartani ezeket az utált szomszédokat. — Ismerem e' bolond népet, ha valamire kerül a' dolog — a' mint alkalmasint kerülni is fog a' hirlapok után indulva — ugy bizonyosan bele sodratják magokat a' mozgalmokba. — Igaz halálba gyűlölöm e' Zádorokat, azt a' kenyérvesztegető vén

Ferenczet, ki egyáltalában nem tud meghalni, az élehetetlen Pétert 's azt a' turbékoló két kisasszonyt: a' fiu eszelős, szeleverdi mintegy toronykakas. — Itt lassanként forrásnak indulnak az oláhok, millio százak ellen. Meglátjuk szomszéd urak mi sül még ki mind ezekből. Az egy okos ember, ki a' háznál van, a' vén nyugdíjjas tiszt — legelőbb falba rugja őket, ismerni kell az illy embereket, esznek, isznak, vendégeskednek — de ha baj van, elsőik kik búcsut vesznek a' kapu félfától: — csak az isten zavart adjon — minél többet, hogy lerázhassam őket nyakamról.“

Zádor újra felkölt, az ablakhoz közeledett 's annak tábláját felnyitván kitekintett. — „Ugy tetszik, mormogta magában: hogy az idő homályosodik — annál jobb.“

Mártha asszony megjelenése a' theával félbe szakította az öreg úr gondolatait, ki mindenkép ügyekezett hideg egykedvűség által a' gyanú legtávolabb árnyát is elhárítani magától.

Azért is, miután újra helyet foglalt a' thea asztal mellett a' pamlagon — Mártha asszonyt, ennek nem csekély meglepetésére 's elégtétére, székkal kínálta meg 's vele mindent a' mi Mitrura, vagy a' Zádorokra vonatkozna — kikerülvén, közönös tárgyakról kezdett a' legderültebb 's bizodalmasb hangon társalogni.

E' társalgás pillanatig sem akadt meg, mert a'

gazdasszony kifogyhatlan volt szavakban 's hoszas unalmai közben kész nyereménynek tartá, ha olykor nyelvének szabad féket eresztetett.

Miután így tovább egy óránál beszélgettek 's Mártha asszony már gyakrabban pislogott szemeivel — Zádor felkölt 's hálókabátját adatá magára a' mellékszobából.

Mártha még csizsmáit is lehuzta, azután szokatlan nyájassággal jó éjt kívánt 's eltávozott.

„Szinte feledém,“ kiáltott Zádor Márton utána: „haza jött e már Póka a' cigány? Meg nem foghatom hol késik olly soká.“ E' kérdésre Mártha megállt 's haragosan felelt: „ezen emberen tul kell tenni nagyságos uram.“

„Miért Mártha?“

„Tul kell tenni rajta, viszonzá a' nő: mert itallak adta magát a' gazember 's aztán eljárhatna nyelve.“

„Ez elég baj,“ mond Zádor: „annyi igaz, hogy feledékeny 's pontatlan lett a' semmire kelő, majd beszélünk még erről Mártha asszony 's gondolom mástól is jó volna menekülni.“

„Ugye, rátér most a' nagyságos ur? megmondtam nem egyszer, hogy nekem az a' Mitru nem tetszik, én régen eljártam volna már dolgában.“

„Minő dolgában?“

„Ha a' nagyságos urnak szegény Mártában nin-

csen bizodalma 's egyedül végzi a' mit ketten jobban végrehajtának — úgy hallgatok. De félek, hogy az én eszem segítsége nélkül meglehet igen ügyesen, de nem fog Nagysád eszélyesen végezni. Nekem nem tetszik e' Kolumbán Mitru, csak annyit mondok.“

„En pedig fogadni mernék, hogy most Önnek igen jól tetszene,“ szolt Zádor sajátos mosollyal. — „Jó éjt Mártha, késő az idő, nyugodjék le, 's ha az a' kenyérvesztegető elékerül el ne eressze, mert szükségem lesz reá.“

„Mitru?“ — kérdé a' gazdasszony.

„Ej dehogy, — a' czigány,“ fejezte be Zádor mig Mártha a' mint látszot igen elégedetten estélyével végkép eltávozott.

.

Az idő eljárt 's az éj sötétebb lön mint azt Zádor maga is hitte, vagy inkább remélte. Mindenki pihent, a' szomszéd udvarban egy ablak sem világított többé 's a' néma éji csendet csak koronként szakítá félbe a' falusi ebek távoli ugatása.

A' szép aggszerű óra, melly a' pamlag felett függött 12^{tét} ütött.

Zádor ki eddig csendesesen ült támlásszékében — felkölt a' mellékszobába ment 's onnan nem sokára csizmával lábain, térdig érő báránybőr köczében, 's prémzett süveggel fején — látjuk őt vizatérni.

Az öreg így felkészülve a' pitvar felőli ajtót nagy vigyázattal 's nesz nélkül felnyitotta 's a' pitvarba, onnan pedig mindig fülelve, az ajtó előtti hágsókon le az udvarba lépett. —

Első tekintete a' kastély kiigazitott szárnyára volt intézve.

„Semmi világ gondolá: még a' konyhában sem látok gyertyát. De nem bizom e' nyugalomban, ha valaki észrevenne minden veszve van.“ Evvel az udvar előtti térre vezető ajtaját a' falkerítésnek felnyitotta 's abból csendesen kilopózdván nagy figyelemmel vizsgálódott.

„Minden csendes,“ szólt: azután vissza térvén udvarába, folytatá magánbeszédét: „Mártha asszony horkolását hallom, Póka ninos itthon; bár egyikőtől sincs okom tartani — az illy dolgot még is jobb ha magunk teszük.“

Zádor a' helyett, hogy a' szemle után szobájába menne vissza, az elébb említett kis ajtón át ujra kilépett a' kastély előtti térre 's azon bástyát, melyben lakott — mindig balra tartva megkerülvén, lassan látjuk őt vizatérni 's a' hágsón fel a' pitvarba eltűnni.

Meg kell jegyeznünk, hogy e' bástyának támoszlopai, vagy inkább támékei voltak 's azok egyike épen szegletét foglalta el, ezért lehetlen volt látni

a' tér felől, a' mi azon ablakok egyikénél történik, melyek a' völgy felőlivel szögletet képeztek.

E' körülményre építette tervét, mely kivitelének azonnal tanui leendünk.

Zádor visszaérkezvén szobájába, ajtaját újra gondosan bezárta, azután a' nagy családi képet emelte le 's az ismert kárpit ajtón lépett be, de hirtelen vizsatért mint valami új ötletnek következtében.

„Késő van, nem akarom, hogy valaki véletlenül észre vegye, hogy még ébren vagyok, minden arasznyi helyet ismerek eloltom a' lámpát.“

Ez megtörtént 's Zádor újra ama kis hézagba lépett, melynek ürébe, míg a' lámpa égett alkalmunk lehetett egy tekintetet vetni.

A' kastély nem volt soha erősített vár, 's e' részben nem hasonlított azon — Erdélyben olly gyakori — sasfészkek 's földvárakhoz melyek közül még soknak romjai koszoruzzák a' sziklák 's bérczek tetőit 's halantékait, 's hol ezeknek az idők rozsdája színig lerágta falait, vár árkaik eléggé tanúsítják harczias szellemüket.

Nem voltak e' kastélyban azon falközi hágcsoók, ama sok bünt 's könnyeket látott vár alatti börtönök, sem azon setét folyosók melyek mélyen a' föld alatt vonultak el, hogy a' honi élet zavaros napjaiban menedéket nyújtssanak a' zaklatott vár lakók számára.

Valamikor talán e' költői építménynek talapjai harciasab emeléket hordtak vállaikon, mert a' régi irományok tanusíták, mikép a' kastély pár száz év előtt már létező alapokra építetett.

De ha a' régi várak féljebb leírt sajátságaival nem birt, kárpótlásul két nevezetes előnye volt. Először az, mikép haramiák ellen igen jól lehetett védni 's e' részben főleg az első építők által semmi sem lön kifeledve: — ajtai hálózva valának vaspántokkal, ablakait rostély 's vassal borított táblák védték 's megtámadtatás esetében — mi e megyében nem tartozik a' lehetlen dolgok közé — a' szükséges lörések sem valának kifeledve.

Másodszor, hogy Erdélyben kevés lak birt annyi fényüzéssel 's előszeretettel épült pinczékkal. Nagy előnyökre volt ezeknek, hogy — úgy szolván — egy szikladarabból szabadította őket a' csákány és löpor, 's ablakaik olly czélszerűen voltak elintézve mikép mind a' légnek szabad folyamat, mind a' világításnak annyi tért engedtek, hogy e' merész boltozatok inkább pompás catacombokhoz mint pinczéhez hasonlítottak.

Mikor a' kastély a' Zádorok két utóbbi ága közt feloszlott — Ferencznek nem sikerült — minden áldozat daczára is — egészen sajátjává tenni azt! mert Márton makacsul ragaszkodott jogához, bár a' családfőnek, néma belegyezés következtében, nem

joga ugyan, de kiváltsága volt e' régi bölcsőjét a' Zádor háznak osztatlanul birni.

Azon ellenséges és ellenszenves meghasonlás, melyet Zádor Márton idézett legelső elő, nem csak az épületnek két föld feletti szárnyát választá el, hanem a' remek pinczeboltozatokra is kiterjesztett.

Zádor Márton, a' most lakatlan 's csak gyéren kiigazitott fő épületnek közepe táján — a' pinczét ölnyi vastag fallal választatá el a' tulsó ágtól.

Azon kis szobácska, melybē Zádor urat most belépni láttuk, egy volt amaz apró hēzagok közül, melyeket a' régi, tehetős urak kincs — és rak-tárul használtak 's hol ezüst, pénz és ékszerek voltak lerakva.

A' családi levéltár tanúsága szerint a' Zádorok egykor sok illy kincssel birtak 's mind azok kik a' tulsó udvarban az öreg Ferencz kamráját látták, állitják mikép ott ezen események korában még asztali ezüst, drága ékszerek és minden egyéb értékes holmik nem csekély számban léteztek.

Márton úrnak kincses kamrája ellenben nem mutatott illy gazdagságra, legalább ez külsőleg fel nem tűnt, ha csak két roppant vaspántokkal erősített 's mesterséges zárok által védeft lādában melyek ezen egyébiránt egészen üres kamrában heverték, nem rejlett az.

A' régiek olykor az illy kis rejtekekből saját egyéni használatukra hágcsókat készítettek mélyebben fekvő boltokba, vagy pinczékbe, mellyeket valami kölap vagy csapda földének.

A' hová most beléptünk, létezett illy sarkon forduló kölap, mellyet a' többiektől csak gyakorlott szem különböztetende meg.

Zádor egy gyufa segedelmével egyenesen e' lap-hoz közelített 's kezeit beillesztvén két vaskarikába, az sarkain megfordulva engedett. Zádor kissé fülelt, azután felemelkedvén görnyedő helyzetéből — a' mély sötétben — leereszkedett valami hágcsón, mellynek fokait óvatosan tapogatta lábaival, nem sokára végét érte elmivel, az egész hágcsó 15 fokból állt. Mikor alant volt, ujra egy gyufát dörzsölt a' falhoz 's csekély világánál, azonnal észrevette a' mit keresett. Mitru holtteste kék köpenyébe burkolva, lábainál hevert.

Óvatosság volt e egyedül, a' mi az öreg gyilkost arra birta, hogy még e' földalatti boltozatok alatt is kerülje a' világítást, nehogy az a' pinczeablakán át őt elárulhassa, vagy természetes borzadás az áldozat tekintetétől, mellyet most felkeresett okozta e ezen elővigyázatot? nem merjük elhatározni; — annyi igaz, hogy mikor a' gyufa kétes és futó világításával Mitrunak rémitően elváltozott arczába pil-

lantott, önkéntelenül összerázkódott — pedig ezen ember semmi sem volt kevesebb mint félénk.

Lehajlott a' halotthoz 's egy gondolat villant át elméjén: „e' borzasztó tekintettel nem akarok többé találkozni!“ hirtelen lekeritvén az oláhnak fekete szörnyakkendőjét a' köpenyt fejére vonta, 's avval az oláh arczát eltakarván a' szörkendővel e' boritékot megerősítette. Ez meglévén a' testet némi erőfeszítéssel vállára emelte 's a' hágcsón felfele haladott.

Nem akarunk hoszasak lenni e' borzasztó jelenet leírásában. Negyed óra telt el mikor Zádort ujra szobájában látjuk, hol a' halottat egy ablak közelében a' földre letette 's azután darabig pihenni látszott.

Kevés idő múlva az ablakot nyitotta fel 's miután Mitru körül egy kötelet kerített, melyet úgy látszik e' szolgálatra az ablak szegletében készen tartott, a' halottat felemelte 's az ablakon áttolván a' földre eresztette.

Ezután betette az ablakot, a' pitvar ajtajához sietett 's azon át eltűnt. — Bezárta e maga után az ajtókat, nem tudjuk bizonyosan, de sietségéről ítélve gyanitnunk kell, hogy ez nem történt.

Zádor épen úgy, miként azt először tévé — most is megkerülte a' bástyát 's így ért Mitru holttestéhez.

Mind abban a' mit eddig tett, több óvatosság mint sietség tűnt fel, de azon pillanat óta, melyben

öt most a' halott előtt látjuk, kétkedünk, mit bámuljunk inkább, a' haladott koru ember idegeinek erejét e, vagy azon gyorsaságot melly minden mozdulatát jellemzé?

A' kötelet lekeritni a' halotról, azt oldalzsebébe gyurni, azután a' nehéz és meredt testet vállaira emelni 's e' görnyesztő teherrel elsietni, kevés perczek mive volt.

Zádor szorosán a' várépület falának irányában haladott, mig egy, jobbra a' völgybe lekanyaruló széles ösvényt ért.

Ezen látjuk őt most leereszkedni. — E' völgy a' kastélynak emeltebb helyzetétől, erdővel benőtt bérczek közt nyúlt. — Miután Zádor pár száz lépést tett 's már a' völgy fenekébe leért, néhány téglakemenczénél, mellyek ott sorban álltak, rövid ideig megállapodott.

Az éj sötét volt, de Zádornak szemei ugy látszott megszokták a' sötétséget 's az előtte jól ismert úton a' tárgyakat bár homályosan — kitudta venni. A' halottat a' kemenczék egyike mellé leeresztette 's miután alig tiz percznyi időt engedett magának pihenésre ujra vállára emelte 's tovább sietett.

Ha a' kastély fekvésének leírását eszünkben tartottuk, emlékeznünk kell, miként mögötte félkörben sűrű erdőséggel borult hegység vonult el. Az út mellyen Zádort haladni látjuk, a' téglakemenczéken

túl, balra — e' hegység felé kanyarodott egy keskeny hegykatlan fele. — E' rejtek, hová őt a' rossz lelkiismeret 's a' veszély öntudata mereven elszántsággal vezette, olly keskeny torkolaton át furódott a' hegységbe be, hogy külről alig lehetett e' kis elszigetelt térségnek nyomát is gyanítani.

Jelenben ott néhány öl fa volt lerakva, melyeket Járay a' praefectus, uraságának könnyebb használatára — e' kis völgynek oldalaiból vágatott.

Zádor Márton — miként látjuk — igen jól ismerte az utat 's behaladván azon szorosba, melly a' rejteket a' völgytől elkülönözte — nem sokára megállt: a' testet inkább leveté mint emelé válláról 's azonnal leereszkedett a' földre, aléltan támaszkodván könyökére.

A' verejlek csurgott arcán, a' szél busan sipolt a' fák közt 's a' szoroson át élesb légvonalt nyerve, hüve igen érezhető lön.

Zádor nem sok időt engedett magának nyugalomra, tüszerét vette elő 's nem sokára egy kis lámpában égett a' csekély viaszgyertya. — Azután egy darab szurokfáklyát vont ki köczéje alól 's azt a' szél segedelmével elég hamar meggyújtotta.

E' rejtek, helyzeténél fogva olly nemű volt, hogy éjjel nem leheté tanuktól tartani, egyébiránt az azt köröző bérce és sziklák, olly magasra nyultak 's a' szoros mellyen át oda jutni lehetett, olly hajlást

képezett, mikép fényes nappal is, bár kinek ideje leende onnan menekülni, mihelyt a' legtávolibb nesz kérértlen tanura gyanitattott. — A' fáklya lángja a' kis völgyecskét annyira világította, mikép annak csekély terét majd nem egészen ki lehetett venni. Átmérője 9 — 10 öl lehetett 's mind azt a' mit e' szűk fenékben látnunk lehet, kevés szóba kerülend leírni.

Zádor mellett hevert a' holt test, a' köpenybe burkolt fővel, némán és merevenen; jobbra ettől mintegy négy — öt lépésnyire lecsonkitott nedves fűznek rövid derekát pillantjuk meg, mellynek rothadásba indult tetejébe Zádor a' fáklyát szurta; kevéssel odább a' völgyecskét köröző 's ezen oldalon magas és meredek szikla alatt, néhány öl hasított fát vehetünk ki, mikép azt eladásra, vagy elvitelre készíteni szokták; a' völgyecskének jobbra kanyaruló körezete végre sűrű erdőséggel volt benőve.

A' mi a' gyilkosnak rövid pihenése után történt, olly gyorsan vitetett véghez, mint a' minő siető volt e' völgybei érkezése. Azt lehetne sejteni, hogy e' rejtek biztosságának daczára, óvakodva hivatlan látogatóktól — az idővel gazdálkodik.

Zádor hirtelen le kezdé emelni az egyes hasábokat az ölbe rakott fák közül, nem igen távol azoktól szabályszerű máglyát rakván. Miután ez meg volt, száraz avart, galyakat 's veszöket szedett össze, melly

utóbbiak az ölfák közelében nagy mennyiségben heverték, — 's mindezt a' máglya alatt — szándékosan — hagyott nyílásba dugta.

Mikor minden készen volt, a' holttestet, olly könnyűséggel és erővel, minőt ennyi fáradság után, e' koros emberben alig gyanithatnánk — felemelvén a' máglyára vetette 's a' fáklya segítségével tüzet adott annak.

A' légvonal 's a' máglya alá gyurt anyag szárazsága megfejtí, mikép néhány percz mulva a' hasábok tüzet kaptak 's Mitru holtteste lángoktól lön boritva.

Zádor óráját vonta ki, egy és fél óra volt éjfél után.

„Van időm elég,“ szolt elrejtván óráját 's az émelyítő füstnek daczára, jó közel foglalván helyet a' máglyához, mig szemei annak lángjaira voltak szegezve.

Mihelyt a' fa hasábok — körül folyva a' mindig nevedő lángtól — recsegni 's későbbben roskadozni kezdettek, Zádor a' magas száraz fűkalászból, minők illy bokros helyeken bőven voltak, jó csomót feltépvén ujra a' máglyára vetette 's néhány hasábot a' fáklyakint 'égő száraz ölfákból, vetvén a' tűz közé, lassanként az irtózatosszag mellyet ezen Auto-da-fe terjesztett maga körül, szünni kezdett 's gyanittatá, hogy a' test 's minden a' mi azon volt a' lángok által nagyobb részt elemésztetett.

Hoszu óra telt el e' közben s' a' máglya már csak jókora hamudombá lett.

Ekkor egy vékonyabb fahasábot vett elő 's részletes, figyelmes fürkészetet tartott a' hamu közt. A' mi még a' halott csontjai 's ruházatából el nem volt egészen emésztve, a' hamu alatt terjedő parázsba taszította, 's annak tüzeit száraz gályakkal 's avarral táplálván addig működött mig mindennek vége volt.

Zádor most újra meggyújtotta a' fáklyadarabot melyet a' hamvasztás kezdetén eloltott volt, 's olly gondossággal, mintha valami elejtett ereklyét keresne, mindent megvizsgált az elhamvadt máglya körül mig meggyőződött arról, hogy borzasztó tettének egyedüli tanuja a' szórtlan hamu.

Semmit sem feledett el ezen ember, mert — alkalmasint nem csekély meglepetésünkre — látjuk, hogy köczéjének tágas zsebeiben kefe is volt, melylyel most minden nyomát a' hamunak 's koromnak lesöperte öltözetéről.

Miután így rendiben volt, szabadabban lélekzett 's a' fáklya kísérteti világításában vonásaiból valami kegyetlen örömet lehetett kiolvasni. — Még egyszer kivonta óráját, négy óra mult.

Zádor még be nem fejezte művét úgy látszik, mert újra száraz galyakat szedvén össze, azokat a' közel egymáshoz álló ölfák mellé, csomóba rakta 's ezeknek is tüzet adott.

„Most már mehetek!“ szolt, a' fáklyát a' földön eloltván 's a' völgyecske torkolata felé sietvén; aztán a' ki elégitett boszú diadalával suttogta: most már mondd — czine mintye!

.

Még nem volt a' pamlag felett függő órán három negyed ötre, midőn öt a' pitvar felöli ajtón — belépni látjuk szobájába.

Miután levetkezett — a' nélkül, hogy gyertyát gyujtana, — Zádor mindent elrakosgatott szokott helyére 's nem sokára kész felvetett ágyába feküvén, úgy hevert ott, mintha semmi sem történt volna.

Reggel a' szokott órában csengetett 's miután Mártha belépett, a' nélkül, hogy legtávolibb sejtelmé lenne arról a' mi történt — Zádornak első kérdése volt:

„Itthon van e már az az akasztófa cigány?“

„Szinét sem láttam Nagyságos uram, de nekem úgy tetszett mintha valaki járt volna az udvarban a' pinczekapu közelében, alig ha nem az az akasztófa Póka volt: — mert már nem egyszer jöttem arra a' gyanura, hogy kulcsot szerzett magának a' pinczéhez.“

„Ha szerzett, Mártha asszonyoka, a' pinczének olly zára van, melly nem minden kulcsra nyílik, hanem Mártha asszony itt is ott is elhagyogatja a' kulcsot 's a' gazember alkalmasint párját készítette.

Menjen csak — nézzen utána — talán eddig előkerült.

A' nő mielőtt e' parancs következtében elsietne, papucsot és hálókabátot nyújtott Zádornak, ki felkelvén — nem sokára azon szobába lépett, hol vele a' mult este és éjen át többször találkozottunk.

Legelőbb is a' pamlag felé indult, de egyszerre lábai a' földbe gyökereztek 's leirhatlan hangon kiáltott fel: „Nyitva hagytam volna e' íróasztalom fiókját! — Nem, világosan emlékezem, hogy bezártam;“ evvel íróasztalához rohant, mellynek minden fiókja nyitva volt. — „Megloptak — kiraboltak! kiáltott: ez nem lehetett más mint a' cigány — ha észre vett volna valamit!“

Alig sikerülne leirnunk azon haragot és duhóséget, mellyel Zádor Márton az ártatlan gazdasszonyt megtámadta, mikor azzal a' hírrel lépett a' szobába, hogy a' cigánynak sem hire sem hamva.

Ki e' rémitő embernek természetét felbirja fogni, nem csudálkozand, hogy gyanujával még a' szomszéd Zádor Péter családot sem kimélte, 's fösvényisége egyelőre minden egyéb gondolatot és óvakodást elodázott elméjéből.

A' mit illy alkalommal megtenni lehet és szokás, minden megtörtént 's talán nem volt Erdélyben egy megye, hová a' cigány személyes leírása meg nem küldetett.

A' pinczében azonban semmi nyoma sem látszott a' kárnak, legalább oly csekély — mely alig tűnt fel. A' pincze zára ép volt, semmi nyomát sem lehet az erőszaknak észrevenni, csak egyetlen körülmény lepte meg Zádort, hogy a' hágcson, mellyen a' holt testet le és felvitte — vérnyomok léteztek, holott — mikép tudjuk — az oláhot oly eszközzel ölte meg, melly vérnyomot nem hágy maga után.

A' titkos szövetkezők.

Ideje, hogy az agg uri laktól elváljunk 's változatos történetünknek különböző színhelyeivel 's annak nagy személyzetével megismerkedjünk.

A' jelenetek, mellyek reánk a' függöny e' második felgördülése után várnak, elég érdekekkel bírnak arra, hogy az utat azok színhelyére tétova nélkül megtegyük.

Van Erdélynek egy sokszor leirt eliseumi völgye, Enyedtől Déváig terülő, — mellyen át a' szőke Maros lejt. — Ha tágas ölében a' báró Kemény család birtokáig, a' fönségesen fekvő Gáldig haladtunk 's a' szép kastélyt jobbra hagytuk, nem messzi onnan keskenyebb völgy, magos bércek 's óriási sziklák közt nyilik fel előttünk.

Tündérien szép e' rejtek! hona hűs árnyaknak,

— a' természet változó képcsarnoka, teremtvé béke és csendnek révéül, de színhelye nem sokára az irtózat és iszony jeleneteinek! — De ezek történetünk későbbi szakához tartoznak 's mi nem akarunk semmit megelőzni.

Haladjunk e' völgyön elő.

A' nap már olly magosra kelt, mikép éltető sugárai e' szoros völgy mélyeibe hatottak. A' nap rövid ideig mulat itt, régen áradt el már fénye és melege a' széles völgyeken 's a' tág rónákon — mikor itt csak a' bérczek 's sziklák tetőin hasadnak meg első sugárai. Ollyanok azok mint üldözöttek életében az öröm és boldogság, későn kelnek 's hamar hunynak el.

Pedig e' vidék sok érdekekkel bir, 's bár helyzeténél fogva három szebb szaka az évnek ide később érkezik meg, sajátos varázs övedzi azt körül. — Minden virága e' szép völgynek árnyékban nyílik, a' nap rövid mosolya oldja fel füszeres kelyhét, míg az illat, kelve a' magány borui közt kárpótlásul adatik rövid életére.

Nem látsz itt aratást, sem szüretet, azt hinnéd, hogy e' füszeres magányt a' természet üldözött vadak számára teremttette, hogy magokat az emberek fegyverei elől ide vonhassák. Csalódol! árnyai 's virágai közé a' természet itt gazdag kincseit rakta le. E' meredek bérczek és sziklák, mellyek közt

haladsz — telve vannak arannyal, e' szerény patak, a' széles út mellett lopódzva el, a' koronák és ékszerék anyagát söpri homokjában.

Hallod a' zugást és csatogást? azt hinnéd éjfél órákban, hogy a' dühös Herta csörtet át a' magas tölgyek 's fenyősudarak közt kísérteti vadászsergével; — de ha közelebb jössz a' jól készült széles országut szélén, a' bércz tövéből kirugva hosszú végtelen sorát látod a' zúzmalmoknak, melyek az érczes köveket porrá törik 's széles zsilipek hoszán tisztítják ki a' nemtelen fővényből. Ollykor nem sokkal nagyobb e' gép egy kalitnál, melly mellett magos kerék emelkedik 's néhány súlyos fakalapács folytonosan tombol; azután a' völgy pillanatra kiszélesül, egy ligetet látsz magas karcsu tölgyekből, melyek itt egészen a' jegenye növést veszik föl, körülök füszeres rétecskék terülnek, csillogva a' legelevenebb zöldben, 's fölöttök mint lenge fátyol, hasonló csipkelepelhez szövődnek az egyes facsopor-tozatok árnyai.

E' völgyben fekszik a' kis csinos bányaváros Zalathna, azon jóval túl, mélyebben a' völgyben Abrudbánya 's a' kettő közt egy egy tanya, vagy fogadó többnyire szűk és füstös.

Az ut szélén 's a' falvak keskeny utcáin, itt ott egy kis deszkaemelék áll 's rajta egy fakanta, vagy cserépkorsó tele vízzel, néha egy darab kenyér,

vagy gyümölcs: a' jámbor vidéki nép ezt a' fáradt 's szomjas utas számára rakja le 's pománának — adománynak, vagy inkább alamizsnának — nevezi. A' polgáriasodott Europa alig tudja előmutatni illy példáját a' kedélyes egyszerű szivességnek. Ki e' korsókat látta, ki e' kenyérbe harapott, gondolta volna e, hogy e' nép mint a' tigris bonfitársai vérét isza 's a' szabad föld kenyeréért őt követi verigyon 's elevenen süti meg!? Ne vádoljátok a' népet! ama vérengző hyénák, kik benne a' szenvedélyt felköltötték 's a' csaták zaja közben odább álltak gyáván 's disztelenül mikép jöttek — övék a' felelőség!

Alig van Erdélyben — illy szűk helyen — annyi szelid báju képe a' természetnek lerakva, mintegy mutatványul mint itt: nem ok nélkül neveztük azt képcsarnoknak, — olyan mint a' camera obscura, minden léptedre kárpit vonul fel 's ujjabb, szebbnél szebb tájkép lép az erdők sűrűjéből 's a' bérczek öléből elő: szűk, árnytelt, üde és fűszeres.

E' völgynek Zalathna és Abrudbánya közt olly táján vagyunk jelenben, hol majd nem egészen szeszszorul 's el van, vagy inkább látszatik zárva lenni, — hogy az idegen utas azt hinné, mikép a' szép és kényelmes országut, melly az egész völgy fenekét betölti, egyszerre megszakadt.

Balra az út 's a' bérczek halantéka közt, cser-

gedezik egy a' legmunkásabb patakok közül — talán az egész világban. Képe a' szerény és munkás erénynek, mellynek hatása csak eredményekből tűnik ki. Alig egy ölnyi széles — 's még is minden arasznyi folyama emeli és ejti zuzmalmok pöröltyeit. Néha olly keskeny, hogy medrét az országot árkának vélnéd.

A' hol jelenben állunk, jobbra különös alakú kőszikla nyulik le majd nem az útig; fálnak mondanád, mert valóban egy része olly keskeny 's olly alakú mintha emberikéz műve, — 's valami régi épület romtöredéke lenne.

Épen e' szikla végét haladtuk el Abrudbánya felől jöve, midőn egy lovas emberekből álló társasággal találkozunk. — Ez bárhol másutt méltán meglepne, de itt, illyen és ezekhez hasonló nép a' minden napi jelenetek közé tartozik.

Első tekintetre látni lehetne, hogy utasok. — Négyen voltak 's mind annyian nem nagy, de erős lovakon, mellyeknek szerszáma 's készülete a' legegyszerűbb.

A' kényelmes széles uton egy más mellett lovgoltak.

Mintegy nyolcz óra lehetett reggel 's az eléggé eleven szél, melly a' völgy fölött a' bérczek csak most zöldülő fáin csörtetett át, bús énekét vegyíté a' munkás malmok kereplésébe, a' nélkül, hogy uta-

sainkat legkissebbé bántaná, kik alant szélcsendben haladtak.

- Mielőtt e' csoportozattal megismerkednénk, egy kis igazolásunkkal tartozunk. Mi az oláhokat nem nevezzük románoknak, okát adjuk: az oláh nevezet, ég tudja mi okon, századok óta főleg Erdélyben, gúnynévül használtatott. Nyoma van régi kéziratinkban, hogy ha öreg apáink valakire nagyon megharagudtak — szemeszöktében rákenték, hogy oláh. Az ős törzsökös magyar eredetű Teleky Mihály sem kerülte ki e' czimet, 's van példa, hogy még a' Majláthokat is oláhoknak nevezték. Mi semmit sem tudunk kevesebbé megfogni mintha egy milliommokból álló fajnak nevét valaki gúnynévül használja: azért mindig meglepett 's őszintén ki-
 • mondjuk, csudálatra birt, hogy az oláh nemzet épen most, midőn nemzetiségéről annyit beszél, makacsul elhatározta magában rossz neven venni és gúnyczimnek tartani, ha valaki oláhnak nevezi. Ha oláhu-
 irnánk, románoknak neveznök őket, magyarul mindig oláhok voltak, 's olly kevés ok van ezt rossz neven venni, mintha ha a' bécsiék sértést találnának abban, hogy őket magyarul nem nevezzük *Wiener-eknek*.

De térjünk vissza utasainkhoz. A' kis csoportot jobb szárnyán egy oláh pap lovagolt. Kék posztó papi öltönye fölött, valamivel setétebb kék,

fejér flanéllel bélelt köpeny volt vállára kerítve, melly avult fekete nyakkendője alatt egyetlen gomb által tartatott együtt 's a' szent ember domboru termetét el nem fődte. Fején nagy karamu szörkalap ült 's mig balkeze fejér szörkesztyüben a' kantárt szoritotta, addig jobbában vastag somfabotot tartott, mellyel koronként a' sarkantyú hijánát kárpótolta.

Ezen ember a' hatvan évet meghaladta, hoszas — 's kissé rezes arcza szabályos vonásokkal birt, mellyeknek sűrű ősz szakála némi tekintélyt kölcsönözött.

Ha az ember e' tisztos öreg arcznak kifejezését vizsgálta, félre ismerhetlen volt abban 's főleg eleven apró fekete szemeiben, valami hideg makacsság és önfejlőség kifejezése.

Mint lovag nem nagy hatást teende mert a' fejér és szines gyapottal himzett vánkoston, melly fanyergét fődte, nem a legszebb tartással ült 's jámbor lovának minden legkissebb mozdulatára óvatosan serényébe kapaszkodott.

Közvetlen a' lelkész mellett, izmos barna paripán tisztességesen öltözött férfiut látunk, ki alig lehetett több 28—30 évesnél. Ugy látszik, hogy a' tavaszi, 's e' vidéken még eléggé télies légnek hűve ellen jól gondoskodott magáról. Sötét színű 's egészen begombolt kabátja fődé t. i. barna és feketén prémzett jubászbundát öltött, mellynek eleje

több kaczérsággal, mint izléssel minden színü bőrhimzésekkel volt eltöltve. Fejét csucsos fekete báránybőrsüveg fődte, míg kezeit — nyakáról zöldsinóron függő — roppant téli kesztyük védték.

Ismerkedjünk meg ezen egyéniséggel, kivel többször fogunk történetünk változó folyamában találkozni. Arcza egy azok közül mellyek megmaradnak az emlékezetben. Rémitő rut volt — az tagadhatatlan! Benyomott órra 's a' ragyától összerongált arczbőre nem valának képesek kellemes hatást előidézni 's — még sem volt ezen arcz jelentőség nélküli. Az egész majd nem háromszöget képezett, — ennek legszélesb oldala — a' Gall rendszere szerint tökéletesen kiképzett — homlok volt, — az ennek megfelelő alsó szöglet pedig kis rőtarna szakálba végződött. Kerek mély tűzü fekete szemei 's hófehér fogai, mellyeknek két csorbátlan sora beszéd közben folytonosan látszott, a' mulatt fajra emlékeztettek.

Mikép öt lovon kivenni lehetett, felül multa a' közép magasságot, 's vonásainak kifejezése bátor és férfias.

Legközelebbi szomszédja balra, zömök szürke kanczán ült 's mikép első tekintetre látni lehetett tehetős oláh bányabirtokos volt. Öltözete legkevesebbé sem különbözött az e' völgyben divatozó oláhruházattól, csak hogy finomabb anyagból készült.

Felső öltönye fejr posztóból varva, keskeny kék sinorokból himzéssel volt kerítve 's hasonlított a' galíciai lengyel parasztnk viseletéhez szabásban, ez utóbbi ruha darab térdigérő és elől apró gombokkal ellátott ujjasból áh 's alkalmasint a' régi lengyel urak által viselt gazdag kontus kezdeteszméje. E' fölött fejr báránvbőr juhászbundát vett magára 's fejét széles karamu kalappal földte, mellyről hoszan alá fekete szalag 's veres sinorok függöttek.

E' harmadik személy, negyven éves lehetett, — szakálla le volt borotválva, csak felső ajkát földte rövid nyirett fekete bajusz.

Arczának vonásai, bár nagy méretűek — elég szabályassággal bírtak. Jelenben némi sejtelmünk van, — hogy a' derék bányász kissé többet töltött a' garatra illőnél, minek öntudatában mindenkép ügyekezett arczának komoly és méltóságteljes kifejezést adni.

Miután így harmával e' társaságnak megismerkedtünk, történetünk egy igen érdekes személye vár az útasok negyedikében figyelmünkre. — E' férfin ötven éven túl volt. — Vonásai azonnal látták, mikép fiatal korában egy lehetett legszebb példányai közül az oláh népnek, bár arcza legkissebb rokonságra sem mutatott fajával, annyira — mikép ha őt társalgás közben az oláh — még pedig a'

legmiveltebb 's legszelidebben hangzó oláh nyelv el nem árulná, bárki magyarnak tartandá.

Tagjait persiai kecskével bélelt bő és meleg bekes fődte, melynek fekete asztrakán galléra, úgy mint többi öltönydarabjainak ép és czélszerűsége, gyanítatak — hogy tehetős földbirtokossal, vagy ügyvéddel találkoztunk. — Csalatkoztunk e vagy nem, arról a' társalgás meg fog győzni bennünket: melyet legjobb alkalmunk leend kihallgatni — ha őket követjük.

„Messze vagyunk e még?“ kérdé a' ragyás fiatal ember az öreg lelkészhez intézvén szavait oláhus.

„Egy rövid óra alatt oda érünk,“ viszonzá ez, „egyébiránt tevé hozzá kedélyes hangon: gyűlés után jó ebédre, vagy estebédre számíthatunk, fiók egyházam lévén.“

„Nem szükség urásagtoknak ismételnem,“ szólt újra a' ragyás férfin: „mikép most minden attól függ, hogy összejöveteleinket a' kémkedő magyarpárt ne gyanítsa, vagy legalább azoknak olly szint tudjunk adni, melly a' lehető legkevesebb figyelmet gerjessze.“

„Mit sem kell tartani!“ mond a' kissé nehéz fejű egyén — a' feje ujjában: „a' tisztviselők a' két városban örülnek, ha abból az átkozott unióból semmi sem lesz.“

„Aztán a' császár ő felsége nem akarja 's ez a' fődolog uraim,“ fejezte be a' ragyás.

„Helyes,” mond a’ negyedik, ki még eddig nem beszélt, „csak egyre figyelmeztetem collega urat, mikép ezt már Zalathnán megmondottam: óvakodjunk az illy népes gyűlésektől ’s ne vegyitsünk minden dib-dáb embert ez ügybe. Ön ugy látszik nem ismeri népünket.“

Az, kit a’ szóló collegának nevezett ’s a’ ki nem volt más mint a’ ragyás férfiu, némi felsőséggel tekintett rá, azután szárazon felelt: „Ön tudhatja collega úr, hogy én itt nem saját fejem után lépek föl ’s felteheti rólam, hogy megbízásomat igen jól fel bírom fogni.“

„Nem kétkedem,” felelt a’ másik, kihez e’ leczke intézve volt ’s kinek nagy barna szemei különös kifejezésével a’ bizodalmatlanságnak voltak ügýtársára szegezve: „csak attól függ, ha a’ megbízás, melyet Ön említ, valóban onnan ered, honnan annak jöni kell — ’s hogy fellépésünk, legfelsőbb helyen, értsen Ön jól — a’ legfelsöbbről szólok — jóváhagyást nyerjen.“

„Szabadságában áll Önnek,” mond a’ másik rögtön ’s felvetvén ajkait: „megfordítani lova fejét ’s visszatérni Kolozsvárra. Én tudom mennyire kell mennem ’s nem osztom Önnek ábrándozásait. Megkísértünk mindent, de ha a’ kötél szakad végre a’ számot vetjük a’ mérlegbe.“

„Akkor kész a' Hora világ!” mond haraggal a' bekeses férfit.

„Hora, nemzetünk egyik hőse volt,” kiáltott fel az oláh lelkész intettel emelvén fel ég felé szemeit.

„'S minden szerencsétlensége csak az,” veté közbe a' ragyás férfit —: „mikép fájdalom nem tudta missióját egészen végrehajtani: ez oka, hogy felsőbb helyen levették kezüket róla, miután a' merény baltul ütött ki.”

„Gondolom —” mond a' bekeses élénken: — „sokat, sőt többet tett az elégnél: hány falut, kastélyt égetett fel 's hány magyar urat legyilkoltatott.”

„Én pedig azt hiszem collega úr,” felelt keserű hangnyomattal ügylársa: „hogy igen keveset tett: mert látom minden mérföldnyire emelkedik egy kastély — 's még a' magyarok száma nem apadt, pedig jó aratást tartott aprájában nagyjában. — De elég erről uraim, nekem szabatosan körülírt utasításaim vannak 's én nem fogok sokat akadékoskodni ha kenyértörésre kerül a' sor.”

„'S kitől jönnek ezen utasítások — ha szabad kérdenem?” mond változtatott 's most már szigorú hangon az éltésb ügytárs.

„Ezt nem tartozom Önnek felfödözni,” viszonzá a' másik büszkén. „Akkor midőn felszólítottam segítségemre, Ön elégnék tartotta a' mennyit mondtam.”

„Elégnek tartottam mind addig mig Önnek nézeteivel bővebben meg nem ismerkedtem. Most midőn hallanom kell, hogy szükség fölött, minden esetre pedig szükség előtt népünk bárdolatlan kedélyét akarja felizgatni — kinyilatkoztatom röviden, mikép sem vissza nem térek Kolozsvárra, sem azt nem fogom megszenvedni, hogy a' dolog tulságokra menjen.“

A' három férfiu, kikhez e' szavak összesen intézve valának — egy másra néztek. Azután az oláh pap be nem várván a' ragyás egyén feleletét, ekkép szólt: — „Uraim 's főleg Önök ketten celeberrimi, érteni fogják, hogy ha mi négyen összeveszünk, vagy csak egyet nem értünk — a' dolog már kezdetben el van véte.“

„Távol legyen tőlem minden egyenetlenség,“ mond a' bekeses úr, mig a' ragyás arcza lángragyult: „de miután collega úr, mikép fájdalom hinnenem kell, tul meggy felhatalmazásán, ha t. i. ilyen van, mert velem semmi iratot nem közlött, 's miután néhány olly szót ejtett, mellyek horderejét és vethosszát könnyelműen feledni látszatik, előbbi nyilatkozatom mellett maradok. — Én hazámat szintugy szeretem mint bárki és épen azért akarok észszel munkálni — nem szenvedéllyel.“

„A' románnak nincs hazája!“ kiáltott fel a' bánvás nedves szemekkel — a' bortól ha nem csa-

lódunk — . „Erdélyben három nemzet van, a' román eddig csak nép, ennyi — és nem több.“

A' ragyás ügyvéd folytonosan hallgatott, úgy látszott mikép valami forr és hullámszik kedélyében.

„Akarom hinni,“ szólt idősb collegája: „hogya az idő közel van, mikor a' hazának minden fia egyenlő jogokkal birand. Illy célra kész vagyok buzgó közremunkálásra, de galíciai embervadászatra nem nyujtok segédkezet, akármelly oldalról jön a' parancs.“

„Én csak a' román nemzetet ismerem el mint olyyat Erdélyben!“ kiált fel mérgesen a' ragyás: — „hol a' többség a' miénk, a' föld a' miénk, a' visszaemlékezések a' mieink, ha tovább megyünk — az a'zsiái csordák hordításain. — Meglehet, hogy Ön szereti hazáját collega úr, de ha úgy gondolkozik 's akként fog cselekedni miként szól, várhatjuk az áldást, ki nem fárad benne a' jó isten keze.“

„Én követtem Önt collega úr,“ viszonzá a' másik: „panasza ellenem nem leendő, a' tisztelendő esperes úr igen bölcsen szólt, midőn bennünket békére intett. — Értsük meg egymást 's minden jól fog menni, gondolom soha sem adtam okot, hogy Ön becsületességgemen kételkedjék? nyugodt lehet tehát, mert felteszem, hogy csak becsületes eszközökhöz akar nyulni.“

„Kinek tart Ön engemet!“ felelt hevesen ügy-

társa. Itt mindenek előtt 's ezt nem lehet eléggé ismételnem, arról 's nem egyébről lehet szó, a' mit a' felséges uralkodó 's annak kormánya akar. — Ha Ön hü polgár 's nem áruló, ennél tovább nem mehet. Mit akar pedig a' kormány 's következőleg az uralkodó, azt senki sem tudja jobban mint én 's biztosíthatom Önt collega úr, hogy azon tul nem megyek, de arra is esküt tehetek, hogy azon innen sem maradok ha életembe kerül is.“

„Ugy tehát Ön azt hiszi, hogy kormány és uralkodó mindig ugyan az?“ kérdé szigorú hangon a' másik: „'s mikép ezen esetben is nem lehet a' rossz tanácsadóknak a' fejedelmet tévutra vezetni? Azt kérde most Öntől, nem kötelessége e a' hü polgárnak épen akkor, midőn a' rossz, vagy veszedelmes legfelsőbb helyről jő, félre tenni a' félelmet 's gyávaságot 's ujjal rámutatni az örvényre hová a' feltétlen esküre, melyet Ön előbb tön 's mellynek annyi erőt látszatik tulajdonítani.

„Különös,“ mond a' bányász: „hogy még hozzá sem kezdtünk 's már meg hasonlítás van köztünk.“

„Isten mentsen ettől!“ szólt az esperes kenetesen: „Meg hasonlítás? hiszen e' jó urak ugyan azon egyet akarják, csak szavakon vitalkoznak.“

„Azt akarom én is hinni,“ mond a' bekeses: „hogy célunk egy, de collega urnak igen vérmesek nézetei: én részemről meg vagyok arról győződve,

hogy megbízása túl nem megy azon határon, melyet én legszélysébbnek tartok jelen körülményeinkben. — Azért ha collega ur e' megbízás korlátai közt marad, mikép én azokat felteszem — akkor távol legyen tőlem működését hátrálni, sőt erélyes, buzgó közbemunkálásomról biztosíthatom.“

A' ragyás úr e' nyilatkozattal, mikép látszott — alig ha meg volt elégedve, vonásai lassanként valami keserű 's mogorva kifejezést nyertek — „Uram,“ felelt azután szárazon: „én szavakra keveset adok, előttem tények határoznak. Erdély és Magyarország közt valami készül a' mi nekünk románoknak romlásunkra leend. Okoskodjék Ön miként tetszik, de bőrünkről van szó uram! 's a' német azt mondja: „*kein Bruder im Spiel.*“ Ha az a' mit én akarok 's a' mi legfelsőbb helyen is jóváhagyatik, szelid uton kivihető, akkor elhibeti, hogy ezen utat fogom választani; de a' magyarok minket el akarnak nyomni: szemeinket akarják kiszurni avval, hogy a' szegény román népnek azt a' kevés földet, melyet eddig is használt odavetik — mint ebnek a' csontot, hogy száját bedugják, míg minden felsőséget, nagyobb hivatalt 's a' föld javát mogoknak tartják. Ha ez így van collega úr — min úgy is csak a' vak kétkedhetik — akkor kinyilatkoztatom röviden és határozottan, hogy a' magyarok fátyolt kösenek kalapjaikra.“

„Ha a' románnak csak egy sorral kevesebb joga leend, mint a' hon bármellyik fiának — akkor szükség esetében kész vagyok én is becsületes harcra, mond az idős ügyvéd: de akkor sem oly iszonyúságokra, oly bélyegző 's szennyes tettekre mint a' minök példáját a' Hóra világ 's a' szomszéd Galicia láttattak.“

„Ki beszél iszonyúságokról!“ veté közbe durván 's mindig nevedő haraggal a' ragyás ügyvéd. — „Volt Ön Galiciában? 's elég vakmerő — e állítani merni, hogy mind az a' mit az ottani eseményekről jámbor atyai kormányunk ellenségei elterjesztettek — igaz és való? Nem tudja e Ön, hogy a' császári kormány ellen illy gyanúsításokat terjeszteni fel-ségsértés?“

„Ha Ön csendesesen szól,“ felelt nyugodtan a' másik: „akkor én is mérséklettel felelek. Ön mindig alkotmányról 's alkotmányos kormányról beszél: — anyira a-b-c-jénél lenne e Ön az alkotmányosság-nak, hogy még azt se tudja, mikép a' kormány ellen emelni szót ha téved, vagy hibázik, törvényes kö-telesség 's hogy a' kormány irányában felségsértés nem lehet: nevetnem kell — ha-ha-ha!“

„Nó — nó, ne pereljenek,“ mond a' bányász: „hiszen istenért még semmi sem történt! 's önök ennyire még soha sem mentek vitatkozásaikban.“

„Az nevet legjobban Collega úr,“ mond a' ragyás dühösen: „ki utoljára nevet.“

„Ismétlem,“ szól a' másik e' megjegyzésre: „hogy mig Ön hideg vérrel vitatkozik, bennem lo-
vagas ellenre talál, de igen csalatkozik ha azt hiszi,
hogy pöffeszkedő tartása 's a' durvaság melly nagyon
roszul illik össze ama méltósággal mellyet Ön igénybe
látszatik venni, — legkisebb hatást gyakorol reám. —
Kereken kimondom, hogy Önnek felsőségét el nem
ismerem 's leczkézéseit szintugy el nem fogadom,
miként fenyegetéseire csak mosolygok. — Ön követ
felségsértési bünt nem én, ha az uralkodó nevében
elég vakmerő azon elemet felbujtogatni, mellynek
dühét felszítani könnyü, de aztán nincs erő melly
a' medren áttört szenvedélynek féket tudna vetni. —
Ha Ön hü polgár, min kétkedni nem akarok, én
sem vagyok rossz és hűtlen, de egyszersmind keresz-
tény is vagyok, azért soha sem fogok kezet adni
olly istentelenségekre minőket várhatunk, ha bárdol-
atlan népünket felizgattuk. — Ezt semmi sem menti
ki — semmi uram, — sem isten előtt, sem itt a'
földön! Már pedig ha az áll a' mit Ön mondott,
hogy a' durva erő is eszköz, mellyhez ha minden
kötél szakad nyulni fog, akkor kész a' polgárháboru,
és minő, egek ura!“

„Uram,“ felelt a' másik legkevesebbe sem szeli-
dülve az elébb szóló beszédének azon részére, melly

békitő szellemü volt: „én el nem értem még azon kort melyet Ön: meglehet, hogy évek után bennem is jobban ki fognak fejlteni a' philanthropia 's a' szenteskedés érzelmei. Most csak annyit mondok, — 's higgyen Ön engemet szinte olly szilárdnak nézeteimben mint elveimben: — én hü alattvaló vagyok, ha valami uralkodónk ellen czéloztatik, nem fogok sokat okoskodni, nem fogom kérdeni okkal és helyesen történik e ez? hanem fejedelmem érdekében helyt állok azon a' teren, hová az ügyet uralkodónk ellenségeinek tetszett vinni. — Szabadságába marad Önnek Collega úr, — folytatá éles gúnnyal — e' jámbor tisztas atya helyett, ki bennünket folytonosan békére int, de a' ki a' veszély óráiban oldalom mellett maradand — a' cathedrát elfoglalni 's ott beoktatni 's befüstöltni hallgatóit. — Továbbá nyilvánitom, mikép ha valakinek kedve tartja azon tisztas történeti emléket, melyet osztrákbírodalomnak neveznek megintgatni, akkor én sem atyát sem testvért nem fogok ismerni 's mindent — értsen Ön jól — mindent el fogok követni illy kárhuzatos törekedés megakadályozására. Így Collega úr tisztán állunk egymással szemközt. — Ön az erkölcsiséget képviseli liliomszállal és thuriburummal kezében a' pártütők szuronyai ellen; — én a' megtámadott felség oldala mellett állok, jogért, törvényért, rendért, fegyverrel fegyver ellen ha kell. — Ne vitatkozzunk tovább,

felettünk isten örökös, talán a' béke meg nem bomlik. De ha igen, akkor majd a' tett mezején találkozunk 's talán véres csata után elmegyek üdítéssel 's lelkem erősítésére Önnek bölcs erkölcsi oktatásait hallgatni."

A' bekéses férfinak vonásai e' csipős szavak közben pillanatig sem veszték el hideg, szigorú kifejezésüket, szemeivel sem hunyorított 's midőn kollégája befejezte szónoklatát 's a' diadal kevély kifejezésével tekintett reá, szárazon felelt: — „Ismerem e' modort uram, e' takaródzást a' császár nevével, e' felhasználását mindennek mi mázot és fényt ad nem mindig előmutatható utógondolatoknak, — mit sem tartok ezekről uram, — az eszközt mellyet tettei után szégyellünk elszoztunk vetni, — 's azon fejedelem kinek nevében sötét és szennyes dolgok követettek el, első leend megtagadni a' nyomorúkat kik illy értelemben veszik a' polgári kötelességet és hűséget."

„Béke urak!" mond a' bányász fészkelőde nyergében.

„Ime!" kiáltott fel az esperes, „oda nézzenek Önök! közel vagyunk már: az illy vitatkozás rossz vért csinál, szünjenek Önök, ha együtt tartunk 's a' kormány védve áll mögöttünk, a' szegény román nemzet is tekintetbe fog vétetni 's minden békesen leend elintézve. — Ön Barbucz úr még fiatal ember 's

megérheti a' román nemzet kiszabadulása napját a' babiloni fogságból. — Ah, ezek szép napok lesznek! mi pedig Kolomban ügyvéd úr és én, csak a' csemetét tiltetjük 's legfelebb annyit mondhatunk: carpent tua poma nepotes.“

„Adja isten!“ mond komolyan a' bekeses ügyvéd, kit az esperes Kolombánnak nevezett: „hogy jó magot vessünk 's életre való csemetét tiltessünk, azt sem könnyekkel, sem vérrel ne öntözzük 's annak olly gyümölcse teremjen mellynek a' sziv örül 's mellyen áldás van.“

„Bizza reám collega úr:“ szolt némi makacssággal a' ragyás, kit Barbucznak hallánk szólítani, „megkísértjük! — Ön pedig ha követni akar bennünket ám lássa, nem tilthatom 's nem akarom akadályozni, de figyelmeztetem — mikép az ügy olly komoly — hogy árulást tűrni nem fogunk.“

„Uram!“

„Uram igen! 's mi tovább ha ugy tetszik!“ — kiáltott fel kihívó hangon Barbucz. „Nem árulok zsákban macskát 's kimondom himezés nélkül, hogy igen szeretném ha olly szives lenne bennünket magunkra hagyni.“

„Uraim — uraim!“ veté újra közbe 's békítve az esperes.

„Nekem nem tetszik Önt magára hagyni,“ felelt Kolombán fenyegető tekintetet vetvén Barbuczra.

„Megvallom,“ mond a' bányász, kinek a' hoszas lovaglás alatt arcza a' borral áztatott reggeli áldásaitól — mindig érzékenyebb 's érzékenyebb lön: „félek uraim, hogy Önök végre még sem maradhatnak együtt, botrányos volna ha mindjárt első gyűlésünkben a' vezetők nézetei elválának egymástól. Azért egyesitem Barbucz urral kérésemet, vegyenek itt bucsut egymástól — zaj és patvarkodások nélkül 's ha véleményeik szétágoznak, ágozzanak szét utjaik is.“

„Itt látják Önök az utat, melly ama völgy fele hajlik,“ szólt egyszerre az esperes megállítván lovát: — „még van idő uraim kezét nyujtani, vagy a' bucsuszt kimondani, ne vigyünk harczot embereink közé — hanem békét.“

„Ön látja drága collega úr,“ szólt Barbucz hasonlóan megállítván lovát 's Kolombánhoz intézvéen szavait: „itt hárman vagyunk kik azon nagy áldozatra készeknek nyilatkozunk, Önnek szeretetre méltó és bölcs társaságát nélkülözni. — Ordögöt uram ez elég világos!“

„Nem fogok menni,“ felelt Kolombán megvető tekintettel, ime folytatá kivonván egy iratot oldalzsebéből 's miután felbontotta Barbucz szemei elé tartván azt: — „Látja Ön e' nevet, ez felhatalmazásom aláírása — lássuk az Önét!“

Mi volt ezen irományban 's minő név adá rá a' biztosítékot, nem tudjuk, de legyen elég annyit

mondanunk, hogy Barbucz ügyvéd szemeit szegezvén reá, összevonta szemöldeit 's dühösen szólt:

„Látom uram, valeat quantum valere potest, nem nagy jövőt jóslok e' névnek is, de míg ereje tart nem akadályozhatom Önt azon szándékában bennünket kedvünk ellen jelenlétével boldogítani.“

Kolombán csendesen összefogta az iratot és zsebébe rejtette, azután egy szivart gyújtott meg 's felelet nélkül hagyván Barbucz udvariatlan megjegyzését — csendesen követte a' többit a' nélkül, hogy szép vonásainak kifejezése legkevesebbé változna.

Vége az első osztály első kötetének.

Szokatlan és kevésbé ismert szavak megfejtése betűrendben.

Celeberrimi. — Így czimezték a' táblabíró világban az ügyvéd urokat: D. D. N. Fori utriusque advocato celeberrimo.

Czine mintye! oláh fenyegetés 's mintegy annyit tesz: tartsd eszedben — a' latin tene mentem — két szóból.

Domna — asszony — urnő, a' latin domina szóból.

Drotár — drotos tót — így nevezték Hurbán böseit.

Hóra — József császár korabeli oláh támadás, az úgy nevezett hóravilág vezére: később gunynevül is használtatott.

Kaláka — Kláká — mikor az úrbéres földesura felszólítása tartozáson kívül dologra ment szivességből, 's azután pálinkát vagy ételt is kapott 's a' zene szónál végrehajtott munka, — tánczal fejezte be a' napot: e' szokás főleg Erdélyben az oláhok közt divatozott.

Köcze, rövid báránybőr öltöny.

Mamaliga, tengeri lisztből készült étel, — hasonló az olasz polentához.

Máriata, maria — ta — nagyságod — nagyságos úr, magnitudo tua.

Mitru — vagy Mitruj, Márton oláhu.

Pomána — alamizsna — adomány oláhu.

Szokmány — oláhu Szumánu — daróczból készült felső öltöny — hasonló a' régi szabásu hosszú dolmányokhoz, széles háttal, minden bélles és sinorzás nélkül.

Egy

magyar család

a' forradalom alatt.

Egy

magyar család

a'
forradalom alatt.

Korrajz

írta

Jósika Miklós.

II. kötet.

Braunschweig,

Pesten 1861, Hartleben K. A. bizománya.

1862.

Egy

magyar család

a' forradalom alatt.

A' beszerika.

„Mit mondanak Önök e találkozási helyre?“ — kérde egyszerre a' bányász, balre az országutól — mellyről most félig vert keskeny oldalnyomásra tértek le — egy völgynek nyílására mutatva.

Valóban e' hely kissé regényesebb irányu utasokat mint e' négy férfit — kikben senki természet buvárokat nem keres, képes leende elragadni.

Mikép érintettük, balra a' szép és széles országuttól, melly folytonosan a' bérczek alatt vonult el huzódott bokrok 's facsoportozatok közt e' nyomás valami kis helység fele, ha néhány távol egy más-tól álló szalmával fődött gunyhó e' nevet megérdemli.

Utasaink két nagyszerű tölgycsoportozat közt lovagoltak most keresztül: szemben velek — alig há-

rom négy száz lépésnyire egy új völgynek torkolatában a' természetnek egy ritka művével találkozunk.

A' keskeny völgynek homályában két óriási kockát pillantunk meg, olly nagyot, hogy ezek egyikéből bár minő egyház és palota kitelt volna. — Ki e' varázsteljes uton csak egyszer megfordult életében, ezen óriási kőképezéseket soha sem fogja feledni.

Képzeljük most e' természetes talapokat alig zöl-dülő de bálványszerű tölgyekkel körözve, míg tö-veikben gyalogfenyőbokrok terülnek, 's agg fenyők mind annyi tornyok nyúlnak fel diszes csoportozatokban.

E' kőkockákra tul, melyek közt alig terül száz lépésnyi tér — azok egyikétől félig elfödve egyszerű oláh egyház emelkedett. Ezen építmény zsin-dely födelével, egészen zsindeellyel borított tornyával 's összeróva százados gerendákból — a' tájképet sajátosan egészíté ki, míg tornyának czifra kettős keresztjén a' napnak egy oldalsugára égett.

A' két özönelőtti talap kékes kockái így szemközt állva, óriási kaput képeztek 's az egyszerű egyház, melly fölött a' közeli pörgunyhók hamvas füstje ömlengett, azon régi remete rejtekekre emlékeztetett, melyeknek még itt ott Erdélyben kalugeria név alatt nyomait találjuk.

Nem volt e' négy férfiu közt egy is, ki e' fön-

séges képnek érdekét 's költőiségét fel bírta volna fogni. — Hároma azon osztályhoz tartozott mellyben a' legkevesebb költőiség van, a' negyedik a' földalatti szellemek 's a' csalfa gnómak honát csak jövedelméről ismerte. — Hogyan fejlenének a' pörök és viszályok irathalmazai közt a' regény 's költőiség szelid virágai? Miként keresne eszményi képeket 's vezetné sajkáját tündérálmok hullámain, ki egész életét avval tölti, hogy az anyag legbiztosabb személyesítőjét az aranyot verje élre ládáiban; — mig ama szent férfiú egész megjelenése mutatja, minő más istent teremtet saját képére, mint amaz örök szellem, kinek minden művén izlés és költőiség lehel!

Nem árt talán egyéniségükhez kissé közelebb lépünk.

Kolombán becsületes, őszinte férfiú volt és mint ilyen, ügyvédi pályáján — csak olly ügyeket vállalt fel, mellyeknek követélései elveivel nem ellenkeztek. Nem volt azon emberek egyike, kik e' fontos minőséget egészen kenyérkereseti szempontból tekintik: lelke valami nemesb czélt tartott szemelött 's nagy fontosságot tulajdonított azon hivatásnak jogot és igazságot védeni.

Egy kis házat, kertet és szőlőt szerzett magának a' bájos fekvésű magyar városban Kolozsváron: ez volt minden birtoka. Eredetéről később leendő alkalmunk szólni, most elég mondanunk, hogy abból

élt a' mit maga szerzett magának 's ez nem volt sok — de elég, főleg olly egyszerű követelések után, mint az övéi. Minő magva a' becsületességnek, erélynek és bátorságnak létezett e' férfiuban azt a' tettek mezején fogjuk tapasztalni.

Barbucz sokkal tehetősb 's nemes szülők fia volt. Atyjától, ki hasonlólól ügyvédi pályát folytatott, egy kis falusi birtok 's egy külvárosi kolozsvári ház mellett — egész seregét öröklötte, azon hazánkban kiválólag otthonos chronicus pereknek, mellyek mint a' régi betegségek — mig a' kórnak erszényét apasztják az orvos legjobb jövedelmét képezik. Jelleméről nem akarunk egyelőre sokat mondani, de emlitenünk kell, mikép ennek főszinezete elhatározott, sőt vakmerő bátorság volt 's hogy Erdélyben kevés ügyvédet találni, ki a' régi czifra törvénykezés tévegeiben 's öbbözeteiben jártasobb mint ő.

Nem volt ember nálánál készebb, de egyszersmind képesebb a' legkétségbeesettebb ügyet, hogy köznapi kitétellel szóljunk — úgy nyelbe ütni mint ő. — Haszonbérlok, kik nem fizettek, uzsorások kik nem juthattak tőkéiket haladó kamataikhoz, követelők kik valakit a' régi modorban foglalás által ki akartak verni birtokából, — szenvedélyes perlekedők, kik egy filleng kutyabőr segélyével mindenkint vaktában megtámadnak, — emberek végre, kik a' tapasztalatlanok ügyetlenségét 's undorodását a'

perek sorvasztó tömkelegeitől kiaknázzák, — Barbucz úrban mindig kész 's színtolly rettenhetlen — mint kifáradthatlan ügyvivőre találtak.

E' neme az embereknek fizet legjobban 's veti, szemben az igazság mérlegével — az aranynak Brennus kardját a' másíkba..

Ez okon szaporodott Barbucz urnak vagyona hirtelen, habár nem mindig tisztán 's már nehányszor szó volt róla, hogy valami régi pártoltjának nagy birtokát akarja megvenni.

Procopé vagy a' miként magát ujabb időben nevezni kezdette Procopius az alesperes valódi typusa volt annak, a' mi pópa nevezett alatt ismeretes.

Ezen ember mint urasági inas kezdette pályáját, miután olvasni 's írni megtanult 's a' latin iskolákat nagy bajusszal syntaxisig végezte; — elhatározott hajlamot mutatván az egyházi életre, urasága segedelmével 's pártolása által megnyerte a' parochiát, miután előbb egy szobaleányt vett nőül. Mert tudnunk kell, hogy nőtlen lelkész vagy igen ritkán, vagy soha sem nyer illyszerű alkalmazást. Mint falusi lelkész magyar uraságánál regiusi hivatalt viselt: az az a' rovásoknál ki és beméréseknél egy magyorófa rovással és egy rossz késsel kezében jelen volt 's az elménczkedő ispányok által ritka 's feddhetlen becsületességének daczára, kettenlo-

pónak czimeztetett — később csak ugyan uraságának közbejárása által esperességet nyert.

Lehetlen egyébiránt valami egyodalubbat 's macacsabbat gondolni mint ezen embernek félmiveltségét 's vakbuzgóságát. Mint unitus a' disunitus oláhokat majd nem inkább gyűlölte mint a' zsidókat, bár az utóbbiakkal soha sem találkozott a' nélkül, hogy — csak pópák által kivihető gyorsasággal — három négy keresztet ne vessen.

Minden vallási szertartást betű szerint teljesített 's az annyira szigoru oláhböjtöt olly lelkiismeretesen kibúzta, hogy nagy böjt után egy pergamen hüvelyhez hasonlított, melyben néhány csont csörög.

Ezen egész idő alatt elesége meleg vízzel vegyített almaeczetből állt, mibe málékenyeret morzsolt, ezen sricula dapest kiszeliczának nevezvén, ehez járult saványu káposzta nyersen lenmagolajjal 's midőn luculusi fényűzést akart üzni egy egy sült burgonya.

Szükség azonban kimondanunk mikép ha maga félhollt lenne is, soha perczig sem késett első fel-szólításra éjjel, nappal beteghez 's haldoklóhoz járulni 's ugyan ezen szigoru 's mereven kötelesség-érzet mutatkozott hivatalának minden ágaiban.

Ellenben temetések, keresztelés 's minden egyéb alkalommal — melly az erszénynek jövedelmezett, senki sem fizetette magát olly pontosan 's olly kér-

lelhetlenül mint Procopius úr. Olly kevés tréfát értett ebben, hogy e' szegénység részéről nem egy panasz ment a' püspökségig ellene: — a' harangnak, ugy szólván, minden konditása erszényébe csendült meg.

Az oláhlelkészek reszkettek tőle, mert semmi rendetlenséget meg nem szenvedett 's vaskezü, szigoru fenytéke nem egy üdvös változtatást idézett elő a' falusi paplakokban.

Mikor a' magyarhoni országgyűlés alkalmával 1848^{ban} Erdélyben legelőbb kezdték Erdély újra egyesülését magyarhonnal rebesgetni, valami talányos félelem keletkezett Procopius úr kedélyében. A' jó ég tudja minő vallás és isten elleni eszmét kapcsolt ezen ember az uniónak eszméjével össze; de ezen idő óta gondolkozó lön 's a' vidéki lelkészekkel gyakran beszélgetett e' tárgyról, dicső felforgatott könyvtárt képezvén okoskodásával. Az uniót soha sem tudta egyébként értelmezni, mint a' császár, vallás 's a' román nép ellen intézett istentelenségnek 's az ördög mivének.

Ha ollykor Kolozsvárra vetődött, soha el nem mulasztotta az ottan lakó oláh ügyvédekkel 's ezek közt különösen valami Mikás nevű egyénnel, Barbuczal 's az oláh tanulókkal értekezödni. Illy összejövedelek után Procopius úr elméje annyira meg volt telve, félig értett 's egymással ellenkező

eszmékkel, hogy arcza egy nagy kérdőjelhez hasonlított három felkiáltójel kíséretében.

Barbucz ügyvéd különösen nagy embere lön. Ezen úr, még ekkor nem volt egészen tisztában magával, de a' rövid oláhországi forradalom után megesmerkedvén annak vezetőivel, magát bevallotta oláhnak 's családi nevét ennek megnevesítése óta Bárbay-t az eredeti Barbuczczal cserélte fel. — Ezen idő tájban kezdték az oláhok magokat románoknak nevezni 's többen közülök neveiket annyira megváltoztatták, hogy azokon egy árnya sem maradt a' magyarságnak. Barbucz úrral e' történet folyamában Barbuszin 's később Bobeszin név alatt fogunk találkozni.

Az esperes alig lelt volna embert, ki reá elhatározottabban hasson mint Barbucz, kinek igen éles jóstehetsége, azonnal fölfedezte ezen ösképezettü egyéniségben, az igen jól használható eszközt azon czélok előmozdítására, mellyeknek álmai, vagy reményei — az oláhországi forradalom kivándorlottai 's menekültei által, már ez időben a' fogamzatosb ifju kedélyekben csirázni kezdettek.

Barbucz még az 1848^{ki} országgyűlés előtt oláhországba 's Moldvába utazott 's miután az oláh propaganda sáfárjai benne szenvedélyes daco — román fődöztek fel, őt tartózkodás nélkül minden titkaikba beavatták.

Nem volt kevesebbről szó, mint a' legmélyebb rejtély 's óvatosság pajzsa alatt egy hatalmas dacoromániát előkészíteni, melly a' régi Dacia cisalpina és transalpina határaiig terjeszkedjék 's a' szabad, önálló nemzetek közt azon állást foglalja el, mellyre mintegy tíz millióra menő oláhság a' török 's osztrák birodalomban, — mindig római nézetből kiindulva — hivatatra látszott. Az oláhságnak — mint ilyennek — története és történeti múltja nincsen, de ezen emberek nem oláhoknak, hanem rómaiaknak vallák magokat.

Minden nagy eszme fensőbb tulajdonu 's kiképezett emberek lelkében foggamzik 's így az oláh elemnek egy roppant birodalmá egyesítése, korán sem volt selejtes fők álmadozása 's megvetést érdemlő kalandorok életcélja.

De más részt, e' nemzetiségnek eredeti jelleme nagy vegyítékével bír a' gyermekies hiuságnak 's boszuálló, feledni 's bocsájtani nem tudó kedélye, a' nép alantabb rétegeiben meszi eltért amaz — alapszinben — nemes ábrándoktól. — Szokott szerencsétlensége ez a' magasztos eszméknek, mellyek minél fővább hullámszanak, annál inkább megtörnek sugaraik 's végre kivetkőznek eredeti szövegükből 's durva kezek közt, sivar kedélyekben — vad szenvedélyekké áradoznak ki.

Barbucz nem tartozott az eszme nemesebb kép-

viselőihez. Szíve a' perlekedési pályán megkövült 's mereven lelke távol a' nemesebb álmok költőiségétől, azoknak csak addigi horderejét birta kiszámítani — melly hiuságának 's haszonvágynak hizelgett.

A' dacoromán propaganda fellengő apostolai oláhországban, Moldvában, főleg pedig Párisban jókor átlátták, hogy három olly hatalmasság közé szorulva, mint az orosz, török és osztrák végcéljük kivitelére alig lehet valami kedvezőbb, mint ezeknek meghasonlása egymás közt, vagy zavarok és forradalom saját birtokaik keblében.

Ritka propaganda birt olly makacs elszántsággal mint ez. — Miután az első kísérlet oláhországban megbukott, minden célja az volt, szenvedőleges kitartásban — kiaknázni minden alkalmat 's véletlenséget — melly elemüknek rést nyit szövetkezésre 's terjedésre.

Mikor e' propaganda eszélyes megbízottjai első szelét vették a' meghasonlás lehetőségének Magyarország és az osztrák kormány közt, — azonnal tisztában voltak tervükkel 's elhatározták az oláhságnak, a' történető összeütközésben szerepet és fontosságot szerezni.

Ők így okoskadtak: az osztrák birodalom küzdésben van az olasz forradalommal, tehát kétséges kimenetelű háborúval elfoglalva. A' francia forradalom kiütött, 's a' magyarországi gyűlés az idők fontosságához arányos állást vön. Saját ministe-

riumot, egyenlőséget a' törvény előtt, szabad sajtót s. a. t. követel. Mind ezekre az osztrák kormány soha sem fog állani, vagy csak erőszakolva 's ideiglenesen élesb kitörések elkerülésére, hogy az első kedvező alkalommal visszafoglalja a' mit akaratlanul veszített.

Hogy ezen utóbbit megteheti, ha eszélyvel 's a' mozgalmak folyamának mentében működik, a' nélkül, hogy áradtának makacsul ellenszegüljön, ebben a' dacoromán propaganda vezetői nem kételkedtek. — De igen abban, hogy a' kormány 's a' reactio szenvedélyessége birand e azon hidegvérrel 's józan-ságával az előszámításnak, hogy a' készülő magyar forradalom ragadó kereket feltartóztatás helyett — a' mi lehetlen — okosan irányozza, a' mi meg lehet — bár sok eszély és hidegvér kíváncsatik hozzá.

Hogy ezen emberek a' magyar elemben 's magyarhon összes népességének nemesb érzelmű több nemzetiségeiben, távolról sem gyanitatták azon ropant erőt, buzgóságot és hősiességet melyet az később kifejtett; azon nem lehet bámulni: mert ezt róla csak azon kevesen hitték egyelőre, kik a' magyarhoni népék értékét teljesen felbirták fogni.

„Legyen!“ így szóltak az oláhvezetők: „annál jobb ha Magyarország nyíltan pajzst emel, mi minden esetre ahhoz a' részhez állunk mellynek véggyőzedelme kétségtelen.“

„Öntagadással kell birnunk ha a' czélt meg akarjuk közelíteni. Szabad elveinket 's magasztos eszméinket háttérbe fogjuk állítani, álarczot veendünk 's kezet fogunk az absolut törekedésű osztrák kormánnyal, hogy magunknak fontosságot 's hálát biztosítsunk.“

„Szebb és könnyebb lenne a' szerep, ha magyarország erejébe 's áldozatkészségébe bizhatnánk —: ah de ott szalma tűz ég 's már is sokan, kik a' zöld asztal mellett hősködtek, mind inkább hallgatnak. Mit tehet e' nép elpuhulva 30 évi béke után! seregei nincsenek, nincs egy magyar tábornok, kinek neve tulhangzana a' sokaságon: — le fognak győzetni, vagy valószínűleg csatára sem kerül a' dolog, de még ezen esetben sincs ok félelemre: ott az orosz hatalom vad millióival, melly nem fogja békén tűrni, hogy chinai falainak küszöbén, olly büszke 's szabad szellemű nemzet mipt a' magyar — viszanyerje történeti önállóságát.“

Igy okoskodtak az oláhok 's már ezen idő tájban elkezdték a' szerepeket osztani. Ügyvivőik a' legtöbbször káros tulbuzgósággal léptek fel 's távolról sem sejtván hová tekint az oláh propaganda, végeredményben, vakon engedtek az indomnak.

„De hát ha az osztrák kormány reánk nem szorul?“ kérdé egyik, vagy másik a' beavattok közül, kik igen megszerették vitatni a' tárgyat.

„Akkor“ — lőn a' felelet — „azt kell tenni, hogy ne maradjon más választása mint bennünket nem nélkülözni.

Két dolog jött igen rossz időben 's kezdé nehezíteni a' propaganda működését: először a' szerbek felkelése, másodsor a' magyar nemesség nagy lelkesége az adófizető nép irányában.

Eszélyes óvatosságra volt szükség, felhasználni mindent mi e' két körülményben kiaknázható volt.

Meglátjuk miként fogtak az ügyhez.

„A' néppel el kell hitetni, szóltak a' vezetők: hogy Magyarországon minden kedvezés a' nép irányában az uralkodó saját személyétől jő. A' nemesség nem csak semmit sem tett, hanem még abban is folytonosan ellenkezett a' mit most kénytelen tenni.“

„Nem fogja hinni a' nép;“ veték ellen némellyek.

„El fogja hinni,“ volt a' felelet, „mert a' korlátolt elme kiváló tulajdona épen azt hinni leginkább és legelőbb a' mi hihetlen. Hol találnak babonák és csudák több hitelre mint a' nép közt? főleg ha a' mi neki beszéltetik vágyainak 's szenvedélyeinek hizeleg. Higyjétek uraim, a' nép sehol sem nőtt ki még a' felhasználható eszközi szerepből. Nincs balgább állítás mint az, hogy a' nép kárán tanul; ellenkezőleg — verd el az ebet százszor a' tál mellől, mind annyiszor vissza fog arra menni

mihelyt azt megpillantja. E' tál pedig mindig készen áll, 's nem több sem kevesebb mint a' tehetősek birtoka.“

„De ha földet kap? jegyzé meg egy másik, ha látja, hogy az egykori földes úr minden teherben osztozik, vele törvény előtt egyenlő, végre, hogy mind ezekre nem kell várni, mert mind ezt megadja a' törvény: — hogyan akkor?“

„Többet kell ígérni.“

„Többet — és mit?“

„Az uraság földjeit 's mindenét, — ha ez sem elég — szabad zsákmányt, boszút, vért!“ —

Látjuk, hogy ezen emberek, már ekkor jól tudták mennyire mehetnek ígéreteikben 's mit szabad kockáztatniok félelem nélkül.

De tovább mentek okoskodásaikban.

Valaki kérdé: „'s ha a' cél el van érve, a' magyar elem — mert főleg erről van szó — megtörve —?“

„Megsemmisítve!“ egészíté ki más.

„Jó, tehát megsemmisítve. Mi fog akkor történni? Népünk, vagy csak mi — kik mindent elintéztünk — fogunk e lakni ama kevély feudális kastélyokban? — Nevetség! marad elég német, rác, tót uraság, elég külföldi tőkepénzes úr, ki azoknak helyét elfoglalja 's a' nép végre látni fogja, hogy istentelen játékot üztünk vérével.“

E' becsületes szózatra száz felelet állt készen.

„Hogyan?“ szóltak: „mi, kik mindent tettünk üres kézzel maradjunk? minő eszelősség, ezt olly politicáról feltenni, melyben az ultima ratio a' nép felhasználása! — Nem, nem! a' nép az marad a' mi, de szabad földdel, mi pedig hivatalokat nyerünk és birtokot. — Az osztrák birodalomban majd más fél millio román él, ennyi roppant nép közé hivatal kell: Más fél millio népet felgazdagítani nem lehet, sem hivatalokra emelni, azért világos, hogy az osztrák kormány czégérül bennünket fog felemelni s' meggazdagítani.“

„És mit fog erre a' nép mondani?“

„Minden falu végire egy akasztófa, jó és erélyes rendőrség, pár szigorú példa 's a' nép hallgatni — mert félni fog.“

Igy okoskodtak ezen emberek 1848^{ban}. Most 1851ben vagyunk — kérdezhetjük ha csalódtak e.

A' szerbek felkelése, ha egyelőre alkalmatlan is volt az oláh bujtogatóknak, ennek okát abban találjuk, mikép látta, hogy osztrák katonaság harczol ellenük, más részt a' felkelés ténye maga reményeik mellett szólt 's viz volt malmaikra.

„Osztrák katonaság viv a' rácok és szerbek ellen! szóltak 'a' félénkebbek, miként fogjuk már most a' néppel elhitetni, hogy a' kormánynak koránt

sincsenek inye ellen azon iszonyuságok mellyek a' bánátban történnek?“

„A' legkönnyebben, volt a' felelet. A' hadseregnek most a' magyar ministerium parancsol, mellyet az osztrák kormány gyűlöl mint az ördög a' tömjént, — e' ministerium és korán sem az osztrák kormány az, melly a' seregeket a' ráczok ellen küldötte, ha szívén fekünne a' lázzadás elfojtása, elhatározottabban lépne föl. — Aztán van e köztünk csak egy a' ki hinné, hogy a' magyar függetlenségi mozgalmak ellen nem óhajtott körülmény a' ráczok fölkelése?“

„Igaz, miként igaz az is, hogy az unio a' kormány nézetei ellen van. Senki sem fog inkább örülni mint az, ha másfél millio román ellene nyilatkozik.“

„Addig még Magyarország és Erdély el vannak válva, van némi remény a' román nép számára, ha egyesül, mivé olvad e más fél millio 14—15 millio népesség közt? A' magyar országgyűlésen reánk nézve semmi kilátás nincsen, nekünk értelmesebbeknek elébb vagyon és gazdagság kell, ha nemzetünket emelni akarjuk. Népünk irányában elegendő vagyunk, de az összes magyarországban értelmesbeink száma csekély. Ha a' magyar ügy nyer, csak olly koldusok maradunk mint voltunk: hogyan képviseljük aztán illőleg népünk érdekét azon fényes aristocraták közepette!“ —

„Ha azt akarjuk, hogy más fél millio román súllyal birjon a' közérdek mérlegében, abban is, a' mi egyéniségünket illeti, nem az a' kérdés: mi történik velünk, hanem mit tehetünk a' népért. — Mondja a' kinek tetszik, hogy önzők 's haszonlesők vagyunk, hogy saját érdekünkben működünk: Mit gondolok én azzal! Én azt hiszem, hogy épen a' nép érdekében tartozó kötelességünk mit sem gondolni a' rágalommal 's magunknak utat törni fényre, gazdagságra 's a' legmagasb hivatalokra. Mindenüvé be kell furnunk magunkat, meg kell szoktatnunk a' füleket a' román névre, a' mit előre szemtelenségnek fognak nevezni, később eltűrni, azt végre jogosnak és természetesnek találandják.“

„Nem szabad a' legirtózatostól elirtóznunk, a' legiszonyubbtól iszonyodnunk, én csak egy útat ismerek arra, hogy népünknek nevet adjunk 's ez az, hogy mi nevet szerezzünk.“

„A' ráczok lázadása nem fog nekünk ártani, mondták mások: a' nép fellázadt, ez tény: faluk égnek, nemesi kastélyok felkoboztattak, ezt látja a' nép 's ez neki elég.“

„A' nép e' tényeket tartja szem előtt, ezek többet bizonyitnak mindennél.“

„Hogyan mertek volna fellázadni, ha az nem lenne nekik megparancsolva, vagy legalább meg-

engedve? Így okoskodik a' nép, melly régi szolgáltsága gyakorlatában mindent parancstól feltételez.“

„Akár mellyik közülünk menjen az ország bár melly szögletébe, vonjon egy papirost ki zsebéből mellyen egy nagy pecsét van 's mondja a' népnek: Nem tartozol több úri szolgálattal, az uraság erdeje, földje, szőlője a' tiéd, itt a' király pecsétetes levele, — pár óra alatt a' nép talpon lesz.“

„Ha katonaság jő, a' nép ellenáll, azt hiszi, hogy nincs golyóval töltve fegyvere, ha végre hódolni kényszerül, azért nem feledi el a' mit annyira óhajt. Akkor egy az okosabbak közül azt mondja nekik: a' császár nem tehet egyebet mint katonaságot küldeni, mert a' magyarok még igen hatalmasak, de legyünk csak többen 's égjenek le rendre a' czifra kastélyok, legyen csak leölve fele ezen nemességnek — melly mindig a' császár ellen van — majd nem küldnek több katonát 's mi leszünk az urak.“

Kissé megelőztük az időt, hogy azon eszméket 's azon modort feltárjuk, mellyekkel az oláh propaganda részint előkészítette a' földet, hová a' lázadás sárkányfogait vetni akarta, részint a' feleletekre utaljunk, mellyek e' cselszövőknek váratlan kérdések esetében mindig rendelkezésükre álltak. Ideje visszatérni utasainkhoz, kik épen e' pillanatban érkeztek ama feljebb leirt özön előtti szirtkoczkákhoz.

Hogy fogalmunk legyen ezen első titkos össze-

jöveteléről a' daco román notabilitásoknak, szükség részletesb jellemzését adnunk a' személyeknek. Annál kevesebbé vonakodunk e' kiterjeszkedéstől, mivel történetünk egész folyamában illy szellemü öszvejövetelével az oláhoknak alig jövünk érintkezésbe, bár elég szerencsénk leend e' szeretetre méltó néppel egészen más, sötétebb és vadabb körülmények közt találkozni.

Mikor Barbucz, ki mikép láttuk első szerepet igényelt az ujabban jöttek közt, kísérőivel a' faegyház közelébe megérkezett — annak ajtaja tárva volt 's az előtt néhány egyén állt, kik a' jöttekre várakozni látszottak, mert mihelyt ezek a' kis egyház közelében megálltak, azonnal feléjük siettek 's őket a' legélénkebb rókonszenvvel üdvözölték.

„Igen kevesen vannak önök,“ szolt Barbucz, kit a' jelenlévők csekély száma kellemetlenül lepott meg.

Egy azok közül kik itt reájok vártak, magos, erős testalkotásu férfitü sürü fekete szakállal 's kék posztó lelkészi öltönyben, vidámon felkiáltott oláhu, mert itt magyar szót hallani sem lehetett: „Csalatkozik Ön ügyvéd úr, többen vagyunk itt negyvennél. A' vidéki urak itt ott a' bányászoknál voltak elszállásolva, de mikép mindjárt látandja, folytatá az egyházra mutatva: a' kis beszerika tele van 's csak önökre vártunk.“

„Ab valóban uram!“ mond Barbucz, „ugy szivesen

üdvözlöm önököt 's gondolom legjobb ha időt nem veszünk 's azonnal a' tanácskozásokhoz fogunk."

Evvél mindnyájan leszáltak lovaikról, néhány csak most a' közeli gunyhókból oda érkezett oláh suhancz átvette a' lovakat 's tőlök egyszersmind megtudták a' jöttek a' számukra kijelölt szállásokat.

Kolombán figyelemmel körültekintett 's nem sokára egy sugára a' derűnek vonult át arcán.

Az egyházból egy fiatal ember lépett ki, jóval csinosabban öltözve a' többieknel 's kinek egész megjelenése sejteték, hogy a' miveltebb osztályokhoz tartozik.

„Jó, hogy itt vagy Lukács barátom," mond Kolombán, szívesen megrázzván a' jöttek oda nyújtott kezét. „Kérlek legyen gondod, hogy lovaink közel 's mindig készen álljanak, a' gyűlésben pedig ügyekez mellettem foglalni helyet."

A' férfit, kihez e' szavak intézve valának mintegy harmincz éves lehetett, 's nyílt kellemes vonásokkal birt, sűrű göndör szőke haja, melly divatos barna téli kabátjának gallérát lepte el, 's világos de igen erélyes kifejezésű kék szemei — gyanították, hogy ereiben nem elegyitlen oláh vér foly, mi nem ritkaság mert már a' rómaiak idejében a' nem annyira szép, mint élénk és élvágó dac nők nagy segítségére voltak a' rómaiakkali gyors vegyülésnek 's a' legio XIII^{ta} gemina dacica nagy

érdemeket szerzett magának az ősi dácfaj nemesítésében.

A' férfiú körül tekintett 's látván, hogy Barbucz csekély figyelmet fordítva Kolombánra az egyházhoz sietett, hirtelen szólt:

„Fel vagy e jól fegyverkezve?”

„Két pisztolykában nyolcz lövésem van bekesem alatt,” felelt Kolombán: „pedig úgy e' barátom észre sem lehet venni — hogy annyi halált rejtek oldalsebemben: — de miért kérdezt ezt?”

„Nem árt az óvatosság, én ugyan azt hiszem, hogy a' gyűlés békesen fog véghez menni, de Barbucz minden megfontolás nélkül ide csöditette proselytáit 's ezek közt néhány durva, dühös ember van; ezek ha majd szavakat nem találnak feleletül józan okokra, készek leendnek üstökbe kertiúlni egymással: ilyenkor üdvösb megmutatni e' szájhösöknek, hogy egyébbel is birunk szavaknál — védelmünkre.”

„Siessünk,” mond Kolombán egy tekintettel, melyben megvetés — eréllyel párosult: „ott egy ficzkó jó felénk, add neki át lovamat — ne feledd a' mit mondtam 's ne késs, én előre megyek, hogy jó helyre találjak, mert gyanitom sokáig fogjuk nyomni a' lóczákat.”

„Mindjárt viszatérek,” felelt a' másik megszoritván Kolombán kezét: azután suttogva tevé hozzá: „én is egy kis fegyvertárt hordok magammal.”

Néhány percz mulva Kolombán az egyházban volt, hová őt nem sokára Lukács is követte, mellette foglalván helyet.

A' kis egyház alig volt száz sűrűn egymáshoz szorult emberre számítva 's jelenben az ötven hatvan személyből álló nép azt igen jól betöltötte.

Szemben az eléggé tágas tölgyajtóval az egyház szentélyét pillantjuk meg, ezt széles deszka fal választá el a' tulajdonképi egyház hajójától. Középen az óltár állt 's jobbra balra ettől — félig nyitott ajtócskák. Az óltár vagy inkább deszkafal előtt, téglá talap nyult ki, melly az áldozóhelyet képezte 's kissé avult 's szennyes gyolcs leplekkel volt fődve.

Minden felkészítése néhány fagyertyatartó 's két időrongált veres posztóvankosból állt, mellyek egyiken vastag könyv hevert nehéz rézkapcsokkal.

Maga a' deszkafal tetejétől aljáig rémitő szent képekkel volt elárasztva, mellyek mindegyikének arcát tányéralaku arany karaj vette körül 's kik közt szent Niculáj és Irimia főszerepet látszottak viselni. — Hasztalan! itt 's a' legtöbb oláh egyházban a' fődolog, hogy sok kép legyen, már aztán áhitatra gerjessenek e ezek, vagy épen ellenkező hatást tegyenek — arra kevés gond van. A' főigény mellyet a' mivészekről az oláhok követelnek mindenk felett az, hogy e' szent urak a' lehető legharagosabb képet csinálják, a' szívárvány minden színeibe öl-

tözve legyenek 's e felett rémitő sok arany abronccokkal kerítve — eleven tanuságát adván azon fényüzésnek, mellyben a' mennyek országában a' dácromán szentek élnek.

Az előbb említett ajtócskák mögött üres hézag létezik, mellyen át ki és be szoktak a' hivek vonulni mikor az egyház számára pománával az az adakozással járulnak.

Szemben az oltárral a' fő ajtó fölött széles karzat vonul el, eleven szinekre, bámulatos szeszéllyel, de az izlés tökéletes hiányával mázolvá. Jobbra, balra az egyház falain kis négyszegű és ólomkarrakkal ellátott ablakok adtak rést a' külső világításnak.

Meg kell még említenünk a' szószéket, melly egy gömbölyű bődönből állt, különböző avult szövetekkel beaggatva 's hová négy meredek lépcső vezetett.

Az egyház hajójának padolatát keskeny tölgy lóczák foglalták el jobbra balra — 's jelenben szemközt állitva egymással.

De hogy az egészről fogalmunk legyen, nem hagyhatjuk említetlen az egyház tölgyfalait borító festvényeket, mellyek két nagyszerű jelenetet képeztek. Ezek egyike volt azon jótévő hely, mellyben az árva emberi nemből tűz, forró olaj és három águ vasvillák segélyével, minden megmaradott gonoszság és fogyatkozás kisüttetik, főzetik, kivasvil-

láztatik és korbácsoltatik, hogy azután kiszapulva és kicsiszolva amaz arany tányéru uraknak és hölgyeknek társaságába juthasson.

Hogy ezt a' néző világosan láthassa, a' művész lángfolyammal árasztotta el a' falat, melly közt hordókban vasrostélyokon és üstekben kinlódott a' büns emberiség — rémitően orditva 's a' lehető legnagyobb pongyolában, míg az ördögök — egyébiránt igen sovány fekete nép — lólábokkal, kecske — szarvakkal, agárfarkokkal 's egy rémitő hoszu veres nyelvvel ellátva — három águ villákkal működtek a' tűz körül.

Szemben e' remekművel, egy sokkal gonoszabb intézetet látunk; hol rövid életében elkövetett bűneiért az átokteljes emberi nem — öröktől örökre és végtelenül süttetik a' nélkül, hogy megsülne és fővetik a' nélkül, hogy megfőne. A' mivész egyébiránt kivitelben a' két rémitő rajz közt, kevés különbséget tön, csakhogy ő magassága a' draku gyönyörű veres köpönyben 's még nagyobb szarvakkal ellátva mint a' többi szegény ördögök — magas trónon ült a' lángok közepette, 's nagy gyönyörűséggel látszott élvezni a' mi körülte történnik.

Miután így a' gyülesteremmel megismerkedtünk, nem leend érdektelen az abban helyet foglalt társasággal is kissé farkaszemet néznünk. Ezt a' már felebb említett okok mellett azért is czélszerűnek

látjuk, hogy a' tanácskozások közben szükségtelen és zavaró személyleírásokkal annak bölcs folyamat meg ne akasszuk.

De mi előtt e' részletekhez 's jellemzésekhez fognánk, — a' félre értések e' korában — nem tartjuk feleslegesnek meg említeni: hogy előbbi rajzunkban legkissebb tulzás nincsen, valamint legkisebb vágy arra, hogy a' román egyházakat nevetségessé tegyük, épen ellenkezőleg, azt akartuk kiemelni, mennyire képes babona és ferde fel-fogás a' legszentebbet a' mi van, tiszteletét az örök istennek nevetségessé tenni az által, hogy a' helyet hová a' hiső járul, hogy ima szárnyain a' minden üdv forrásához emelkedjék, torzalakokkal és botrányos festvényekkel halmozzák el. Hogy pedig ez történik, tény, melyről mindenki meggyőződhetik ki e' falusi beszerikákba belép.

'S most kezdjük körszemlénket. Az egyház jobb oldalán, még pedig az oltár közelében, melytől az egymás mögött és előtt nyugvó lóczák elseje csak néhány lépésnyire állt, az első helyet Barbucz ügyvéd foglalta el, kit az összesereglettek e' főhellyel önkényt kínáltak meg. — Mellette az esperes ült 's ennek jobbján a' bányabirtokos — kivel utközben találkoztunk. Mikép látjuk utasaink közül hárman — el nem váltak egymástól. A' bányász jobb-

ján, egyült azon egyének közül kikkel kiszemelve őket a' nagy érdektelenebb számból megismerkedni szándékozunk.

Ezen embernek neve Bohucz Silimon volt. Darabig Hunyad megyében Hátszeg vidékén a' Polyai családnál szolgált mint kulcsár, és a' helység dászkerének, vagy oskola mesterének fia volt.

Alig lehet nevetségesebbet gondolni mint ezen egyént, ki ha erre hivatást érzende — valami játékszinben alhatározott sikerrel léphetett volna fel bohóc szerepekben.

Képzeljünk a' közepesnél jóval alacsonyabb termetet, igen rövid derekkal kiálló csipőkkel és annyira karika lábakkal — mikép azok térdei közt egy dinnyét surlás veszélye nélkül keresztül lehetett dobni.

E' nevezetes termettel ritka összhangzásban volt arcza, a' legszélesbek egyike, mellyeket szem valaha látott. Ezen arcznak közepében merészen emelkedett ki egy felül lapos, alól hegyes órr, a' legkisebbek egyike — de a' legkihívóbb állásban, ennek két oldalában, pár apró szénfekete szem örködött, alatta pedig vastag kicsucsorodó ajkokkal egy kis gödör létezett, mellyet ezen egyén szájul használt 's mellynek sajátos mosolya mindent felülmúlt, mit ezen eszme alatt képzelni szoktunk, — annyira,

hogy e' száj nagyobb vagy kisebb felnyitása a' nézőt mosolytól nevetésig 's ettől örült kaczajig fokozhatta.

E' mellett Bohucz Silimon úr, tökéletes öntudatával birt annak, hogy részint csak megjelenése, vagy halk mosolya által, részint pedig — miként azt hitte 's arra határtalanul büszke volt — elérhetlen elméssége által a' legkomolyabb, vagy épen temetésien szomorú gyülekezetet féktelen habotára képes indítani.

Jelenben a' körülmények fontosságához képest a' lehető legbölcsebb kifejezést ügykezett vonásainak adni, de könnyen észre lehetett venni, hogy többen kik vele szemközt ültök, nagy vivásban valának a' nevetési ösztönnel, mi ezen egyént komoly tanácskozások alkalmával a' legzavaróbb jelenetek egyikének tévé — a' nélkül, hogy magának erről legtávolabb sejtelve lenne.

Mondjunk pár szót öltözetéről. Silimon összehajtott szürke köpönyén ült 's így személye egész fényében tűnt ki. A' rövid dereku fekete kabát alól legelőbb is kék nyakkendőjét látjuk kivirítani, azután figyelmünket egy zöld és veresen csikozott rémitő hoszaságu mellény veszi igénybe: — kiegészíté e' viseletet a' világos barna nadrág, mely alól két hatalmas talap bujt ki lábokat képviselvén, míg

roppant veres kezei egyikén violaszin kesztyűt viselt
— melyre felül szímes tulipán van himezve.

Mindenből világos, hogy Silimon úr hatásra számított és számításában egyáltalában meg nem csalatkozott.

Conventiculum.

I.

E' nevezetes uri ember mellett egy csinosan és egyszerűen öltözött ifju tanuló ült, ki mikép értésünkre esett Kolozsvárról jött 's egész utjában beszédeket tartott a' falusi csapszékekben. — Enyeden a' fogadóban megverték, Felvinczen kalapját tölték képébe, Fejérváron kivetették egy kávéházbol. — Mind ezen baleseteket magasztos szónoklatának köszönhette. —

Ha azt hiszük, hogy e' szép ifju, kinek feje tele volt a' leendő Dacoromaniával a' legtulzottabbak egyike, nagyon csalatkozunk: ellenkezőleg egy volt azon egyszerű, de gerjengő természetek közül — kik mély meggyőződésből 's nemzeti érzelemből lépnek fel 's mint ilyenek magosan állnak azok felett,

kiket az ár eszméletlenül sodor magával, vagy kik magányérdekből választás és erkölcsi alap nélkül kiaknázzák az eszközöket. —

Opré Bazil volt az ifju neve, a' legjelesb tanulók egyike, eminens, párszor első 's erkölcsi rovatban feddhetlen.

Mindig tovább az első padokban a' leirt oldalon, számos mindennemű embereket látunk. Legtöbben ezek közül fejér köczét kék sinórral, mások posztóruhát viselnek, míg néhánynak rövidre nyirott haja 's barná szürének almaszin posztógalléra tanusítja, hogy az oláh határőr katonasághoz tartozik.

Szemben a' hasonlóul sorban nyuló lóczák elsején, szemközt Barbucz úrral, két tisztos lelkész ül, kék posztó talárban, hasonló színű selyemövvvel. Mindkettő setétkék köpenyét hátáról az ülésre eresztette — míg szárnyait térdén összefogta.

Ezek egyike 's ki a' lócza szőlén ült Barbucz úrnak hü levelező társa, a' legerélyesb propagandisták egyike, meglelt koru férfiu volt. Rőt hajjal és szakállal 's vonásokkal, mellyek a' zsidófajra emlékeztettek. A' másik fiatal clericus, alig lehetett 20 éves, halászáppadt arcza, kékes karikákkal szemei körül 's éles eszes vonásokkal — mellyekben dacz és büszkeség vegyültek.

Ezek elseje Morár Tódor a' közelebbi helységek egyikében lelkész volt, míg a' másik Arim

Lup a' balázsfaloi Clericatus küldöttjekint szerepelt.

Ezek mellett foglalt Kolombán és barátja Morván Lukács helyet. — Mindjárt közelükben öreg bányabirtokos ült, egy a' legtehetősebbek közül ezen aranydús völgyekben, Baternán Petru.

Első tekintetre e' vaskos, élénk 's egészséges kinézésű embert, kinek szép 's majd nem olasz finomságu arcza volt, alig tartandá valaki korosabbnak 60 évesnél, bár tudva volt, hogy a' 94 évet betöltötte.

Nem vélünk érdektelen dolgot tenni, ha a' nevezetes 's tegyük hozzá nem mérőben költött egyéniségnek bővebb jellemzésébe ereszkedünk, mint a' ki némileg typust képez.

Baternán Petru hoszu ezüst haját két füle mellett lecsüngő tekeresben viselte, ősi oláh szokás szerint, tisztán és csinosan befonva, szakála simán le volt borotválva, míg felső ajkát egyenesre nyírott 's az aggságtól már sárgás bajusz árnyékolta.

Arczában valami megszokott derűtlenség 's azon neme a' gúnynak vegyült, melly világosan sejteté, hogy az öreg úr magát szerinte, kisebb nagyobb mértékben bolondoskodó 's szelet hajtó társaságban találja.

Annyi szép és komor napok röpültek el — e' még mindig derült, bár redőtelt homlok fölött és

egyszerű látköre nem volt sok csalódások és kiábrándulások hijával. — Kilenczven négy év! ép szemekkel és fogakkal, egészséges étvággal, — nyugodt álmom 's ki nem apadt életkedv! minő biztos mérleg jellem és vallás érzelem megítélésére! Mert illy korban, testtel lélekkel élvezni tudni, nyugodt lelket 's rendezett életet feltételez.

Azonban Baternán Petru nem volt mentt földi gyengeségektől 's mint deákos ember bevallá őszintén *humani a me nihil alienum puto.* — A' vagyont és főleg amaz ármányos aranyport, mellyért most annyian mennek Californiába, különös kegyelettel szerette, 's e' tárgyban sem égben sem földön nem értette a' tréfát.

Az egyházban gyakran leheté hallani miként fohászkodik *Domine benedice fodinas meas!* *Domine libera me a furibus et nebulonibus!*

Hatvan személyből állt ezenős öreg családja. Fősvény nem volt, de takarékos: magától 's azoktól, kik Abrudbányán saját födele alatt éltek, semmit sem tagadott meg, de makacs buzgósággal ragaszkodott régi szokásaihoz. Okos ember volt az öreg úr, 's ama jó becsületes házi ésszel birt, melly többet hoz a' konyhára minden ábrándoknál. Akkor tájban midőn még fájának néhány kicsiszolt 's kikéfélt fia sértésnek tartá ha oláhnak szólittatik, az

öreg úrnak eszébe sem jutott magát egyébbnek tartani mint oláhnak.

Fiai, unokái éltes emberek voltak 's az előbbieik közt egy pár, idősben nézett ki az öregnél.

Családja közül többen iskoláikat végezték 's a' világban szerencsét tettek. — Egy közülök örnagy volt a' határőr ezredek egyikében, egy másik esperes Hunyad megye egyik népes helységében, kettő ügyvéd, míg fiai egyike mindig atyja közelében lakott 's mint 69 éves férfin valódi Benjaminja volt az öreg úrnak, kinek szellemével 's ős erejével birt.

Mind ezek a' miveltség 's polgárosodás himpóráját külsőleg öltözet, butorzat 's kényelem által tanusíták, de Benjaminja mindig a' vidéki oláh öltözetet viselte, bár miként atyja is a' legfinomabb posztóból.

Sokan állíták, hogy az öreg Baternánnak csak nehéz pénzládáit kellene felnyitni, hogy pár uradalmat vegyen magának a' két hon leggazdagabb vidékeiben. De az öreg semmit sem vett 's ládáin nehéz lakatok csüggödték. Ellenben minden új év napján — ó számítás szerint — egész családját megvendégelte 's ilyenkor asztalának közepén egy roppant tálat lehetett látni tele a' legujabb tallérok-kal, melyek pár marék arannyal voltak fűszerezve mi aztán a' lakoma után a' vidám vendégek közt oszlott fel.

Ha fiait kiházásította, vagy leányai 's unókái egyikét férjhez adta, ez egészen oláh szellemben történt. A' férfiak 12 legszebb faju ökröt, pár jó 's vaskos hátú lovat, szekereket, ekéket 's mindenemű gazdasági készületeket kaptak, és soha sem többet 1000 darab tallérnál és 100 aranynál.

A' leányok 12 tehenet, 100 kecskét 's pár ropant tulipános ládát, mindennemű ruházattal, gyolcs és vászon készületekkel és e' mellé 200 darab meglyuggatott aranyat nyakékeségül.

Tágas szobáinak padolata tapaszos volt, de mindig tisztán kiséperve és öntözve, fen a' falak körül fogasok és polczok vonultak, finom porcellán 's üveg tálakkal, kannákkal és kancsókkal. Mig ezek előtt hoszu rudakon himzett kendők függöttek: a' mestergerenda — egyik szobában sem hibázott 's ennek hézagai telve voltak fonallal, gyertyákkal 's szapannal.

Ugyan e' szellemet tanusítá a' butorzat is, mert az egész háznál nem lehetett egy pamlagot, vagy támlásszéket találni. — Tölgy asztalok, magosan fellevezt 's czifra váncosokkal telt nyoszolyák, nagy festett ládák, lóczák 's egyszerű tölgyszékek, ez volt minden.

Ezt lehetett látni a' tágos épületben, melyet az öreg bányabirtokos minden tekintet nélkül összhangzásra és egyenmértékre több házából összetoldatott.

Szakácsnak, vagy főzőnének hire sem volt. Mig az öreg bábá — a' mi oláhul annyit tesz mint e' magyar kitétel nagyasszony, — mig az öreg bába élt, ő kormányozta és vezette a' házat, leányai 's unokái sütöttek, főztek, szöttek, fontak 's mostak, mindennek a' családból kellett kitelni. Mióta meghalt, e' hivatalt mindig a' család legidősb némbere vette át.

Birtoka tőkepénzein 's bányáin kívül terjedt kasszállókból, erdőkből 's az említett háztömegből állt.

Mi birta az öreg patriarchát arra, hogy a' fiatalság e' gyűlésében részt vegyen — mert az öreg úr hatvan évet még fiatal kornak tartott — később saját szavaiból megtudandjuk, most folytassuk szemlénket.

A' többi lóczákon vegyűlten ültek számos vidéki és távolabbi vendégek, kiknek részletes leírásával nincs különös okunk magunkat fárasztani. Ezek a' többnyire hallgató, olykor zajongó 's bölcs egyéni nézeteiket csak szomszédaiknak felfödöző többségből álltak.

Az oltárral szemközti karzaton is voltak néhányan oláhos öltözetben, kik meredt szemekkel 's kábult vonásokkal bámultak a' sokaságra alá.

Miután így a' személyzettel 's nézőséggel megismerkedtünk, lépünk a' szónoklatok küzdhomokjára.

Barbucz, a' ragyás ügyvéd volt első, ki felemel-

kedett üléséből 's miután szakállát darabig simogatta 's szemeit felsőségi tekintettel jártatá körül, megkezdé szónoklatát.

Azonnal észre lehetett venni, mikép minden törekedése az, hogy hallgatóságára hasson.

Előadta röviden 's inkább éles, mint kellemes hangon a' pozsonyi országgyűlésnek maga tartását a' francia februáriusi forradalom után.

Barbucz jól ismerte embereit, azért épen a' rövidség 's a' makacs pálczatörés mások fölött — okozta, hogy e' népnek többségére beszéde annál kevesebbé hibázta el hatását, mennyivel inkább természetében van a' miveletlen elmének, az illy mérész elítélést mások fölött — bölcsességnek tartani.

Barbucz megfejtette, hogy a' pozsonyi országgyűlés egészen aristocratiai, mondá miként minden tagja nemes 's azért eltelve várnájának előítéleteivel. Utána tévé, hogy a' nemesség — mint ilyen — mind a' két testvérhazában magyar 's azért tőle nem lehet egyebet várni, mint a' magyar érdekek pártolását.

Miután ezt a' hallgatóság némileg megértette, Barbucz úr szeme szöktében megtámadta Kossuth Lajost. Mondá, hogy tulment az alkotmányosság határain, élre állított mindent 's hogy most nincsen egyéb törekvése mint Magyarországot és Erdélyt egyesítvén — azokat az osztrák birodalomtól elszakítani.

„Külön ministerium, külön pénzügy, külön hadsereg!“ szolt: „mi ez egyéb mint külön ország? mellyben a' király csak pictus masculus.“ — Hoszasan fejtegeté, mikép minden nemzetiségek közt az román fog legtöbbet veszteni, mert álmodni sem lehet, hogy e' büszke urak román ministert válasszanak magok közé, vagy csak a' főhivatalokban is a' románok képviselve legyenek.

Beszéde e' fordulatának szövegében, harsány hangon kiáltott fel: „Ime uraim, kevesen vagyunk itt 's még is e' gyűlésünkben vannak férfiak — kik ma ministerek, nádorok és országbírák lehetnének! — De ki ismer bennünket!“

„Itthon, saját földünkön elegen vagyunk — mert ezen ország egészen a' miénk — de ha az unio sikerül, minden erőködésünk és képességünk daczára, nem fogunk utat törhetni magunknak azon fényes állásra, melly minket illet — mint tulnyomó számot.“

„Hányan leszünk képesek amaz azziai, miveletlen magyar nyelven vívni jogaink mellett, mióta nyelvünket — értem — ősi nyelvünket a' rómaid vagy latint — kiküszöbölték az ország teremeiből.“

„Igaz,“ kiáltott fel Bohucz Silimon: „eddig a' mi nyelvünkön beszéltek, a' román az egész világ ura volt! Azért ezeket a' magyarokat ki kell kergetni 's ha nem akarnak menni vesszenek egyről egyig!“

Evvel Silimon úr kezeivel a' hallgatóság nem csekély mulatságára a' több nemű kivégzési módokat, mint akasztás, lefejezés, nyársba vonás, agyonlövés félreismerhetlenül utánozta.

E' gymnasticai gyakorlat bevégezése után — Silimon úr verejtékkal lepetve visszaereszkedett ülésébe.

„Kicsoda az a' Kossuth Lajos?“ kiáltott fel ama fiatal tanuló, ki olly szerencsétlen eredménnyel szónokolt Enyeden 's több helyeken.

„Egy ujságíró, ki már be is volt csukva 's kit a' felséges császár kegyelme szabadított ki és most hálából felakarja forgatni az országot.“

„Tá cse si fá cse, azt mondja az oláh,“ szólt az esperes felkelve, „tá cse azt teszi, hogy a' mig Pozsonyban sok bolondságot összebeszélnek a' nemesurak, addig mi féken tartjuk nyelvünket, fá cse pedig azt jelenti, hogy mig a' magyar urak kiabálnak és hetvenkednek, addig mi titkon egyesülünk.“

„Helyes, — helyes!“ kiáltottak sokán.

Most egy borzos öreg oláh kelt fel. „Késő lesz akkor szólt: főtisztelendő uram, addig kell után látni mig észre nem veszik az urak mit akarunk. Van itt elég kastély parintye! Mindjárt itt közel Gáld, alig ér nekem vállig a' gróf a' ki birja, egyedül sétál a' szép kastélyban, pedig huszan is elférnénk benne.“

„Nesze neked gyűlés!“ sugta Kolombán barát-

jának „ezekkel a' tökfílkókkal nem alkotunk daco-romaniát.“

„Hagyjuk ezt most uraim,“ kiáltott fel Barbucz: kit az értelen közbeszólások boszantottak: „Majd eljö ideje a' foglalásoknak ha reákényszerítnek.“

„Majd?“ kiáltott Bohucz Silimon felvetvén ajkait 's kidülyesztvén szemeit: „majd! 's mikor? Akkor midőn már sereget gyűjtöttek és ellenállhatnak a' magyarok vitéz népünknek, nem jó lesz uraim, nem kell halasztani a' dolgot. Ha néhány százra ezen urak közül huszonötöt nem veretünk 's néhány tábla földet velők meg nem szántatunk, fel sem vesznek bennünket.“

„Függeni kell a' zsarnokoknak, hogy a' varják ássák ki szemeiket!“ kiáltott fel a' bányabirtokos, kivel az uton találkoztunk 's ki most tökéletesen részeg volt.

„Akkor lesz ám ez dicső ország,“ mond egy szikár fiatal kaputos úr, ki még eddig nem szólott: „ha egész Erdély a' mi népünké lesz, ha Kolozsvár, Brassó, Szeben román grófokkal és bárókkal telik meg! — ha például a' mi derék elnökünk Barbucz úr hercegi minőségben Erdélyország gubernatora leend.“

„Proconsul!“ igazíták őt ki többen.

„Minő egészen másként fog hangzani,“ szólt Bohucz Silimon állásba tévén magát: „Ő excellentiája,

Ö Barbucz Pantaleimon úr, vagy pedig Ö Eminentiája cardinalis Opré Lupucz úr, minő különbség ez és Eszterházy, Teleky vagy Kopácsi!“ —

„Ö Excellentiája Bohucz Silimon úr,“ kiáltott fel egy néző — röhögve a' karzaton.

Ugy látszik, hogy Bohucz igen nehezen vette a' tréfát. Kimondhatlan fensőséggel fordult a' karzat felé 's rendítő hangon kiáltott: „Tács! — én soha sem vágytam hivatalra, — de ha nemzetem bizodalma arra érdemesnek tart, nem leendek követelő, egy kis fő ispánsággal is megelégszem.“

„Ki beszél itt főispánokról, nádorokról, országbirákról?“ szólt a' sovány clericus. „Consul, proconsul, praefectus, ez kell nekünk.“

„Censor, praetor, furcifer!“ kiáltott fel Bohucz Silimon.

„Hallgasson Ön,“ rikkantott rá Barbucz haraggal: „ha még a' furcifert is hivatalnak tartja!“

„Bocsánatot kérek,“ felelt Silimon rögtön és méltósággal: „azt gondolja Ön, hogy nem vagyok jártas atyáink történeteiben 's hogy nem tudom mi egy imperator, caesar, dictator vagy paniperda?“

Bohucz Silimon olly tűzbe jött, mikép ha Barbucz urnak haragos tekintete 's a' rémitő zaj melly szavait kísérte — őt nem akadályozza, a' hallgatóságot olly római hivatalokkal ismertetendé meg, mellyekről eddig legtávolabb eszméje sem volt.

„Az ezredeket legióknak fogjuk nevezni,” mond az esperes mellett ülő egyházi férfiú, „zászlók helyett római sasok leendnek — mint Julius Caesar idejében.”

„Maradjunk a' császári zászlók mellett,” szólt egy fiatal határőr altiszt, hirtelen felkelvén és állásba tévén magát: „azon is sas van még pedig két fejű! Nem külön országról van itt szó uraim, mint Pozsonyban, ne bukjunk azon hibába mellyet a' büszke magyar urakban kárhoztatunk, mi hivek maradunk a' császárhoz, tőle várunk mindent.”

„Fertátye!” mond az öreg 94 éves bányabirtokos szomszédjának, „nem jól megy a' dolog: örülök, hogy ide jöttem ezt a' bolond népet hallgatni, most már tudom merre jár eszük. Mindennemet Fejérvárra vitetem a' várba 's az első puskaszóra magam is oda költözöm. De hiszen belőlem nem csinálnak vénségemre gyujtogatót! Azt gondolja ez a' szamar nép — hogy a' császár majd a' maga lelkire veszi minden gonoszságukat, nó hiszen azt várják.”

„Igaza van öreg úr, magam is oda hordozkodom,” suttogta a' másik: „de csak hallgassunk, még szép dolgok kerülnek majd itt elő.”

„Erdélyben három natio volt eddig,” szólt egy vaskos bányász: „mi leszünk a' negyedik natio. Ne menjünk egyelőre tovább, elég ennyi nekünk.”

„Evvél jól nem lakunk,” mond az öreg Bater-

nán, simogatván nyírott bajuszát, „ennél egy tál tejes málékása is jobb volna.“

Az öreg úr mind ezt és sok egyebet, csak igen jámbor tekintetű szomszédjának susogta.

„Negyedik natio!“ szolt most a lelkszek egyike: „azt teszi, hogy mi is a' három nemzet sorába emelkedünk, de ennek ugy kell történni — hogy az arányosság megmaradjon 's számunkhoz illő tekintet legyen reánk.“

„Mit ér az uraság föld nélkül,“ mond Bohucz Silimon felkelve újra: „de az nem baj — van föld elég — csak el kell venni. Ott az egész Maros mente, hát még a' szász föld!“

„Istenért uraim!“ kiáltott fel az esperes, „egy hangot sem a' szászok ellen! azok ő felségének leg-hivebb jobbágjai.“

„Hogyan,“ lármáztak többen, „no hiszen csak az kellene, hogy nekik hagyjuk a' sok szép földet! hiszen épen ők birják javát az országnak.“

„Megbocsássanak Önök,“ kiáltott fel Barbucz hirtelen: „ha kénytelen vagyok félbeszakítani Önöket, — a' derék szász nemzet velünk tart, meg ne osszuk erőnket! Azután jónak látnám ha e' sok üres szócsere helyett komolyabb tanácskozáshoz fognánk.“

„Értem,“ mond Silimon felkelve: „bölcsen van — én is épen azt gondoltam, számból vette ki a' szót ügyvéd úr. A' derék szász nemzet velünk tart,

kiverjük együtt a' magyarokat, aztán ha az ördög azokat elvitte, majd akkor a' szászokkal — —“

„Helyes!“ kiáltott közbe hirtelen Barbucz, „akkor a' szász atyafiakkal barátságban és testvériségben fogunk élni.“

„Ugy van,“ mond Silimon a' legnagyobb testvériségben, „mint Abel Kainnal, akartam mondani Jakóbbal.“

„Bohucz úr!“ riasztott reá Barbucz méltósággal: „csak az időt vesztegetjük, Ön nem értett engemet — pedig igen elhatározottan szoltam. — Ugy látszik a' római történeteket épen úgy összezavarja, mint az ó testamentomot — gondolatjai igen bölcssek — de nem értek jól meg.“

„Kövesse meg magát ügyvéd úr,“ kiáltott Silimon haraggal: „Én senkitől sem fogadok el lezkezéseket, gondolataim pedig nagyon megérttek mindig.“

„Uraim,“ szolt az esperes, összetévéen kezeit, békítőleg: „nagyon eltértünk a' tárgytól.“

„Én a' tárgy mellett maradtam,“ kiáltott Silimon.

„Ön tulment azon,“ riasztott reá Barbucz.

„Helyes, igaza van Barbucz urnak,“ szoltak többen. — „Ki vele!“ kiáltott egy szerfelett vékony hang a' karzaton.

„Vivat a' szászok!“ ordidottak néhányan.

„Nem adjuk nekik a' sok szép földet,“ lármáztak mások.

„Uraim,“ mond Kolombán a' nélkül, hogy felkelne helyéről: „Önök a' mint látom már teljes foglalásban vannak, holott még semmi ok nincsen reá, tartok tőle, hogy körmükre vernek urasátoknak, mi előtt még azokat kinyujtották.“

„Majd meglátjuk,“ zajongtak sokan.

„Tácse si fécse,“ mond az esperes!

„Czine mintye,“ fejezte be Silimon úr.

„Ha Meggyes, Brassó, Szeben, Szászváros a' szászoké — mi marad nekünk?“ visitottak mások.

„Elég uraim, bőven elég marad! csak a' többi legyen egyszer a' miénk,“ kiáltott e' zsinat közbe Barbucz indulatosan.

„Imhol collega úr,“ mond Kolombán komolyan, „hová fognak vezetni a' gyűlések 's az illy tárgyak érintése.“

„Ön azt hiszem,“ felelt rögtön Barbucz: „szeretné ha semmi nemü gyűlést sem tartanánk 's behunyt szemmel néznők 's hallgatnánk rá, mit a' három színű urak titkon sűtnék és főznek Kolozsváron.“

„Beszéljék ki Önök magokat mint illő,“ viszonzá hidegen Kolombán: „ha kitárták egész bölcsességüket, akkor én is megmondom véleményemet, akár fog önöknek tetszeni akár nem.“

„Barbucz úrnak igaza van,“ kiáltottak sokan, „mi Barbucz urral tartunk, ő a' mi atyánk.“

„Szóljon az áruló, a' magyarok szolgája, a' császár ellensége, halljuk, halljuk,“ kiáltoztak huszan harminczan.

E' lármára Kolombán nyugodtan felkölt, bátor és kihívó tekintetét köröztette a' gyülekezeten, aztán férfias hangon 's a' legcsinosabb oláh nyelvén szólt: „Eddig Barbucz ügyvéd úr beszédén kívül egyebet üres zajongásnál nem hallottam. E' beszéd az egyedül, melyre felelni fogok, ha csak ugyan akarják Önök hallgatni a' mit mondok, eddig azért nem szóltam, mivel többek nyilatkozatát akartam bevárni.“

„A' magyarországi gyűlés Pozsonyban, mikép azt mindenki tudhatja — a' ki tudni akarja — mindent megadott a' népnek, a' mit ez józanul kívánhat.“

„Azt az erdélyi országgyűlés is megadhatja 's meg is fogja adni,“ szakítá őt Barbucz dühösen félbe: „mert tudják ezen jó urak, hogy körmükre égett a' gyertya 's nyakuk körül jár a' kés, azért nem kell unio, nem akarok semmit köszönni a' magyaroknak.“

„No hiszen láttuk,“ szólt Morván Lukács: „minő gyönyörű gyümölcsöt érlelt ki az 1847^{ki} szebeni országgyűlés, hogy a' szent isten szárasza meg azok hátán — azt az özön előtti urbariumot — a' kik gyártották.“

„Követem Önt,” mond az esperes: „más volt akkor 's más leend ha mi képezzük a' többséget.”

„Én, sokáig hallgattam, joggal követelhetem, hogy Önök is kihalgassanak 's félbe ne szakítsák minden szavamat,” kiáltott fel Kolombán szigorú hangon. — „A' nép mindent megnyert, — a' Moldvából 's Oláhországból kikergetett proféták el nem fogják velünk hitetni, hogy mind ez nem a' magyar nemességtől jő, ezt Önök legfeljebb azon néppel fogják elhitethetni mellynek számára — vannak Önök közt — kik végeredményben akasztófát szántak.”

„Ezen engedmény tény, mi fog Erdélyben történni, az a' jövő rejtélyei közé tartozik, a' mi Magyarországon történt már való 's köztudomású dolog.”

„Mi kár van tehát abban ha Magyarországgal egyesülünk, talán, hogy népünk azonnal 's tényleg szabadföldet kap 's Europa egyik legnagyobb 's leggazdagabb országának jogaiban és szabad intézményeiben osztozik?”

„Nem kell nekem magyar kegyelem!” kiáltott mérgesen Barbucz. „Mi többen vagyunk! — Európában tíz millio román él.”

„Ön újra félbe szakított,” folytatá Kolombán feddő hangon: — „Önök mindig csak a' számot említik, hát sáskák és poloskák vagyunk e mi — hogy jobbat nagy számunknál nem tudunk felhozni? Erre

a' magyar azt feleli Önöknek, hogy az oroszlán csak egyet nemz, de oroszánt.“ —

„Magyarországban sok román van,“ veté közbe a' rőt haju Morár Todor: „ki az unio mellett szól áruló.“

„Hallgasson Ön,“ kiáltott fel Kolombán szikrázó szemeit szegezvén a' szólóra. „Ön és többen sokkal inkább megérdemlik az áruló nevet mint én.“

„Mi árulók!“ kiáltottak minden oldalról, „ki meri ezt mondani?“

„Én uraim,“ felelt Kolombán: „én merem mondani 's bebizonyítani tisztábban a' napfénynél.“

„Ez szemtelenség! — árulás! — ki vele! — üssétek le! —“

„Ah Ön az uram,“ szólt Kolombán hidegen, egy vaskos oláhhoz intézvén szavait, ki leginkább ordított: — „Ön ama szürke köczében, ki engem le akar üttetni? — Bottal nem szokták az igazat megczáfolni, — én szintolly román vagyok mint Önök, de megtanultam a' két testvér haza dicsőségére büszke lenni! — A' román nemzet részt vett magyarhon minden harcaiban, elég drága, meleg vére folyt el a' hazáért, mikép a' hős magyar nemzet kardjával vivta azt ki, ugy a' román vérével 's ve-rejtkével vásárolta meg a' szent és szép jogot imádni e' hazát, mellynek hantja őseinek porát földi.“

„Uraim én szeretem Magyarországot és Erdélyt-“

— mert azt hiszem, hogy e' haza mindnyájunké. — Nem bírok ama szolgálai aljassággal és gyávasággal nem merui követelni a' jogot, — osztózni honszeretben — osztózni dicsőségben a' két haza bármely fiával! — Ha Önök megtagadják magoktól e' jogot, ha csak a' görhöz szorul hazaszeretettük, melyet lábaik taposnak — 's nem terjedt ki az egészre, akkor bevallották semlegességüket magyarhon történeteinek fénylapjaiban.“

„A' magyar engedékenyebb mint Önök! Mi tagadás uraim, hódított nép valánk, a' romaiak alatt rabszolgák, a' magyarok uralma alatt hadi foglyok — ama sötét századok szellemében. — Mit tett a' magyar nemzetiségünk leölésére? Semmit uraim, azon nyelven beszélünk most is, mellyen őseink szóltak, sőt kimiveltük azt; ruházatunk ugyan az, melyet eleink viseltek 's Önök még is azt akarnák a' néppel elhítni, hogy a' magyar, ki nyolcz száz éven tul nem bántatta nemzeti szellemünket és szokásainkat 's a' ki legujabban magyarhon szabad polgáraivá keresztelt fel, esküdt ellenségünk! — Önök azt hiszik, hogy mindenütt ott voltak, hol a' magyar vére folyt honáért és szabadságáért, 's igazuk van: ezt egy magyar sem tagadja 's örül ha a' nagy és szép országot Ádriától a' Kárpátokig magunkénak valljuk. És okosan fogjuk tenni uraim! merném tanácsolni oláhországi 's moldvai vendéginknek, hogy

bazájuk történeteiben kissé bővebb ismereteket szerezzenek magoknak, akkor tudni fogják, hogy saját nemzetiségünk fénylapjai magyarhon történeteiből nyerték a' legmelegebb sugarakat 's hogy annak fenmaradását Moldvában és Oláhországban leginkább köszönhetjük a' magyar befolyásának."

"Ha ezen ország a' miénk is, **mi** kik velek véreztünk, csatáikban vívtunk, kik egy Hunyady Jánost, egy Mátyás királyt, a' legnagyobbat ki valaha Magyar trónon ült adtunk nekik, önkényt elálljunk jogunktól azon országra, tágos határral 's mérhetlen kincseivel — melly szintugy érlelt és táplált bennünket, melly szülött földünk — miként az övék?"

"Hogyan testvéreim románok! azt akarjátok e, hogy mint az ürge az áradásban egy zsombékra szoruljunk, hogy urak legyünk mint a' bagoly fészében? Mit érnek amaz üres phrasisok, mellyekkel Önök teli szedik ajkaikat, ha gyávákká akarnak tenni bennünket 's összeszorítani egy ürgehalomra! — tehát saját hiúságuk kielégítésére oda akarják e Önök vetni a' német kormánynak azon országot, mellyet atyáik vére áztatott 's mellynek csataterein őseik hamva nyugszik?"

"Románok e Önök? szégyen és gyalázat! ha az agg Romának történetit csmernék, tudniok kellene mennyi különböző nemzetiséget ajándékozott meg Róma polgári joggal, 's tudnák — mikép ezek

legutósóbbika igényt tartott a' világuraságra 's büszke volt a' római névre. Nem ült e' egy spanyol, german a' római trónon? és mi, gyáva utódok, e' földön, melly egykor mindenestől a' rómaiaké volt, pár nyomoru főispánságért 's néhány korhadt kastélyért — a' nagy Magyarország egy szögletébe akarunk szorulni, hogy szemetünkről mint a' kakas árva dicsőségünket kukorikoljunk.“

Legtöbben kik e' gyűlésben jelen valának Kolombán beszédének magasztosságát fel nem birták fogni — mások kik őt mint Barbucz 's többen kísérni birták eszméiben, nem akarták őt érteni.

Egyetlenegy volt Kolombán barátján kívül, kire a' férfiu szavai mély hatást tőnek. De ne előzzünk meg semmit.

Kolombán utóbbi szavait valódi fergetege a' zajnak követte. Beszédét mindenki saját korlátolt felfogása, vagy rokon 's ellenszenvei szerint értette vagy gondolta érteni.

Rémitő kiáltozás volt minden oldalról.

„Helyes,“ rikoltottak néhányan, „egész magyarország a' miénk!“

„Nem kell magyar, mi romaiak vagyunk!“

„Az egész világ a' miénk volt.“

„Ámitás, csak ki akar eszünkből forgatni.“

„Mi is ott voltunk mindenütt a' hol a' magyarok!“

„Ha neki van esze nekem is van,“ hangzott a'

sápadt clericus éles szava, „tudom hová czéloz, de belőlem nem csinál magyart.“

„Et documenta damus qua simus origine nati,“ mond Barbucz felvetve ajkait.

Igy folyt a' zaj 's a' sok közbeszólás, mig Kolombán azon szomorú meggyőződésre jutott, hogy szenvedély és ostobaság ellen mit sem ér az okosság.

„Uraim!“ szólt most egy fiatal kaputos, ugyan az kire czéloztunk, mikor az elébb mondtuk, hogy egyre nagy hatást gyakorolt Kolombán. — „Uraim — el ne hirtelenkedjünk a' dolgot, Kolombán urnak lelkes szavai az ügyet más, magasztosb nézetben tüntetik elő.“

„Halljuk!“

„Nem akarjuk hallani!“

„Tács!“

„Majd illy pelyhes állu ficzkó fog bennünket leczkézni.“

„Kolombán beszéljen, miénk az egész világ!“

„Mátyás király oláh ficsor volt mint én, vivat Mátyás király.“

„És az öreg Mósul Hunyady János, az is román volt — vivat!“

„Halljuk Barbucz urat — ő fog felelni.“

„Halljuk a' tisztelendő esperest.“

„Bohucz Silimon úr beszéljen!“ rikantott egy éles hang a' karzaton, mire rémitő kacaj harsogott.

Kolombán az iszonyu zsinat közben leereszkedett ülésébe, szégyen pirja borította nemes vonásait 's látszott minő küzdésben van magával.

Miután a' zaj kissé szünni kezdett, felkölt és kalapját vevén kezébe felkiáltott: „Isten Önökkel uraim! ez bábeli zavar nem tanácskozás! — Megyek, de figyeljenek Önök jól bucsuszavaimra, 1850 elején majd újra beköszönök Önöknél.“

„Áruló!“ ordítottak néhányan.

„Le kell ütni, elad bennünket a' magyaroknak!“ lármáztak mások.

Kolombán keresztbe fonta karjait 's gúnnyal vegyült szigorral szólt:

„Áruló! — mondtam Önöknek, hogy kik az árulók — hon és testvérárulók. Vigyázzanak, ne-hogy lenyugodván vánkosaik közé mint dacorománok, varázsálmaik után — egy szép reggel — mint németek ébredjenek fel. — Elárulják Önök az uralkodó házat és a' nemzetet. Egyedül állok itt 50—60 ember ellen, a' kalap kezemben, lovam nyergelve, nincs mit tartsanak Önök tőlem, azért hallgassanak ki békesen, szoktassák füleiket az igazsághoz, — jós igék azok, mellyeket mondandók 's minden szavamat bizonyítás követendi.“

„Elárulják Önök a' hazát, mert testvért uszítanak testvér ellen, szét akarják darabolni a' nagy-

Magyarországot, hogy a' mi együtt erős és hatalmas, szétszólva legyen gyenge 's az önkény játéka.“

„Elárulják a' nemzetet, mert megfosztják azt magyarhon összes történeteitől és komoly, de dicső visszaemlékezéseitől, hogy egy kis román kerületet képezzenek — mellynek története Horán és Kloskán kezdődik.“

„Elárulják az uralkodó házat, mert a' mit Önök akarnak azt nem a' jámbor császár akarja: sőt félek, hogy épen azok, kik Önöket most fel akarják használni a' császárt magát megfosztják trónjától 's lemondásra fogják bírni. — A' császár a' nép atyja, — atyja pedig egyik fiát a' másakra nem uszítja 's a' felelet terhét — mind azért a' mit tenni akarnak — undorodással fogja viszalökni Önök vállaira.“

„Ha a' császár akarja azt a' mit itt néhány szószólói az oláh nemzetnek említettek, miért nem hívott össze bennünket ő maga? miért nem küldi tábornokait hozzánk? 's miért nem olvassuk az ország egyik szélétől a' másikig a' király nyomtatott parancsát, hogy Ő felségének elhatározott akarata a' magyarok kiirtása, hogy nem kíván egyebet mint azt, hogy az uraságoktól, — tehát önmagától is — mert a' császár nagy birtokos ám — kastélyaikat elvegyük 's mi szálljunk azokba.“

„Hol van az illy parancs, a' rendeletek, a' kezesesség? — ha ilyeneket nem tudunk előmutatni 's

egy császár nevével vakmerőködünk takaródní, midőn a' szenvedélyeket istentelenségekre szabadítjuk, akkor árulók vagyunk a' felség neve és személye ellen. Hogy nevezik Önök azon embert ki szavát sőt esküjét szegi? — ne káramoljanak urak! jusson eszükbe, hogy 14 király esküdött meg magyarhon területi egységére 's önállóságára.“

„Többet mondok: a' király ki illet parancsolna, rossz tanácsadóktól félre van vezettetve, mert ez nem tesz kevesebbet — Önhöz szólok Barbucz ur ki jártas a' világ történeteiben — mint Bertalan éjjét felidézni.“

Barbucz magán kívül volt. „Ön ámitó!“ kiáltott fel dühösen; „mindenen keresztül kasul gázol, — de felelek én cifra szavaira, melyek alá rejti a' jármát a' román nép számára.“

Kolombán megvető tekintettel nyugtatta szemeit a' szóln 's viszonzá: „nem kétkedem, hogy Önnek sikerülni fog magát jobban megértetni a' hallgatósággal, mint azt nekem kell tapasztalnom. Az én szavaimból néhányan világuraságot, mások pusztulást a' magyarokra 's többen a' jó ég tudja mit értettek ki.“

„Isten Önökkel uraim, viszonzlításra 1850^{ben} midőn uraságtok ama fényes kastélyokban fognak lakni 's azon uradalmakat fogják birni, melyekben most a' magyar nemesség lakik. Midőn a' Bánfy csar-

nokban Kolozsvártt a' román proconsul fog lakni 's szerte az országban a' román nyelv fog hangzani a' palotáktól a' gunyhóig. — Reméllem, folytatá össze szorított gúnnnyal: mikép nekem is jutand vendégszerető palotáikban ezüst tálaikról 's arany billi-komaikból egy falat 's egy ital, — viszontlátásra uraim 1850^{ben!}“

Evvel Kolombán feltette kalapját 's barátja Morár Lukácsnak kíséretében kihaladott az egyházból.

A' zsinatot, melly most állt be, hasztalanul törekednének kellőleg előadni. Barbuczt 's az éltesb egyházi férfiakat kivéve — mindenki felkölt.

„Le kell ütni! áruló! a' magyarok kéme! halatlan szemtelenség! fell kell akasztani!“ 's ehhez hasonlók hallatszának borzasztó üvöltések kíséretében. De Kolombánt egyik sem üldözte, minek oka lélektanilag és könnyen megfejtethő. A' vezetők ülve maradtak 's a' nagy készülétek természete, hogy indomra — lökésre várnak — melly jelenben be nem következett.

Söt ellenkező történt, Barbucz harsány hangon kiáltott: „senki sem mozduljon! hadd menjen az áruló! nem akarom, hogy a' magyarok azt mondják, mikép már első gyűlésünkben összevesztünk és vért ontottunk. Csend uraim! jobb ha nincsen köztünk, üljön kiki helyére, én fogok most szólani és felelni mindenre.“

E' pillanatban költ fel azon ifju, kit már egyszer hallánk Kolombán mellett szót emelni.

„Én is távozom,“ szólt hevesen: „Önökből szenvedély beszél, nem akarok részt venni illy tanácskozásban.“ Evvel az egybegyültek gúnykaczájától 's üvöltéseitől kísértetve oda hagyta az egyházat.

„Nincs e még valaki,“ kiáltott kihívó tekintettel egy óriási termetű oláh, „kinek kedve van Kolombán ügyvéd után futni?“

E' közben mindnyájan helyet foglaltak 's halkkal a' zaj megszűnt.

II.

Mikor Kolombán kilépett az egyházból, ennek előtere telve volt néppel, mely a' gyűlés kezdete óta az egész vidékből oda csoportozott.

Kolombánnak 's Morvánnak lovát kézen tartotta egy vaskos oláh suhancz, ama nagy kőszikla koczkák egyike alatt: jelöl, hogy helyes és szabatos utasításokat vön.

A' nép némán és kábultan hallgatott. Ugy látszott mikép az itt egybengyültek terveiről csak igen homályos fogalmai voltak 's a' főszerepvivőket kevéssé ismerte.

Akkor tájban még egy oláhnév sem vált ki a' tömegből, nem volt elesmert vezető, bár számos küldöttek e' félre helyre is eljutottak már. A' zavart — a' nép fogalmaiban nagy részt e' bujtoga-

tók egymással ellenkező beszédei idézték föl, kik bár egy célra törekedtek, különböző okokat és ingereket használtak.

A' nép hallotta a' zajt az egyházban, de nem tudta tulajdonkép miről van szó.

Midőn Kolombán kilépett a' gyűlésből arcza hideg komolysága mellett, legkissebb félelmet, vagy ijedtséget sem árult el: csendesen jött, barátságosan köszönt a' népnek, melly a' vándor notabilitások mind egyikét, ki e' gyűlésben részt vett, érdekei védőjének 's ügye hőséneke tekintette. Így nem kell csudálkoznunk, hogy Kolombánt 's két kísérlőjét éljenezésekkel és hálálkodásokkal fogadta.

Ez fejté meg tehát, hogy Kolombán 's barátja háborítlan érték el lovaikat.

Midőn az ifju hozzájok ért, Morván Lukács kezét nyújtotta neki. — „Üdvözlöm Önt Luczián úr,“ mond bensőséggel 's latinul, „nem vala soha kétségem benne, hogy illy lelkes és mivelt ifju, helyes választást teend 's megismeri a' buzaszemet a' konkoly közt.“

„Mindjárt eléhozom lovamat 's kísérni fogom Önöket,“ szólt Luczián.

.

Midőn az ifju Luczián oda hagyta a' gyűlést 's mindenki helyén ült, Barbucz felkölt üléséből. Vónásai dühösségig ingerültek valának, de legyőzte

felindulását 's darabig némán körütekintvén a' hallgatóság közt — élénken felkiáltott: — „Testvéreim románok! vigyázatok minden szavamra, mert hasznát veenditek azoknak, mikor a' hamis proféták eljönnek 's hálót szönek czifra szavakból — hogy benneteket törbe kerítsenek.“

„Vigyázatok mondom, mert ha mi a' jobbak és a' hivek feltétlenül tartunk az uralkodó házzal 's készek vagyunk parancsára életünket 's vérünket feláldozni, lesznek közöttünk árulók, 's olly fatyugyermekei a' nemzetnek, kik a' magyarok bérében 's általok elszédítetve mindent el fognak követni, hogy a' népnek józan és egészséges felfogását megzavarják.“

Vigyázatok ismétlem! mert elnyomatásunk egyik átka az, hogy a' nemesség, bár minő nemzetiséghez tartozott az előtt, a' kutyabőr átvételével a' magyar érdekekhez pártolt át. Ezen uralkodni vágyó magyar elem kiváltságos helyzetének előnyei által, nyílt tért talált szónoki 's képviselői kiképeztetésére. Mi szegény románok, kik nemzet számba sem jöttünk, fájdalom kevés emberrel birunk — ki az ékesen szólás nagy mesterségét tudná érdekeinkben érővé tenni.“

„A' nyelv 's az emberi hang fratile romani! hatalmas fegyver! — meg kell a' fülnek azt szokni, hogy örvényei közt a' valót az ámitástól megkülönm-

böztesse. Nyilvános életünk nem volt eddig, eljő az idő, mikor százan, ezren — könnyen 's játszva fogtok olly csillámló, de üres beszédekre felelni tudni — minőt most nemzetünk egy elpártolt mostoha fiától hallánk.“

„De azért el ne bizzuk magunkat, korán sem higyük, hogy jámbor ellenséggel van dolgunk. — Nem barátim! ravaszabbat, önzőbbet, dölyfösöbbet a' föld háta nem hord mint e' kényhez és uralkodáshoz szokott nemesség, nem álnokabbat és irigyebbet mint a' magyar elem! — Mindent el fognak ezek követni, hogy szóval, tettel, ármánnyal és cselszövénnyel ellenünk dolgozzanak.“

„Avval gúnyol e' nép, hogy számunkban helyezük főerőnket. Elhiszem ám! nagyon bántja e' jó urakat az a' szám, mert rettegnek tőle, mert ismerik jól az erőt melly e' számban van, 's nem képesek a' jogot megczáfolni mellyett e' szám képvisel.“

„Amitják a' népet avval, hogy az uralkodó háznak ellenére cselekszik, midőn az unio átkától meg akarja óvni Erdélyt. — Hogy a' kormány olly cső ellenében, mint a' minőt a' magyar nemességnek gazdagsága és értelmisége nyújt, legjobb szándékkal sem léphet fel nyíltan, ez világos. — Ki volna azon eszelős hadvezér, ki hadi terveit ellensége táborába megküldené? — Azt mondják, hogy nem tudunk parancsot elémutatni: erre csak azt feleljük bará-

tim: hogy mutassanak ama jó urak tilalmat elő. Olly gyávának tartják e ök a' kormányt, hogy az ne tudná mi történik az országban? Miért nem küldenek bennünket a' nép vezetőit — kik nyiltan, a' nap fénye alatt járunk helyről helyre felvilágosítani a' népet 's buzdítani — hűségre uralkodója iránt — börtörökbe, vagy akasztatnak fel?“ —

„Szeretnének elválasztani a' kormánytól, szeretnék ha gyáván és hitszegően átpártolnánk táborukba. — Miért? azért barátim, mivel igen jó tudják, hogy egyik főerünk épen ezen együtttartás a' kormánnyal, 's mivel nem okoskodó 's feszegető, hanem vak 's buzgó hűségünk a' császár iránt szálla szemekben.“

„Elhiszem azt, hogy nyert ügyök lenne ezen pártütőknek, ha sükerülne nekik üres hajszállhasogatásaikkal 's pattogó álokaikkal bennünket elválasztani a' kormánytól, hogy miután a' gesztenyét kiszedtük számukra a' parázsból — kétszeresen leigázzának.“

„Helyes, ásá, le akarnak igazni! nem hiszünk senkinek! vesszenek a' hamis próféták! Utána! nem mehetett mesze, fel kell akasztani.“

Evvel többen felkeltek 's újra megkezdett a' zsinat, ordítás 's üvöltés. A' legdühösebbek fogait csikorogtatták 's ajkaik körül tajték gyült.

Barbucz látván beszédének hatását, kissé hültebb

vérrel, de kettőzött eréllyel felkiáltott: „Egy tapodtat sem uraim! — épen azt akarják a' magyarok, hogy öljünk, akasszunk, mi előtt szükség. Tele torokkal kiáltanak aztán, hogy Hórák és Kloskák vagyunk: mert ezen emberek nem tudják, hogy nemzetünknek e' hősei a' kormány titkos rendeletéből emeltek fegyvert. Épen kezekre játszanánk, ha így, könnyű szerrel a' lovagiasság szerepét ölthetnék magukra. — Senki sem mozduljon! nem mennek a' világ végire, majd meg kapjuk őket — mikor kell, 's kérdőre vonjuk sáfarkodásukért. — Csendet testvéreim románok, hallgassatok szavaimra mert még be nem végeztem azokat.“

„Avval ámitanak e' magyar fülmilék, hogy a' nép a' nemességnek köszönheti a' szabad földet, az egyenlőséget törvény előtt 's hogy az unio következtében mind ez Erdélyben is életbe fog lépni. — Ha pedig mi vállat vetünk, ha jókor szemet nyitunk arra a' mi közelünkben történik 's készen állunk — testvérgyilkosoknak neveznek 's azt papolják nekünk — hogy isten tudja minő történeti dicsőségről mondunk le.“

„Figyelmeztetem Önöket Kolombán ügyvéd urnak, ezen eszes, de veszedelmes renegátnak szavaira. Nem vettek e' Önök észre a' kigyógomoly közt a' mézes madzagot? — Ó én jól ismerem e' szajkókat uraim 's nagyon tudom hová czéloznak. — “

„Önök hallották minő csalfa érzélgéssel emelte ki, hogy a' román nép jelen volt magyarhon minden csatáiban, hogy az ország története velünk készült 's úgy a' miénk mint a' magyaroké. 'S nem de feltűnt, minő szépen megaranyozta álnok szavait eleinknek a' régi híres rómaiaknak dicsőségével és világluralkodásával?“

„Imé testvéreim a' mézes madzag! imé a' maszlalag elszeditésünkre!“

„Hogyan! hát ezek a' büszke magyarok, kik eddig megtagadtak bennünket 's minden dicsőséget maguknak tulajdonítottak, most már elbolondításunkra elismerik, hogy mi is ott voltunk mindenütt? Hát e' dölyfös zsarnokok, kik Hunyady Jánost, Zsigmond király fiának kürtölik, most egyszerre mikor tőlünk félni kezdenek és nagy számunkra — melyről olly megvetőleg beszélnek — rászorulnak, azt állítják, hogy magyarhon legdicsőbb fia 's annak örököse a' legnagyobb magyar király románok voltak?“

„Oh uraim e' háló könnyen észrevehető: bárdolatlannak tart bennünket e' nép, de illy bután még nem hagyjuk magunket törbe keritetni.“

„Igaz el nem ámit bennünket! — hadd fusson, majd megkapjuk és nyársba vonjuk: — éljen Barbucz ur, ő a' mi atyánk! — éljen Bohucz Silimon ő excellentiája!“ kiáltott a' már kétszer hallott

éles hang a' karzatón, — mit valóságos vihara a' röhögésnek követett.

Bohucz Silimon felkölt és méltósággal meghajtottla magát, mit ujjabb kitörése a' kaczajnak fogadott.

„Csendet uraim!“ kiáltott fel Barbucz szigoru hangon. „Komoly órák ezek! 's még sok könnyek állnak előttünk — mig szivünk kitágulhat 's az örömmosolya 's vidám tréfák szólhatnak ajkainkra. — Én uraim román vagyok, fia e' nemzetemnek, barátja minden románnak, — Kolombán úr pedig nem egyéb, mint egy azon ármányos kémek közül, kik a' magyar nemesség bérében állnak, ezek azok kik megtagadják a' román nemzetet és a' magyar történet dicsőségébe 's a' magyar honszeretet köpenyébe burkolva, hamvat szórnak szemeink közé. Nem a' galamb e' columba az olajággal, vigaszul a' bárkában hanyattaknak! a' holló ez száraz ággal orrában — jelélül az árnak, melly minden felől környez bennünket.“

„Mit fecsegnek ezek nekünk a' magyar hazafiságról, 's a' magyar név dicsőségéről? miért ámitanak bennünket egy nagy magyarországgal, melly nem a' miénk 's mellynek teherhordói voltunk mindig.“

„Tartsák meg és süssék meg országukat! mit érünk a' palotával mellynek hideg küszöbén állunk! — a' kis szalma gunyhó meleg tüzzel keblében — többet ér ennél.“

„Azt hiszik ezen urak, hogy egyedül vannak abban a' nagy országban? majd ha a' tótok, németek példánkat követik 's elválnak tőlük — meglátjuk mi marad nekik!“

„Kell is nekünk története, van nekünk szebb, régibb, dicsőbb eleinké — a' rómaiaké! — és mit érünk evvel is! még egy tál mamaligát sem hozott a' konyhára: — jobb nekünk a' fészek melly a' miénk, hol mi vagyunk az urak. — Legyen csak Erdély a' mi birtokunkban, ez magában felér egy kis királysággal, van ennél kisebb is németországban elég: lesz aranyunk, vasunk, erdők, rétünk, borunk, vizünk, savunk, kenyerünk — mi kell egyébb? — nem vagyunk mi büszke nép, ugy e' testvéreim románok — megelégszünk mi ennyivel is?“

„Ásá!“ kiáltottak az oláhok, — egy kettő nevetett, néhányan össze visza lármáztak: „elég ez szegény legénynek, — nem kell nekünk több, — tartsák meg magoknak a' nagy országot! éljen Barbucz ur.“

„De uraim,“ folytatá Barbucz: „ha e' szép ország a' miénk, van még elég jó szomszédunk, becsületes szerezny oláh nép: Bukovina, Oláhország, Moldva, Magyarország leggazdagabb része a' bánát, — leszünk egy kis jámbor társaság együtt — valami tíz millio — ha isten segít.“

„Aztán csak ember kell, nem hamar ijedünk

meg árnyunktól: lesz ország, nagy és hatalmas és lesz dicső történet — mely nem szorul idegen tollakra! — A' felséges uralkodó ház velünk lesz, ne tartsatok semmitől, segíteni fog bennünket: mert neki is jobb ám tíz millio — mint más fél millio román.“

„Azért uraim vigyázzunk, utoljára mondom, ne hagyjuk elámitatni magunkat. Mi, akár miként fordul a' koczka, a' felséges czászárral tartunk, felkelünk utólsó emberig 's el nem hagyjuk e' maroknyi magyarságtól magunkat itt Erdélyben nyomatni: addig álljunk résen, míg egész Magyarország nem lép nyakunkra, hogy egy úr helyett — tíz urunk legyen.“

Leirhatlan a' hatás, melyet Barbucznak jól kiszámított beszéde ezen emberekre gyakorlott, minden szava közelebb járt hallgatóságának elme terjedéséhez mint Kolombánnak szónoklata, melyet e' nép többsége mint valami fényes varázsképet bámulva hallotta — de nem értette.

Barbucz leült 's körüle újra zaj kerekedett — míg egyszerre azon ifju költ fel, ki Enyeden 's több helyeken olly porul járt volt. Felborzolta haját 's megigazitván inggallérját élénk hangon felkiáltott:

„Üdvözlöm Önt Barbucz úr 's hálát mondok beszédecért, melynek erős szavaitól ködként eloszlott Kolombán ur ámitása! Ollyan volt ez, mint a' nap-

fény, — szövetneke az ész és igazságnak! — kevés maradt hátra mit e' hatalmas szónoklat után mondhatnék — de szükséges egy tárgyat jobban felvilágosítani Önök előtt.“

„A' magyarok 's a' magyar érdekek szolgái, mindig ugyan azon egy eszmét pörölyözik előttünk a' siketítésig, hogy a' nép a' szabad földet a' magyar országgyűlésnek 's a' nemességnek köszönheti. — Sült hazugság, szemtelen hetvenkedés uraim!“

„A' császár az egész országot nekünk akarja adni, nem csak azt a' kis föld fillengeket, mellyeket végre eddig csak birtunk, ha sok pálinka árával nem tartoztunk a' zsidónak. — A' kormány igen jól tudja, hogy a' román mindig hive volt az uralkodóháznak, nem a' magyar királynak, hírét sem hallá senki ennek köztünk, a' mi népünk csak az Imperatut ismeri, mig az a' sok beszédü, czifra mentés magyar nemesség akár hányszor pártot ütött, ha kissé megnyirbálták a' mivel igen is nagy mértékben birt, szabadságát 's azokat a' sok szép kiváltságokat, mellyek mellett mi olly gyakran fázunk 's árva népünket olly sokszor kiporozták. Oh a' kormány jól tudja ezt. — Igaz, nem tagadjuk, adtak szabad földet a' népnek igen savanyu képpel szegények! De miért — testvéreim románok? azért, hogy kiszurják szemünket 's megakadályozzák a' mit

a' császár akar, hogy az egész ország a' mi-
énk legyen.“

„Könnyü akkor a' konczt oda vetni az ebnek,
mikor a' velöt felfaltuk 's a' hust lerágtuk róla.
Könnyü a' száraz kenyérhajat oda lökni, mikor az
ebédet mentjük meg vele: — azt hiszik ezen okos
urak, hogy ama pár lánczfölddel megmenthetik a'
terjedt nemesi jószágokat osztálytól — ugy e test-
véreim románok: pompás egy nagylelkűség! ennyi
még tőlünk is telni fog számukra, ha egyszer mi
leszünk az urak.“

„Nem adunk egy fillenget sem,“ kiáltott egy
hang.

„Mit nyer a' nép a' magyar országgyűlés e' suj-
tásos ajándokával?“ folytatá az ifju: — „semmit!
ha a' dézmát eltörlik, akkor lesz egy kis nyereség,
a' dézma — ennyi és nem több. A' föld most is
a' miénk, ha nem az enyim, másé: Mindig csak
földmivelő használja és adózik róla. Ha a' magyar
felül kerekedik még többet fogunk adózni 's kato-
naskodunk mind eddig. — Ha azt hiszitek testvé-
reim, hogy nem fog a' nép dologra járni, csalód-
tok. Est modus in rebus: nálók a' pénz, nálók a'
kincs, ők az urak, ők parancsolnak: jön pár roszt év,
sok eső, vagy szárazság, rájuk szorulunk 's ne féljete-
kapunk tőlök pénzt, segedelmet, de kidüljed a' sze-
münk az uzsorára, mellyet érte kívánnak: jusson

eszetekbe 1817 — mikor éhen haltunk mint a' legyek 's 80 forintot is fizettünk egy véka máléért, hogy még tudnék nektek pár uraságot megnevezni, ki e' mái napig egész szilvatermésünket elszedi ama régi adósság fejében. — Szegények vagyunk, nincsen pénzünk, mit fogunk tenni? kamat fejében dolgozunk 's néhány év múlva ott leszünk a' hol voltunk. Ha most két három napot izzadunk egy héten, dolgozunk akkor négyet, ötöt, hogy sirva nézünk a' szabad földre.“

„Nem dolgozunk semmit — ha mind megdöglenek is,“ ordítottak mindnyájan.

„Én is azt mondom,“ folytatá a' szónok: „de hogy ez úgy legyen — meg kell minden erőnkől az uniot gátolni. — Aztán azt hiszitek e ti, hogy a' nemesség ingyen adta azt a' földet nekünk? No hiszen jól ismeritek őket! — adta biz azt pénzért, és maga fogja szabni árát. — Azt mondják, hogy az állomány fizeti nem a' nép, mintha bizony nem tudnók, hogy az ország pénztára a' mi pungánkból telik.“

„Micsoda esztelen beszéd az, mire ama surculus satane — Kolombán ügyvéd czélzott: hogy nem fogunk mindnyájan kastélyokban lakni, ezüst talakból enni 's jó bort inni. — Ha egyszer a' miénk az ország, egy igaz leend: az t. i., hogy bárki lakék a' kastélyokban román lesz, — testvérünk 's

nem ellenségünk. — Van föld elég, erdő, rét elég, telik abból mind egyikünknek annyi, hogy úr lehet a' magáéban, ha szalma fődél alatt lakik is: a' szabad ember mindig úr — ha daróczot visel, vagy kaputot mindegy — akkor pedig szabadok leszünk.“

„Nem kell unio, le az unioval mind halálig! — románok fognak a' kastélyokban lakni, nekünk is jut elég,“ kiabáltak össze vissza.

„Szépen vagyunk barátom!“ mond az öreg Baternán szomszédjának: „egy hét mulva mindenem Károlyfejérváron lesz, aztán hadd járják a' bolondját, — a' föld megmarad, legfeljebb házamat rombolják le, — ismerem e' népet, maradjon közte a' kinek tetszik, én megyek jókor — mig az ár el nem lep.“

Az ifju beszéde után bár igen sokan és sokat beszéltek, a' tanácskozás jellemzőbb érdekét elvesztette, szükséges azonban megemlítenünk, hogy már e' conventiculum alkalmával rebesgetve lönek azon pontok, melyek később a' balázsfalvi gyűlésen határozattá váltak.

Barbucz aligha mindent közlött ezen emberekkel: talán meghittjei közt nyiltabban fejezte volna ki magát, de annyi még is a' gyűlés néhány értelmesbei előtt világos lön: hogy ezen ember egyike az oláh propaganda legerélyesebb eszközeinek 's egyenes összeköttetésben van az oláhországi, sőt a' párisi oláhcomiték dacoromán terveivel.

Kolombán a' legértelmesbek egyike az oláhok közt — tudományosan mivelt férfin volt. Ő Barbuczot mindig szemmel tartotta, mert elejétől fogva átlátta mennyi rosztat tehet e' dicsvágyó 's haszonleső ember. Már ezen első, legalább észrevehetőleg első gyűlésbeni felléptének egész vethosszát kitudta Kolombán számítani: távol attól megvetni őt, jól fel bírta fogni az oláh propaganda ezen erőyes eszközének hatását a' miveletlen kedélyekre.

Mi előtt azonban tovább mennénk a' növekedő arányban bonyolodó események szövegében, nem akarjuk ezen epizodot csonkán 's befejezetlenül hagyni, azért említjük: hogy a' tanácskozás az egyszerű faegyházban késő éjfélig tartott. — Más napra Barbucz ügyvéd többek kíséretében — az egész vidéket összejárta 's jól kiszámított 's ígértteljes szavai mindenütt fogékony kedélyekre találtak. Azon hitben hagyá el végre e' völgyeket, hogy a' nép mindenre kész, csak avatott 's ügyes vezérei legyenek.

Buda-Pest távolról.

Sok történt azon óráig, midőn eseményeink fonalát feljogjuk ujra 's azoknak színhelye változik.

Az erdélyi országgyűlés megnyílt, az unio kimondatott minden ármányok daczára 's az erről alkotott törvény szentesítve lön. Egygyé vált a' két testvér hon — szüz és nemes házasságban; a' két ország, melly az osztrák kormány alatt egymástól megszakadt — egy volt ujra, oda forrt a' kevély szögletbástya a' nagy országos építményhez, ama völgyek és bérczek, honnan a' Tökölyek, Rákóczyak, Bethlenek, Bocskaiak, Báthoryak sergei jöttek ki a' nagy Magyarország szabadságának védelmére.

Az egykor olly kedélyes és vidám Kolozsvár fel volt ékesítve mint az ifju ara. Épületei homlokán száz még száz zászló lobogott, játéka a' közeli bérczek füszeres szellőinek.

Egy szép öreg férfit, Teleky Józsefet — egész fellege a' zászlóknak övedzett, és éljenező nép kísérte a' Bánfy csarnokig. — Nemzeti ünnepély volt ez, általános, nagyszerű 's villanyos. A' nép örült, — örömkönnyeket láttál, még a' kétkedő keble is felmelegedett 's a' legsötétebb szem üvegek kitisztultak.

Este minden ablakból kimosolygott az öröm világa, a' kis magyar város el volt öntve szikrázó mécsekkel 's fen az ég tiszta bóltózatán, kiültek a' csillagok, lenézvén a' mennyek ablakaiból gyémánt szemekkel a' boldog nép tengerre! Lakoma volt mindenhol, a' legszegényebb hidelvi kapás asztalán, a' szegényes estebéd mellett egy kancsó bor állt.

.

Messze innen Pozsonyban, a' híres országgyűlési városban — történeti halmával, mellyen annyi király a' szent István pallosával hasította az eget négy felé, 's tön esküt az ország egységére, önállására, szabadságaira 's alkotmányára: — Pozsonyban az országgyűlés alkotta ama nevezetes 1848^{ki} törvényeket, mellyeket a' király, körülvéve nemzeti lobogóktól, örömittas néptől, királyi családja körében hivatkozva esküjére, mellyet a' nemzet előtt letett, saját személyében megszentesített.

A' felelős magyar ministerium ki volt nevezve.

Gróf Batthyány Lajos, a' hős lelkü férfiú, honunk legnemesbjei 's legerélyesebjei egyike — a' tárczákat a' nemzet kedveltjei 's a' nép előszeretttjei közt osztotta ki.

.
Az országgyűlés leköltözött Pestre. — Ah ha láttatok volna Budapestet e' napokban! ki birna visszaadni ama magasztos képét a' nemzeti örömnök, itt a' fővárosban 's a' Kárpáttól Ádriáig — mindenhol!

Képzeld egy baldachint ezernyi ezer lobogóból Budapest fölött, egy symphoniát széthangozva utczain, térein, palotáiban és szegényes hajlékaiban, lángtengert, eláradva mint tűzszönyeget, lenézve a' tornyokból és palotákból, kimosolyogva az alacsony házakból, égve bércezen völgyön, csillogva mint tűzborona a' Gellérthegynek halantékain, 's felnevetve a' büszke Duna sötét hullámiból — mint vidor gnomok szeme fénye, — égve a' lobogótelt gözösöken, a' nehéz hajókon és sajkákon. — És népet, élénket minőt a' föld nem esmer, özönlöt — mint az ár, énekelve, sirva és nevetve örömében, sűrűdve mindig mintha a' földből nőne ki!

Napok voltak ezek — minőkre a' nemzet Mátyás király választása óta nem emlékezett.

Azután jöttek komoly történeti idők, melyeket clio romlatlan érczlapjaiba vésett be, ama lapokba, hol ítélet leend hozva elevenek és holtak fölött.

Báró Jelachich a' horvátországi — ministeri ellenjegyzék nélkül és előbbre napolt oklevéllel kinevezett — bán 's V^{dik} Ferdinand, Magyar királytól nem rég mint pártütő hivatalától megfosztva, fegyveres kézzel átlépte a' Drávát 's jött erős hadával siető menetekben a' főváros fele.

Csekély seregünk Kezdhelyig vonult vissza: — a' fővárosban az ifjuság a' zászlók alá sietett, min-
dennek harczias színe volt.

E' nevezetes napok egyikén történetünk magyar-
hon fővárosának Budapestnek közelébe vezet.

A' ki a' testvérvárost csak tíz héttel azon nap
előtt látta, mellyen azt most megközelítjük alig ismerne reá.

Jelenben az egen nehéz fellegek úsznak 's a'
vidék egy része átlátszó ködlepelben tűnik fel.

Főn a' felsőges hegység fölött szelid derű ömlik,
hasonló az ébredő korányhoz, utánozhatlan világi-
tásba fürösztvén a' budai vár magasb épületeit, míg
Pest felől a' vidék szürke homályban borongott.

Vessünk egy tekintetet Pestre, minő élénkek a'
város népes utczái, mintha a' félország Pestre köl-
tözött volna! De nem csak e' szokatlan élénkség
tevé a' szembe tűnő különbséget.

Azt hinné az ember, hogy egészen más nép
költözött ide. Soha a' régi századoktól óta nem

lehetett Pesten annyi magyar szabásu öltözetet látni mint e' nevezetes napokban.

A' hengeralku kalapok helyét széles karamuak, süvegek, kucsmák, kalpagok és csákók foglalták el.

Ugy szólván minden öltözetben, még azon is mellynek nem volt nemzeti szabása, ki lehele valami hozzáadásból az ösztönt venni — hogy magyaros akar lenni.

A' szép fényes menté és dolmány helyett gyakran a' nép viseletét látta a' szem.

A' veres szegélyü kék ujjasok ólomgombjaikkal megtartották egész eredetiségüket, míg másoknál csak az anyag változott és a' vidéki posztót bársony pótolta 's az olmot ezüst.

A' kalapokon tollak, szalagok lobogtak 's ha az ember a' játékszin terén, vagy a' Duna szélén 's a' széles utcákon végig ment — kevés arcot pillantott meg, mellyből ki nem olvashatá a' magasztaltságnak kifejlését. — De mi előtt e' kép részleteit folytatnók elkerülhetlen, hogy a' Budapesttel ismeretlennek a' testvérváros rövid rajzát adjuk.

Budapest fekvésére nézve egy a' legfeltünőbbek közül egész Európában. A' tengeri városok néhányait kivéve, kevés fogja kiállani a' velei összehasonlítást. Ha az utas Pest felől érkezik, mihelyt azon pontra ér, hol a' két várost először megpillantja — fontos panorama nyílik előtte.

Tágos, regényes félkörben emelkedik szemközt a' budai hegyláncz. — Balra a' Gellért csúcsa, mellynek sziklás felül eleven zöld füvel koszoruzott meredek oldala — a' széles Dunának fekszik. A' pompás folyó, melly hasonló az éjszak americaiakhoz szélességben — a' két város közt lejt.

Innen a' Gellérthegyen, jobbra keskeny völgy nyúlik, mellyen tul a' várhegy emelkedik.

Ha Vác felől jő valaki egy szép őszi estén, midőn a' nap végsugárait teríti e' völgyre, el leend ragadtatva: annyira emlékeztet Schweicz és Tirolra.

A' Budai vár tekintete sötét és komoly, ugy látszik mintha ama nehéz napokat gyászolná, mikor tornyain a' félhöld csillámlott: de ben a' falak közt tekintete vidámabb, utczái szellősök és tiszták. Legfeltünőbb épülete a' nádori palota. — A' nemzet sérelmei közé tartozott az osztrák uralkodás óta, hogy a' magyar király nem lakik Budán 's azon palotában, mellynek helyen egykor Mátyás fényes királyi lakja emelkedett. — De a' sérelmek halomra gyűltek 's a' királyok Bécsben és Prágában laktak. — Végre egy sugára a' reménynek derült, Maria Terezia hajlandónak látszott az ország kebelébe jöni, ha a' királyi lak kész leend elfogadtatására. — A magyar nemesség és papság büszke örömben sereglett össze: nem az országgyűlési teremekbe, nem a' Rákosmezéjére, hanem kiki barátjához, ismerőihez járult 's

nem sokára magános úton annyi pénz gyűlt össze, hogy a' királyi lak felépítettett. — De a' király csak nem jött 's később a' nádorok foglalták azt el.

Felséges fekvése van e' királyi laknak: mögötte a' szőlőkoszoruzott hegyivek, alatta a' rácz és vízi város, tövénél a' széles lassu Duna.

Hogy a' várossal jobban megismerkedjünk 's hogy azon benyomást melegebben élvezhessük, melyet annak első tekintete idéz fel, siessünk két fiatal útas elé, kik most az üllői úton gyorsan közelednek Pest fele.

Sajátos járművet pillantunk itt meg; olyat minőt Magyarországon kívül alig látni valahol. — Könnyű veresre festett banáti löcsös szekérke ez, fedele nincsen 's egész szerkezete átlátszó, de a' mellyben erő és könnyűség egyesülnek. Hátnál soroglyával van ellátva, 's ez a' példányon melly szélgyorsasággal robog felénk, csinosan fel volt podgyászolva, és veres posztóval bélelt tigrisbőrrel fődve. — Az egyszerű bőrrel borított ülésen, melly a' szekér oldalain erős szijakról függött, két fiatal ferfiut látunk, azon jellemző magyar vonásokkal, mellyek a' legujabb ivadékban sokkal gyakrabban tűnnek fel mint a' mult század végén és a' jelen kezdetén látni lehetett.

E' jelenet különös ugyan, de tény 's nem esik a' természet szokott szabályain kívül: mert jól tud-

juk mikép néha egyes családokban is a' régen el-
húnyt ősök vonásai elő — előkerülnek.

Az egyik ezen ifjak közül alig lehetett 20 — 21 éves. A' könnyü sugár barna bajúsz az átmenetet jelelé a' férfiukorba, míg sűrű fényes barna haja, mellynek fodrai vállát verték az ifjuság első virágzását jellemző.

Vonásainak tiszta éle, nagy, eleven, sötét szemei, az öröm 's valami kedves meglepetés kifejezése, arcát szerfelett érdekessé tévék.

Mellette 28 — 30 éves férfiú inkább, mint ifjú ült, kinek keleti 's hófehér arcát egy azon sötét, sűrű és fényes szakállók közül keríté, minőket szében sehol sem látni mint a' magyar földön.

Ezen arcznak kifejezése érett és szigorú volt. A' szép vágása 's mély tűzü szemek azon magasztaltságot mutatók, melly egy nagy eszmének, vagy mély érzésnek szüleménye.

Mind kettőjüket veres szegélyű fekete csuklyás szűrők fedték, inkább a' por mint a' szelid septemberi napok hüve ellen. Fejeiken pörge kalapok ültek hosszú zöld — veres és fehér tollakkal — hajlongva a' rohanó menet által okozott szellőben.

Pár lőszer 's kard, csinos bőrtokokban 's előttök az ülésen két sárgabőr ládácska fényes rézzárakkal egészíték ki a' szekér tartalmát, melly után most sűrű porfelleg gomolygott.

A' bakon a' kocsis ült, kisdéd vaskos ficzkó vidám arcczal, kinek tagjait finom gyolcs inge föllött — veres mellény borította, míg világos kék ujjsa vállára volt kerítve: nadrágán elől feje gyolcs kötő nyúlt le 's kezében az ismeretes hoszu suhogót és a' gyeplőt tartotta.

A' szekérbe öt fiatal ló volt fogva, termetre, állásra és korra hasonló, de különbözők színre mindannyian: mert a' nyerges fekete, a' rudas fakó, a' gyeplős pirospej, az ostorhegyes szürke, a' lógós végre a' legszebb babos volt, hófeje mezőn fekete, barnán szegélyezett almákkal.

A' hám is egészen magyaros, fekete, finomul készült hoszu sallangokkal és rézpikkelyekkel, míg az ezüsthangu csengők pengése, a' szikrázó patkók kopogásával 's a' könnyű kerekek zörgésével vegyült össze.

A' kocsis öt hat rőfnyi vékony, zsiros suhogóját szélnek eresztette néha — ott találván lovát a' hol épen akarta, azután kezének egy ügyes, könnyű rántásával az ostor újra engedelmesen és gyorsan visszatekeredett nyelére.

Mikor utasaink azon pontra értek, hol Budapestet legelől pillanták meg, az ifjabbik élénken felkiáltott: „Ah minő felséges látvány!”

„Elhiszem azt Guszti!” felelt a' másik: „mindig nő

szivem ha ezt a' két szép várost látom. Hát ha még holnap a' várfokáról nézünk le Pestre!”

Valóban úgy tetszett, mintha a' két város ifjaink előtt magát egész fényében és dicsőségében akarná bemutatni.

Alig fél óra előtt sűrű zápor áztatta meg a' budai hegyeket, a' nélkül, hogy Pesten egy csepp eső lett volna, mi e' vidéken gyakori jelenet.

A' felséges panorama, melly utasaink előtt terjeszté zöld karjait, a' záportól mintegy felifjodni látszott 's széles hoszú sugár ernyőnek fénye alatt csillámlott; melly a' Gellért felől az egész hegység félkörén mint valami hatalmas pallos nyult végig.

„Csendesebben Palkó! békesség adassék annak a' suhogónak! — barátom ma látja először Pestet.“

„Jól van uram,“ mond a' kocsis ülése mellé dugván ostorát, mig a' lovak a' gyeplő egy rántására lassíták lépteiket. E' büszke szemhunyorítással végrehajtott mulét után, Palkó hátul nadrágszíjába szorított sallangos dohányzacskóját elővonta 's rövid száru veres pipáját, a' magyar nép szokásos egykedvűségével — szemben a' természet bájaival — megtöltvén, kiűtött 's tele pofával kezdé szivatyzni a' füstöt.

„Nézd barátom,“ mond az idősb: „ott balra emelkedik Gellért hegye, a' mit felette látsz nem

korcsma, pedig igen hasonlít hozzá, hanem csillag vizsgáló torony.“

„Minő fölséges zöldgyep fedi tetejét,“ felelt Guszti, kinek arcza az egész párbeszéd közben a' legnagyobb örömnök kifejezését mutató.

„Olyan szép e' tető egész éven át,“ mond a' másik: „mintha zöldbársony szőnyeget terítették volna reá. Hátha még egyszer husvét hétfőn volnál itt, mikor ezernyi nép hemzseg a' sátrak 's nyílt fészerek közt, mellyek ama tetőt ellepik. Buda felől szokatlan karavánként látod e' sergeit a' vigadóknak feltolakodni.“

„Amá magas épület ott jobbra a' Mátyás palotája ugy e?“ kérdé Guszti: — „a' legfelsőbb emelet nem igen szépnek látszik.“

„Az toldás, József a' Nádor építette sietve,“ felelt Jenő: „igy épült régebben az egész: — fájdalom kezdettől óta mostanig, izlésre és külső fényre kevés tekintet volt; de belől minden kényelemmel bir e' köhalmaz, 's főleg hágcsoja egy a' legszebbek közül Európában. Nem találod e, hogy mind a' mellett, főleg pompás fekvése, nagyszerű hatást idéz elő?“

A' Gellért alatt szemben a' budai várral amaz apró és sűrű házsorok, mellyek mint annyi lépcsők vonulnak lejjebb 's lejjebb a' völgyig, többnyire szőlőkapások lakjai 's mikép a' völgyet alant elborító városrész, a' ráczváros nevét viselik. A' banáti

vadrácoknak be sok kedves barátja él itt, kik aztán Pesten a' fehér hajó czimű vendéglő szögletében 's a' vácsi utczában a' korona czimű kávéházban a' „Nasi czár“ kimaradhatlan képe alatt, a' leendő nagy Serbia vagy éppen Slavia dicsőségére, — az elköltött malozsaszőlők, káprók, savanyu olajgyümölcsök különböző tengeri pókok és a' külvárosban készült rácz pita után, hasonlóul rácz ürmössel telt poharakat emelnek.

A' kép melly utasaink előtt mindig szebben 's világosabban lépett elő, egész fényében tűnt fel.

Hatalmas félkör, többnyire fákkal s' szőlővel ellepetve, képezé a' fönséges kárpitot, mint háttért. A' három főemelkedésen számtalan épületek a' kőd lepleiből kiburkolódzva fejéren és fényesen rajzolák le magokat a' tiszta kék egen. — Balra a' csillagvizsgálótorony mellék épületeivel, középpen a' budai vár, mellynek sötétebb falai közül néhány torony 's a' magasb házok emelkedtek ki, míg a' várt köröző völgyben az alsó város terült: egészen balra pedig emelt, széles völgyteknő nyult, mindig magosodva a' szőlőhegyekig, — itt ott épületekkel mellyek azt szigetenként lepik el.

Hol utasaink most haladtak, kis része látszott a' szőke Dunának, míg annak szélén Pest magos palotáival 's ama nagyszerű épülethomlokzattal, melly Budára néz, csak mint terjedt háztömeg volt látható.

A' fellegek, mint nehéz gályák usztak magosan a' budai hegyek fölött, nyugotra tartva 's mikép sötét palástjuk tovább 's tovább vonult, mögöttök szép tiszta ég tűnt elő 's a' már magasra haladott nap verőfénye árasztotta el a' fővárost.

Gusztí el volt ragadtatva 's utitársának vonásain nemét a' büszkeségnek lehetett olvasni: mintha érezne a' dicsőséget magyarhonnak illy fővárosát bemutatni.

„Nem hittem, hogy Buda illy nagyszerű benyomást tehessen,” szölt Gusztí: „innen majd nem szebb mint Pest pedig az lehetlen.”

„Felséges e' kép tagadhatlan,” mond a' másik: „de két szebb látvány maradt holnapra, vagy délutánra, ha Budára megyünk.”

„A' várfokról Pestre 's egy pontról, hol a' két város nagy részét a' Dunát hoszában, ama gyönyörű zöld szigeteket, mellyeket árjai köröznek, a' majd nem kész lánczhidat 's a' régibbet — mindig özönlő néppel — ingadozó gerendáin — ki lehet venni, hasonlíthatlanul szebbek mint a' mit most látunk.”

„És magyar város!” kiáltott fel Gusztí: „nem mondhatom neked Jenő, miként nő és dagad a' szív e' gondolatra.”

„Igen,” felelt nyugodtan Jenő: „város, hol jelenben tízszer annyi magyar szót hallhatni, annyi

magyar öltözetet 's felírást láthatni, mint csak 30 évvel ezelőtt.“

„De a' polgárság nagy része német,“ jegyzé meg Guszti: „'s főleg Budán a' mint hallom minden egyéb inkább mint magyar szellemű.“

„Édes jó Gusztim, ez a' régi osztrák nóta! ha az ember e' rigódnak hinne, magyarhonban minden város német szellemű, a' polgárság nem szereti a' magyar elemet — 's. a'. t. De én nyíltan ki mondom neked, hogy ez sült hazugság.“

„Hogyan, tehát azt fogod erősíteni, hogy a' polgárság magyar szellemű?“

„A' mint veszük barátom, én nem szeretek oly dolgokról vitatkozni, melyeknek fejtegetésére sok idő kell 's a' különböző szenvedélyeknek még is marad elég rése ellenvetésekre. Megmondom neked miként látom én a' dolgot: maradjunk Budapesten — a' többire aztán ítéletet hozhatsz.“

„A' fővárosban kevés polgár van, kinek gyermeke nem beszél magyarul, 's nem részesül magyar nevelésben. A' németek 's minden egyéb nemzetiségbeliek különösen a' zsidók, kik itt hoszu éveken át laktak és laknak annyiban magyarosodtak, hogy ha magok nem is, gyermekeik Magyaroknak vallják be magokat ritka kivétellel: — a' boltokon magyar felírások vannak 's ezen emberek — mindig a' többséget véve — oly gyakran 's oly nyíltan

áhitják, hogy Magyarország hazájuk, azért élnek, halnak, mikép becsületből is illő ezt nekik elhinni.“

„Ha a' szülők így beszélnek, mi hihetlen van abban, hogy gyermekeik egykor így érezend-nek? — Aztán hány német, franczia, de főleg sláv és héber család változtatta nevét az utóbbi időkben magyarra. Mind ez barátom ha sokat és teljesen nem, még is bizonyít két dolgot: először: hogy mind ebben kényszerítés nincsen 's e' ragadtatás a' magyar elem fele rokonszenv műve: másodsor: hogy mivel e' gazdag földet a' magyar elem nevérol nevezik, 's összes népességének nincsen általános neve mint a' németben az „Ungar“ név, a' magyarság ezen elfogadásában a' legnemesebb érzések egyike nyilvánul t. i. az összes anyahaza iránti szeretet.“

„Ennyi következtetést vonok én ki e' jeneletből és nem többet. — Ezen emberek közt van, sejtem sok fellengő magyar, ki az, mig csillagunk fénylik, de mivel elég gyáva ember van e' tarka világban jó Gusztim, legkissebb kétségem sincsen benne, hogy ha egünk borul, többen kik ma magyarok, német, sláv, sőt krimi tatár szelleműek is leendnek.“

„Németországban gyakran hallottam, hogy magyarokról szóltak, kikkel beszéltek, vagy kiket láttak: 's mikor végire jártam, valami német pesti kereskedő volt, ki csak darabolta nyelvünket, vagy

egy drótos tót. — Ha csak akkora mint az ujam — külföldön magyarnak adja ki magát, még pedig nem Ungarnak, hanem mádjárnak.“

„Minden esetre,“ mond Guszti: „tökéletesen egy véleményben vagyok veled, hogy e' jelenet ha mellettünk szól az összes haza mellett bizonyít.“

Illy beszélgetések közben végre elérték a' várost — 's Gusztinak egész érzése szemeibe költözött át. Hoszu negyed óra után István herczeg czimű vendéglő kapuján hajtottak be.

E' szép és kényelmes épület a' Duna felőli homlokzat jobb oldalán van, nem igen távol a' raktér egyik szögletét képező kereskedői épülettől, hol a' nemzeti Casino létezik 's egy a' testvérváros legcsinosb és kényelmesb vendéglői közül.

Mikor podgyászuk fel volt a' számukra nyitott két, izléssel butorzott szobába hordva, 's Palkó úr kimondhatlan hegykeséggel vezette szép lovait a' Duna szélén fel 's alá, az óra tizet ütött.

Két magyar ifju.

Ideje most, hogy a' két ifjuval megismerkedjünk, kiknek keresztneveik némi sejtelmet ébreszthetének bennünk, mivel mint a' kettőt az érdekes Zádor család körében hallottuk.

Valóban az ifjabb 's kit barátja Guszti neven szólított, nem volt más mint Zádor Ágoston, kit atyja jelenben Pestre küldött, részint, hogy ott lakó nagybátyjával Zádor János tanácsossal megismerkedjék, részint, hogy a' fővárosbani mulatását bővebb kimivelésére használja.

Barátja Kémendi Jenő, kapitány a' nádor huszároknál, darab ideig Kolozsváron volt szabadsággal 's e' közben Zádorékat is párszor meglátogatta.

Mielőtt történetünk fonalát felfognók, szükség-

kép mondanunk kell valamit e' feltűnő egyéniségről, ki képes volt egy Zádor Irma szenvedélyes szerelmét megnyerni.

Azon időben mikor még Erdélyben senki sem álmodott az újabb political nagy változásokról, a' Zádor család a' borszéki fürdőben mulatott. — Az öreg Zádor Ferencz, minden évben meg szokta e' gyönyörű székely vidéket látogatni 's azt állítá, hogy a' régi Zádorok ott nyerték ős erejüket: mert 70 éven alól a' legmohosabb családi oklevelek tanúsága szerint, egy Zádor sem halt meg.

Zádor András az öreg Ferencz nagyatyja — 109 éves volt, Zádor Istók pedig a' régi krónikák szerint, első Rákóczy György korában 90 éves mikor megházasodott negyedszer, 's e' merész elhatározás után 11 évvel, saját kezüleg irt levele tartatik — a' családi oklevéltárban.

A' fürdőben Zádor Pétert kivéve, a' család minden tagjai jelen voltak, az utóbbi ekkor még ezredénél szolgált 's csak neje két leánya 's Guszti kísérték el az öreg urat, kinek sajátságai közé tartozott, hogy a' magánosságot ki nem állhatta 's akkor találta magát legjobban, mikor körülé folytonos zaj 's mozgás zsibongott.

Az egészség e' tiszta és erőlyes forrását gyakran idegenek is látogatják, 's ez időben Zádorék ott

egy magyarhoni családdal Kémendiekkel ismerkedtek meg.

E' család egy éltes nőből, kinek anyja erdélyi születés volt, 15 éves leánykából és egy ifjúból állt, 's ez nem volt más mint Kémendi Jenő, ki mint huszár tisztt ide kísérte anyját 's nővérét. —

Kémendiné gyermekeivel Kolozsvárról jött ide, hol azért mulatott, mivel nem régiben Erdélyben egy kis birtokot öröklött.

Az ifju Kémendi megismerkedvén, mikép ez fürdőkben olly könnyű — a' Zádorcsaláddal, első látásra — az akkor majd nem gyermek — Irma iránt ellenállhatlan rokonszenvet érzett.

Ez évben igen kellemes társaság gyűlt ide 's egy multság követte a' másikat. — A' vendégek többnyire együtt voltak 's Jenő legtöbbit e' kedves teremtéssel társalgott, kit a' fürdőben a' legszebb hölgynek tartottak.

Irma e' zserge korban sem hibázta el mindenhol érdeket gerjeszteni maga iránt. Miként történt ez nem nehéz megfejteti. Volt benne valami természetes nemesség, melly ellenállhatlan hatást gyakorlott másokra: talán szintolly mivelt 's kellemes hölgy mint ő, nem teendé ezt olly mértékben 's ennek magyarázata különösen azon szerénység és igénytelenség — melly a' mig egész élvét nyújtja társalgásunk kellemeinek, senkiel sem érezteti an-

nak felsőbbbségét. Annyi igaz — hogy az öreg urnak nagy mulatságára, szeretett unokája körül egész kis udvar képezte magát a' legkedvesebb hölgyekből, kik vetélkedve keresték barátságát: miért is az öreg úr jó kedvében őt golkondiai királynőnek nevezte 's ha mint valami istennőt karcsu nympháinak kíséretében megpillantotta, tréfás alázatossággal emelte le bársonysipkáját 's mélyen meghajtotta magát előtte.

Irma azon természetek közé tartozott, mellyek a' társalgást szeretik, mert hiszen a' legtanúságosabb könyv ugy is az élet maga, — de mellyeknél szükséggé válik — olykor magukhoz 's szívök belvilágához vizzatérni.

Érezte a' hiányt a' feleslegesben, a' bőségnek — ha így szabad kifejezni magunkat — szegénységet, 's vágyott magányra, a' néma erdők árnyaiba, vagy egy szobácskába, hol kezére nyugasztott állal a' légbe nézhessen 's gondolatai mérhetlen utakat tehessenek, de ez illy népes és vidám helyen majd nem lehetlen volt.

Jenő Irmának figyelmét felgerjesztette a' nélkül, hogy — főleg egyelőre — megkülömböztetné de gyakran társalgott vele. Az ifju neki két okból tetszett meg különösen: először: mivel vonásainak kifejezése elhatározott jellemre és szilárd akaraterő-

re gyanítottatott, másodszor: mivel nyilatkozatai csudás öszhangzásban voltak saját nézeteivel.

Megvolt az ifjuban azon szerény, engedékenységgé mások és szigorúság maga iránt — mi Irma jellemének fővonását képezte.

Jenő akkor tájban főhadnagy volt 's szabadsággal mulatott családja körében.

Öszhangzó lelkekben az ismeretség többnyire ott kezdődik, hová kevesebb rokonsága a' kedélynek és léleknek későn, vagy soha sem jut. — A' mit az utóbbi áldozattal 's eszméinek 's nézeteinek lealkuvásával nyerhet meg, t. i. a' szellemi egyensúlyt avval, kihez szíve vonatik, — az két olly öszhangzó lélekben mint Irma 's Jenőé a' kiindulási pont. — Más szavakkal a' két ifju lénynek ismeretése a' bizodalom önkénytelen 's öntudatlan közléseivel kezdetett meg.

Ugy tetszett mind kettőjöknek, mintha az a' mit véleményeikből, nézeteikből és érzéseikből egymásnak átadnak, inkább a' kölcsönös megismerés, mint a' közlés műve lenne.

Ellenállhatlan varázs van abban, ha másnak lelkében a' magunkéval találkozunk 's ezt senki sem volt képes olly egészen méltányolni mint Irma.

Mikép történt, hogy végre mind ketten a' czélnál találták magokat mi előtt sejtelmük lenne, hogy azt megközelíteni akarják, mindenki érteni fogja, ki-

nek a' gondviselés életutaiba illy rokonlelket vezetett.

Mind a' mellett vallomásokra nem került ezen egysége és szövetsége érzéseiknek, mind addig, míg az idő közelgett, hol a' csinos huszártisztnek szabadsága kitelt 's ezredéhez kelle visszatérni.

Jenő egy levelet vett, mellyett századosa irt neki, barátságosan intvén őt, hogy az első szabadságot, mellyet katonasága óta nyert — szokott módon ne ügyekezék orvosi bizonyítványok által megnyújtani, mivel ez kellemetlen benyomást teend ezredesénél.

E' figyelmeztetés volt az első sugár, melly Irma iránti vonzalmának valódi természete fölött világított.

Érezte minő nehéz leend neki Irmától elválni, mennyire közel áll e' hölgy szívéhez. Világos lön előtte, hogy szeret 's azon remény nélkül, Irmát valaha birhatni, nem élhet.

Nyilatkoznia kelle tehát és e' gondolatra még növekedett meggyőződése, hogy a' hölgy iránti vonzalma nem a' mulandok közé tartozik, mert a' mennyire óhajtotta e' pillanatot — annyira félt szerénysége attól.

Volt sok a' mi kilátásait jövőre bizonytalanná tette. Családi körülmények, perek, mellyek magyarhonban a' légkörhöz tartoznak, okleveli porát

már gyermekeinkben szívjuk be 's miket a' legbékesebb természet sem kerülhet ki.

E' percek nagy része az osztrák kormánynak köszönheti eredetét. A' ki tudja, mennyi kezekbe jött 's többnyire árulás, gyakran nótáztatások, más-kor a' szemtelenségig ment erőszakos foglalások által ama nagy tömege a' birtokoknak, mellyet a Rákóczyak, Bathoryak, Zrinyiek, Frangepanok, Vesselenyiek, Tökölyek és számtalan mások kezeik közt tartottak egykor, az igen természetesnek fogja találni, hogy részint az oldalrokonok, részint a' kifosztott családok egyes, gyanútlan 's ama kormány nézeteinél fogva ártatlan tagjai ezer panaszt emeltek a' kormány és az e' jószágokkal felgazdagított utóbbi birtokosok ellen. — Századokon át — egész serge az ügyvédeknek volt ezekkel elfoglalva 's mivel az ösiség eltörléséről mind eddig sikeres szó nem lön, Jenő családja 'is e' kétséges percek egyikétől remélt fényes jövőndöt.

E' körülmény mást ingadozóvá teende: de Kémendinek saját nézetei valának.

Szülői e' viszonyok kitisztázásától 's e' lehetőségek sikerétől vártak mindent. — Jenő ellenben másként gondolkozott. — Ki tudja, így vélekedett, ha azon birtok, mellyet előbb atyám és később anyám annyi áldozattal pöröl, nem jött e' eleimnek kezeibe olyan úton, mellyet más birtokszerzőben kár-

hozzatunk? 's ebben Jenőnek némi igaza volt, mert igen nehéz volna állítani, hogy ama nagy birtok-összegek, melyekről felebb szó volt, mindig feddhetetlen uton növekedtek annyira föl, nem érzett tehát soha különös rokonszenvet szülőinek e' kérésére iránt, mellynek sikere több 's talán vétkes őseiktől egészen különböző derék és becsületes családok romlását vonandá maga után.

De gondolatnak egy más iránya is volt, Jenő azt hitte, hogy a' szerelem olly valami kivételes és fenső érzemény 's már természeténél fogva olly szellemi, mikép azt nem lehet 's nem szabad bár mi nemévé az anyagi érdeknek 's alkudozásoknak törpíteni.

Ha Irma engemet szeret, szólt magában: 's ha szeret ugy mint én őt, akkor bár mi okon e' szívet megtörni lelkiismeretbe járó dolog.

Érzem, hogy Irma nélkül nem élhetek, miért tennék olly áldozatot, melly később azoknak fájna leginkább, kikért azt tenném, mert szeretnek és szerencsétlenségem őket verné le leginkább.

A' boldogság, szólt olykor: mellettem áll, közel, tárt mennyeivel — hol találnék második Irmát?

Látjuk, hogy Jenő okoskodása nem csekély önzéssel páruult, mikép az szerelemben mindig történni szokott: hogy abban okok — álokokkal vegyültek és elme futtatása azon színnel birt, mellyel az min-

dig birni szokott, mikor a' sziv saját érdekeit védi.
— Feldönti ilyenkor mások nézeteit terveit 's mind-
azon fellegvárakat, mellyeknek köveit nem ő hordta
öszve.

Tudott e Irma valamit, vagy mindent Jenőnek
családi körülményeiből — nem szükség mondanunk.
Ritka magán találkozásai alkalmával sziveik össze
olvadtak, ezen összeforrásnak egyik utja pedig a'
közléseké. Minden titkolódzás elmulik, — jól esik
e' honosítás két szerető viszonyaiba 's kevés idő
kell — hogy mindent tudjanak.

Jenő ifjúsága egész hevével 's költőiségével az
első tanutlan szempillantásban kitárta szivét Irma
előtt: nem hallgatott el semmit 's egész élte bol-
dogságát 's minden jövőjét a' hölgy kezébe tette le.

Irma, kivel e' történet folyamában még jobban
megismerkedünk, az ifju nyilatkozata által nem volt
meglepetve. Kedves előérzet, talán titkos számítás
jókor sejtették vele, hogy mindennek így kell bekö-
vetkezni. Olly gondolatok, minők egy pör szeren-
csés vagy szerencsétlen kimenetele 's szülők, ro-
konok tervei — sziv és életremények fölött — Ir-
mának jókor érett elméjében, a' nem létező dolgok
közé tartoztak.

Ő a' szerelmet, két sziv benső egyesülését 's
azon ritka boldogságot egész életen át annak társa-
ságában lehetni, kit mindennek felett szeretett és

becsült; valami olly nagynak, olly csak kivételesen elérhetőnek tartotta, mikép pillanatig sem késett Jenőnek nyiltan 's őszintén megvallani szerelmét.

Minő szép volt e' fejér galamb, árnyában a' fűszeres fenyőknek, mennyi fényt adott a' köny, melly e' gyönyörű aczélfényű szemeken átszivárgott egész valójának! Minő varázsszal birtak a' vallomás szűz szavai, az elsők! — Ki Irmát ismerte biztosan hozzáteheté, hogy e' vallomások, mikép elsők ugy' az egyedüliek, mellyeket valaha férfiú ezen ajkáról halland.

Irma és Jenő örök hűséget esküdtek egymásnak, de ezen esküt nem szépen fűzött szavak mondák ki, nem emelt ujjaiik erősíték, néma volt és biztos még is. Két lélek hatott egyik a' másik szentélyébe.

„Fiatalok vagyunk mind ketten,“ szolt Irma, az első olly természetes elragadtatás után: „várjunk, a' szerelem nem házasság 's tisztán 's háborítlanul éghet addig is sziveinkben, mig kezeinket a' lelkész összeköti. — Az idő hamar telik 's most miután annak szerelmünk adja legszebb érdekét — megkötnök ha lehetne — hogy ne fusson olly gyorsan.“

„Sziveinket semmi sem választja el egymástól,“ folytatá a' kedves hölgy, mig Jenő néma boldogságban lesett minden hangot ajkairól: „Mélyen érzem

ezt — 's elhíhated nekem Jenő teljes biztossággal nézek a' jövőbe."

Jenő e' párbeszéd közben olly hoszasan tartá Irmát szívé'n 's olly bensőleg önté ki előtte gazdag kedélyét — mikép köztök minden 's minden korra meg volt mondvá.

Jenő eltávozott 's midőn Irma később a' szép Zádorlakra tért vissza 's 'a' család egyszerü csendéletét élvezte, senki előtt sem csinált titkot szerelméből 's hogy Kémendivel levelezik.

Annyi önállóság volt e' hölgyben, mikép tetteit bírálgatni vagy őt valamiben akadályozni — az erkölcsi lehetlenségek közé tartozott.

Igaz, midőn számos kérői közül egyiket a' másik után elutasította, midőn szülői látták, hogy e' remek hölgy — ezer igénnyel a' boldogságra — mennyire elzárja magát az utat arra, mit a' világ jó szerencsé'nek nevez, nem ritkán egy egy sohaj emelte kebleiket.

De Irma jelen volt 's arcának komoly kifejezése daczára, kedélye mindig derült — szíve üde, lelke mindig rugonyos maradott.

Ugy tetszett szülőinek, hogy e' kincset közelükben bírhatni olly boldogság, melly a' gazdagságnak legbájosabb kinézéseivel felér.

Igy telt el pár év, Jenő néhányszor megláto-

gatta a' Zádor családot 's midőn Zádor Péterné — rövid betegség után — meghalt, e' keserű órákban Jenő jelen volt 's a' két szerető szive egy anya sirja fölött forrt még szorosabban össze.

Gusztírol, ki az életet úgy szólván most kezdette meg, keveset mondhatunk, vele később fogunk a' tettek mezején, főleg történetünk utóbbi osztályaiban megismerkedni.

Egy nem mindennapi ember.

E' kitérés után folytassuk történetünk utóbbi jeleneteit.

A' szoba, hol most Jenőt és Gusztit találjuk tágos 's miként első tekintetre észrevehetjük ifjaink vidám és számos társaságban vannak.

A' beszélgetés élénken foly mig az asztalon vilás reggelit látunk, mellyhez hol egyik hol másik nyul a' jelenlévők közül.

A' vendégek közt, kik Kémendit mint régi ismerőt megérkezte hírére felkeresték, vagy vele már a' mult napon a' Casinóban és játszszinben találkoztak, leginkább feltűnik egy kövér úr, mintegy ötven év körül, Jenő közeli rokona. Egy azon emberek közül, minöket a' forradalom alatt nem egyet láttunk 's kik tökéletesen kívül estek a' political légkörön — vagy közé szorultak.

Emberek, kik e' nehéz napokat nem átéltek, hanem át álmodták, a' nélkül, hogy valaha magukkal 's avval a' mi körülök történt tisztába jönének.

Látta az ember őket néha megfoghatlan okokból örülni, azután mint a' szélcsapás a' bánat, vagy félelem szárnya érte őket 's hoszu órral vándoroltak elő és hátra.

Ollykor pár pohár champagni, vagy rossz este-béd, — egy jó tudósítás gazdatiszteikről, vagy beteg gyermek otthon 's gyakran feketesárga, vagy tulpiros aszonykák — nevezetes befolyást gyakoroltak e' nép politicalai nézeteire.

Illyen egyén volt a' vastag Bácskai. Ha rokonai egyike a' magyar ügyért lángolt — megdicsérte őt. „Ember vagy Pista vagy Jani!“ szólt ilyenkor: „a' vér vizévé nem válik, sok illy fiut a' hazának!“

Ha azután pár óra mulva valami fontólva baktató pecsovics öcsét találta egy szögletben busulni: kezet nyújtott neki 's egy sohajjal szólt: „ebül vagyunk Bendegucz vagy Árpád! megint javában ég a' szalmafüz! ne hiszen be — — fizetett nekünk Kossuth.“ — „Igazad van Fihamér, a' legokosabbik az, a' ki semmibe sem elegyedik. Dicsérem eszedet — csak kitünik hiába az okos ember!“

Igy folyt ez a' Martiusi napok közben és később,

— de a' jó Bácskainak termete csak domborodott azért.

A' pamlagon két ifju ült szivarral ajkaik közt.
— Egyik az újabb hirlapok valamelyikének dolgozó társa, Tolnavári magas csinos ifju volt, divatosan és sok izléssel öltözve: a' másik Bényei egy azok közül, kik szivvel lélekkel ragaszkodtak a' haza ügyéhez, de fiatalságuk daczára nem éltek csalódásokban.

„Lesz bajunk elég!“ szolt mindig ha mások könnyelmű magasztaltságát látta: „de állunk a' baj elé, míg jót akarunk 's célunk Magyarország dicsősége és függetlensége — addig se baj! Kiálljuk a' sarat 's ha vesznünk kell — legalább nem gyáván veszünk el.“

A' nevezett három látogatón kívül, még négy ifju mulat e' vidám társaságban: az élet virágában mindannyian, 20 — 25 év közt, ezekkel legjobban megismerkedünk társalgás közben.

„Mit mondasz barátom Jenő,“ kérdé ezen utóbbiak egyike, kinek tekintete forradalmi volt. Haja vállig ért, nyakkendője alig összekötve; öltözete egészen Milfautéhoz hasonlított 's fürésze sötétkék 's vörös szegélyű ujjashól állt — roppant ólomgombokkal. — „Mit mondasz Jenő arra, hogy Nyáry Pál kimaradt a' ministeriumból?“

„Hogy az elsőből kimaradt, arra semmit sem mondok,“ felelt Jenő.

„Hogyan érted ezt?“ kérdék többen.

„Örülök, hogy ministeriumunk van 's meg nem foghatom azokat, kik azt hiszik, hogy e' legnagyobb nyereleményével önállásunknak együtt jár azt mindjárt megtámadni. — Én is tudnék egy kettőt megnevezni, kik helyett másokat óhajtanék, de azért bölcsen hallgatok barátim 's csak azt mondom: hála az égnek, hogy ministeriumunk van.“

„En részemről azt gondolom,“ szólt közbe Zádor Guszti: „hogy most sokkal fontosabb pillanatok élünk minthogy ministercrisisekről álmadozzunk. Jelachich közeledik horvátaival ez most a' főtárgy.“

„Hadd jöjön!“ kiáltott fel az utóbb említett négy ifjak egyike, kinek boldog kifejezésű arcza azonnal ráismertetett a' mindig szerencsés optimistára, minők egy forradalomban sem hiányoznak. Többnyire semmit sem csinálnak, de tántorítatlan derűtségük olyan mint vihar sötétében egy vidám nap-sugár.

„Éljenek az optimisták!“ kiáltott egy másik, ki még eddig nem szólott 's kit e' mozgalmak szerfelett mulatattak.

Ezen ifju hoszu nyakával 's vékony száraz természetével hasonlított egy mindenbóvá irányozható látcsőhöz, melly sok titkot kiles. — Nincs ezen emberekben legkissebb rossz akarat, minden hibájok kíváncsiság — 's szeretete a' bevüléseknek.

Reggel a' honvédelmi bizottmány üléseiben látta őket az ember, mellyek akkor tájban a' város házánál tartattak. Kilesték az első ajtónyitást 's bedugták fejüket mint egy kérdőjelt: felkaptak egy két szót, néha egy kérdést is koczkáztattak, mire aztán udvarias, de rövid 's száraz feleletet nyertek.

E' keskeny anyagból egy egy czifra hirecskét penderitettek, miből merre jártak és keltek öröm vagy aggodalom kerekedett — melly az egész várost átfutotta.

A' casinóban, játékszinben, váczi utczában 's a' Duna szélén vándoroltak ezen eleven telegraphok, 's ha valahol megáltak serge a' kíváncsiaknak vette őket körül.

„Eljenek az optimisták!“ ismétlé ez: „ugy is a' halálbaglyok száma szaporodik, mióta az exbán átlépte a' horváth Rubicont.“

„Mi ez?“ kiáltottak fel többen.

E' pillanatban élénk kiáltozások 's vidor zene hangoztak. Mindnyájan az ablakokhoz sietettek, mellyek pár másod percz alatt nyitva álltak.

„Ah!“ szólt a' vastag Bácskai: „ez a' Hunyadi sereg, minő szép ifjuság!“ evvel hajtogatni kezdé magát, mert e' seregben annyian voltak az ifju ügyvédek, juratusok, tanulók 's még lelkészek is, hogy Jenő maga 's látogatói közül többen ismerős arczokkal találkoztak.

A' tekintet egye volt azoknak, mellyek e' szabadságharcban képesek valának a' leghidegebb vértü embert felmagasztalni.

Az ifju sereg többnyire szálás sugár legényekből állt, vidám lelkesült arczokkal, mellyeknek kifejezése a' szívet felmelegítette. — Öltözetük egyszerű bő szürke zekékből állt, gömbölyű ólomgombokkal 's zöld gallérral.

Mennyire felülről látni lehetett, tökéletesen fel valának szerelve 's jó, uj fegyverekkel ellátva.

„Menjünk le, kiáltottak többen,“ látván, hogy a' csapat megállt 's a' vendéglővel szemben arczot képez.

Azonnal kalapjaikat vették 's mindnyájan lesiettek.

Jenő és Guszti együtt maradtak, mig a' többiek ismerőik közt elszéledtek.

Bácskai egy magos ifju mellett állt meg — 's kezét nyujtván neki felkiáltott: „Maga az kedves tiszteletes ur! nevet az ember lelke ha illy buzgóságot lát, isten tartsa és vezérelje, a' haza dicsőségére!“

A' protestans lelkész, kihez e' szavak intézve valának, ismervén Schillerkint Pappenheimereit sajátosan mosolygott, azután nyájasan viszonzá: „be szeretném méltóságodat mint nemzetőri őrnagyot látni, — de hiszen a' mi nincs még meg lehet.“

Bácskai vidáman felelt: „majd, majd reám is

kertül a' sor, az ifjuságé az elsőség" — e' felelet után sarkon fordult, a' Dorotya utca felé intézte lépteit, 's a' kereskedői épülethez érvén felment a' casinóba. Alig lépett a' billiard terembe, midőn két igen tisztos, de nagyon halavány pecsovecs úrral állt szemközt.

„Barátom Bácskai,“ szolt ezek egyike, „pogyászoljunk 's szökjünk, ebül van a' dolog.“

„Már én barátom mindent elraktam,“ felelt Bácskai, „köztünk maradt, szó legyen, nöm már kiment fajura, megpukkanok ha e' bolond ifjuságot látom — mikép rohan vesztére.“

E' szavak után mindnyájan leültek egy divánra 's Bácskai olly pecsovecs volt közöttök mikép még a' két ijedt úrnak kelle öt biztatni.

Nevezetes napok voltak ezek. — A' többség 's e' közt főleg az ifjuság — csudás előérzetével birt annak — hogy a' horváth bán a' zágrábi birlap fenyegetődzései 's az illyr panslávok kora hetvenkedései daczára, el nem foglalja Pestet. — Nem mindenki osztozott e' hitben 's a' jó Bácskai 's két barátja nem voltak az egyedüliek kik pogyászoltak.

De a' többség vidám volt és daczos. Hoszu csoportozatok zászlókkal és zenével járták végig az utcákat. A' vendéglőkben az étteremek soha sem voltak népesebbek, minden kávéház tele, 's ennyi mozgalom, ennyi életpezsgés közben ritkán lehete

valami rendetlenséget látni. A' falszögletek tele voltak nyomtatványokkal: a' legneveltségesebb hírek hitelre, a' legrosszabb elménczkedések nevetőkre találtak, néhány éhes külföldi lelkiüsméretlenül kiaknázta a' könnyen hívők zsebeit.

De volt valami a' mī kétségtelenül ezen ingerültség nemes magvára mutatott. — Tántorithaúlan hit az ügy szentségében 's mély meggyőződés annak igazságáról a' jobbakban.

Ez volt a' mi a' többséget lelkesítette, mi a' reményt élteté 's mi e' forradalmat élesen megkülömbözteté azon zavargásoktól, mellyek egyes pártok 's töredékek mivei.

Jenő, miután néhány ismerőivel a' Hunyady seregben beszélgetett, intett Gusztinak 's a' Duna fele haladott.

„Nem bánom, hogy ezen emberektől megmenekedtünk,“ szólt Jenő barátjához, kinek vonásaiban a' különböző uj benyomások által okozott szórakodottság félre ismerhetlen volt. — „Ne íteld az egészet e' néhány emberről, kikkel megismertettelek 's kiket a' véletlen sorozott össze. Ezek többnyire semmitévő életemberek, kik csak a' számot szaporítják. A' tényezők inkább el vannak foglalva minthogy őket gyakran lehetne látni. — Reméllem nem sokára olly férfiakkal fogsz megismerkedni, kik e' napok egész fontosságát átértik, a' veszélyt ismerik 's meg

nem vetik, de azért helyt állnak 's bátorságuk hűségük az ügyhez hősiesség.“

„Nem tudom,“ felelt Guszti: „mennyre lehet egy két emberről az egészre ítéletet hozni, de azt gondolom, hogy a' nemzeti élet e' válságos napjaiban létezik valami összes benyomás, mely az egész arcának kifejezést ad: e' benyomást, e' légővét a' forradalomnak magasztosnak találom! — úgy látszik, hogy a' legtöbb arczon félelmetlen remény sugárzik, 's a' kiknek szíve szűkebb, szégyenlik félelmüket: hol több a' bátor mint a' félénk, hol a' rémület elbuvik a' nap fénye előtt — ott jól áll az ügy.“

Jenő beszélgetés közben kivonta óráját. „A' mint látom, szólt: éppen ideje Budára átmennünk. Illyenkor nagybátyád otthon szokott lenni: nálad vannak e a' levelek?“

„Mindig oldalzsebemben hordom,“ felelt Guszti: „ugy is a' mint tudod szándékunk volt azokat még ma délelőtt átadni. — Ki nem mondhatom neked mennyire kíváncsi vagyok nagybátyámat látni.“

„Mikor láttad utoljára?“

„Alig lehettem 9 — 10 éves, s' azon egész szomorú catastrophájáról családomnak mikor őt láttam, emlékezetem csak elmosódott álmoképet nyújt nekem.“

„Ugy természetes, hogy benne nagy változást

találandsz külsőleg: igen érdekes férfiú — de közelebbről kell ismerni.“

„Még mindig olly komoly 's elzárkózott?“

„En taval láttam,“ felelt Jenő: „de miért beszéljek neked róla — meg fogod látni őt.“

„Mennyi nép tolong itt minden felől,“ mond Guszti, ki barátjával éppen most ért a' Casinó épület szögletéhez.

Jobbra meglehetősen távolban a' Márgit szigete látszott zöld fáival, mint egy kis erdő — kinöve a' Duna ezüst tükrében, szemben az agg Buda, mellynek jobbra balra a' szem végét nem láthatta.

„Minő élénk a' Duna:“ kezdé ujra Guszti, „Mennyi gözöst látok itt egyszerre, hát még a' számtalan rakhajó és sajka, a' felséges lánczhíd 's amott távol a' malmok — minő látvány!“

„Ez előtt 20 — 30 évvel barátom,“ viszonzá Jenő: „mind ezekből kevés létezett mikép öregebb urak mint mi mondják 's a' kevély Pest 40 — 50 évvel ez előtt, nem sokkal több volt mint nagyobb vidéki városaink egyike.“

„A' hajóhid, melly most egyenes vonalban szegi át a' Dunát, mikor öregjeink még czopfot hordoztak, kard helyett pedig gyiklesöt — 's így — mikép gondolhatod — felséges ficzkók lehettek, akkor mondom e' hid tágos félkört képezett 's a' pesti közönség első sétahelye volt, mellyet akkor sétány helyett

promenadinak neveztek: — aztán ha még a' játékszínt láttad volna! Egy öreg ismerőm, kinek ott — mikép felszámította — hatvan zsebkendőjét, tiz esernyőjét 's néhány rémitő nagy arany és ezüst óráit csenték el — mindig sohajtozva emlékezik reá. — Valami ronda, setét szugoly volt az egész — 's csak annyira világítva, hogy lehetlen volt az embernek biztosan tudni, nő vagy ferfiu ül szomszédjában: azért is — mikép ezen öreg barátom mondja — az értekezések ott sok tapogatódzásokkal 's találgatásokkal jártak.“

Gusztii nevetett, Jenő pedig folytató:

„Akkor tájban barátom még nem volt annyi választó mint most, egész Európában hét ilyen egyéniség létezett: kiket választó fejedelmeknek neveztek. — Volt aztán ezen uri embereknek Pesten a' váczi utcában egy kis házak, mellynek főajtaja előtt ő magosságok gyönyörűségesen egy bádoglagra festve a' különböző vendégekre lekacsingattak: — ebben a' residentiában volt minden a' mit csak az embernek szive lelke kívánt; — egy felséges kávéház négy darab pinczérrrel, egy nagy tánczterem, hol — és ez nem tréfa — a' legszebb 's legvidámabb ünnepek tartattak.“

„Az emberek akkor is jól töltötték az időt,“ jegyzé meg Gusztii „'s atyámtól hallottam, hogy sok kedves napot élt át Pesten, bár Budának némi elő-

nye volt 's főleg a' magas aristocratia ott vigadott.“

„Mi történhetik itt?“ kérde egyszerre Guszti, látván, hogy az egész hid tele van emberekkel.

„Ez semmi különös barátom 's így van napról napra, alkalmasint valaki van a' nádornál, talán Kossuth Lajos 's a' nép vizsatértét várja.“

„Ha jöni talál,“ mond Guszti: „soha át nem mehetünk, láttam már egy illy tolongást, nem hiszem, hogy a' zsidók Mósest mikor vizsatért a' sinai hegyről nagyobb élénkséggel fogadták volna.“

„Siessünk, szólt Jenő 's ha ellenedre nincsen ne tegyünk hoszu látogatást bátyádnál, de hogy ez akaratum ellen hoszura ne nyuljon — egyre kérlek Guszti barátom.“

„Halljuk — megvakult az úr!“ kiáltott fel most egyszerre Guszti, letekintve egy kis vastag úrra, ki sietségében a' hid elején, hová most érkeztek — úgy neki futott Gusztinak, hogy ezt majd leverte lábáról.

„Bocsánat, ezer bocsánat úram!“ szólt a' vastag úr — Jenőnek rohanva, ki egyet csavarván rajta végre egy nemzetőrrel ütközött össze.

„Menjünk, menjünk!“ sürgeté Jenő Gusztit, kinek ujra három néemberrel gyült meg baja, kikkel annyira összegomolyodott — hogy kiszabadulván nagy bajjal egyiknek kendőjét lesodrotta.

A' nép a' hidon nőttön sűrűdött, a' gerendák recsegték 's a' két ifjunak leirhatlan fáradságába került a' tulsó partra átvergődni.

„Jer velem erre jobbra,“ szolt Jenő, „amott egy hágcsó vezet fel a' hegyre, hamarább ott leszünk 's legalább e' sok kocsik egyike sem gázol el.“

Nem sokára felértek a' hágcsó legfelsőbb fokaira 's a' széles utra jöttek melly a' vár kapuig vezet, végre a' várba értek 's a' nádori palotán tul nyiló. György terén végig haladva — jobbra egy hoszu utczába tértek be, a' német játékszin előtt menvén el.

„Látod ama halvány sárga emeletes házat?“ kérdé Jenő.

„Amott balra, mellynek kapuja felett czimer van?“

„Ugyan az barátom, ott lakik bátyád, vagy ha ugy akarod bátyánk, mert mióta őt először Irma megbizásából felkerestem — mindig öcsének hív.“

„Megállj csak barátom!“ kiáltott fel Guszti, „egészen kizavart bennünket ama sok nép előbbi beszélgetésünkből, ígérted, hogy tudtomra adod mit kell tennünk, hogy látogatásunk — soká ne tartson.“

„Igaz, helyes Guszti barátom. Arra kérlek mindenek előtt, hogy bátyád előtt ne érints semmi valósi eszmét.“

„Hallottam már, hogy ez kedvencz tárgya.“

„Gondolom azt!” mond Jenő, ki most 10 — 15 lépésnyire a’ háztól megállván barátjával — folytatá: — „Annyira kedvencz tárgya, mikép ha bele jő éjfélig meg nem szabadulunk tőle: — Én megjártam egyszer vele: egész rendszerét előbeszélte nekem ’s hat álló óráig nem menekülhettem.” —

„Uram irgalmaz!” mond Gusztai, „tehát olly bigot?”

„A’ világért sem barátom, sőt ellenkező, de ne ácsorogjunk itt, siessünk, majd egyszer keresd fel nagybátyádat egyedül, akkor kihallgathatod.”

Most értek a’ házhoz: mikor annak nyitott kapuján behaladtak jobbra a’ hágcsóhoz jutottak ’s nem sokára mind ketten egy nagy ’s igen tisztán tartott ajtóval álltak szemközt.

Jenő csengetett. „Alkalmasint,” szolt Gusztaihoz — „többször fogjuk ezt ismételni.”

Néhány percz tölt el ’s az ajtó meg nem nyílt. — „Mondtam ugy e,” — jegyzé meg Jenő: „hogy többször kell zörgetnünk mint a’ jó istennél a’ biblia szerint. — Kisértsd meg — talán szerencsésb kezed van.”

Gusztai jót rántott a’ csengőn, de senki sem látott a’ jöttökről tudomást venni.

„Alkalmasint sincs hon,” mond Jenő, ki már veszteni kezdé béketűrését. „De tészünk még egy kísérletet.”

„Ugy tetszik nekem,” mond Guszti: „mintha neszt hallanék, de az ajtó csak nem akar nyilni.”

„No hiszen várj — mindjárt beharangozok én,” szakítá őt Jenő félbe ’s újra megragadván a’ csengő gombját, olly harangozást vitt véghez — minő e’ csendes lakban aligha valaha hallatott.

„Ugyan mit mivelsz!” mond Guszti, megragadván barátja karját, „még megharagitjuk az öreg urat.”

„Akkor nem ismered őt, nincs ember a’ világon ki olly keveset haragudjék mint ő, pedig első tekintetre az ember azt hinné, hogy nem is tud egyebet.”

„Ah használt a’ vecsernye!”

„No — no — no!” dörmögött most az ajtón belől egy-tompa férfiu hang, mig csoszogó léptek hallatszának. Az ajtó megnyílt, de csak félig, ’s azon egy hoszu keskeny öreg arcz tekintett ki.

„Kit tetszik keresni?” kérdé a’ fő.

„Zádor János tanácsos urat,” felelt Jenő — ki miután így a’ kérdő tudni vágyát kielégítette — feszíteni kezdé az ajtót, de az öreg egyfejü cerberus erősen tartotta azt ’s inquisitori hangon folytatá kérdéseit:

„Kik légyenek uraságtok?”

„Rokonok,” felelt Jenő szárazon, „láthatja Ön, hogy nem vagyunk kéregetők: — ne tartsa egy azt az ajtót — eresszen be!”

„Minő rokonok — és honnan jönnek uraságtok?”

Jenő Guszti integetéseinek daczára hirtelen kemény nyomást tön az ajtón 's míg az óvatos öreg hátratántorgott 's az egyensúlyt ügykezett viszanyerni — addig ifjaink egy keskeny előszobába léptek.

„Ez nem emberség!” mormogott az öreg, kit most egész fönségében ki lehetett venni.

Ezen egyén alkalmasint a' 60 évet túlhaladta már 's tagjai sarkig érő sötét szürke kabátba voltak gombolva.

„Soha se apprehendáljon barátom!” szólt nevetve és békítő hangon Jenő. — „Hát nem ismer már, hiszen nem olly régen voltam itt? — aztán nem is járja ám, hogy becsületes rokonokat úgy kikérdezzen Ön — mint valami bécsi spitzli 's a' tornáczon hagyja állongálni! — jelentse be Ön Kémendi Jenő kapitányt és Zádor Ágoston urat.”

Az öreg egy szót sem felelt, hanem betévén az ajtót 's ráfordítván a' kulcsot, még egyszer apróra megtekintette tetőtől talpig a' jöttöket — azután a' lehető leggyanusabb kifejezésü arcczal — egy balra nyíló ajtón át eltávozott.

„Furcsa egy fogadás,” mond Guszti: „tudod e, hogy engem e' látogatás mulatni kezd.”

„Csalatkozol barátom, ha a' gazdát szolgájától itéled. Nagybátyád ezen öreg Mamuthot talán hűsé-

geért nem tudja nélkülözni, ez az egész, — bár sok sajátságai vannak — rokonunknak.“

„Meg kell adni,“ szólt Guszti körültekintvén a szobában — „hogya e' kis hézag minden kényelemmel el van látva.“

„Egy keskeny fenyőszék közepben — egyébb semmi!“ mond Jenő.

„Szinte képzelem,“ folytatá a' másik: „az öreg rendőrt nap hoszán át itt üldögelni 's talán olvasóját pergetni, mert meglepő hasonlatossága van egy öreg szürkebaráttal.“

„Az olvasó a' mint gyanitom,“ mond Jenő: „nincsen nagybátyád vallásában elfogadva: de tréfa mi tréfa — ha mindjárt nem jön — ostromhoz látok.“

E' hős merényre nem volt szükség, mert a' csoszogó léptek újra hallatszának 's az öreg inas nem sokára megjelent, a' nélkül, hogy vonásainak kifejezése kedvezőbb lenne.

„Tessék be sétálni,“ szólt komoly hangon, „a' tanácsos úr dolgozó szobájában van.“ — Evvel félre állt 's a' félig nyitott ajtón át helyet engedett a' jötteknek — egy hoszú tágas szobába.

„Te tudod itt a' járást, csak előre, követni foglak:“ szólt Guszti: „a' butorok nem akadályoznak itt is, nagybátyám ugy látszik nem barátja a' feleslegesnek.“

E' szobán végig kelle haladni, mert az ajtó

mellyen át jöttek bal szögletében volt — az pedig hová menni akartak — a' jobb felőli fal végén — balra. — A' butorzat valóban igen egyszerű volt 's egy zöld fátyollal bevont csillárból, tölgy asztalból szőnyeggel borítva — 's jó csomó fekete bőrös székből állt.

Most benyitottak az említett szögletajtón, de még nem voltak célnál — mert előttök hosszú keskeny szoba vonult, hasonló valami folyosóhoz — mellynek ablakai jobbra az udvarra nyíltak.

E' kis házagnak már jóval lakályosabban nézett ki és sajátos raktárhoz hasonlított: az egész bal felőli falnak hoszán fogasokat pillantottak meg, mellyek telve valának magyaros ruhadarabokkal 's egyéb eszközökkel minőket a' nép használ. — Első helyet foglalt el a' juhászbundák legczifrábbika, azután jöttek a' szürek, csurapék, köczék: Mind ezen darabok remekeknek látszottak nemükben. — Ezen öltözeéktárral szemközt, széles álványok nyúltak 's ezeken mindennemű fővegek, ostorok, dohányzaeskók, füttykösök, fokosok, ólombotok, karikások, suhogók, ivószaruk 's előszámlálhatlan mindennemű ily eszközök heverték, még a' czifra duda, tükördarabok kirakott kecske fejével, a' hoszu fuvola, alól három nyilással 's a' kürt, tárogató 's több nemű sípok 's néhány doromb sem hiányoztak.

„Teringettét!” mond Guszti: „az öreg úr ugy látszik nemzeti muzeumot akar itt alkotni: szükségből fel lehetne itt egy szabad csapatot szerelni, nézd csak amott a’ falon még egy pár kanászbalta is függ.”

„Szedd össze magad Guszti,” sugta Jenő: „ezen ajtó itt szemközt a’ dolgozó szobába nyílik.”

Guszti kopogott ’s azonnal hangzott belőlről — szabad!

Benyitottak, mi pedig mi előtt e’ dolgozó szobának lakóját bemutatnók, kissé tekintsünk körül.

Ez tágas, szabályos négyszeglet képezett ’s az ajtó mellyen ifjaink e’ szentélybe léptek — a’ fal közepében nyílt.

Becsánatot kérünk ha részletes lelettárt nem nyújtunk itt ’s csak vázlatot adjunk, mindenkinek szeszélyére bizván a’ tárgyak elrendezését.

Ha az öreg medve a’ külszobában nem is emlitendé, hogy az öreg úr dolgozó teremében van, első tekintetre reá lehetett abban egy tudós lakhelyére ismerni. — Már aztán — valódi tudós volt e’ vagy csak a’ tudós társaság tagja, vagy végre olyan ember ki sokat szeret tudni, és e’ sokoldalúság külső jeleivel magát körülvenni — el nem akarjuk határozni.

Annai igaz, hogy e’ szobában válogatott ’s jól rendezett könyvtár mellett, nem csak egy villany-

gépet, egy galványüteget, hanem roppant méretű földgolyót 's szabadon álló remek látcsőret is találunk. Ezen kívül nagy mennyiségű gazdasági eszközök és gépek remekül készült apró mintáit különböző álványokon, míg másokon számos újabb találmányokkal ismerkedhetünk meg, melyek közül csak kettőt említünk meg, mint Zádor János úrnak kedvencz tárgyait: egy elmésen szerkezett kis gépet a' legfinomabb gyapjuszál vastagságának megmérésére 's egy dynamométret, az az erőmérőt, mi által bárki megtudhatja, még pedig a' legpontosabban mennyivel erősebb másnál ki vele e' műszeren megkísérti erejét. Ha a' mondottakhoz a' tanácsos sok nemű ritkaságokkal megrakott íróasztalát, 's egyszerű ugyan, de kényelmes butorokat veszünk, teljes képességgel bírandunk elménkben e' chaost kitisztázni 's abból egy rendezett egészt képezni.

Zádor János előhaladott korának daczára feltűnően kellemes jelenet volt. Szabályos, római szellemű arcza igen kevés redővel birt még 's hoszú keskeny ősz bajusza 's állszakála katonás tekintetet adott neki. — Öltözete egészen fekete, csinos és tiszta, melyet a' lehajtott keskeny inggallér még emelni látszatott. Zádor János magos 's korát tekintve elég karcsu férfiu volt.

Mikor ifjaink a' szobába léptek elejekbe sietett 's a' legszivesebb hangon üdvözlé őket.

Jenő azonnal bemutatta Gusztit 's a' tanácsos mind kettőnek megrázta kezét.

„Örülök, hogy Önt látom uram öcsém!“ szolt Kémendihez intézvén beszédét: „gyanitom, hogy a' táborba megy?“

„Eltalálta uram bátyám 's alkalmasint Guszti sem fog soká itt beverni, ugy látszik az egész ifjuság fegyvert fog.“

„Üljünk le,“ mond Zádor János 's nem sokára 's miután Guszti a' csomag levelet átadta, mellyet a' tanácsos át tekintett 's maga elé tett az asztalra, mindnyájan helyet foglaltak a' kényelmes karszékeken, rágyújtottak a' finom szivarokra, mellyekkel őket a' lakura megkinálta.

„Barátim,“ kezdé Zádor János: „megfoghatom mi hozott benneteket ide, ez természetes, de nagyon kétséges időt választottatok. Közepette vagyunk itt a' forradalomnak és számos ember még is azt hiszi, hogy törvényes úton járunk.“

„Még eddig én is azt hiszem,“ felelt Jenő: „'s nem is tudom miben tértünk volna el attól?“

„Ezt én sem tudom jól, öcsém, de azt igen jól tudom a' mit a' reactio hisz: ez pedig azon pillanattól óta, hogy felelős ministeriumunk van, istentől elátkozott rebelliseknek tart bennünket“

„Miután a' király maga helybenhagyta azt? 's a' minisiterelnököt maga kinevezte?“ szolt közbe Guszti.

„Ugy van öcsém,” mond a' tanácsos: „mert a' reactio úgy vélekedik, hogy mind ezt csak kényszerítve tette.”

„Kényszerítve!” kiáltott fel Jenő.

„Igen ám, 's ennek következtében néhány nap mulva itt lehetnek a' seressánok.”

„Ej dehogy lehetnek,” mond Guszti.

„Mivel állsz ellen? tartsd fel őket ha tudod. — Még ezeket pár dictióval le nem ütjük barátom.”

„A' nép is agyon veri őket,” mond Jenő, „csak nem biszi bátyám, hogy az a' kis horváthország, e' szép gazdag földet csak amugy elfoglalja — mint a' csáky szalmáját!”

„Kedves öcsém,” felelt a' tanácsos komolyan, de nem kedvetlenül: „én sokat hiszek a' mit mások nem hisznek — vagy másként hisznek 's fordítva: — de itt a' dolog egyszerű. Azt állítja mindenki, hogy a' horváth sereg 60,000 főből áll, hát nekünk mennyi van? láthatjátok tehát, hogy ez mindössze egy kis számtani feladat, abban pedig költőiségnek semmi dolga.”

„Van 5 — 6000 emberünk Teleky vezénylete alatt,” felelt Guszti, „a' honvédek óráról órára szaporodnak, egy szabad csapat a' másik után szereltetik, Batthyány Lajos csudával határos erőt fejt ki, két hét mulva kész hadseregünk van.”

„Adja isten,” mond a' tanácsos: „buzgóságban

's lelkesedésben nincsen hiba, de sok lud disznót győz, azt mondja a' magyar. — Láthatjátok barátim — hogy én nem pogyászolok 's hogy nem igen nézek úgy ki mint ijedt ember, de vérmes reményekkel nem csalogatom magamat. — A' várak nincsenek biztos kezekben, fegyverünk kevés, pénzünket csak most kezdik nyomni, pedig sok szép idő haladt el. Aztán a' bán seregei fanatizálva vannak 's ott mindenki azt erősíti, hogy rossz fát tettünk a' tüzre: nevetséges minden ellenállás, humiliare capita vestra — türjünk méltósággal! — Az utóbbi szavakat Zádor János dörgő hangon mondá, melyek ugyan e' szavakra emlékeztettek — egy felső ház ülésben.

Evvel elhallgatott, még pedig olly arczkifejezéssel — melyből lehetlen volt valódi véleményét kivenni.

„'S uram bátyám így vélekedik?“ kérdé Jenő — mig a' vér felvonult arczába: „én ellenkező véleményben vagyok 's ha a' bán úrnak tetszett bennünket szeme szöktében megtámadni a' nélkül, hogy bántottuk volna, ő tett rossz fát a' tüzre nem mi, 's gondolom meghül kissé vére ha közelebb jő.“

„Édes öcsém,“ viszonzá mosolyogva Zádor János: „még eddig csak azt mondtam nektek a' mit mások hisznek, nem saját véleményemet.“

„De mi épen ezt szeretnők tudni,“ mond Guszti.

„Mit érnétek vele, gálvánütegemmel csak le nem verhetek 60,000 horvátot.“

„De még is kedves bátyánk,“ unszoló ötet a' két ifju.

„Megmondjam nektek véleményemet?“

„Kérjük.“

„Jó, de előbb pár kérdést hozzatok. — Ha valaki például Önt kedves öcsém, százados — párviadalra idézi — mit fog tenni?“

„Minő kérdés, kimegyek tüstént.“

„Nem jó lesz kedves öcsém,“ mond a' tanácsos felkelvén 's az álványok egyikéről előhozván a' dynamométret. „Látja drága uram öcsém ezt a' műszert?“

„Ismerem jól,“ mond Jenő kezébe vevén 's jót rántván azon, miből kisült, hogy az ifjunak igen ép idegei vannak.

„Ah Ön ismeri e' műszert, én tehát igen eszélyesnek tartanám párviadal! előtt megkisértetni a' kihívó erejét. — Azután mixta deputatio-t hozzá küldeni 's végire járni ha igaza van e vagy nem — 's volt e joga uram öcsémet kihívni vagy nem.“

„Semmit sem fogok mind ezekből tenni,“ felelt nevetve Jenő: „hanem ha kihivott kiállok a' sikra 's megvivok vele.“

„Hát te drága Guszti öcsém,“ folytatá a' tanácsos, „ha valami úri ember neki rugaszkodik atyád-

nak, vagy kedves két nővérednek — hogy agyon verje vagy kirabolja őket — mit fogsz cselekedni?”

„Leütöm mint a' veszett állatot,” mond Guszti.

„No, csak ne olly tüzesen, kedves öcsém! látom nagyon forr 's pezseg ereidben a' jó régi Zádor vér, hanem tisztelet becsület, de igazság is: — a' méltányosság azt kívánja, hogy mielőtt beavatkozzál a' csetepatéba, járj lelkiismeretesen végire a' dolognak 's tudd meg jól, ki a' hibás 's melyik résznek van igaza.”

„No hiszen az kellene!” kiáltott fel Guszti: „mikor szülőimet 's testvérimet megtámadják 's verik — akkor én törvényes vizsgálatot tartsak!”

„Mit kérdeztetek elébb barátim tölem?” kérde a' tanácsos.

„Véleményét uram bátyámnak,” felelt Jenő.

„Magatok kimondottátok azt az elébb. — Ha az embert kihivják ki kell állni, ha megtámadják legjobb, anyját, honát, ősei sirját, szabadságát, védeni kell azt. — Nincs akkor többé kérdés arról ki erős, — ki gyenge, ki nyer, ki vesz, vivni kell ennél tovább nem mehetünk.”

„Ez már egyszer férfias vélemény,” kiáltott fel a' két ifju.

„Az biz ez, a' micsodás!” mond a' tanácsos, „de azért elüthetik a' port rajtunk 's ha itt lépik a' kor-

mányt, 's az országgyűlést — lesz akasztás elég —
arra számot tarthattok.“

„Hát uram bátyám feledte a' mi lelkes ifjusá-
gunkat 's ama derék népet, melly énekelve rohan
a' zászlók alá?“ mond Guszti.

„Dehogy feledtem öcsém, dehogy feledtem! bő-
rünkben áll a' dolog ilyenkor mindenre számítunk:
— de hol a' vezér? — erre olly emberek kelle-
nének, mint Bethlen Gábor 's Tököly, nem olly
ignota quantitasok mint a' mi hőseink.“

„Ah kedves bátyám!“ szolt közbe hevülve Gusz-
ti, „én még a' horváth országi bánról soha egyebet
nem hallottam, csak hogy felséges illyr verseket ír,
mellyeket nagy busulásomra nem élvezhetek.“

„Már én nem tudom mikép van,“ tevé hozzá Je-
nő: „de nekem egyáltalában nem jő — félni ezektől
a' vitéz horvátoktól. Volt e' bátyám az utczákon?“

„Ha voltam e — igen ám, illyet nem minden
nap lát az ember!“

„Ha volt, láthatta minő lelkesedés van. Hiszen
a' pesti nép maga agyonveri azt a' néhány tótot.“

„Néhány tót!“ mond a' tanácsos komolyan: —
„tudjátok e hogy a' horvát ezredek a' legvitézebbek
közé tartoznak az osztrák hadseregben? feledtéték
e a' Zrinyiek, Draskovicsék, Frangepanok mennyit
vittek véghez e' derék, hadnak edzett néppel, jút
e még Trenk eszetekbe 's a' veres köpönyesek, ki-

ket a' németek litaniába foglaltak abba a' rovatba, melly után mondjuk, ments meg uram minket.“

„Ha mind rendes katonaság volna,“ jegyzé meg Guszti: „de nagy része a' seregnek gyülevész nép, melly soha tüzet nem látott.“

„Hát a' miénk látott tüzet?“ kérdé a' tanácsos — „az ellenséget soha sem kell megvetni 's általában a' népet ne bántsaátok, a' nép mindenütt jó, csak az a' bünös, ki roszra vezeti. — Ha akarjátok véleményemet tudni, megmondom azt nektek, rójjátok fel, servata valebunt.“

„Azt szokjuk mondani, hogy mikor kijövünk a' tanácsból mindig bölcsebbek vagyunk. — De sok tanácsot ült már a' világ 's még senkinek sem jutott eszibe, szabatosan formulázni a' tanács utáni bölcsességet, innen van aztán kedves öcsém, hogy még most is, mikor a' ház ég, egyik a' butorzatról tanácskozik, másik a' szobák felosztásáról, egyik pedig épen arról, hogy az ablakokat mosassa tisztára: a' főeszme az, hogy a' ház ég — tehát oltani kell mindenek előtt.“

„Eddig épen a' földologra nézve keveset tettünk 's mivel sokat elmulasztottunk némileg tanács után vagyunk, mert már is látjuk mit kellett volna tennünk, azért én nektek röviden formulázni akarom az eddig nyert bölcsességet.“

„Forradalomban első dolog öntudatával birni an-

'nak, hogy forradalom van - e vagy nem. Mikor horvátok, rácok oláhok megtámadtak 's ez már tény, akkor megszűnt az a' kérdés — kinek van igaza?"

„Mig a' reactionnak minden lépéseiből világos, hogy igen jól tudja mit akar, 's ellenségeink táborában senkinek sem jut egyéb eszébe, mint bennünket szétverni 's akár van igazunk akár nem, már az ítélet ki van felettünk mondva: hogy nincsen igazunk.“

„Azért ott egység van a' működésben, nálunk szétágazás. Mig egy rész kardot köt becsületes védelemre — addig a' másik a' törvényesség teréhez ragaszkodik 's egyezkedésekről ábrándozik. — Ha mi a' nagy magyarország azt tesszük, mit a' kis horvátország ellenünk megkezdett, akkor nincsen forradalom, mert ellenségeinket tiszteletben tartjuk. Mi okozza a' forradalmat? A' megtámadtatás, ez pedig ha tekintélyes erőt fejtünk ki jókor — be nem következik.“

„Igaz kedves bátyám,“ mond Jenő: „késő nyílt fel szemünk.“

„Egyéb is hibázik még,“ folytatá a' tanácsos.
„Nincsen pénzünk, nincsen fegyverünk.“

„Az országgyűlés 60,000,000 ajánlott 's bankó hamar készül,“ jegyzé meg Guszti.

„Gondoljátok? Nem olly igen hamar barátim

mikor az ellenség nyakunkon van, nem készül az is semmiből mint a' világ, sok kell erre: sajtók, papiros, festék, minták, ügyes rajzolók 's metszők, hely, emberek 's mindenek felett két dolog, idő és hitel.“

„Hitel!“ mond Jenő: „'s ezen aggódik Ön?“

„Mig ügyünk jól megy öcsém legkevesebbé sem, sőt azt óhajtanám, hogy az órszágyülés 60,000,000 helyett 200,000,000 engedményezzen.“

„Illy roppant öszveg!“ kiáltott fel Jenő: „'s mivel fednök azt?“

„Mivel fogjuk fedni, kedves öcsém, ha ügyünk megbukik ama 200,000,000 állományi adósságot, melyet az osztrák kormány nyakunkba fog röni? — aztán nem azért óhajtanék ennyit, hogy elköltsük, hanem hogy készen legyen. Ha rajtam állana négy öt sajtó helyett húsz működne 's főleg apró pénzről jókor gondoskodnám. Majd meg látjátok ha kardra kerül a' dolog 's a' kaceza szorul minő akadály a' pénz szüke.“

„Hol vettünk volna időt arra, hogy ennyi pénzünk készen legyen,“ szólt közbe Guszti.

„Hat hónapig okoskodtunk — és miért barátim? mert nem voltunk tisztában magunkkol 's nem akartuk magunknak bevallani, hogy forradalom közepette vagyunk, — azért pedig, mivel mi törvé-

nyes úton maradtunk 's szemet hunytunk arra, hogy a' reactio a' forradalmat megkezdette.“

„S reá állott volna e az országgyűlés két száz millióra?“ kérdé a' másik.

„Mihelyt ember akadt volna, ki kimélet nélkül nevén nevezze a' mi történnik t. i. a' katonai ellenforradalmat 's erről az országgyűlést meggyőzze, mire adat elég volt, az engedményezésen nem lehet kétkedni, 's szoros számadás mellett nem is leende ez veszéllyel összekötve. De mi fog most történni — ha innen kizaklatnak bennünket?“

„Debreczenbe, Váradra, Kolozsvárra megyünk:“ — felelt Jenő élénken: „hát Tököly és Rákóczy Ferencz mennyit vándoroltak?“

„Be áldott dolog az a' szép piros ifju vér! melly előtt a' lehetőségek csak amugy nőnek ki a' földből mint tavasszal a' fű! — Feledtetek e', hogy csak 4—5 héti megakadás a' pénzkészítésben meg annyi vesztett csatával felér?“

„De ha illy sok pénzre nincsen szükség 's ennyi el nem kél?“ kérdé Jenő.

„Gondolkozzatok csak kissé. Mikor utazik az ember jobb kedvvel, ha ezer pengő van erszényében mellyen keze nyugszik, vagy ha állomásról állomásra hazulról várja a' költséget? — Pénz soha sincs sok, ki tudja meddig tart a' forradalom 's a' mi megmarad, könnyű azt hamuvá égetni.“

„Ha bátyámnak ez meggyőződése, szolt e erről másoknak kiktől a' dolog függ?“ mond Jenő.

„A' hirlapok eleget beszéltek a' semmittevésről, én pedig azt hittem, hogy a' kormány ugy cselekszik mint a' reactio — halgat és tesz. Sőt azt hittem, hogy olly okos, mikép a' sok boszantás dacára el nem árulja titkát. Csalódtam, semmi sem történt! — Így vagyunk a' fegyverrel is. Mennyi időnk volt! Kétszázezer szuronyos fegyvert szerezhattünk volna meg, most hálát adhatunk istennek ha 30—40,000 becsempészhetünk.“

„Most sem késő még,“ erősíté Guszti: „s bátyám kinek olly sok ismeretségei vannak sokat tehetne, szóljon, — a' jó tanács soha sem késő.“

„Kedves jó öcsém én formuláztam a' hat hónapi tanács után nyert bölcsességet a' magam belátása szerint, de mivel csalhatlannak nem tartom magamat, sőt azt hiszem, hogy nagyon is gyakran csalódom, nem merek sokat zörgetni; hol annyian más-ként látnak azt kell hinnem, hogy én hibázom.“

„S mit tenne bátyám most?“ kérdé Jenő.

„Ezt röviden megmondhatom nektek, védeném a' hazát, rokonszenveket szereznék 's rendet, fegyelmet hoznék be mindenhová. — De igen belejöttünk a' political vitatkozásokba, pedig mi tagadás benne, e' részben igen hátra vagyunk, elleneink okosabbak, — hagyjuk e' tárgyat, térjünk be Zádorlakra: mond-

játok meg nekem mit tudtok az én szerencsétlen bátyámról?”

„Minden a' régiben van,” felelt Guszti: „semmi változás.”

„Megfoghatlan makacsság!” mond a' tanácsos egy sohajjal.

„Márton bátyánk azt állítja,” folytatá Guszti: „hogy senkinek sem vét — csak neki hagyjanak békét.”

„Tehát most már legalább csendesebb?”

„Csendesebb! egy perczig sem! Lehetlen fel is gondolni minő szomju mohósággal keres ürügyet magát folytonos dühre felfokozni.”

„Ugy nem is kérdem ha jár e ki, 's gondoskodik e szép birtokáról? — de szólj: mikép alkalmazza magát atyád 's nagyatyád iránta?”

„Türnek 's hallgatnak botrány kikertülésére. Járay a' mi derék praefectusunk azt állítja, hogy végre is legjobb az öreg urat néha felboszantani. Mert ha darabig senki sem bántja, dühbe valódi örvöngéssé válik.”

„Ugyan mond csak öcsém, mi a' tatár boszantja fel e' csudabogarat?”

„Ki tudná ezt megmondani, de pár esetet elbeszélek röviden, aztán megítélheti bátyám, ha lehet a' legjobb szándékkal a' bajt kikertülni, mikor valaki azon rögeszmében szenved, hogy minden e'

szép világban csak az ő bosszantására történnik 's ki valódi szenvedéllyel vadássza a' bajt."

„Uram bátyám tudja," folytatá Guszt: „hogy nagyatyám a' középépület egy részében nevezetes változtatásokat tétetett: — ezek ellen Márton bátyánk folytonosan elménczkedett, hanem egyebet nem tett: Egy napon atyám átküldötte Járayt hozzá kérdést tenni, ha megengedi e, hogy a' középépület jobb oldalán, honnan a' kilátás olly felséges, a' romokat csak annyira igazitassa ki, hogy a' falak tetejének irányában az ember járhasson. — Nagybátyám ezen engedményezésért két ezer pengő forintot követelt. Atyám vonakodott ennyi pénzt kiadni 's azon hiszemben, hogy rokonának nem kárt hanem hasznót csinál, egy kis fahidat készíttetett az erdő felőli falnak hosszában — 's a' csonka szögletbástya tetejét annyira kiigazitatta, mikép most onnan ama regényes kilátást élvezni lehet."

„Mind ez háborítás nélkül megtörtént. Akkor tájban azt hittük, hogy Márton bátyánk soha sem hagyja el sötét lakását 's talán nem is tudja mi történnik: később az ellenkezőről győződünk meg, mert megtudtuk, hogy az öreg úr néha napokig távol van — de hol? az rejtély maradott mind ez óráig."

„Mikor minden készen volt atyám 200 pfittal kínálhatta meg őt. — Mig e' pénzzel meg nem kínál-

tuk, az öreg ur hallgatott, de mihelyt ez meg történt — valódi dühbe jött. — A' pénzt Járay lábához vetette 's őt durván kiutasította a' szobából. — ~~Pár nap~~ Pár nap múlva egy furfangos oláh ügyvéd érkezett nagybátyánkhoz, alkalmasint általa felszólítatva. Egy volt az azon emberek közül kik minden ügyet vállalnak 's e' felett annyira ismeretes ármányairól, mikép már egyszer a' megyében szó volt őt tollától eltiltani.“

„Röviden, a' dolog oda került, hogy Márton bátyánk atyám ellen pert indított, mint a' ki sajátjában önkénye szerint rendelkezik.“

„Eszeveszett ember!“ kiáltott fel a' tanácsos.

„Sok mindennemű boszantások után,“ folytatá Guszt: „szegény atyámnak e' sületlen ügy tömérédek járkálásába 's költségébe került, míg azt a' mint előre lehetett láni — el is vesztette.“

„Mig e' botrányos per folyt az öreg Márton úr láthatlan volt, de mihelyt azt megnyerte 's mi mindnyájan azt hittük, hogy mindent a' mi készült le fog romboltatni, ellenkező történt; mert maga kezdette ama helyett használni 's igen jó kedve kerekedett.“

„Mikor a' praefectus a' rajtunk nyert összeget neki lefizette, gunnyal 's kárörömmel elménczkedett atyám és nővéreim regényes szellemük fölött 's

mondá mikép szerfelett fog örülni, ha valami új kényelemhez juttatjuk illy olcsó áron.“

„No hiszen végeznék én vele igen röviden, lehetlen, hogy ezen embernek józan esze legyen,“ szolt a' tanácsos.

„Beszéld elő csak Guszti,“ mond Jenő: „azt a' spectaculumot a' cseh zenészekkel.“

„Halljuk,“ tevė hozzá az öreg úr.

„Nem régiben,“ kezdé ujra Gúszti: „egy este valami vándor cseh zenészek érkeztek az udvarra 's véletlenül olly állást vőnek, hogy a' hazártos öreg megpillantotta őket. Azonnal kilépett szobájából 's parancsolta, hogy tüstént eltávozzanak. — Ezek egy szót sem értvén magyarul zenéhez fogtak, bátyánk pedig tégladarabokkal kezdé őket hajgálni.“

„Mihelyt észrevettük a' mi történt áthiyattuk őket a' mi udvarunkba, hol aztán néhány darabot eljátszottak.“

„Márton bátyánk haragja nem ismert határt, egy szemtelen korhely cigány inasát átküldötte hozzánk és azt izente, hogy ha tüstént el nem kergetjük azokat a' gazembereket, kiket egyedül az ő boszantására rendeltünk ide 's kik ötet személyesen megsértették — rájuk fog löni.“

„Egész Dujárdin!“ szolt a' tanácsos közbe.

„Régibb időben,“ mond Jenő: „volt egy két illyen példány.“

„Atyám azt izente vissza,” folytatta Guszti: „hogy ezen emberek jöttét nem is gyanítottuk 's ha a' zenét nem kedveli, azonnal el fogjuk őket utasítani.”

„E' váratlan engedékenységre, melly alkalmasint egészen számításán kivüli volt, Márton bátyánk megbetegedett mérgében. De ki írja le boszuságát átyámnak mikor másnap éjfél tájban, épen kedves nagyatyánk ablaka alatt — egy szurtos cigány csimpolyás olly borzasztó nótát dudált el — hogy az egész ház talpra állt.”

„Szamár!” mond a' tanácsos.

„Isten tudja honnan keritette e' borzas művészt kit mivel az udvar előtt működött, atyám vonakodott elkergettetni, de nagyatyám megelégette a' tréfát, nyakon csipette a' mórét, bakba kötötte 's egy soroglyán a' béresekkkel kivitette a' falu végére.”

„No, mond a' tanácsos, ennek legalább nincsen tragikai vége, de minden esetre jó gyomor kell hozzá, hogy valaki ötven éven tul, a' helység boldogjának szerepét öltse magára.”

„Aztán,” mond Guszti e' félbeszakítás után: „mind ezen aprólékos csipkedésekből ujjabb ujjabb boszantások keletkeznek. — Így például Márton bátyánk azt állította, hogy minden kis mulatságot mellyet magának szerezni akar mi megakadályozzuk

's olly zajt ütött a' czigány eltávolítása után, hogy pár napig majd megőrültünk közelében.“

„Legutóbb megint beverte mérgében minden ablakát, mert a' falusi ebek ugattak, 's azt állítá, hogy nővéreim kenyérhajat vettetek ablakai alá, hogy a' falusi kutyák oda gyűljenek hangversenyt adni. Így megy ez folytonosan annyira, mikép ha kedves nagyatyánk olly nagyon nem ragaszkodna Zádorlakhhoz — hol nagyobb részét életének töltötte, atyám rég elköltözött volna Kolozsvárra, vagy a' jó székelyföldre — hol a' mint bátyám tudja — kényelmes falusi lakunk van.“

„De ugyan mit csinál ezen ember egész nap ama sötét oduban?“ kérdé a' tanácsos.

„Megvallom,“ felelt Guszti: „hogyszer voltam nála, akkor is csak a' pitvarban fogadott. Azt kérdezte tőlem mit akarok? 's mikor kijelentettem, hogy csak tiszteletemet kívánom tenni, azt felelte haragosan: hogy ő nem a' pócsi Mária, hogy búcsúra járjunk hozzá.“

„Szeretetre méltó rokon,“ mond Jenő jó izűen nevetve.

„Egy észrevételem van,“ szólt közbe a' tanácsos Gusztihoz fordulván: „ugy tetszik azt mondád, hogy a' vén Mammuth nem ül mindig otthon, valljon hová kalandozhatik?“

„Azt az ég tudja, annyi igaz, hogy néhányan

reáismertek Kolozsváron 's hogy többször megfordult Brádon.“

„Ugyan mi a' manót keres Brádon?“ kérdé a' tanácsos.

„Brádon néha jó vásárok vannak. Azt tudjuk, hogy Márton bátyánk fukar, úgy szolván semmit sem költ 's szép birtoka lévén a' legnyomoruságosabb gazdálkodás mellett is meggyül pénze 's azt nem heverteti, meglehet, hogy mindig titkos járása kelése illy pénzkezelések miatt történik.“

„Nagyon el van é hanyagolva birtoka?“ kérdé a' tanácsos.

„Borzasztólag!“ felelt Guszti: „de bátyánk nem az egyedüli, ki illy uton maggazdagodik: Mi csak attól van, hogy pénzével alkalmasint uzsoráskodik. Pedig rémitően lopják és csalják a' nélkül, hogy észrevennék.“

„Jóságainak felügyelője egy helyről a' másikkra megy, alig jelenik meg egy évben kétszer Zádorlakon, annyi jövedelmet ad a' mennyit akar 's ha az öreg ur zajt üt, saját rendelkezéseivel takarózik 's minden meg van mondva. — Állandó cseléde csak kettő van, az öreg Mártha: közép a' gazdasszony, szolgáló 's nyugdíjas szerető közt: e' harpia évek óta mindent eltesz láb alól a' mit csak lehet: a' másik fiatal subancz a' faluból, mióta egy minden lé-

ben kilugozott cigány mindenese — meglopván őt — eltűnt.“

„De hogyan van, hogy azt sem veszi észre a' mi szemei előtt történik?“ kérdé a' tanácsos.

„Már gyanit e valamit vagy nem,“ felelt Gusztí: „nem tudom, meglehet vannak okai sokat átnézni azoknak kik minden dolgát tudják. Egyszer Járay elveszítvén békétürését szemébe mondotta egyenesen nagybátyámnak, hogy lopják, tollázzák minden felől 's gazdasága ország bohózatává vált. — Erre az öreg ur felcsattant, a' praefectust irigy kutyának, atyámat pedig vaknak állítá, kit egész családja orránál fogva vezet. Aztán egy ládat nyitott ki melyben Járay, nem csekély meglepetésére olly halmaz pénzt pillantott meg, mennyit életében együtt soha sem látott.“

„Ön csalja uraságát!“ kiáltott reá Márton úr, mérgesen becsapván a' láda ajtaját: — „irántam atyám, kit testvérem, ama kicsiszolt tanácsos — megbocsát bátyám, hogy illy betű szerint elbeszélem a' dolgot — “

„Minden tétova nélkül öcsém.“

„Ama kicsiszolt tanácsos — folytatá, Gusztí nevetve: pórázon vezetett — igazságtalan volt: Kevessebbel bírok mint testvérem 's Önnek bölcs urasága — drága szomszédaim; még is tudok annyit mutatni, mennyit rokonaim összesen nem mutathatnak

elő. Evvel hátat fordított a' praefectusnak 's pár nap mulva Mártha asszonyt 's Póka uramat a' czigányt, tetőtől talpig uj öltözetben láttuk.“

„A' cselédek azt állítják, mikép néha igen gyanus emberek belopódnak Mártha asszonyhoz 's hogy darab idő óta a' postán számtalan levelek érkeznek.“

„Ki a' tatárral levelezhetik ezen ember?“ jegyzé meg a' tanácsos.

„Ez mindnyájunk előtt rejtély,“ fejezte be Guszti.

„Az idő halad,“ mond Jenő: „talán eddig is igen sokat alkalmatlankodtunk uram bátyámnak.“

„A' világért sem, sőt mindig örülni fogok ha ajtót nyittok reám.“

Evvel a' két ifju bucsut vett, 's miután a' tanácsos mondá, hogy este reméli őket a' casinoban láthatni eltávoztak, a' tanácsos pedig a' levél csomagot bontatta fel 's a' levelek olvaásához fogott.

Honvédelmibizottmány.

Mikor az előszobába értek ifjaink, ott nem csekély meglepetésükre egy csinos fiatal hölgyet láttak az egyetlen széken ülni, 's szemben az öreg inast állni, ki vele — mikép látszott — nagy alázattal 's kitelhetőleg derült arczczal társalgott. A' hölgy izletes de egyszerű gyászöltönyben volt, 's feltűnően szép vonásaiban, valami mély merengés tükrözte vissza magát.

Mikor a' két ifju mögött az ajtó bezáratott 's már a' hágcson haladtak le, Jenő felkiáltott: „ugy látom bátyáknak nem a' legszelejtesb látogatói vannak: — hasztalan az illy agglegények“ — ! —

„Valóban,“ szakítá őt Gusztí félbe: „izlése kifogás nélküli, bár nekem e' szép halvány arcz, lángoló

barna szemeivel sokkal nemesebbnek tetszik — mint-hogy“ — —

„Ne fürkésszük az öreg úr titkait,“ mond Jenő: „ugy is csak tapogatódnánk. Jer siessünk a' várfalakhoz, hogy a' szép ifju Pestet egész fényében bemutassam neked.“

Nem sokára szabadban valának 's a' nap eseményeiről beszélgetve azon ponthoz értek, honnan a' legszebb 's legtágasabb kilátás nyílik Pestre, a' szigetekre, a' lassu szöke Dunára 's az átmérhetlen rónákra.

„Nézzd,“ szolt Jenő: „ott balra a' Márgit szigete csinosan és gondosan tartott ültetvényeivel, mi az öreg nádor mive. Ezen agg fák lombjai alatt — az év forró napjaiban Budapest válogáttabb népe hűvet és enyhét talál. Megvan még pár fala szent Márgit kolostorának 's ha egykor hid köti e' gyönyörű kertet a' Duna partjaival össze 's Pestet egykor sétasorok keritik — nem leend okunk Pozsony árnyas ligeteit irigyleni.“

„E' hoszu, kevély homlokzata a' palotáknak, melly Budára néz — mint az ifju remény az aggság tapasztalásaira, 25 — 30 év előtt nem létezett, mert akkor tájban a' Kemniczer-ház, mellyet ott a' játékszíntől jobbra a' hajó hiddal szemközt látsz — a' legpompásabb épület volt Pesten.“

„Ama szögletház, mellynek födele majd olly magas mint maga?“ kérdé Guszti.

„Igen, most vendéglő az angol királynőhöz 's nemde majd eltűnik e' pompás építmények közt?“

„A' mi e' házakat kedvezően különbözteti sok nagy város palotáitól az, hogy mindegyiknek kapuja, szép tiszta világos udvara 's felséges kényelemteljes hágcsói vannak — többnyire veres márványból: az udvar felőli folyosók az emeletek körül hasonlóul márványból készültek 's kevés udvart találsz, melyben szép művü márványkutak és szobrok nem volnának. — A' Nákó 's Almai házak udvarai majd nem tereket képeznek 's az uj épületé, — mellynek amott kéményeit látod — a' legnagyobb terek egike Európában.“

„Arra Pest mögött,“ szólt Guszti: „amaz alacsony zöld halmok, az elláthatlan róna szemközt a' budai nagyszerű hegyivvel, valami egyetlen a' maga nemében.“

„Ugy e barátom nő szived! ha itt állsz a' nagy és gazdag Magyarország fővárosában?“

„Ha magyarhon történeteire és szenvedésére viszagondolok,“ mond Guszti: „ha eszembe jut, hogy a' külföld az osztrák birodalom e' talapját, melly nélkül léte és élte nincsen, alig ismeri 's most azon idők küszöbén állunk, hol egy nagy nemzet legszebb óhajtsai teljesülni indulnak, — ah mikép örülök,

hogy ifju vagyok, hogy az élet még előttem áll 's követ hordhatok a' haza dicsőségének egyházához."

Jenő szívesen megrázta az ifju kezét, „értelek, szólt: de nehéz napok állnak előttünk, szükség, hogy kitartók és erősök legyünk: a' kormányok jó Gusztim, igen jól tudják, mennyi erő létezik a' magasztos honfiérzelemben, azért folytonosan csatornákon gondolkoznak, hogy azt szétágasztassák: a' nemzetiségek kérdése nem egyéb mint illy csatorna."

Mind ketten elhallgattak, még egyszer átfutották szemeikkel a' főséges képet.

Ott a' róna szélét könnyű fénylepel, mint ezüst köd körözte, 's alatt a' városban mint az ár vonult keresztül a' nép, — a' Duna különösen megragadta Gusztinak figyelmét: balra az oriási 's még is könnyű 's választékos lánczhid végelkészüléséhez közeledett, a' folyó szélét számtalan hajó lepte el, mellyek közül a' szép gözösök mind magosb természetű alakzatok emelkedtek ki.

„Mennyi ember — mennyi élet!“ kiáltott fel Guszti.

„Ugye barátom,“ mond Jenő, „ez egy azon jelenetek közül, mellyek mint a' fényképek beedzik magokat az emlékezetbe?“

„Isten adj a' hazának hozzá méltó fiaikat!“ mond

Gusztí, azután mint egy erővel szakítván el szemeit a' varázstól, Jenőt követte.

„'S külföldön csudálkoznak az emberek, hogy a' haza pusztá neve felmagasztal bennünket, így csudálkozik a' 70 éves agg, hogy az ifju szív annyira tud szeretni!“ mond Jenő: „pár évvel ez előtt beutaztam némethont 's nem találtam embert, ki bennünket magyarokat 's honunkat egészen ismerne. Leginkább bosszantott, mikor slav eredetűeknek mondtak, de találtam olly fejér nyakkendőös simára borotvált urra is, ki tőlem azt kérdezte, ha igaz e, hogy nálunk a' szokott társalgási nyelv a' latin? Ha aztán minden philologiamat elővettem 's bizonyítottam, hogy nyelvünk mind szerkezetére, mind szavaira nézve egy europai nyelvhez sem hasonlít, a' sláv nyelvektől pedig annyira különbözik mint a' franczia a' tatártól: ha később szerkezetét fejtegettem 's erősítém, mikép e' részben alig van különbség a' világ minden nyelvei közt 's hogy gyökszavainak gazdagsága olly nagy, hogy a' már eddig is mivelt és fönséges nyelv elláthatlan kifejlésre képes, — — akadt ember ki csak azért nem nevetett szemem közé, mivel az embereknek e' neme egyáltalában nem nevet — hanem vagy busul vagy haragszik. Mikor pedig végre avval fejeztem be bölcs értekezésem, hogy a' magyar nyelv minden keleti nyelvek közt, mellyekhez kisebb nagyobb mértékben távoli

hasonlatossága van, leginkább emlékeztet a' régi sanscrit nyelvre, mert alig van nyelv, mellyben mint a' miénkben olly bőségben lennének az onomatopeák 's egytagú gyökszavak, — ekkor magos nehezteléssel tekintettek reám, mint olly szemtelenre ki valamit mer állítani a' mit nem a' külhoni tudósok fedeztek fel.“

„Egyébíránt,“ szólt Gusztí: „tisztelet becsület a' németeknek, legtöbbet tőlök tanultunk!“

Igy beszélgetve haladtak a' hidon át, hol több ismerőikkel találkozáván — a' casino fele vették útjokat. — —

.

Néhány hét telt el ifjaink találkozása óta a' tanácsossal.

Sok, igen sok történt e' közben. — A' horváth országi bán siető léptekkel közeledett a' fővároshoz, az osztrák seregek közül több osztály csatlakozott hozzá. — Egy szép reggel magyarhon bámulatára tudva lön: hogy a' bán nem pártütő, a' horváth sereg nem készül magyarhont meghódítani, hanem a' kit ellenségünknek hittünk, magyarhon teljhatalmu hadi és polgári kormányzója. — Ez nem ment árva fejünkbe, pártütő 's kormányzó egy személyben! Az országgyűlés elhatározta, hogy seregünk, melly akkor tájban alig volt több 15,000 nél — megütközzön. — A' hadi tanács, mellyet gróf Batthyány

Lajos összehívott, közéletet választott 's abban átlapodott meg: hogy igen is meg fog ütközni de csak úgy ha megtámadtatik. — Mig a' főváros egy részében arról volt szó, hogy báró Jellachich miként lehet magyarország kormányzója, addig másik részében az emberek sugták egymásnak, hogy a' császár ujra elvette a' parancsnokságot a' bántól 's gróf Lamberg van helyette kinevezve, ki minden órán meg fog érkezni, vagy már megérkezett — alig tíz percczel ezután iszonyu zaj töltötte el a' várost, hogy gróf Lamberget a' feldühödött nép a' hajóhídon megölte 's testét az utcákon keresztül hurcolják! — Másnap seregünket megtámadta a' bán Sukorónál 's visszaveretett. Ennek következtében négy napi fegyverszünetet kért, kötelezván magát, hogy állását megtartja. — Ellenkező történt: mielőtt észrevennék tábornokaink — báró Jellachich éjjel elhagyta állomásait 's a' Lajta fele sietett, hátra hagyván az örtüzeket 's örszemeket 's feláldozván tíz ezer főnyi utóhadát Roth és Philipposics tábornokok alatt — kiket Perczel Mor lefegyvereztetett.

Mihelyt a' bán távozása tudva lön, seregünk nyomban követte őt, de a' Lajtánál megállt. E' közben Bécs elesett 's eleste után egy nappal hadseregünk hoszu fontolgalás után kétszer ment a' Lajtán át és vissza — mig végre mintegy 10—12,000

kaszás néppel szaporodva — harmadszor lépett az osztrák határba 's megütközött herczeg Windisch-grätz és báró Jellachich seregeivel — 25,000 ember — több mint 60,000 ellen vivott e' napon.

Négy óráig délután seregünk folytonos előnyben volt, gróf Guyon szuronnyal vette be Manswörthet: négy órakor a' felkelt nép néhány ágyugolyótól megrémülve megszaladt. Mőga az öreg tábornok látván a' veszedelmet lemondott hivataláról 's Kossuth Lajos ki az ütközetben jelen volt, a' fővezérséget Görgeynek adta át 's visszavonulást parancsolt. Seregünk a' nélkül, hogy üldöztetne visszavonult 's a' Lajtán innen vőn állást.

Most következtek ama nehéz napok, hol csekély számu hadaink Trencsintől a' Lajtáig nyúlva apró csatározásokkal töltötték idejüket, mig minden oldalról újabb betörések hire érkezett.

Mennyire elszoktunk őseink harcziás korától 's mennyire ujak 's ismeretlenek voltak előttünk a' hadviselés változó eseményei 's ama mindig forgandó koczka, melyet háborúnak neveznek — semmi sem bizonyítja inkább mint ama napok utczairodalma.

Mióta Perczel Mór egy egész hadtestet lefegyvert, mióta hevenyészett ifju seregünk meggátolta Pest bevételét a' bán által, azóta a' napi irodalom kezelői 's még igen sokan mások azt hitték, hogy seregünknek mindig győzni kell. — Azért ha e'

vérmes remény valahol csalatott, ha seregünk hát-rált, vagy egy csata nem sikerült, e' nagy lelkü áldozatkész hadat és annak vezéreit azonnal kár-hoztatták 's néha keserü gúny 's gyanusítások sem hiányoztak. — Hasztalan — uj emberek valánk e' nagy napokra!

Ha egy vagy más betörés híre keletkezett, voltak kik azt fel sem vették, nem is beszéltek egyébről mint lefegyverzésről, megsemmisítésről 's nem egyszer lehele olvasni: hála istennek lesz fegyver elég ujra megtámadtak!

De ha a' vérmes tulbuzgóság 's a' fiatal könnyelműség illy könnyü vállra vette a' dolgot, 's ha ezen egész időszak természetéből megfejtethő, mind az ingerültség, mind az önbizodalom, mellynek olly sokszor tanui valánk: — másrészt nem tagadhatni, hogy az éretteb férfiak 's kik csalódásokban nem éltek, tiszta öntudatával birtak a' veszélynek, melly minden felől tornyosult a' szegény hazára.

De épen e' férfiak árultak el legkevesebb félelmet 's elmondhatjuk, mikép pár dühös mérsékletett 's néhány nagy száju de kurta szivü zászlós és cocardás urat kivéve, akkor látszattak legderültebbeknek 's valódi optimistáknak, mikor az árként özönlő nehézségek tökéletes öntudatával birtak; — de látták mennyire kötelesség aggodalmaikat el nem árulni azon emberek előtt, kik meg-

foghatlan vakságban — mihelyt a' veszély súlyosodott — békealkudozásokról álmodoztak, holott a' legkorlátoltabb elme átláthatta, hogy éppen akkor van legkevesebb kilátás békealkura 's mikép ez legfeljebb akkor reménylhető józanon mikor részünkről az ügy a' legfényesebben áll.

Nincs példa a' világ történeteiben, hogy forradalmi állapotban meghunyászkodás vagy a' felebb említett dühös mérséklet, — ezen egészen új jelenet a' politicali légben, melly fődött háttal öly kényelmesen nyujtódzik, főleg a' birlapi irodalom terén 's melly annyi erőt, annyi időt pazarol el siker nélkül, — mondjuk, nincsen példa reá, hogy ez nevezetes eredményre vezetett volna; — de arra számtalan példa van, hogy a' legkétségbeesettebb körülmények közt, elszántság, 's hősiesség, néha maga a' vakmerőség nagyobb erő 's nagyobb szám ellen is megmentette az ügyet.

Senkinek sem volt tehát több oka szétágazhatlan összetartásra 's hősiességre mint éppen a' béke e' halvány lovagjainak 's mind azoknak kik „világosi“ kegyelemremény helyett, becsülettel járó békét óhajtottak, — mert csak ez volt képes józan és tiszta fejekben — erre kilátást nyitni.

E' nevezetes napok egyikén nem leendő érdektelen egy tekintetet vetnünk a' földön futóvá

nyilvánított honvédelmi bizottmány gyűlési helyébe.

Alig leend erre többször alkalmunk e' forradalmi epopaea minden hoszusága mellett 's ha igen, egészen más helyen 's változott körülmények közt.

Kik Pestet ismerik, azoknak elég mondanunk, hogy ekkor tájban a' honvédelmi bizottmány üléseit, a' városi játékszinnek roppant táncztereme felőli részében 's azon tág szobák egyikében tartá, melyek vigalmak alkalmával étteremekül használtattak: de mivel e' munka alkalmasint számos olly olvasó kezébe jutand, kik Pestet nem ismerik — vagy legalább e' szobákban nem voltak — kissé részletesbek leendünk.

Pest nagyszerű dunasori homlokzatának azon részén van e' játékszin építve, melly szemközt áll a' régi hajóhid egykori állásával 's átellenben a' már egyszer említett Kemniczer -házzal, melly a' széles nagyhidutcza egyik szögletét képezi, mig amaz a' másikat.

A' kapu mellyen át legközelebb érhetni e' szobákat a' nagyhidutczára nyilik: balra ettől nyárban csinos üvegzett varandát látni, hol fagyalt 's egyéb üdítő szerek árultatnak.

Belépve e' kapun jobbra keskeny setét csigahágsó kanyarodik egy setét folyosóig, mellyre e' szobák ajtai nyilnak.

Egy kis előszobába lépünk, ebben többnyire pár egyén tartózkodott az ismeretes setét zöld három színűen sinórzott atillában 's ajtót nyitott — vagy nézte békesen a' gyűlési szobába belépőket. — Mire talán példa nincsen — e' kormányi gyűléseket semmi nemű őrség nem védte, még akkor is mikor herczeg Windischgrätz halmokat és réteket ellepő kiáltványai — bármelly órgyilkost felszabadítottak a' kormány e' ferfiat lekéselni, leölni, vagy megmérgezni.

Ezen urak az előszobában, ritkán voltak egyedül, többnyire néhány kérelmező vagy ajtónyitást váró hirleső társalgott velek.

Lépünk be a' történeti fontosságu szobába 's tekintsünk abban kissé körül, míg szemlét tartandunk a' jelenlévők közt.

E' hézag hosszú négyszeget képez 's ablakai a' nagy hidutczára nyílnak. — Minden butorzata egy hoszu zöld posztóval borított asztal 's nagy szamu székek. Az avult zöldes színű falak üresek, egyetlen roppant, vászonra feszített földabroszát Magyarország-nak kivéve — melly az ablakokkal szemközti falnak közepe táján függ — semmit sem látunk azokon.

Átellenben azon ajtóval, mellyen beléptünk, nyitott üveges ajtót pillantunk meg 's ezen át egész sorát a' szobáknak, hol többen vannak irással elfoglalva 's mellybe mindenki beléphetett hoszas várakozás és

jelentés nélkül. — Lehetlen a' nyilvánosságot 's bizodalmat többre vinni mint az itt történt: — ha dicsekvők volnánk, egy kérdést tehetnénk: — mi jellemzi inkább egy becsületes nép becsületes kormányát? — —

De térjünk vissza az előbbi szobába, melynek leírása nem sok fáradságunkba került 's egyszers-mint a' többi szobáké is volt.

Jelenben — mintegy hét óra tájban este — a' hoszu asztalon néhány gyertya ég — gyér világítást terjesztvén. Nem volt itt semmire kevesebb gond mint fényűzésre és kényelemre.

Az asztal meg van rakva számtalan iratsomagokkal, íróeszközökkel 's ezek közt itt ott egy tollas kalap, vagy kerek süveg hever. — Már azon körülmény, hogy e' fontos gyűlésekbe szinte csak az nem jött, ki nem akart, vagy néha különös szeszélyből magával 's másokkal el akarta hitetni, hogy a' honvédelmi bizottmány titkolódzik — megfejtji, mikép az utczáról ide érkezők lehetlenné tevék azon tisztaságot, melynek csak az első reggeli órákban látszott némi nyoma. A' hoszu asztal elején néhány férfiu ül: nézzünk kissé szemök közé. —

Elöl vaskos, tekintélyes úr, nyílt erélyes kifejezésü arczczal — mellyen a' ragya némi nyomait hagyta. — Haja barna, sűrű és rövid, csak keskeny bajuszt visel 's vonásai első tekintetre magyarra ismertetnek.

E' férfit Nyáry Pál, ama szeplőtlen becsületességéről 's erélyéről ismert egyéniség, ki olly sokáig volt Pest 'Solt és Pilis egyesült megyéknek, tehát majd akkora vidéknek mint a' holsteini, szabadságaért vivó hős. herczegség — egyik legnépszerűbb alispánya.

Mellette jobbra az ablakok felől, szelid tekintetű öreg urat látunk, őszhajjal 's rövid nyírott bajusszal: kinek feltűnő szép vonásai tanusítják, hogy fiatal korában egyike lehete honunk legcsinosabb férfiainak. Ez Eszterházy Mihály, a' hires Eszterházy grófok családjából, mely magyarországi nádort is számlált tagjai között. E' kedves öreg úr, ritka jellem tisztasága 's kimerithetlen derűtsége által minden szívet megnyert.

Közvetlen mellette egy fölséges képet látunk magyarhon aggkorából, a' zöld öreg 's szívben erélyben mindig ifju Perényi Zsigmondot, a' történeti híru agg Perényiek romlatlan utódát.

Magos fejér homloka, egész mellétt elfödő ezüst szakáll, a' szilárdság 's őszinteség kifejezése nemes vonásaiban 's életteljes szemei szerfelett kellemes benyomást tőnek a' nézőre: ennek közelében két fiatal úr ül. — Egyike csinos, de kissé hajlott természetű férfiú: vonásaiból látszott mikép valami nyomja kedélyét, bár ajkai körül néha elsuhanó mosoly gyaníttatá, hogy erőt akar 's tud venni magán, —

e' szöke úr osztályfőnök Kovács Lajos volt — Széchényi István jobb keze 's feltétlen tisztelője.

Jobbján fiatal barna férfit foglalt helyet, csinos élénk vonásokkal — a' hadügy részéről, a' később mint tábornok Bem hadseregében magát kitüntetett Czecz János.

A' két utóbbi nem volt bizottmányi tag, hanem alsó háztól a' gyűlésekbeni részvételre kiküldött osztály főnök.

Eszterházy Mihállyal szemközt magas karcsu ifju foglalt helyet, komoly, de szabályos vonásokkal — melyek jelenben a' csüggedés kifejezésével bírtak: — feje könyökre van nyugasztva 's némi szórakodottsággal beszélgett balján ülő szomszédjával: — ezen ifju Pázmándy Dénes az alsóház elnöke 's magyarhon legelmésebb emberei 's legügyesebb szónokai egyike, de az utóbbi napokban ritka 's többnyire szótlán jelenet a' honvédelmi bizottmány gyűléseiben.

Az — kivel beszélgetett, közép termetű 40 évet haladott férfit, keskeny 's kissé szenvedő kifejezésű arccsal, mellynek éles, szabályos vonásai voltak, de tekintete kancsal. Ez Patay István — ismeretes ügyes ellenzéki tag a' Mártius előtti napokból: Egy a' legerélyesb honfiak közül a' zöld asztalnál.

Mellette egy honvédelmi bizottmányi tagot lá-

tunk. — Kik bennünket eddig kísérték, meg fogják bocsátani — ha itt egy kis csorbát hagyunk: bölcsen gyanítván, mikép csekély érdeket idézendünk elé saját igénytelen személyünk bemutatásával.

Alább ugyan azon oldalon szikár férfiú ül, eleven színü arcczal, rőt bajusszal 's kijelelt, szabályos vonásokkal: Pálffy János udvarhelyszéki követ, állományi titkár, czimzetes ezredes 's később az alsóház alelnöke: — egy az unio legerélyesb előidézői 's kivívói közül, mint szintén egyike azoknak, kiknek Erdély utóbbi országgyűlése hamarábbi megnyitását köszönhette: — most tekintete búskomoly, ingerült 's ez időben mint Pázmándy Dienes ritka jelenet a' bizottmányban.

Mig ezen urak ültek, addig néhány képviselő közel az asztalhoz foglalt helyet, hol egyikkel hol másikkal társalogva.

Kossuth Lajos nem volt jelen, számos elfoglaltatásai közben ritkán lön képes jókor ezen egybejövetelekbe megérkezni, hol főleg az utóbbi napokban néhány, többé vagy kevesebbé sikerült csatározások hírével a' Görgey hadseregében — kevés örvendetes tudósítások vártak reá. — De a' mint az előszámláltakból látjuk, a' bizottmányi tagokból is hiányoztak néhányan.

„Olvasson Ön!” szölt Nyári Pál, hátra eresztvén magát ülésében.

E' szavak egy emberhez valának intézve, ki csak most jött a' mellékszobák egyikéből 's Czecz János mellett foglalt helyet. — Az iratcsomagok egyikét a' fiatal jegyző közelebb vonta 's felbontván végig olvasta azon jelentést melly legfelül volt.

Hoszas lenne 's főleg tulhaladna határát regényünknek ha elmondanók ezen egész gyűlés folyamatát, de röviden fogalmát adandjuk annak, mi és mennyi esett tudtára néhány óra alatt e' collegialis kormánynak 's minő hirtelen kellett ezer különböző tárgyokról egyszerre gondoskodnia 's rendelkeznie.

Miután a' fiatal jegyző mintegy 10—12 különböző helyről érkezett kérelmet 's tudósítást felolvastott 's a' jelenlévő tagok rövid, szabatos határozatoknál megállapodtak — rövid szünet lön. A' hallott kérelmek közt a' legtöbb fegyverről 's őrizetről szólt: — többnyire e' kérelmezők egész ékesen szólásukat kimerítették, a' napfénynél világosabbani bebizonyítására annak, hogy ha a' honvédelmi bizottmány vidékük védelmére nem küld haladóktalanul egy, vagy több századot, zászlóaljat, vagy épen hadtestet 's ezekhez ügyes, erélyes vezért, fegyvert 's álgjukat, az országot végpusztulás fenyegeti.

„Furcsa eszméje van e' népnek a' hadviselés-

ről!“ — szólt Nyári: „mindenhová ember, fegyver, álgyu.“ —

„’S a’ mi legnehezebb,“ veté közbe Perényi: „értelmes vezér.“

„Figyelmeztetlek benneteket barátim,“ mond Pálffy: „hogymindenek előtt Erdélyről kell gondoskodni. — Tizenkilenczévi hadi és polgári pályámon megtanultam az elkerülhetlent a’ fölöslegestől megkülömböztetni. — Erdélyről van szó, ez nem egy helység, nem egy kerület, hanem olly nagy része az országnak — melly veszélyes körülmények közt védbástyaúl szolgálhat. — Ott pedig barátim roszul állnak a’ dolgok.“

„Jó volna biz ez,“ mond Kovács Lajos, „de mindenek felett hadvezérről kellene gondoskodnunk.“

„Kit lehetne oda küldeni?“ szólt Nyári.

„Ott van Baldacci, Katona Miklós,“ mond Eszterházy Mihály.

„Ezekkel nem sokra megyünk,“ jegyzé meg Pálffy.

A’ vitatkozás élénkebb lön, ki egyet, ki mászt nevezett, mig a’ tagok egyike felkiáltott: „hát az osztrolenkai hős Bem!“

Nyári és Pálffy kétkedve rázták fejeiket.

„Nehezen hiszem, hogy bizodalmat tudjunk neki szerezni,“ mond Kovács Lajos.

„Mióta rálött az a’ fiatal lengyel, nagyon kikelték a’ hirlapok ellene: főleg a’ „15^{dik} Martius,“

szólt Pázmándy: „de magok a' lengyelek tele torokkal aristocratának 's következőleg árulónak kürtölik.“

„Különös, hogy a' vak szerencse egyét a' legjobb lengyel forradalmi hadvezéreknek vezetői hozzánk 's mivel egy fiatal entusiastára lő, alkalmatlannak hiszük a' vezényletre,“ veté közébe egy a' jelenlévők közül.

„Nekem legkisebb bizodalom sincsen hozzá,“ szólt Nyári. — „Láttuk őt mindnyájan mikor javaslatait elolvasta itt előttünk, én ki nem tudom belőle sem az erélyt sem a' tehetséget nézni.“

„Küldeni még is kell valakit, mert ha ez nem történik, Puchner befészkezi magát, 's a' határszéleket megerősíti 's nem tudom, hogy foglaljuk aztán vissza Erdélyt,“ mond egy másik: „De nem csak vézer, hanem hadsereg is kell, legalább pár gyakorlott zászlóalj, mi ha nem történik örökre el van a' szép ország veszve.“

„Nem kell mindjárt kétségbe esni, dehogy van örökre elveszve! naponként gyűl seregünk 's bánáti törzstiszteink közt találunk nem egyet, ha Bem nem tetszik — kit a' vezérséggel megkinálhatunk 's a' mi elveszett viszafooglaljuk:“ mond az ki Bemet indítványozta.

„Ki nem állhatom némelly embernek kifogyhatlan optimismusát,“ mond Pálffy felkelvén 's egyel a' jelenlévő képviselők közül beszédbe eredvén.

„A' legnagyobb baj tagadhatlanul Erdélyben van, de azért a' többi kérelmezők kedvét sem szabad elvennünk,” mond Nyári. — „Végre is megtettük a' mit tehattunk, biztattuk a' megfélemletteket, figyelmeztettünk másokat, adtunk fegyvert a' mennyi telt 's a' hol szükségét láttuk, a' mi pedig Erdélyt illeti a' dolog érett fontolást kíván, szóljon kiki, nevezzen meg valakit, kire Erdély fontos érdekeit bizhatnók: — te katona voltál barátom Pálffy — vállald fel a' vezérséget.”

Pálffy az asztalhoz közeledve szólt: „én fel nem vállalom, legalább ha valaha erre birhatnám magamat — csak szigorú feltételek alatt tehetném.”

E' pillanatban az előszoba ajtaja megnyílt 's azon egy köznöz lépett be.

E' férfiú mint egy 30 évet haladott, szabályos arcát a' külső lég megbarnította 's mellét elől — széles világos barna szakál fődte. — Tökéletesen fel volt szerelve: a' bornyutarisnyával hátán 's a' szuronyos fegyverrel kezében közeledett Nyárihoz, ki előtt megállt.

E' köznöz gróf Batthyány István volt, ki a' feldunai táborból jött egy sikerült csatározás hírével, mellyről jelentése Görgey tábornoknak e' szavakkal kezdődött:

„Éljen Magyarország! győztünk!”

A' hir derítőleg hatott a' jelenlévőkre, darab idő óta az első jó tudósítás volt.

Miután Batthyány a' levelet átadta 's a' mellékszobába távozott, Perényi felkiáltott:

„Még is nő az embernek lelke néha e' sulyos napokban. — Ime uraim, e' közvitéz — mindnyájan tudjuk — legrégibb honi családaink egyikének fia, egész életében kényelemhez és bőséghez szokott 's most a' bornyuval hátán 's a' fegyverrel kezében, hajban 's veszélyben osztozik az utolsó honvéddel.“

„Jó estét Barátim!“ — mond Kossuth Lajos az iroda felől belépve a' szobába, kíséretében pár képviselő 's két bizottmányi tag volt, Zsembery Imre és Madarász László.

Mindnyájan szívesen üdvözlötték a' jötteket.

Kossuth Lajos szürke közvitézi köpenyét 's széles karamu kalapját, mellyhez hasonlók később az osztrák részről olly szigorú tilalom tárgyai lőnek, — letevéen egy székre, Nyári mellett foglalt helyet.

„Mi hir urak?“ kérdé nyugodtan, egy csomag iratot vonván ki oldalzsebéből 's maga elő helyhezvén.

„Itt egy levél Görgeytől barátom,“ mond Perényi, átadván az elébb említett jelentést.

Kossuth átfutotta az iratot, azután minden jele nélkül az örömnök letette azt maga mellé.

„Erdélyben nem jól állnak a' dolgok, szólt: er-

ről komolyan kell tanácskoznunk. — Tudjátok uraim mikép annyira el vagyok foglalva, hogy legjobb szándékom mellett sem lehetek olly pontosan 's annyiszor köztetek mint akarnám; — azért ha ellentökre nincsen, jertek ezután esténként hozzám tanácskozni.“

A' jelenlévők készséggel fogadák el e' meghívást. — Kossuth jelenléte majd nem elkerülhetlen volt arra, hogy a' végzésekben egység legyen. — Tudva van mikép a' forradalom kezdete óta számosan, talán legtöbben jelentéseiket 's kérelmeiket egyenesen Kossuth Lajoshoz intézték, valamint jóval később, főleg Debreczenben, ezek — a' minisiteriumokat kikerülve — a' bizottmány elé jöttek.

Ki e' napokat át nem élte, vagy a' kormánnyal érintkezésbe nem jött, annak soha sem leendő világos fogalma azon tömegéről a' legváltozatosabb követeléseknek, mellyekkel Kossuth Lajos és a' honvédelmi bizottmány — az ország minden részéről ostromoltattak.

Regényt irunk, nem komoly történetet 's azért legyen szabad e' halmaz közt a' mindennemű iratoknak, egy mulatságos rovatról is említést tennünk.

E' rovat, dicsérő levelekből, védelmi eszközökből, újabb még újabb csudás találmányokból 's néha jóslatokból, sőt tündéres álmok előbeszéléséről állt.

Négy millio kartács, irta egyik; 's a' haza

megvan mentve! Az igaz, hogy ez sok, de a' haza szabadságáról van szó.

Csak pénzt kell csináltatni, a' papíros olcsó és millyen öröm 's lelkesedés keletkezne az országban, ha minden szegény embernek egy eszmó bankót nyomhatnánk kezébe, bizom Kossuth Lajosban 's az erélyes honvédelmi bizottmányban, hogy e' figyelmeztetését egy buzgó hazafinak szívökre veendik.

Uraim a' haza meg van mentve! ezek voltak első szavai egy kissé olvashatlan szarkalábokkal irt női levélnek: — olly álgugolyókat fődöztem fel, mellyek közül ha csak egykettő az ellenséges táborba, vagy annak valamelyik várába esik, olly rémitő bűdösséget fog terjeszteni, hogy mindenki vagy megful, vagy legalább pár óráig jó tehetlen lesz magával.

Azután jött egy más levél, mellyben valaki késznek nyilatkozik a' Károlyfejérvári várat vérontás 's egyetlen álgulövés nélkül kézhez keríteni.

Más valaki komolyan szemére veti a' bizottmánynak, mennyire téved választásaiban, míg olly alkalmas egyéniségeket mint a' levélíró, tökéletesen mellőzni látszatik. Csintalanul órra alá borsolván a' tagoknak, hogy nagy fizetéseiket érdekesebbek

is huzhatnák. — Egyébiránt nagyon porul járt volna a' derék kérelmező ha e' fizetést néki octroyalták volna, mert tudva van, hogy a' honvédelmi bizottmány — mint ilyen — Pesten semmi fizetést sem huzott. — Különösen — bizonyos G—n úr — nagy ember volt e' nemében — a' tanácsoknak.

E' mulatsági rovat közt, nevezetes részt foglaltak el a' horváth és szerb elfogott levelek: — nincs toll a' világon, melly képes lenne ama magasztos vérmességet 's azon szétolvadó elragadtatást csak távolról is utánozni, melly ezen többnyire rémtő németiséggel irt epistolákban lengett.

„A' bán Ö excellentiája száz nyolczvan ezer emberrel jő, reszkessetek magyar kutyák! — a' seressanak, ezen legyőzhetetlen hérosok, fognak a' ti Mátyás királyotok palotájába betűlni 's onnan nektek törvényt szabni. — Tíz nap, öt nap, három nap mulva Pesten leszünk 's mind felakasztatjuk azon gyalázatos szájhösöket, kik elég istentelenek voltak egy híres rablót, Rózsa Sándort 's még vagy száz orrgyilkost kibérteni, hogy a' mi imádott, nagy bánunkat, a' legnagyobb férfit, ki valaha a' világon volt 's kinek, mint Ottokár császárnak lábai alatt a' föld reszket, meggyilkoltassák vagy vitéz táborának közepette elfogják. — Reszkessetek Kossuth kutyák!

ki ezen isteni férfinak csak egy hajszálat meri érinteni, izenként fog szétszaggattatni 's a' kutyáknak oda vettetni. — Szóról szóra.

Azután jöttek, nem tudjuk egyébként kifejezni magunkat, mintha mondjuk lehetlen szerelmes levelek: hol e' szép indulat olly cifra mártásban jelenik meg, hogy egyáltalában nem lehet csudálkoznunk, ha azon pesti görög, sərb és rácz hölgyek — kikhez ezek intézve valának — az első három sorra kitűzték a' hódolati zászlót.

Ki e' rövid kitérésben legkisebb nagyítást gyanít, azt bátran azokhoz utasítjuk, kiknek szerencsájük volt, mind ezen szép dolgokat színről színre olvasni 's megfognak arról győződni, mikép elláthatlan messziségre maradtunk az eredetitől.

De térjünk vissza a' gyűlésbe, hol éppen e pillanatban a' kedélyek a' legnagyobb ingerültségben valának.

Egy fiatal tiszt lépett a' szobába. — Setétkék huszár dolmánya fölé, fehér szűr volt vetve 's válláról sárga szíjjon egy kis útitárcza függött, a' kard oldalán aranybojtjával azonnal tudatá, hogy tiszt közeledik. — A' kissé kimerült tekintetű ifju, báró Jeszenák Jánostól, a' nyitrai erélyes kormánybiztostól jött 's levelet hozott a' honvédelmi bizottmánynak.

Miután az iratot Kossuth Lajosnak átadta, a' jelenlévők közül azoknak, kik hozzá kérdéseket tévének — röviden és szárazon mondá: hogy igen rossz híreket hoz — melyek hirtelen 's erélyes cselekvést igényelnek.

„Simonich osztrák tábornok 16,000 emberrel közeledik — eddig a' határt átlépte.“

„Tizenhat ezer? — ez annyit tesz, hogy 8000 embere van,“ szolt Perényi, „ez a' szokott számítás melly ritkán csal.“

„Én pedig biztosíthatom Önöket,“ felelt a' tiszt: „hogy ez uttal a' számban aligha tévedünk.“

„Ujra ügyes, erélyes vezér, hadsereg, álggyutelek! — ez már ma az ötödik illy kellemes tudósítás,“ kiáltott fel Nyári.

„Ebül vagyunk,“ mond Pázmándy.

A' jelenlévők kellemetlenül valának e' váratlan tudósítás által meglepetve, bár e' nevezetes napok folytonos eseményei közben, az illy meglepetések a' szokott élvek közé tartoztak.

Kossuth Lajos komoly, majd nem szigorú tekintet vetett a' futásra, kinek lehangoló beszéde kellemetlenül hatott reá, azután végig olvasta a' sürgönyt a' nélkül, hogy csak szemöldöit összevoná. — E' rendkívüli férfiuban van, a' mit hiában ügyekoznénk lélektanilag megfejtetni: valami benszülött erő ez, melly minden vonásából kiűgárzik 's ez soha

sem birt nagyobb hatállyal mint épen azon pillanatokban, melyek legképesebbek azt elzsibbasztani.

Hivatkozhatunk e' részben mind azokra, kik Kossuth Lajos közelében éltek: — kénytelenek leendnek megvallani, hogy őt a' veszély 's váratlan balesetek még testi betegségeiben is inkább edzeni, mint leverni valának képesek.

Mikor a' levelet letette, szemeiből szákrák bőveltek 's a' többnyire derült és szelid kifejezésű vonások a' felvonuló harag szigorubb kifejezését nyerték. — „Gyalázat!“ kiáltott fel: „minden hadizenet nélkül rohanják meg ezen emberek a' szegény országot mint a' haramiák, égetnek, ölnek, pusztítanak mint ellenség földén! mindenki feljogosítva érzi magát, betörni 's elrabolni a' mit kap. — 'S e' kiáltványok, e' papiros rongyok, melyekkel előtötték a' hazát! — az embernek szíve fáj — ha e' sok hazugságot, e' sok rágalmat olvassa.“

Nyári Pál, ki pillanatra felkölt, újra helyet foglalt 's jobb kezével sajátos néma játékot üzött, jelentelőleg szegezvén szemeit egyre a' közelebb ülők közelé. — Egy vonást tön t. i. avval melle irányában, azután még néhányat nyaka, órra 's egy utósót feje felett, — mintha mutatná mikép hág felebb 's felebb az ár, melly el fog bennünket nyelni.

Lehetlen lön pillanatig is a' veszély nagyságán kéthedni 's nem volt olly optimismus, melly képes

leende valakit csalódásba ringatni. — Megtörtént a mi veszélyes pillanatokban mindig előjö, a' bátrabbak hallgattak, a' félénkebbek elhalaványodtak.

„Ki győz ennyi támadásnak minden oldalról megfelelni!“ szolt az egyik.

„A' népet kell felkölteni,“ mond a' másik.

„A' népet — mindig a' népet!“ vágott közbe Nyári: — „ha mindig sarkantyuzzátok uraim, mint valami Rosinántét, bele ún. Felséges e' nép, párja nincsen széles e' világon, azért nem kell visszafütni jóakarátával.“

„Vezért! vezért!“ jegyzék meg néhányan.

„A' mit lehet 's mikép lehet, de gyorsan,“ szoltak a' bátrabbak. — „Meg nem kell ijedni, mire való az a' rossz fő, ha akkor veszítnők el mikor legtöbb szükségünk van rá.“

„A' derék Roth és Philippovics tábornokot Perczel Mór tíz ezer emberével együtt elfogta 's lefegyverezte,“ szolt egyik a' jelenlévő képviselők közül, „Simonichnak merek fogadni akár miben, nincsen illy számos serege.“

Tagadhatlan, hogy e' hirtelen egymás után váltott szavak közt is félre ismerhetlen volt a' vett hír leverő hatása.

Kossuth Lajos felkölt üléséből, bal kezét az asztalra tette 's miután végre a' közbenszólások megszűntek 's a' futár a' mellékszobába lépett, — ko-

moly hangon szólt: „Barátim, nem a' megtámadás, hanem annak nemzetjogellenes módja az, mi a' lelket felláztatja: de azért még állunk Simonich úrnak elébe.“

„Hol veszünk sereget?“ szólt egyik.

„Hol vezért?“ mond egy másik.

„Nádósy őrnagy urat kell előhivatni,“ jegyzé meg egy harmadik.

„A' hadügy minister urat kellene megkérni, hogy jelenjen meg köztünk,“ mond Eszterházy Mihály.

Mészáros Lázár a' hadügyminister az angol kiralynő czimü vendéglőben lakott, tehát pár lépésre a' gyűlésteremtől — ketten a' jelenlévők közül azonnal az előszobába siettek, míg egy utánok kiáltotta: jó lesz Lukács őrnagyot és Lahner alezredes urakat is ide kéretni.

„Istentelenség!“ sólt egyszerre Kossuth Lajos: „egy nemzetet, melly csak alkotmányához 's szentesített törvényeihez ragaszkodik így zaklatni. —“ Azután a' jegyzők egyikéhez fordulván szilárd hangon mondá: „írjon Ön!“

A' jegyző bemártotta tollát 's mindnyájak szeme Kossuth Lajoson függött.

Ekkor mondá tollába a' jegyzőnek azon nevezetes rendeletet, melly így kezdődött: „Egy Simonich nevű ember, ki magát tábornoknak nevezi, hadizenet nélkül rablócsapatjával

megtámadta az országot“ — — ’s a. t. E’ rendelet hadsereget, vezért ’s fegyvert teremtet ki a’ földből ’s villanyozó szavai egyszerre lezsibbaszták a’ kedvetlen hirnak hatását. — Mint a’ láng ömlöttek át e’ szavak az idegeken, lelkesedést, bátorságot és bizodalmat idézvén elő pár rövid szempillantás alatt. — Ki gondolta volna akkor, hogy alig pár évvel később — ugyan ezen megtámadója szabad országunknak, ugyan ezen jó barát emelt kardal, az ostrom állapot alatt — akad emberekre — kik néki óvatiokkal hizelegnek — és hol? — Komáromban! Ah de — — — nil admirari!

Miután a’ rendelet kész volt, mindnyájan helyet foglaltak újra. Nem sokára a’ hadügyminister, — Nádosí, Lukács és Lahner urak megjelentek: azután jöttek a’ legczélszerűbb intézkedések — Kossuth Lajos semmit sem felejtett el — mindenre gondolt.

Kik ezen időre visszaemlékeznek jól fogják tudni, hogy Simonich tábornok urat körülkerítettéstől ’s nagyon valószínű lefegyvereztetéstől csak két dolog mentette meg: először, utánozhatlan gyorsasága, annyira, mikép 26 óráig haladott egyszer a’ nélkül, hogy seregének pihenést engedne; másodsor — törzstiszteink egyikének túlbuzgó heve az üldözésben, melly Simonich tábornokot mindig gyorsabb hátrálásra késztetvén, lehetlenné tévé, hogy egy másik törzstiszt — terv szerint — útját elvágja ’s így

két tűz közé szorítatva — vagy a' fegyvert tegye le, vagy serege szétveressék.

E' rövid vázlat után, melly képes fogalmat adni a' honvédelmi bizottmány üléseiről, 's azon egységről, melly a' vélemények különböző árnyalatai daczára, a' főeszmében 's végrehajtásban e' férfiak közt létezett; — újra kilépünk e' szobákból, hol a' tanácskozás késő éjfélig tartott.

S e r a p h.

Két nappal a' leirt jelenetek után ama szép fiatal hölgy — kit pillanatra Jenő és Guszti Zádor János előszobájában láttak — ennek csengőjét vonta meg, — de az öreg szolga alig ha e' látogatást sejté, mert néhány percz telt el, mig a' harmadik rántásra ajtót nyitott., Mibelyt azonban a' fiatal hölgyet megpillantotta, arcza rögtön elveszté komor kifejezését.

„Ön az, drága kisasszony?“ szólt igen nyájas hangon: „a' tanácsos úr most magában van, kérem tessék besétálni.“ — Evvel az öreg cerberus előre sietett 's a' másik ajtót kinyitotta.

Jutalma egy hálás tekintet 's azon kedves mosolyok egyike lön, mellyeket miután senki le nem irhat, az olvasó annak ajkaira függesztheti — ki

neki egy szép órában egykor legbájosabban mosolygott, az olvasóné pedig egy tükörkével előidézheti.

Mikor a' leányka a' mellékszobába lépett, az inas bevonta az ajtót, azután az egyetlen széken foglalt helyet 's egy kissé zsiros könyvecskét kivonván oldalzsebéből, felborzolta haját 's a' lehető legkomolyabb arczkifejezéssel olvasáshoz fogott.

A' szép hölgy e' közben a' tágos szobán 's ama keskeny raktáran át a' tanácsos ajtajához érkezett, hol csendesen kopogtatott.

Az ajtó megnyílt 's a' tanácsos arczán, ki felkelvén a' pamlagról a' jött elé sietett, igen kellemes meglepetés kifejezését lehetett olvasni.

„Te vagy e kedves Serafine?“ kiáltott fel.

„Ugy e kedves bátyám,“ mond a' hölgy szeliden: „nem haragszik, hogy illy szokatlan órát választottam.“

„Minő gondolat kedves angyalom! elhibeted mi-kép jelenléted nekem mindig örömet okoz. — Tedd le kalapodat — úgy — most ülj ide mellém.“

Miután helyet foglaltak a' pamlagon, Zádor János kedvtelve legeltette szemeit e' finom vonásokon, 's a' selymes barna fürtökön, míg Serafinének hoszu ernyeiktől árnyékolt szemei hálával nyugodtak a' férfin.

„Miként találod magadat Winklernénél kedves gyermekem? — még mindig meg vagy elégedve?“

„Ah és mennyire kedves bátyám!“

„E’ két némben jellemében,” folytatá a’ tanácsos:
 „valami rendkívüli van, bár különböznek egymástól,
 az idős bús komoly, de annyi elszántság ’s kibékülés
 lehelnek vonásaiban, mi a’ szemnek jól esik. —
 Leánya, ez már egészen más! a’ szelid derű melly-
 nek léhe körözi őt folytonosan ’s ama finom mivelt
 társalgás, melly a’ vele együttlétet olly elragadóvá
 teszi, egy a’ maga nemében.” —

„Nem vagyok barátja a’ nevelőintézeteknek —
 mellyekben többnyire az oktatás egy kaptára van
 ütve. — Valóságos mania az most, hogy a’ férfiak-
 ból általános lángészt akarunk nevelni, a’ hölgyek-
 nél pedig mindenre több gond van, mint épen arra
 a’ mi földolog a’ kedélyre ’s nőiségre. — Fő-
 leg, elbiheted nekem, valami szent félelmet érzek
 minden ugy nevezett nőneveldekből kikerült hölgyecs-
 kék iránt.”

„Winklernő ’s anyjának intézete nem nővelde
 ’s nem is akar az lenni,” mond Serafine.

„Valóságos kisasszonyóvóintézet,” felelt
 nevetve a’ tanácsos: — „eredeti egy gondolat ’s én
 legalább annyira helyben hagyom, miképp ha tiz leányom
 volna, mind oda adnám.”

„Kedves egy öreg nő,” mond Serafine, „leánya
 pedig ’s unokája Serafine valódi angyalok! — Van
 az egész háztartásban valami olly otthonos, szálásuk-

ban olly lakályos, hogy az ember az első pár órában hon találja magát náluk.“

„Természetes,“ szolt a' tanácsos: „mert a' fiatalabb, a' mi Winklernénk, ő t. i. ki az egész intézetnek lelke, nem is a' nevelést tűzte ki czélul, hanem olly intézetet, mellyben jól nevelt hölgyek, kiknek anyjuk nincsen azt ez intézetében találják fel 's ugy szolván az életbe bevezettessenek; — e' mellett gondja van, hogy választott gyermekei egyike se hanyagolja el a' mit tanult, és a' mi ritka előny — részesülhetnek mindnyájan az élet nemesb élveiben. — Innen van, hogy Winklerné körében azon érzés szálja meg a' lelket — melly a' szülői házban olly jótévő: — nem mondhatom neked minő nevezetes hiányt pótolta ki e' jeles két némben.“

„Igaza van kedves bátyám, az érzés egészen az, melly a' szülői háznál lehet, azon boldogok számára, kik illy áldást birnak a' jó istentől.“ — Mig Serafine e' szavakat mondá, kedves vonásain árnya a' bánatnak vonult el 's egy köny szivárgott szemében.

„Isten engem!“ mond Zádor, kinek valami utógondolat redőket vont homlokára: — „Már a' minő a' szülői ház gyermekem! — némelly anya és atya meg nem érdemlik azt a' boldogságot, mellyet jó és sikerült gyermekek társasága ad, olyké kik jó és balszerencsében hüvek szülőikhez.“

„Kedves bátyám!“ szólt közbe Serafine szelid szemrehányással.

„Patvarban is!“ kiáltott fel a' tanácsos: „tartsa szerencséjének bár ki, ha isten neki olly gyermeket adott mint te: — de se baj jó leányom, itt mellett ül atyád, — anyád fen van az angyalok közt — imádkozik éretted 's azon emberért, ki meg nem érdemlett titeket: a' két Winklernő helyettese e' földön, van egy szép angyali testvéred, kit nem a' véletlen, hanem saját választásod adott neked — a' kis Serafine. — De mondd csak nekem gyermekem, mi történik ha szólitának benneteket, egyenlő keresztnevetök levén.“

„Oh kedves bátyám,“ felelt a' hölgy szelid pír-
ral: „az én szép druszám nekem más nevet adott.“

„Más nevet?“

„Igen, így mindig tudjuk mellyikünkről van szó.“

„És e' név?“

„Érdemem fölötti,“ viszonzá kitérőleg Serafine: —
„de akaratom ellen el kelle fogadnom.“

„Nós, ki vele!“

„Seraphnak neveznek a' háznál.“

„Angyal!“ mond Zádor érzékenyen —: „beszélj el nekem tegnapi napodat, tudod e' rossz gyermek, hogy három nap óta nem láttalak?“

„Bátyám annyira el van foglalva!“

„Egyet jegyezz meg magadnak, reád nézve soha

sem vagyok elfoglalva — soha! hogy pedig ezután házamat egészen magadénak tekintsd, egy kérésem van hozzád: e' mai naptól óta tarts és szólíts atyádnak, én téged Seraphnak foglak nevezni: két neved nem lehet 's ha egyszer Serafine veled meglátogat csak zavar történnék a' nevekkal.“

Seraph, mert mi is elfogadjuk e nevet, a' tanácsos kezét vontá ajkaihoz, — „kedves atyám!“ szólt mély megindulással: — „igazi atyám! — sőt több minden atyánál.“

„Igen Seraph, leányom vagy 's egy pillanatig sem leend okod a' szülői házat nélkülözni. — Leányom, 's minő kedves, szeretett leányom! — de most a' tárgyhoz, beszélj el mit tevéل tegnapi?“

„Igen jókor reggel a' város erdejébe kocsiztunk 's szabadban reggeliztünk. — Viszátérven öltözködés előtt rajzoltam, míg Serafine zongorázott 's barátnéim különböző módon voltak elfoglalva kiki saját szobájában. — Később olvastam, három óraker ebédeltünk, azután látogatók jöttek 's este a' színházba mentünk, mert „Bánk bánt“ adták.“

„Ha az ember meggondolja, ennyi élv 's ennyi kényelem aránylag minő csekélységbe 1200 peng: fba kerül évenként, az ember elbámul! — Nyolczan vagytok, mindegyiteknek külön szobája, kettő számára szobaleány, rendelkezésekre két kocszi pár hátszló, egy páholy a' magyar játékszinben 's e'

mellett részvét a' casino és más jelesb tánczvigalmakban: ismeretség a' legjobb házakkal, két mivelő nő kísérete mellett. Ezen kívül lakásban, élelemben minden kigondolható kényelem, 's a' mit a' szülői háznál is ritkán lehet élvezni, azon neme az önállásnak 's nemes szabadságnak, mi inkább mint bár mi képes a' jellemet kifejezni.“

„De olly feltűnő természet kellett illy eszmének ennyi sikerrel kivitelére, mint az ifjabb Winklerné: mert a' gondolat ugy tudom övé, bár anyja mindenben segédkezet nyújt neki.“

„Még is kedves atyám, higye nekem, sem ő, sem anyja nem szerencsések! Van valami titok e' két némben körül — sokat szenvedtek! 's szembetűnő, hogy visszaemlékezéseik folytonosan keserű eszmén törnek meg, mi nem engedi — talán nehezen kivitt — nyugalmaik háborithatlan örömmel élvezését.“

„Mind kettőnek, de főleg az idősb Winklernének egész megjelenése arra gyanított gyermekem,“ mond a' tanácsos: „hogya valamikor feltűnő helyzetet foglaltak el az életben. — Én kevesebbé ismerem őket, minthogy multjokról valamit tudhatnék.“

„Ezt,“ szakita Seraph őt félbe: „soha sem említik, de annyit tudok, hogy az ifjabb Winklerné igen kisedd korában vesztette el atyját 's arra nem is emlékezik: — az öreg birja lépét, melly egy szép

fiatal férfiut ábrázol, kinek meglepő hasonlatossága van leányával 's Serafinera is emlékeztet.“

† „Hát ennek atyjáról mit tudsz?“

„Keveset, e' családban régi dolgok ritkán jönnek szönyegre, annyit hallottam, hogy Franciaországban vészelt el, alkalmasint valami szerencsétlenség által, mert az öreg Winklerné egykor óva intett, hogy e' tárgyat ne érintsem leánya 's unokája előtt.“

„Szavaidból gyanitom,“ mond a' tanácsos, „hogyan az említett képet magad is láttad.“

„Igen' kedves atyám, fiatal huszár tiszt. Egyszer történetesen megleptem az öreg Winklernét e' kép-pel kezében, míg szemeiben könnyek fénylettek.“

„Alkalmasint fiatal korában halt meg,“ mond a' tanácsos.

„Nem tudom,“ felelt Seraph, „én, mikép mon-dám, igen keveset tudok családi körülményeikről. Most még inkább kerülöm az illy tárgyak érintését: mert barátném egyike — kit Winklerék nagyon szeretnek — Mártoni Róza e' képet vizsgálván, fel-kiáltott: hogy soha szebb férfiut nem látott! 's mint igen jó kedvű leánya, nem is gyanítván a' sebet melyet talán szavai ejthetnek, kérdé mikor halt meg? Winklerné még mindig szép vonásain e' kérdésre olly félreismerhetlenül éles fájdalom vonult át, hogy szívemet éreztem összeszorulni: de inkább mint a' hatás, melyet barátném szavai idéztek elő, lepett

meg a' derék nőnek felelete, mellyet majd nem eszméletlenül ejtett ki, azután hirtelen elhallgatott 's arcza olly halavány lön mint a' halál.“

„S mit felelt?“

„Ah! szólt Winklerné: a' halál még életében történt 's vannak dolgok kedves Rózám, mellyekre nem szabad gondolnunk, — bűnök, mellyeket meg nem bocsátunk — főleg magunknak.“

„Winklerné aligha észre nem vette a' benyomást, mellyet e' szavak főleg reám és leányára tettek ki jelen volt 's hirtelen felkiáltott: régen meghalt jó Rózám — 's a' halottakat békén kell hagyni.“

„Különös!“ mond a' tanácsos, „de bár mikép legyen tisztelni kell e' nőnek titkait, ha ilyenek vannak 's kimélni fájdalmát, ha minden titka csak e' fájdalom.“

„Feleletéből világos,“ felelt Seraph: „hogy közte 's férje közt valaminek kellett történni, mit nem szoktunk soha feledni.“

„Elhibázott élet!“ szólt komolyan a' tanácsos: — „nincs szomorubb ennél: a' gondviselés annyi kincsét a' jelentékeny jövőnek 's hasznos életnek rakja le az ember szívébe, mikép nem lehet eléggé csudálkozni, hogy az őszveget, mellyet nyerünk, vagy rosszul használjuk vagy épen használatlanul hagyjuk.“

„Nincsen szomorubb valóban,“ erősíté Seraph: „pedig mi ritkán függ jövőnk tőlünk!“ —

„Igaz gyermekem, de hiába mosakodunk ki a' felelet terhe alól, a' főhiba magunkban van: az emberek többnyire ott végzik — hol kezdeniök kellene 's a' higgadtabb életnézetek mindig akkor jönnek mikor az élet már fogytán van. — De miért időzünk e' kedvetlenségeknél úgy is elég vár reánk 's ez árva hazára.“

„Olly feketén látja e' a' jövőt atyám? — és én!“

„Az más leányom: a' fiatal elme eszményképeit üzi, a' hanyatló kor a' valóság sivatagjain tekint végig.“

„Ne higgy azért sem hidegnek, sem részvétlennek. — Engem kevés ember ismer, éltem himpórát vesztette el, a' ki annak főbb érdeket adott — a' sirban nyugszik, gyűrűmmel ujján 's arakoszorújával feje alatt: — enyim — 's még is másé. — E' hölgy kedves Seraph — miért titkolnám előtted — anyád volt.“

„Anyám! hogyan?“

„Arám volt, szerettük egymást, de atyádnak sikerült rágalom 's ármányok által megrontani e' frigyet 's megnyerni kezét szülőitől. — Anyád 17 éves volt, atyja szigorú, önfejű, anyja jó de gyenge — mit tehetett, engedett 's meghalt, — a' mit rövid két év alatt kiállt, én tudom!“

Seraph elfedte arcát: most kezdé érteni fogadott atyjának rokonszenvét, 's szívének jól esett neki -

gyermeki hűséggel kárpótlást nyújtani, — de hallgatott.

„Ugy e leányom, magad is azt hitted eddig, hogy egyike vagyok — hazám irányában — azon sem hideg, sem meleg lényeknek, kik saját érdekükben 's kényelmeiken túl nem mennek — 's legtávolabb eszméjük sincsen azon hősiességről, melly magát egészen kifeleli a' számításból.“

A' kedves hölgy életteljes szemeit emelte fogadott atyjára, azután bensőséggel mondá: „nem, nem kedves atyám — ilyen embernek nem tartottam soha!“ —

„Látd gyermekem, ha néha komoly vagyok azért történnik, mert minden buzgóságom mellett, nem tagadom végeredményben kevés jót várok. — Mit akarunk mi? — hiszen a' nép, e' szegény souverain, e' cappadociai árva király, kinek mindenki parancsol 's ki mindig fizet — ismeri e saját erejét? — egyetlen ereje van, — a' számé, a' millióké — 's ezt sem ismeri! — Összeségében mindenható 's még is igát igával cserél. — Ma oltárt emel a' szabadságnak, él hal a' függetlenségért — holnap egy fejér kabátba dugják, néhány tallért nyomnak markába — 's rögtön más emberré lesz, atyja 's testvére ellen megy — vakon eszméletlenül!“

„Ah kedves atyám, ne szóljon így a' mi népünk-ről? nem kész e ez minden áldozatra?”

„Végén csattan az ostor! azt mondja a' magyar — végre is még itt vagyunk, adja isten, hogy itt is maradhassunk: — de milliók vannak ellenünk 's emberek — kik ezeket vezetik 's kikben az ugy nevezett jóvélemény nem egyéb mint a' feltétlen hódolat 's hitnek véleménye. — Az ember téved, ha azt hiszi, hogy a' királyságért, rendért 's törvényességért rajognak: korántsem, ezekben a' vélemény betegség, valóságos fejedelmkór: — üljen Traján vagy Caligula a' kormányon, egyenlően fognak szavaira esküdni: olyanok ezek mint a' lepke, melly oda siet honnan világ árad. — Hol a' kegy, a' jutalom 's a' megkülömböztetések tárháza, oda vonattik e' nép, nincs más hite, nincs más véleménye mint azé kitől valamit vár, vagy a' kitől fél.”

„Ez aggaszt gyermekem 's a' forradalmak története, — hol annyi nemes vér, annyi fönséges élet veszett el 's annyi hiábavaló, 's nyomoru ember zsebelte be a' véres napok eredményét.”

„Azért gyűlölöm a' forradalmat, nincs hitem az erőszakban, hanem egy hitem van 's ez az egyesség hite, mig együtt tartunk, egyet akarunk nem kell forradalom, egy hang 's a' diadal a' miénk!”

„'S ezt ama jó urak, ama dicső mérsékletek, kiknek olly nehéz elválni régi álmaiktól — igen,

jól tudják. Ez leghatalmasb fegyverök, míg a' gyűlölség lángját tudják élesíteni közöttünk, övék a' győzelem, miénk a' kiábrándulás."

Seraph hallgatott, az öregnek igaza volt, — erre nem lehetett felelni.

A' tanácsos felkölt a' pamlagról 's csendesesen járt fel 's alá a' szobában. Azután mintegy más tárgyra akarván vezetni a' beszélgetést felkiáltott: „bohó nép vagyunk mi emberek! — minden okoskodásunk ferde 's valódi dühünk van a' helyett a' mit saját érzékeinkkel tapasztalunk, magunkat csalódásokban ringatni. Azután meg sem állunk itt a' földön gyermekem, hanem jobb sorsra érdemes költőiséggel — ama menyországot, melyet a' szent emberek 's a' szent könyvek ígérnek nekünk, ha jó fiuk vagyunk, sőt még akkor is ha akasztani való semmire kelők voltunk egész életünkben, hanem utósó pillanatunkban megbántuk a' mit tettünk, — ezen menyországot mondom saját bölcs fogalmaink szerint, örökké tartó sinecurának alakítjuk."

.

Drága Seraph! — sajnálattal kell észrevennünk, mikép Ön igen rossz úton kezd járni, kár, hogy nem hallotta Jenőnek figyelmeztetését mikép az öreg tanácsossal nagyon veszedelmes dolog vallási tárgyakról beszélgetni 's még inkább sajnáljuk, hogy Önnek szép fekete kabátját

meg nem ránthatjuk figyelmeztetvén — hogy a' lehető gyorsasággal ügyekezzenek a' beszélgetésnek más fordulatot adni hasztalan!

.
„Hogyan kedves atyám,“ szolt Seraph: „hát még a' mi öreg jó menyországunkat is el akarja tőlünk zárni?“

„Kedves gyermekem, nem régiben egy német tudós munkáját olvastam, az utósó ítéletről melly nyakunkon van, mikép ezt a' bölcs úr az Apocalipsisből a' napfénynél világosabban bebizonyítja: én ezen veszedelmes körülményt — meg ne ijedj gyermekem! — csak azért említem most előtted, mivel e' tudós úr azt állítja, hogy a' sátán — már csak illyet gondolni is! — mondom neked maga a' sátán néha hosszabb ideig mulat a' menyországban. 'S azután azt is bebizonyítja, hogy akár minő jók és jámborok legyünk, — reánk még néhány kelemény szapuló vár, a' mi legfurcsább 's valóban elkeseríti a' szegény embert az édes gyermekem, hogy az Apocalipsis e' tudós megfejtője még az ártatlan halakat a' tengerben sem kiméli, azok is elpusztulnak — bár tudunkra sem forradalmat, sem reformatiot még nem kezdetek. Ne csudálkozz tehát, ha én kissé jobb 's dicsőbb menyországban hiszek — mint a' minőt az öreg barátok gyártottak 's az újabb jésuiták olly szépen felpiperéztek számunkra.“

„Szebbet kedves atyám?” —

.....
 Pálczát törünk Ön felett szép Seraph!
 — 's nehezen hiszük, hogy ma el nem késik az ebéddel.

.....
 „Hogy engemet jól megérthess kedves leányom
 elmondom neked vallásomat.“

.....
 Itt van la! ezt megjósolhattuk volna Önnek drága hölgy.

.....
 „Ha körültekintesz gyermekem a' világban, lehetlen — ha vak nem vagy 's nem akarod elvitatni magadtól azt a' mit kézzel foghatsz — hogy a' világban két ellenséges erő van, a' jó és a' rossz. Mindenhol, saját kebled mélyein kezdve — az egész mindenségen át.“

„A' jóság, a' szeretet, a' tökéletesség eszméje istentől jó, tőle jó minden a' mi tiszta, nemes és szellemi.“

„Mi a' gonosz? e' folytonos ellenmondó hang bennünk, e' romlásra és bűnre törekedő ösztön az egész mindenségen át, nem tudom neked megmondani.“

„A' régiek istennek emelték, oltárokat építettek számára 's áldoztak neki, — a' keresztény vallás sa-

tánnak nevezi, vagy gonosznak 's nem tagadja létezését, sőt majd nem isteni hatalmat tulajdonít neki. — Én e' gonoszt — valami tagadó, szenvedőleges eszmének tartom személyesség nélkül, valami méreg adagnak, gyengeségnek, vagy hiánnak, melly létezik, 's a' jót ellensúlyozza, olykor legyőzi.“

„Bennem élőhit az, mikép a' jó isten maga e' gonosszal, vagy inkább gonosszággal folytonos küzdelemben van.“

„Nem mondjuk e: jöjjön el a' te országod, 's lehet e ez más, mint a' jónak, istennek országa? — nem mondjuk e: legyen meg a' te akaratod miképen menyben azonképen itt a' földön is? — ki függesztette e' szavakat ajkainkra, nem az e ki az ég titkainak leplét szellőztette? Nem mondjuk e: szabadíts meg a' gonosztól.“

„Mi ez a' gonosz, melly az isten mindenható jósága mellett létezik 's az emberi nem minden idegzetén át gyakorolja átkos munkáját?“

„Ha az isten maga nem volna evvel örökös küzdelemben, hogyan fejthetnők meg a' rosznak és gonosszágnak létezését?“

„Hogy érdem legyen a' jóságban kedves atyám,“ felelt e' kérdésekre Seraph.

„Nem áll gyermekem! mit tartanál azon atyáról,

ki, hogy érényednek pályát nyisson érdemre és diadalra, tégedet a' romlottság örvényébe taszítana?"

„Ez a' hitet ingatja meg, a' hitnek pedig minden érdeme, hogy nem okoskodik,“ mond Seraph.

„Nem gyermekén, épen ellenkezőleg megerősítem hitedet, midőn bebizonyítom, hogy nincsen vak-ságra a' hitben szükség 's visszavezetlek istenhez. — Az örökké valóság eszméje olly nagy, olly végetlen mikép legtávolabbról sincsen még minden tisztában itt a' földön 's azon számtalan világokban, melyeknek igen csekély része néz csillagok alakjában az égből reánk.“

„Mind az a' ki az isten felszólításának hisz 's a' gonosz ellen küzd, tőle szabadulni akar, kívánja, hogy az isten országa eljőjön, hogy az ő akaratja teljesüljön itt és mindenhol, az kezét nyújt istennek a' gonoszság legyőzésére 's hatalmas zászlója alatt viv, a' jót akarók sergében a' rossz ellen.“

„Atyám tehát azt hiszi, hogy az istennek e' vi-
vásban szüksége van reánk?"

„Kétségtelenül.“

„Tehát nincsen hatalmában a' gonoszt legyőzni?"

„Ki mondhatja gyermekem a' hősről ki csatára kel 's küzd, hogy nincsen hatalmában legyőzni az ellenséget? — ez a' csata után válik el!“

„E' csata még tart tehát?“ —

„Tekints magad körül Seraph 's merdd állítani, hogy nem tart!“

„Igy tehát az isten nem mindenható!“

„Minden közt a' mi létezik — a' fő és legtöbb erő istenben van: — de nincsen theologjaink, philosophusaink közt összesen annyi bölcsesség, olly ereje az okoskodásnak 's annyi éle 's finomsága a' dialecticának, melly bebizonyíthatná, vagy csak megfejtethné, hogy az isten jóságával szemközt, ha ez mindenható, — ennyi rossz, ennyi gyűlölet, türelmetlenség 's a' romlottságnak illy iszonyú eredményei létezhetnének 's megállhatnának.“

„De mihelyt becsületesen bevalljuk, a' mit minden érzékeinkkel érzünk 's minden értelmünkkel értünk, hogy t. i. a' gonoszság megvan 's istentől nem jő 's következőleg az isten maga, csudás erejében és jóságában folytonos küzdelemben van ellene, — akkor minden kétség megszűnik 's oda jutottunk — hogy e' harcban részt vehetünk, — szabad akaratunk 's saját választásunk szerint az isten zászlói alatt vagy a' gonoszság mellett; el tudnád e hinni gyermekem, hogy az isten rosszat tud elkövetni? ugy e nem: tehát legalább ez egyben magad elismered, hogy nem mindent tehet, épen mivel istenségével nem minden fér össze.“

„Atyám tehát azt véli, hogy a' föld 's a' vilá-

gok ezrei még nagy változásoknak vannak kitéve 's a' mindenség előtt ki nem vívott célok állnak?"

„Igen gyermekem, azt hiszem, hogy a' jó és rosznak küzdelme mellett, egy más nagyszerű kifejtekezés történik a' világban, az t.i. melly a' szellem 's az anyag közt létezik. — Ez egy azon jelek közül, mellyek szemeink előtt megy véghez 's még is tagadjuk, vagy legálább észre nem vesszük.“

„A' természetben minden él; egy porszem, egy vizcsöpp élő lényeket foglal magában, mellyekben az anyag életképességét fejt ki. A' szellem vagy a' lélek, szóval a' valódi élet — kifáradhatlan erőködéssel bontakozik mind untalan az anyag rétegei alól, mellyek azt kötve tartják.“

„Azt gondolod e te, hogy e' folytonos törekedésben a' tisztulásra 's ezen érzékekké alakulásában a' természetnek — az isten nem rejtett magosb czélt mint a' régiek sejtelmét — a' metempsichosist? — azt hiszed e — hogy az isten nem akar többet és nemesebbet mint ezen mindig magához és magába visszafolyó gyűrűjét az át és visszaalakulásoknak? Ha ezt hinnéd tévedésben volnál gyermekem, az emberi elme képtelen azon óriási menetet követni, vagy csak megfogni melly még a' mindenség előtt áll.“

„Hogyan?“ kiált fel Seraph: „tehát végtelen küzdés! 's a' remény örök boldogságra, 's a' kilá-

tás földi küzdéseink után egy jobb élet nyugalomára, tehát a' vallás ígéretei és reményei mind hiuk volnának?"

„Miért hiszed ezt? hát nem legszebb remény a' folytonos kitisztulás és tökéletesedés! van e fogalom az örökké valóságról? tehát olly végtelen időről mellyel szemközt milliom és milliom évezredek kevesebbek egy percznél! ha van erről eszméd, szólj őszintén: mit tett és mit tehetett a' legjobb, legnemesebb 's legerényesebb ember rövid életpályáján olly jót és dicsőt mi őt az örökkévalóság végtelen örömeire feljogosíthatná?"

„Tehát nincs menyország, nincs pokol?"

„Mind kettő van gyermekem, de nem úgy mikép azt véges emberi elménk képzele, semmi esetre pedig nem olyan az első minőt ígérnek 's főleg a' végső minővel fenyegetnek. — Nem gyermekem! olajba nem fognak rántani bennünket, de azt se várd, hogy végtelentül a' paradicsomban sétálgass énekelve és dicsőítve istent, kinek erre szüksége nincsen, mert minden a' mit látsz 's csak fel is tudsz gondolni — az utósó fűszálig 's harmatcsöppig dicsőíti őt.“

„Mi lesz tehát belőlünk ha földi pályánkat bevégeztük?"

„Mind az a' mi bennünk kifejlett 's felsőbb fo-

kozatu életre képes lön folytatja a' pályát 's magosb fokozatu életre megy át. Nevezd ezt menyországnak ha akarod."

„Atyám tehát azt erősíti, hogy a' lélek egy testből a' másikba megy át, vagy tán épen visszaesik az állatok országába? — hogyan atyám, tehát így a' lélekvándorlás avult eszméjébe esünk vissza?"

„Legkevesebbé sem, mikor a' kiképezettebb ember itteni alakzatát elhagyja — felsőbb fokozatu lényvé válik, mellynek avval a' mit itt a' földön testnek nevezünk — semmi köze többé."

„Tehát atyám a' szellemet elválasztja az anyagtól 's így még is a' vallás eszméire tér vissza."

„Ugy csak félig értettél engemet Seraph: nem láttad e hernyót, mellyből színes lepke lett, a' magot mellyből virág fejlett ki, ha egykor nő leendsz akkor meg fogod érteni, hogy az ember maga, a' világra lépven második kiképezési fokozatát éli."

„Tehát megint más testi alakot vesz fel tökéletesbet és szebbet?"

„Az embereknek mind az istenségről, mind a' szellem és lélek minőségéről nincsenek tiszta fogalmaik. — Ez természetes, hogyan foghatná meg a' véges elme a' végtelent, 's ha csak arról gondolkozunk, hogy létezünk 's ezen eszmét mélyen fűzzük odább, böven elég arra, hogy megbolonduljunk: — de hogy bebizonyítsam neked, mikép én

a' szellemet az anyagtól soha el nem választom 's még is mind az a' mit mondtam áll, egy utszéli hasonlatosságot mondandok neked. — Láttál e' valaha napnagytó — üveget?"

„Igen kedves atyám Bécsben 's benne egy csöpp vízben óriás kigyókat és rémitő teremtményeket.“

„A' természet kicsinyben csudásabb mint nagyban. Gondolkoztál e' valaha a' végtelen feloszthatási képességen, például — hogy azon por-szemecske — melyet a' nap sugáriban uszni látsz milliommokszor felosztható a' nélkül, hogy megsemmisüljön? — Egy csöpp víz van előtted 's abban száz még száz állat 's ezen láthatlan, 's szabad szemmel észrevehetlen állatokon újra másokat 's mind ezeket az élet öntudatával. — Élnek, esznek, szaporodnak 's ki tudja, ha e' harmad és negyed rendű láthatlan csudák fölött, nem élnek e még kisebb teremtmények.“

„Lehet tehát gyermekem anyagi élet a' láthatlanságig finom kiképezésében, — így képzelem én a' lelket mikor felső élet fokszatára átlép. Nem választom el tehát az anyagot a' szellemtől, hanem kiképezési fokszatokon vezetem át. — Szerintem a' lélek bár láthatlan 's foghatlan emberi érzékeinkhez hasonlítva, élhet és élvezhet még pedig százszorta több gyönyörrel mint földi pályáján. 'S ki tudja nem bir e szebb

nemesebb és fönségesebb alakzattal láthatlanságában mint a' test? — 's így szükségtelen, hogy ujabbi kifejlésében más testbe zárattassék. — Sőt ha nem akarjuk tagadni, mit a' magasabb művészet legujabb találmányai saját szemeink elé vezettek, feltárván az isten láthatlan csudáit — mernők e ezekkel szemközt azon lehetőséget tagadni, hogy az így földi hüvelyéből szabadult léleknek minden finomsága mellett létezhetnek még magosabb lények, mellyekhez képest ama finomság maga majd nem durva anyagot képez. — Mi hihetlent találsz tehát benne, hogy a' lélek maga, melly a' testet elhagyta képes még ezernyi fokszatig haladni a' tisztulás 's nemesedés isteni munkájában?“

„Sokkal kevesebbé vagyok jártas a' természet titkaiban, mint hogy ítélhetési jogot igényelhetnék magamnak 's végre is azt hiszem, hogy mind az a' mit e' részben az ember gondol a' sejtelmek 's gyanítások körébe tartozik 's nincsen gyakorlati fontossága az életre;“ mond a' hölgy.

„De átlátod jó Seraph, hogy e' menet a' tökély felé e' tisztultabb 's fenségesb élethaladás több érdekekkel bír mint a' dervisek 's jésuiták menyországa?“

„Nem tagadom ennek érdekét, főleg ha a' multak visszaemlékezésével haladunk e' szép fokozaton feljebb 's feljebb, mert ha mindent feledünk a' mi

volt, nem fogunk öntudatával birni e' haladásnak.“

„Nekem meggyőződése, hogy ezen visszaemlékezés minden esetre meg leend: nem emlékezik — e a' delej felsőbb fokú álmában az ember mindenre? — 's ha felébred alontabb fokú életre, mit sem tud arról, mit ama tisztult állapotában tett és szólt? De ezt a' vallás könyvei is tanítják, mert büntetésről 's jutalomról szólnak minek visszaemlékezés nélkül nincsen értelme: csak a' mértéket tévesztik el 's az emberien tulit igen emberi szemekkel nézik.“

„Ha valami egyéb van mint meny és pokol a' mi reánk var talán az isten saját boldogságunkra földte e' titkot előttünk —“ sohajtott Seraph: — „aztán valamikor — — hiszi e' bátyám, hogy a' tökély főfokát elérjük?“

„Soha gyermekem! örökkévalóság 's végtelen mindenség — és vég! — ez ellenmondás.“

„Tehát nincs vég?“

„Ugy e ezt ember fel nem foghatja? 's még is ugy van: a' végtelenségben van hely — az örökkévalóságban idő — mindig haladni és tökéletesedni vég nélkül.“

„Az isten, jó gyermekem kevés titkot földött el az ész és értelem elől melly látni akar 's nem talál gyönyört, kényelmet csalódásokban. Tekints magad körül 's rövid 17 éves életeden át hány titka

a' természetnek nyílt fel az erős akarat 's a' fáradhatlan fürkészet előtt? Az állati delejben például sok charlatan visszaélései daczára, egy sugára kelt a' lélek magasb elhatározásának sergjének. De tudod e, hogy a' test maga sem bir rémitő erejének 's képességének öntudatával? A' holdkoros, kinek bizalma 's bátorsága testét a' fedelek gerinczein vezeti végig, ki a' szédítő tetőkön behunyt szemmel jár, e' jelenet, mellyet tagadni nem lehet, mert tény — nem elvitathatlan bizonyítványa e, hogy az ember százszorta többet képes testével teljesíteni, mint a' mennyit evvel a' szokott életben véghez tud vinni. — Nem viszi e némely művész izmai 's idegei képességét bámulandó eredményekre, mit mondasz például az emlékező tehetség, a' számítási rögtönzések csudáira 's azon hódításokra, mellyeket az emberi elme a' természet elemei felett vivott ki? Gondolkoztál e valaha a' delej, a' villany, a' gőz, az optica 's szóval mindennemű tudományok bámulandó kifejlésén."

„Mindig elbusulok ha látom, hogy az emberek annyi erőt és annyi vért áldoznak forradalmakra 's feledik, hogy egy óriás kelt fel, ki minden számításait semmivé teendi."

„Talán a' hadseregek, e' mindig kész eszköz a' hatalom kezében, melly nem okoskodik hanem cselekszik?"

„Nem Seraph, mint a' pelyva szóratik szét e' hatalom azon óriás léptei alatt, kiről szóltam, tudod e' hogy nevezik őt — ? neve **Ipar**: Mi fog akkor a' kormányok minden megszorító rendeleteivel törteni, — mi haszna leend a' hadseregeknek, — az elválasztott 's védett határoknak 's mind azon szűkeblű intézvényeknek és számításoknak — melyek most az állományi bölcsesség 's a' politica tanait jellemzik — ? mi lesz mondom mind ezekből — mikor a' szó, melyet kimondottál, a' gondolat, melyet kifejeztél, kevesebb idő alatt mint egy másodpercz megkerüli a' világot?“

„Egy másodpercz?!“

„Kevesebb gyermekem, mert a' villany nyolczvan ezer mérföldet tesz egy másodpercz alatt, tehát olly távolságot mint a' holdé tőlünk.“

„Hová leendnek a' korlátok, mikor egy hálója a' vaspályáknak körülövedz minden száraz földet, vagy a' léghajózás azon tökélyt eléri, mellynek lehetősége nem tartozik többé az álmok közé. Miért a' háboruk, forradalmak, hadseregek — mikor az ipar hatalmas óriása, minden akadályt szétört 's az emberi nem egy családdá olvad?“

„Sok idő kell még erre!“

„Kevesebb mint gondolod, egy század, talán egy fél 's az emberi nem, nem álmodott eredmények-

hez jut. — Nem örülsz e tehát szép rendszeremnek,“ folytatá a' tanácsos nevetve, „melly noked reményt nyújt mind ezt megláthatni valaha,“ azután komolyabban tevė hozzá: „nem találod e az istent, kit nem saját képemre teremtettem mint az emberek legtöbbjei, dicsőbbnek, mint a' jésuiták és barátok mindig fulmináló istenét? azon istent, kitől nem jő az a' sok rossz 's hitványosság a' mit az életben látni, sőt a' ki azt nem is tűri mint a' jó emberek mondják, hanem folytonosan harczol ellene!“

„Sok szép van mind ezekben — kedves atyám, de a' kereszténységben magában olly nemes 's szelid erkölcsitan él, — mikép végre is nem szükség felebb menniünk. De mondja meg atyám mind ezen fönséges nézetekben miből áll a' földolog — az alkalmazás?“

„Helyes gyermekem, e' kérdés értelmed mellett szól, mert a' legszebb tan ha nem alkalmaztathatik — cél nélküli: azért megmondom neked igen röviden vallásom alkalmazását.“

„A' ki azt hiszi, hogy minden jó istentől jő, mig minden rossz ellen az isten maga folytonos küzdésben van, az szeretni 's tisztelni fogja az istent.“

„A' ki azt hiszi, hogy minden a' mi jó, nemes, előrevisz a' tökéletesedés pályáján, minden

pedig a' mi rossz és selejtes megakasztja e' haladást, az saját érdekében becsületes leend.“

„Ki végre tetteiben meggyőződését és erős hitét követi, az okvetetlen boldog: mert nem vethet magának szemére semmit.“

.
Az öreg fogadott leányával — kit óva nem inthetünk, hogy e' tárgyat érintetlen hagyja — annyira bele melegült kedvencz eszméibe, hogy csak akkor vette észre minő sokáig tartá Seraphat magánál, mikor az óra a' hármat már elütötte.

Vége szakadt tehát a' társalgásnak 's hogy a' már elkésett Seraph hamarabb otthon lehessen, a' tanácsos bérkocsit hozatott 's nem sokára maga is kalapot vett 's a' kaszinó felé intézte lépteit — hol többnyire ebédelni szokott — ha elkésett.

Mi is bucsut veszünk itt, legalább darab időre történetünk e' két érdekes személyeitől 's költői látcsövünket más tájakra irányozzuk.

Vége a' második kötetnek.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

NOV 01 2002

REC'D YRL 15 2003

10m-9,'66(G5925s4)

PH3281. J781M27

18

UNIVERSITY OF CALIFORNIA-LOS

L 008 335 948 9

PLEASE DO NOT
THIS BOOK CARD

University Research Library

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
RM L30202

CALL NUMBER

432.1, 075.1477

SER VOL PT C

1+

